

SCI-CONF.COM.UA

**MODERN SCIENTIFIC RESEARCH:
ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS
AND DEVELOPMENT PROSPECTS**

**PROCEEDINGS OF XI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
APRIL 24-26, 2022**

**BERLIN
2022**

MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference

Berlin, Germany

24-26 April 2022

Berlin, Germany

2022

UDC 001.1

The 11th International scientific and practical conference “Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects” (April 24-26, 2022) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2022. 460 p.

ISBN 978-3-954753-03-1

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2022. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mezhdunarodnaya-nauchno-prakticheskaya-konferentsiya-modern-scientific-research-achievements-innovations-and-development-prospects-24-26-aprelya-2022-goda-berlin-germaniya-arhiv/>.

Editor

Komarytsky M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: berlin@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2022 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2022 MDPC Publishing ®

©2022 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Raimbekova Baktigul Tasbolatovna, Zholdasbek Gulnur Zholdasbek kyzy, Abdullaev Shakhmurod Mahmudzhanuly* 12
АЛМАТЫ ОБЛЫСЫ ЖАҒДАЙЫНДА КАРТОПТЫҢ ВИРУСТЫҚ АУРУЛАРЫНЫҢ ТАРАЛУЫ ЖӘНЕ ОЛАРҒА ҚАРСЫ КҮРЕС ШАРАЛАРЫ
2. *Глєбова Ю. А.* 17
АНАЛІЗ ВИЛОВУ ВОДНИХ БІОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

BIOLOGICAL SCIENCES

3. *Божко Е. О., Ожсинська Ю. О., Настека Т. М.* 22
ДОСЛІДЖЕННЯ НОВИХ РОСЛИННИХ КУЛЬТУР КИСВА
4. *Боярська З. О., Перегончук А. Ю.* 29
МОНІТОРИНГ СТАНУ ЗДОРОВ'Я У ЖІНОК ПІСЛЯ 45 РОКІВ

MEDICAL SCIENCES

5. *Fainzilberg L., Kharchenko A.* 33
DETERMINATION OF THE PERSONAL HEARING STANDARD IN THE AUDIOMETER ON A SMARTPHONE
6. *Kryvetska I. I., Khovanets K. R.* 40
CAUSES OF FACIAL NEURITIS
7. *Rozumenko V. D., Liubich L. D., Staino L. P., Egorova D. M., Malysheva T. A.* 42
BIOMARKERS OF BRAIN GLIOMA: THE ROLE OF PLATELETS
8. *Shahova O. O., Shvab A. M., Didkivska A. R., Hladkyi V. V.* 47
COMPONENTS OF TOBACCO SMOKE AS A PREDICTOR OF THE DEVELOPMENT OF BRONCHONCONSTRUCTION IN ADOLESCENTS WITH BRONCHIAL ASTHMA
9. *Shapovalova A. S., Aliiev Rufat Bakhtiyar ogli, Rozova E. V.* 50
A NEW APPROACH TO CORRECTION OF PULMONARY TISSUE ULTRASSTRUCTURE DAMAGE UNDER EXPERIMENTAL PNEUMONIA
10. *Tychonova L. V., Ternopol Yu. O.* 52
SPECIFICITY OF EPILEPSY OF VASCULAR GENESIS
11. *Tychonova L. V., Adamovska O. S.* 54
A CLINICAL CASE OF EPILEPTIC ENCEPHALOPATHY ASSOCIATED WITH AN EEF1A2 GENE MUTATION
12. *Антонов А. Г., Сургай Н. М., Татарко С. В., Гоженко М. М.* 56
АНАЛІЗ КРИТЕРІВ ВИЗНАЧЕННЯ ДАВНОСТІ ЗАПОДІЯННЯ МЕХАНІЧНИХ УШКОДЖЕНЬ
13. *Аскарьянц В. П., Уйбикова Э. Ф., Пшениснова К. Г., Гуржиева В. И.* 60
К ВОПРОСУ СНИЖЕНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ

- ВОЗМОЖНОСТЕЙ КОЖИ
14. *Аскарьянц В. П., Хошимова Шохсанам Абдуманнон кизи, Абдувалиева М. Х., Илхомжоновна Дилдорахон Мирзохид кизи* 70
К ВОПРОСУ О ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ОСОБЕННОСТЯХ И ДИСФУНКЦИЯХ СЕРДЕЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
 15. *Аскарьянц В. П., Яздонова Малика Рахмат кизи, Таирова Рухсорахон Абдувахид кизи, Матмуратова Мохинур Хамза кизи* 79
ДИСФУНКЦИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ НЕРВНОЙ СИСТЕМЫ В АСПЕКТЕ ФИЗИОЛОГИИ
 16. *Гошовська А. В., Гук А. М.* 86
ДОПЛЕРОМЕТРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРОВОПОСТАЧАННЯ В МАТКОВИХ АРТЕРІЯХ У ЖІНОК З ІНФЕКЦІЯМИ СТАТЕВИХ ШЛЯХІВ
 17. *Дідківська А. Р., Шупер В. О.* 90
COVID – 19 НА ТЛІ АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ. ПАТОГЕНЕТИЧНИЙ ВПЛИВ НА РЕЦЕПТОРИ РААС. МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АНТИГІПЕРТЕНЗИВНИХ ПРЕПАРАТІВ В ДАНИХ УМОВАХ
 18. *Логановський К. М., Логановська Т. К., Куц К. В., Перчук І. В., Крейнис Г. Ю., Антипчук К. Ю.* 94
ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН СИРОВАТКОВИХ РІВНІВ НЕЙРОТРОФІЧНОГО ФАКТОРУ ГОЛОВНОГО МОЗКУ (BDNF) ЛЮДИНИ У ВІДДАЛЕНИЙ ПЕРІОД ПІСЛЯ ОПРОМІНЕННЯ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ ТА ПІСЛЯ БОЙОВОЇ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ
 19. *Родич Д. А., Гузій О. В.* 101
ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ НА РУХЛИВІСТЬ КОЛІННОГО СУГЛОБУ ОСІБ З ГОНАРТРОЗОМ
 20. *Слабкий Г. О., Кручаниця В. В., Анікієнко Д. С.* 106
ТЮТЮНОПАЛІННЯ ПІДЛІТКАМИ ЯК ПРОБЛЕМА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ
 21. *Соколов В. Н., Рожковская Г. М., Цвиговский В. М., Дорофеева Т. К., Корсун А. А., Дойкова Е. М., Диус Е. Н.* 113
РОЛЬ ДИФФУЗИОННО-ВЗВЕШЕННЫХ ИЗОБРАЖЕНИЙ В ДИАГНОСТИКЕ МЕТАСТАТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ В БРЮШНОЙ ПОЛОСТИ И ЛИМФОУЗЛАХ ПРИ ОНКОЛОГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ
 22. *Сосній К. А., Ясніковська С. М.* 120
ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ (COVID-19) У ВАГІТНИХ
 23. *Стешниц М. Л., Донченко А. И., Малецкий В. В.* 122
ПСИХОСОМАТИЧЕСКАЯ И ФИТОТЕРАПЕВТИЧЕСКАЯ КОРРЕКЦИЯ АЛЛЕРГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ В СОВРЕМЕННОЙ ВАЛЕОЛОГИИ

24. *Шумко Г. І., Третьяченко І. В., Бобриницький А. В., Шубалий В. В.* 127
АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ СУЧАСНИХ
НЕСТЕРОЇДНИХ ПРОТИЗАПАЛЬНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

PHARMACEUTICAL SCIENCES

25. *Бойко І. А., Бойко Ю. О., Шеріф Фіген* 133
ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ЕСТЕРІВ БАГАТОАТОМНИХ СПИРТІВ
ТА НЕНАСИЧЕНИХ ЖИРНИХ КИСЛОТ НА РУХЛИВІСТЬ
МОЛЕКУЛЯРНИХ СТРУКТУР РОГОВОГО ШАРУ ЕПІДЕРМІСУ
26. *Бойко І. А., Бойко Ю. О., Хаджар С.* 136
ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕСТЕРІВ БАГАТОАТОМНИХ
СПИРТІВ НА ПРОНИКНІСТЬ РОГОВОГО ШАРУ ЕПІДЕРМІСУ
27. *Венгрин Н. М., Кричковська А. М.* 139
АНАЛІЗ ЛОТУ ЗАКУПІВЛІ ЛІКІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПОТРЕБ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ
28. *Коритнюк Р. С., Давтян Л. Л., Дроздова А. О., Наумова М. І.,
Оліфірова Т. Ф., Коритнюк О. Я.* 143
ВПЛИВ ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ АКТИВНИХ
ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ІНГРЕДІЄНТІВ НА ЇХ БІОДОСТУПНІСТЬ

TECHNICAL SCIENCES

29. *Farisieiev A., Nечepurenko Ye.* 149
PREREQUISITES FOR THE USE OF NATURAL STRUCTURANTS
IN THE PRODUCTION OF MARMALADE
30. *Farisieiev A., Petrov Ye.* 154
PROSPECTIVE DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF MEAT
PATE TECHNOLOGY
31. *Kosohov O. M.* 158
APPLIED METHODS FOR MANAGING THE INFORMATION
SECURITY OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS IN THE
CONDITIONS OF THEIR GLOBAL CONFRONTATION
32. *Prymyska S.* 162
MATHEMATICAL MODELING OF POLLUTION DISTRIBUTION
IN POROUS MATERIALS
33. *Tsiutsiura S., Yerukaiev A., Aliieva A., Verba M.* 165
PRACTICE OF USING MICROSOFT EXCEL INSTRUMENTS FOR
DATA ANALYSIS
34. *Силка І. М., Польовик В. В., Мар'ян О.* 170
МОНІТОРИНГ БЕЗПЕКИ ТА ЯКОСТІ ВИРОБНИЦТВА СОУСУ
У ЗАКЛАДІ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

GEOGRAPHICAL SCIENCES

35. *Zayachuk O. H., Krul H. Ya.* 175
ANALYSIS OF EXCURSION ACTIVITIES OF UNESCO WORLD

HERITAGE SITE (ON THE EXAMPLE OF THE RESIDENCE OF
THE METROPOLITANS OF BUKOVINA AND DALMATIA)

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

36. *Мачулина С. А.* 181
ЦИКЛОСТРАТИГРАФИЧЕСКОЕ РАСЧЛЕНЕНИЕ
ВЕРХНЕМЕЛОВЫХ ОТЛОЖЕНИЯ РАВНИННОГО КРЫМА

ARCHITECTURE

37. *Гасымова Фарида Рауф кызы* 186
К ПРОБЛЕМАМ ТРАНСПОРТНО-ПЕШЕХОДНОЙ СРЕДЫ ПРИ
ОБРАЗОВАТЕЛЬНО – НАУЧНОМ КЛАСТЕРЕ НА ПРОСПЕКТЕ
Г. ДЖАВИДА Г.БАКУ

PEDAGOGICAL SCIENCES

38. *Omelchenko I. V.* 192
TEACHING ENGLISH IN FORCE MAJEURE CIRCUMSTANCES
39. *Базелюк В. Г., Білорус А. М.* 195
ПІДГОТОВКА КЕРІВНИКІВ-ДОСЛІДНИКІВ
40. *Базелюк В. Г., Білоконь А. Г.* 201
СТАН ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
41. *Башевський Є., Башевська М., Колеснікова М.* 206
ДЕЯКІ МЕТОДИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ НАД
САМОВДОСКОНАЛЕННЯМ МУЗИЧНИХ НАВИЧОК
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
42. *Воробйова В. В., Кисличенко В. А.* 209
ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ
МОВЛЕННЯ
43. *Кравченко Т. М., Вантуш Е. А.* 214
МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЙ
ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ
НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
44. *Крамаренко В. В.* 221
ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З НАВІГАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
СУДНАМИ
45. *Курило Н. Г., Чаленко Т. В.* 225
ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕГРОВАНИХ ТА БІНАРНИХ
УРОКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ЛІТЕРАТУРНО-МОВНОЇ ОСВІТИ

46.	<i>Міколуца Д. О., Байдюк Л. М.</i> ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	232
47.	<i>Попович Л. М.</i> ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ РІЗНИХ ТИПІВ ТА ПІДПОРЯДКОВАНOSTІ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ	235
48.	<i>Сушик Н. С.</i> ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ «ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК» ПОВНОЛІТНИХ СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ	239
49.	<i>Сущенко П. Р.</i> СПЕЦИФІКА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	248
PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
50.	<i>Балабанова Л. М., Гульбс О. А., Балабанова К. В.</i> ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ	251
51.	<i>Сальнікова Т. В.</i> РЕАБІЛІТАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «Я- КОНЦЕПЦІЙНОЇ» МОДЕЛІ ОСОБИСТОСТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	257
52.	<i>Шеленкова Н. Л.</i> ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В РЕКЛАМІ	260
SOCIOLOGICAL SCIENCES		
53.	<i>Мельничук В. О.</i> СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ	263
JOURNALISM		
54.	<i>Маєвська М. М.</i> ЕМОЦІЙНА МОВА В ТЕОРІЯХ МИСЛИТЕЛІВ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ	274
HISTORICAL SCIENCES		
55.	<i>Пивовар С. Ф.</i> ЗБРОЙНІ ІНТЕРВЕНЦІЇ В ГЕОПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	283
CULTUROLOGY		
56.	<i>Костюченко К. І.</i> ПРАЦІ ПЕРШИХ ДОСЛІДНИКІВ РОЗВИТКУ ЮВЕЛІРНОЇ	291

СПРАВИ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ЯК КУЛЬТУРНОГО
ЯВИЩА МИКОЛИ БІЛЯШІВСЬКОГО ТА ДАНИЛА
ЩЕРБАКІВСЬКОГО НА ДОПОМОГУ СУЧАСНОМУ
ДОСЛІДЖЕННЮ

POLITICAL SCIENCES

57. *Andriadze A.* 295
WORLD PANDEMIC IMPACT ON GENDER: WOMEN'S STATUS
CHANGE AND DEVELOPMENT
58. *Zaiachuk A. M., Ohinok S. V.* 300
FEATURES OF RUSSIA'S MEMBERSHIP IN THE UN

PHILOLOGICAL SCIENCES

59. *Lyshchenko O. T.* 306
TRANSLATION OF THE KOREAN CULTURE-BASED WORDS
INTO UKRAINIAN
60. *Silnova M. I.* 312
LEXICAL TRANSFORMATIONS IN V.V. NABOKOV'S
TRANSLATIONS OF "LOLITA" NOVEL
61. *Грон Ю. Г., Кравченко Т. М.* 316
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В
АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)
62. *Польников А. Ю.* 323
СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМЫ АВТОРСКОГО ПЕРЕВОДА
ЗАРУБЕЖНЫХ КИНОФИЛЬМОВ (НА ПРИМЕРЕ РАБОТ
Л.В.ВОЛОДАРСКОГО)
63. *Сагадатова К. К.* 328
LAWYERS' COURTROOM SPEECHES AS TRANSLATION
OBJECT (BASED ON WORKS OF FICTION)
64. *Тогжанова А. Б.* 333
СПОСОБЫ ПЕРЕДАЧИ МЕТАФОР С АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА
НА РУССКИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ ЗАРУБЕЖНЫХ ПЕСЕН)

ECONOMIC SCIENCES

65. *Lakhtionova L.* 339
CAPITAL: DEFINITIONS OF THE CONCEPT
66. *Sherstiuk O. L.* 343
MODIFICATION OF FINANCIAL STATEMENTS USERS
EXPECTATIONS UNDER THE FORCE MAJEURE
CIRCUMSTANCES INFLUENCE
67. *Talibli Leyla Muzaffar qizi* 348
EVALUATION OF THE IMPACT ON INNOVATION IN THE
PRODUCTION OF COMPETITIVE PRODUCTS OF THE
AZERBAIJAN INDUSTRY

68. *Забарна Е. М., Перкова М. В.* 357
АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК
ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ
69. *Іващенко М. В.* 364
ЕФЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ ФАСИЛІТАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ТА
ПОВЕДІНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ
70. *Мартин О. М., Швед Н. А., Дідух Х. О.* 368
СИСТЕМА МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ
ТА АЛГОРИТМ ПОБУДОВИ
71. *Матвеев В. В., Матвеева О. М.* 374
БІХЕВІОРИСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ
72. *Прохорова М. Е., Мельник Т. М.* 379
ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ЗМІНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ
АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ
73. *Степаненко С. В.* 385
ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕОРІЇ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД АГРАРНОЇ СФЕРИ
74. *Череп О. Г., Кондратенко В. О.* 389
ВСТАНОВЛЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ МІЖ КРИТЕРІЯМИ МОДЕЛІ
ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ
75. *Чичкало-Кондрацька І. Б., Левченко І. В., Кондрацька Д. С.* 393
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У АГРО-БІЗНЕСІ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

LEGAL SCIENCES

76. *Андрусенко О. А., Леонов С.* 399
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ
СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ
77. *Заболотна Л. В., Дурманова А. В.* 403
ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ
ВІДНОСИН ХХІ СТОЛІТТЯ
78. *Кузьменко М. М., Бублик Н. С.* 409
ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ
79. *Лелеченко А. П.* 413
СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ
ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
80. *Метіль А. С., Решетникова М. Ю.* 420
ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТІВ
АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ
81. *Педора О. О.* 424
ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ МЕХАНІЗМУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА
КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ. ПЕРСПЕКТИВИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

82. **Поліванова О. М., Бойко І. В.** 430
ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В МЕЖАХ
ЄС
83. **Поліванова О. М., Полторацька В. А.** 436
СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН
ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У ТОРГОВЕЛЬНІЙ СФЕРІ ПІСЛЯ ВИХОДУ
З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
84. **Пономаренко Г. М.** 445
РЕАЛІЗАЦІЯ СПАДКОВИХ ПРАВ
85. **Томаш Л. В., Калинка А. К., Казьмірук Л. В.** 449
ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СТОВРЕНИХ СЕЛЕКЦІЙНИХ
ДОСЯГНЕНЬ У ТВАРИННИЦТВІ В УКРАЇНІ
86. **Федченко В. М., Антипова А. К.** 456
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ТА ПІДСТАВИ ОСКАРЖЕННЯ
РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО АБО
ПРОКУРОРА

AGRICULTURAL SCIENCES

ӘӨЖ: 632.38: 635.21/24(574.51)

АЛМАТЫ ОБЛЫСЫ ЖАҒДАЙЫНДА КАРТОПТЫҢ ВИРУСТЫҚ АУРУЛАРЫНЫҢ ТАРАЛУЫ ЖӘНЕ ОЛАРҒА ҚАРСЫ КҮРЕС ШАРАЛАРЫ

Raimbekova Baktigul Tasbolatovna

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor
Department of Plant Protection and Quarantine, Faculty of Agrobiolgy
NAO Kazakh National Agrarian Research University, Almaty., Kazakhstan

Zholdasbek Gulnur Zholdasbek kyzy

Master of Agricultural Sciences, Assistant
Department of Plant Protection and Quarantine, Faculty of Agrobiolgy
NAO Kazakh National Agrarian Research University, Almaty, Kazakhstan

Abdullaev Shakhmurod Mahmudzhanuly

Master's degree
Department of Plant Protection and Quarantine
Faculty of Agrobiolgy, Kazakh National Agrarian
Research University, Almaty, Kazakhstan

Аннотация мақалада ғылыми тұрғыда зерттеуге байланысты алынған Алматы облысы Саймасай ауылы жағдайында картоп дақылының вирусты ауруларынан қорғау шараларын зерттеу жұмысымыздың өзектілігі екені айқындалады. Ауыл шаруашылығы дамуының деңгейі көбінесе елдің экономикалық қауіпсіздігін анықтайды. Оған қоса, ел халқының жартысына жуығының әлеуметтік жағдайы ауыл аймақтарымен тығыз байланыста.

Кілт сөздер: картоп, вирус, инфекция, мозаика.

Кіріспе

Картоп – ауылшаруашылығында кеңінен тараған дақылдардың бірі. Дүние жүзіндегі тағамдық дақылдар ішінде күріш пен бидайдан кейінгі орында тұрады. Картоп құрамындағы сапалы белоктың, әртүрлі витаминдердің және

тағы басқа заттардың, адам денсаулығына өте қажетті қоректік қасиеті бар[1. 221р]. Картоп мал азығы ретінде де маңызы зор.

Вируспен ауырған өсімдіктер өсу барысында сау өсімдіктен әлде қайда қалып қояды. Өсу, даму үрдістерінің тежелуінің салдарынан өсімдіктергі органикалық заттардың түзілу үрдістері баяулайды. Өсімдік бойындағы вирустық инфекция картоп түйнегімен келесі жылға дейін сақталады. Оның үстіне, аура өсімдіктерден сау өсімдіктерге инфекция насекомдардың сілекейі арқылы тез таралып кетеді[2. 200р]..

Зерттеу жұмысының мақсаты: Алматы облысы жағдайында картоп дақылының вирусты ауру түрлерін анықтау және де сонымен қатар оларға қарсы қорғау шараларын жетілдіру жолдарын қарастыру.

Зерттеу жұмысының міндеттері:

- вирусты аурудың зияндылығын анықтау;
- вирусты аурудың дамуына әр түрлі факторлардың әсерін қарастыру.

Зерттеу жұмысының ғылыми жаңалықтары:

Алматы облысы аймағындағы өсірілетін картоп дақылының вирусты ауруларына қарсы тиімді қорғау шаралары анықталды.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Зерттеу жұмыстары Алматы облысы Саймасай ауылындағы тәжірибелік аймақтарда картоптың вирус ауруларынан қаншалықты адам ағзасына және де экологияға, топыраққа зиян екенін зерттедік. Келетін шығынды кесіп айту мүмкін емес, өйткені әр ауданда жылудың ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі зиян келтіреді. Вирус аурулары картоп сортына, агротехникасына және тұқым сапасына байланысты бірнеше проценттен өнімді түгелге дерлік жоюға дейін зақымдауы мүмкін.

X- картофель вирусын (ХВК) алғаш рет Англияда Смит сипаттаған . Бұл вирус едәуір кең таралған. Бұған инфекцияны жасырын түрде тасымалдаушы сорттардың үлкен мөлшері септігін тигізді, бұл вирустың аты да осыдан шыққан- жасырын мозаика вирусы, ол басқа вирустар бірлесіп өте үлкен зиян әлсіз штаммдар 12% -ға дейін, күштілері 45% -қа дейін зиян келтіреді .

Картофель өсімдіктерінде аурудың сыртқы нышандарының пайда болуы вирус штаммына, картофельдің сортына және сыртқы жағдайларға теплица, егіс алаңы, температура т.б. байланыста болады.

X вирусы жапырақтардың беттік бетін өзгертусіз және өсімдік қуатын төмендетпестен жапырақтарды теңбілдік деп аталатын ашық-жасыл немесе әлсіз сары дақтардың пайда болуын туындатады. Мозаика әсіресе теплица жағдайында немесе бұлтты күні гүлдеу басында жақсы көрінеді. Кейде күшті мозаикалық теңбілдік жапырақ тілімшесінің әжімділігімен немесе толқындылығымен қабаттасады[3. 205-208р].

Теңбілдік жоғары температурамен күшті күн жарығында, сондай-ақ қатты төмендеген температурада көрінбей қалуы мүмкін. Жапырақтардың түтікше ширатылуын картоптың L вирусы қоздырады. Залалданған дақылдың түйнектері өте ұсақ және олардың өскіндері көп әрі нәзік келеді. Вирус түйнекте сақталады, вегетация кезінде ауруды шабдал биті таратады. Жапырақ мозаикасын M-вирусы қоздырады, жапырақтар хлорозданып, олардың жүйке аралықтары жолақтанады әрі әжімделеді. Вирус түйнекте сақталады.

Вегетация кезінде картоп жапырақтары бір-бірімен түйіскен кезде кесел шырын арқылы жұғады және өсімдік биттерімен таралады. Теңбіл мозаиканы X- вирусы қоздырады. Жапырақ жүйкелерінің аралығында сарғылт теңбіл дақтар ретінде байқалады. Инфекция түйнектерде, кейде латентті (көзге байқалмайтын) жағдайда сақталады.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау.

Зерттеу нысандарының 2,3,4 мөлдектері 2.07 гүлдеу басталып 7.07 толық гүлдеу фазасы белгіленді.

Қорыта келгенде вирус ауруларынан келетін шығынды кесіп айту мүмкін емес, өйткені әр ауданда жылудың ерекшеліктеріне байланысты әртүрлі зиян келтіреді. Вирус аурулары картоп сортына, агротехникасына және тұқым сапасына байланысты бірнеше проценттен өнімді түгелге дерлік жоюға дейін зақымдауы мүмкін.

Зерттеу жұмыстарын жүргіздің мақсаты картоптың вирустық ауруларын таратақыштардың фитосанитарлық жағдайын қарастыру болды, және таратушылардың түрлік құрамдарын анықтау болды.

Фенологиялық бақылаулар картоптың вегетациялық кезеңінде жүргізілді. Көпжылдық шөптерде фитопатогенді вирустардың ошағы боп табылады. Картоп ауруларының вирус таратушылары болып көп жылғы шөптер, яғни қыстайтын шөптер, бақбақ және т.б. табылды[4. 343-350р]. Барлық көпжылдық өсімдіктер иммуноферменттық талдау жасау арқылы картоп ауруларының X, S, M, Y, A, L вирустары белгілі болды.

Картоп ауруларын тарататын вирустардың таралуы оның жеткізу жолдарынан, ең алдымен олар зиянкестер арқылы жеткізілді: кейде тіпті жел арқылы мыңдаған километрлерге дейін жетеді. Вирус ауруын таратудағы негізгі жұмысты атқаратындар қанатты тлялар, олардың жаппай ұшу мерзімі қазақстанда солтүстік, оңтүстік-шығыс обылыстарында шілденің басы, ал солтүстік обылыстарда шілденің аяғына тап келеді[5. 350р].

Органикалық заттарға бай картоптың түйнегі мен жапырағы көптеген микроорганизмдердің өсіп-өнуіне қолайлы жағдай туғызады. Жыл сайын картоп аурулары салдарынан өнімнің 25-30% жоғалып жатады. Зерттеу нысандарындағы картоптың өсу динамикасын анықтау үшін 7 тамызда жүргізілген биометриялық өлшеу нәтижелері 17 - 18 күн аралығында барлық зерттеу нысандарындағы сабақтар саны 0,3 - 0,5 данаға, жапырақтар саны 34 - 36 данаға артық болған[6. 20р]. Картоп түйнектерінің қалыптасқан сабақ және жапырақтарының өсуі байаулаған мерзім 21 тамызда жүргізілген биометриялық өлшемдер алғы екі мерзімде анықталған нысандар мен бақылыу арасында айырмашылықты дәлелдеп берді.

Қорыта келгенде, ауруларға қарсы тұқымды себер алдында қолданылатын препараттар картоп өсімдігінің морфологиялық құрлымына толықтай әсерін тигізеді.

Қорытынды

Алматы облысы ауданы картоп өсіруге ауа-райы және топырағы өте қолайлы деп есептеуге болады. Бірақ органикалық заттарға бай картоптың түйнегі мен жапырағы көптеген микроорганизмдердің өсіп-өніуіне қолайлы жағдай туғызады. Бұл аймақта жыл сайын картоп аурулары салдарынан өнімнің 25-30% жоғалып жатады. Аурулар картопқа өсіп тұрған кезеңінде де, қоймада ұзақ мерзімге сақтау кезінде де, өзінің зянын тигізеді. Ауруларды саңырауқұлақтар, вирустар және бактериялар қоздырады.

Әдебиеттер

1. Сельское, лесное и рыбное хозяйство Казахстана: статистический сборник. –Астана, 2011. – 221 с.
2. Государственный реестр селекционных достижений, допущенных к использованию в Республике Казахстан. – Астана, 2012. – 200 с.
3. Юсупова Г.М. Пестициды и проблемы загрязнения природных сред при их применении Г.М. Юсупова // Достижения и проблемы защиты и карантина растений: сб. матер. Междунар. научно-практич. конфер., посв. 50-летию образования Казахского НИИ защиты и карантина растений. – Алматы, 2008. – С. 205-208.
4. Сагитов А.О. Основные проблемы защиты и карантина растений в Казахстане / А.О. Сагитов. // Аграрная наука – сельскохозяйственному производству Казахстана, Сибири и Монголии: сб. науч. докладов XII междунар. научно-практ. конф., (Шымкент, 16-17 апреля 2009 г.) / М-во сел. хоз-ва Респ. Казахстан, АО "КазАгроИнновация", Рос. акад. с.-х. наук. Сиб. отд-ние, Монг. акад. с.-х. наук. – Алматы : Бастау, 2009. – С. 343-350.
5. Сағитов А.О., Джаймурзина А.А., Туленгутова К.Н., Карбозова Р.Д. Ауыл шаруашылық фитопатологиясы, - Алматы, 2000. –С, 380.
6. Рослов Н.Н. Оборудование для энергосберегающей технологии хранения клубней // Картофель и овощи. - М., 2004. - №6. 20 б.

УДК : 556:167.1

АНАЛІЗ ВИЛОВУ ВОДНИХ БІОРЕСУРСІВ В УКРАЇНІ

Глебова Юлія Анатоліївна,

к.с-г.н, доцент,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
Київ, Україна

Анотація. В Україні для задоволення потреб народонаселення в рибі, цінних рибопродуктах здійснюють вилов водних біоресурсів (гідробіонтів) з водних об'єктів – річок, озер, водосховищ, морів. Очолює рибогосподарську діяльність в Україні з 2021 року Державне агентство меліорації та рибного господарства. Одним із основних завдань агентства є реалізація державної політики у сфері рибного господарства та рибної промисловості, охорони, використання та відтворення водних біоресурсів, регулювання рибальства, безпеки мореплавства суден флоту рибного господарства. До травня 2021 року рибогосподарською галуззю опікувалось Державне агентство рибного господарства України.

В роботі наводяться дані щодо вилову гідробіонтів (водних біоресурсів) за останні роки, що характеризує роботу діяльності користувачів, рибодобувних організацій та стан рибних запасів в Україні.

Ключові слова : агентство, риба, водні біоресурси, гідробіонти, вилов, промисел.

Мета роботи. Проаналізувати вилов водних біоресурсів (гідробіонтів) в Україні.

Обговорення та результати. Водні біоресурси привертають увагу людини. Збільшення чисельності населення, нестабільна економічна ситуація країн призводить до зниження забезпечення в багатьох країнах харчовими продуктами. І саме біологічні ресурси гідросфери (гідробіонти) є вкрай необхідними для забезпечення людства харчовими продуктами. Завдяки біологічним ресурсам (морських і прісноводних) людство отримує понад 25

відсотків харчових білків тваринного походження. І у зв'язку з різким збільшенням населення (біля 8 млрд осіб станом на початок 2022р) потреба в гідробіонтах постійно зростає.

На сьогоднішній день безперервно вдосконалюється рибальство, знаряддя лову, обладнання і у зв'язку з цим необхідно ретельно планувати вилов водних біоресурсів в водних об'єктах, щоб не зменшувались їх запаси. Поруч із наростанням інтенсивності промислу та нестабільною економічною ситуацією в деяких країнах зростає вплив неконтрольованого рибальства. Неконтрольоване рибальство – вилов риби, водних біоресурсів, яке здійснюється із здійсненням порушення правил рибальства.

Поруч із безперервним вдосконаленням рибальства має велике значення керування людиною акваферм.

Видобуток гідробіонтів та подальший розвиток промислу можливий у випадку здійснення його на раціональній основі з повним врахуванням об'ємів і особливостей сировинної бази в межах потенційних біопродукційних можливостей відповідного водного об'єкта, регіону, басейна.

Найбільше значення для життєдіяльності людини відіграє риба та рибна продукція [1; 2].

Відповідно до Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів » до водних біоресурсів України належать водні ресурси, що мешкають в природних умовах в умовах природної волі у внутрішніх морських вод, територіальному морі, континентального шельфі, виключної (морської) економічної зони, транскордонних вод та внутрішніх рибогосподарських водних об'єктів, або їх частин, які розташовані на території більш ніж однієї області та у водах за межами юрисдикції України, а також належать гідробіонти, що знаходяться у водних об'єктах у межах територій природно-заповідного фонду загальнодержавного значення і також відносять види, занесені до Червоної книги України [3].

На території України нараховують біля 111-^{ти} видів прісноводних риб, 101 вид морських, 36 видів – солонуватоводні, 15 прохідних. З вище зазначених

71 вид риб занесено до Червоної книги України (морські і прісноводні акваторії). Вилов Червонокнижних видів риб заборонений.

Вилучення гідробіонтів (водних біоресурсів) в Україні за промислового рибальства здійснюється користувачами за плату в межах виділених їм у встановленому порядку квот за дозволами, талонами встановленого зразка, виданими їм органами рибоохорони [6].

Відповідно до Правил рибальства «Промислове рибальство» – це вид спеціального використання водних біоресурсів, які перебувають у стані природної волі, шляхом їх вилучення із природного середовища з метою задоволення потреб населення і народного господарства. Об'єктом промислу – є водний живий ресурс (гідробіонт) певного виду і біологічного стану, щодо якого здійснюється промисел. Діяльність користувачів пов'язана з видобутком водних біоресурсів із рибогосподарських водних об'єктів загальнодержавного значення, на яких затверджено Кабінетом Міністрів України ліміти та прогнози допустимого спеціального використання водних біоресурсів (гідробіонтів). Для забезпечення охорони, раціонального використання окремих видів водних біоресурсів, а також для доповнення, уточнення, або при здійсненні змін Правил промислового рибальства можуть розроблятися режими для окремих рибогосподарських водних об'єктів (їх частин).

З аналізу видобутку водних біоресурсів видно, що основна частка промислового вилову гідробіонтів в Україні припадає на Азово-Чорноморський басейн.

В 2020 році видобування водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах загальнодержавного значення здійснювали користувачів, якими було виловлено 35,1 тис. т водних біоресурсів, що на 32,0 % менше показника 2019 року (51,5 тис. т). Порівнюючи вилов здійснений в 2020 році з 2019 роком - відбувалося зменшення промислового вилову водних біоресурсів як у внутрішніх водоймах загальнодержавного значення – 16,5 тис. т проти 21,3 тис. т (падіння 22,5%), так і в Азовському та Чорному морях - 8,8 тис. т проти

16,1 тис. т (менше на 45%) і 9,8 тис. т проти 14,1 тис. т (менше на 30%) відповідно [4].

У 2021 році користувачами у рибогосподарських водних об'єктах та на континентальному шельфі України виловлено 30,5 тис. тонн водних біоресурсів, з них добуто у внутрішніх водоймах 17,7 тис. тонн, що на 7% більше чим у 2020 році. Однак видобуток зменшився на 15 % у Чорному морі і він становив 8,3 тис. тонн і також зменшився видобуток в Азовському морі на 49% і становив 4,5 тис. тонн у порівнянні з 2020 роком [5].

Отже, аналізуючи видобуток водних біоресурсів за останні період видно, що вилов гідробіонтів за останні три роки зменшився, що свідчить про скорочення запасів риби в Україні.

Список використаних джерел

1. Глебова Ю.А. Марценюк В.П. Вылов гидробионтов в Украине. XXV Международная научно-практическая конференция «Implementation of modern science and practice», 11-14 мая 2021, Варна, Болгария.
2. Євтушенко М.Ю. Глебова Ю.А. Біологічні ресурси гідросфери: Монографія / М.Ю.Євтушенко. – К.: Український фітосоціологічний центр, 2013. – 180 с.
3. Закон України «Про рибнегосподарство, промисловерибальство та охорону водних біоресурсів» № 3677-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3677-17>(дата звернення: 14.03.19).
4. Публічний звіт голови Державного агентства рибного господарства України Ганни Шишман за 2020 р. [https://darg.gov.ua/publicnij_zvit_golovi_0_0_0_10694_1.html].
5. Публічний звіт Голови Державного агентства меліорації та рибного господарства України Артема Ріпенка за 2021 р. Електронний ресурс [https://darg.gov.ua/index.php?lang_id=1&content_id=11357&search=%C7%E2%B3%F2].

6. Правила промислового рибальства в рибогосподарських водних
об'єктах України.[Електронний ресурс]
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-99#Text>

BIOLOGICAL SCIENCES

ДОСЛІДЖЕННЯ НОВИХ РОСЛИННИХ КУЛЬТУР КИЄВА

Божко Ельвіра Олександрівна

Ожинська Юлія Олегівна

студенти

Настека Тетяна Миколаївна

к. б. н., доцент

Національний педагогічний університет ім. М. Драгоманова

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Зелена частина міста є невід'ємною складовою славетного міста Київ. Впродовж багатьох років впроваджувалися нові культури в ландшафт для озеленення.

І сьогодні ми можемо спостерігати як розквітає наш рідний край завдяки завезеним з інших регіонів декоративним культурам. В зв'язку з цим багато фахівців з ландшафтного дизайну не встигають дізнаватись про нові зелені прикраси нашої домівки. Ці результати значно вплинули на екологічний паспорт Києва.

Ціль роботи./Aim. Метою цієї роботи є дослідження нових рослинних культур Києва, їх розповсюдження, ознайомлення з ботанічним описом рослин.

Матеріали та методи./Materials and methods. Були використанні такі методи як статистичний метод, тобто статистична обробка матеріалу, зібраного у результаті спостереження за об'єктами дослідження, теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури; крім того, були застосовані методи оцінки ботанічного впливу на навколишнє середовище.

Результати та обговорення./Results and discussion. Декоративні хвойні рослини в ландшафтному дизайні отримали широку популярність завдяки своїй невибагливості.

Карликові ялинки і сосни, модрина, кипариси, туї та ялівці стійкі до посухи і різких кліматичних змін і, до того ж, радують своєю зеленню протягом усього року. Ландшафт з вічнозелених рослин може бути представлений в найрізноманітніших формах і композиціях. Наприклад, кипарис і туя дуже красиво виглядають як в якості композиційних деталей, так і в ролі одиничних прикрас, що додають ландшафту стильової спрямованості.

Туя (Thuja)

У місцевості мого дослідження, а саме Київська область та місто Київ, туя зустрічається найчастіше. У багатьох оздоблених дворах є ця неперевершена рослина. Її перевага в тому, що вона не лише робить ефект зеленої загорожі, але й чудово виглядає у природньому оточенні.

Туї - це хвойні рослини, що належать до сімейства кипарисових. Ці рослини відрізняються низькими вимогами до процесів вирощування. У нашому кліматі найчастіше культивуються такі різновиди туї: туя західна; туя японська; туя східна; туя складчаста; туя корейська.

В умовах нашого клімату найбільш популярною є туя західна. Ця рослина дуже морозостійка та витривала до вітрів. [1]

Рослина походить з Азії та Північної Америки, туя ще зустрічається в дикій природі у вигляді невеликих дерев. Крона туї має конічну форму, а вся рослина може досягати у висоту до 60 м. При вирощуванні в наших кліматичних умовах ці хвойні рослини ростуть набагато меншими кущами, які можуть бути різної форми.

Ці рослини дуже довговічні, тому їх також дуже часто використовують в оздобленні паркових та адміністративних зон. У природі вельми довговічні, при домашньому вирощуванні та належному догляді живуть по кілька десятків років.

Опис та сорти туї.

Популярність хвойних порід туї визначається тим, що, крім досить невибагливого догляду, вони протягом року не втрачають своїх естетичних цінностей – залишаються зеленими та пухнастими.

Під час обрізання туї можна утворити різні форми, але, якщо їх не чіпати, то рослина утворює конусоподібну або колоноподібну крону. Голкоподібне листя у молодих рослин мають світло-зелений колір, у старих рослин воно значно темніше. Листочки туї короткі і лускаті, вони не втрачають свого кольору взимку і не опадають. Довжина найчастіше в кілька міліметрів. На туї також ростуть невеликі шишки, що складаються з декількох лусок, вони прикрашають хвойні дерева восени та взимку.

Найпопулярнішою є *туя Смарагдова*, яка має багато шанувальників завдяки своїй елегантній вузькоконічній формі. Ця туя має компактну і регулярну звичку, а її листя надзвичайно зелене, з унікальним, інтенсивним кольором. Гілки смарагдової туї ніжні, насичено зелені, майже смарагдово-зелені, вони не буріють взимку. Вона весь час зберігає конічну форму і досить швидко росте – це відмінне рішення для тих, хто швидко хоче мати в саду хвойні дерева або великий пишний живопліт.

Туя Брабант також досить популярна – це високі, розлогі хвойні дерева, які можуть досягати до 10 метрів у висоту. Має досить пухку, колончасту форму, характеризується короткими гілками і світло-зеленою лускатою хвоєю. Пагони сплюснуті і досить в'ялі, що значною мірою сприяє приємному зовнішньому вигляду і популярності сорту. Туя Брабант, як і Смарагдова туя, використовується як жива огорожа, але також має ряд інших застосувань. Цей сорт не боїться обрізки, тому його можна вільно формувати та регулювати.

Вирощування туї в основному дуже просте. Найголовніше правило - це правильний полив і достатнє зволоження. Туї треба поливати не тільки в жарку погоду. Влітку їх слід поливати раз на тиждень рано вранці або ввечері. Рослинам також потрібно багато води восени, особливо коли недостатньо природних опадів. Туя не любить конкуренції з боку інших рослин, особливо агресивних бур'янів. Тому ґрунт навколо туї слід покрити ялиновою корою або агротекстилем.

Також потрібно бути обережними із садовими рослинами, висадженими поблизу них, особливо з іншими хвойними. [2]

МАГНОЛІЯ (*Magnolia L.*)

Магнолія – це неперевершеної краси рослина. Її аромат так і манить підійти до неї. Найчастіше її можна було побачити в парках.

Магнолія (*Magnolia L.*) — рід вічнозелених або листопадних дерев та кущів родини магнолієвих (*Magnoliaceae Juss.*), що налічує близько 70 видів рослин, які можуть бути до 30 м заввишки. Деякі декоративні види є і в Україні. Походить з Північної Америки, росте у болотяних лісах та по берегах річок. Поширена в субтропіках Північної Америки, в Центральному, Західному та Південному Китаї, Японії.

Магнолія – це вражаюче дерево висотою близько десяти метрів, і дуже широкою кроною. Хоча росте магнолія повільно, особливо в не дуже підходящому кліматі, вона починає квітнути з дуже молодого віку, навіть у горщику.

Доглядати за магнолією не складно. Просто важливо, щоб рослина була висаджена в спеціальний ґрунт або в субстрат, що дозволяє корінню рости без проблем. Інакше у магнолії починає жовтіти листя, вона не цвіте, може захворіти і навіть загинути.

Листки у магнолії черешкові чергові, шкірясті, еліптичні або обернено яйцеподібні, цілокраї, зверху голі, блискучі, зісподу — запушені. Пагони з великими слідами від листків та вузькими кільцеподібними слідами від прилистків. Кора попелясто-сіра або коричнева, гладка, луската або борозниста. Квітки двостатеві, великі (до 20 см у діаметрі), запашні, одиничні, верхівкові; пелюсткоподібні листочки оцвітини різних кольорів — від кремово-білих і зеленкуватих до темно-бузкових, розміщені колами. Цвіте з травня до вересня, плоди досягають у жовтні – листопаді. Плід — еліптична прямостояча багатолістянка, що нагадує шишку з великим насінням, часто червоного кольору.

Основними діючими речовинами магнолії вважають компоненти ефірної олії. Листя магнолій містять алкалоїди, кумарини, флавоноїди, вітаміни, мікро-

та макроелементи, ефірні олії, до складу яких входять спирти, феноли, та інші сполуки.

Препарати Магнолії великоквіткової мають виражені гіпотензивні властивості, пов'язані з наявністю алкалоїдів та ефірних олій у рослині. Зниження артеріального тиску при їх вживанні супроводжується сповільненням ритму серцевих скорочень, покращенням самопочуття хворих. Як сировину використовують листя Магнолії великоквіткової.

У Китаї щорічно заготовлюється близько 200 т кори Магнолії лікарської. Кора у формі порошку, сухого екстракту або відвару в деяких країнах використовується як тонізуючий, стимулюючий для травлення та антигельмінтний засіб, при міастенії, облісінні, спастичному гастриті та коліті, нудоті, слабкості пологової діяльності. [4,5]

Піраканта (Pyracantha)

Під час нашого дослідження Піраканта зустрічалася найрідше, але коли на шляху ми її бачили – зупинялися і не могли відвести погляду, наскільки це було гарно та захопливо.

Піраканта (Pyracantha) включена в рід вічнозелених представників флори, що входять в сімейство Рожеві (Rosaceae). Свою назву рід отримав завдяки злиттю слів грецькою мовою «pyr» і «akanthos», що означає «вогонь» і «колючка» відповідно. Тому нерідко цю рослину називають будяком, вогненним шипом або колючкою. Всі відомі різновиди цього роду досить поширені в південно-східних регіонах Азії, а Піраканта червона (Pyracanthacoscinia) на європейському півдні. Цей рід на сьогодні налічує майже шість видів.

Піраканта - це багаторічник-чагарник. Крона їх утворюється прямими або розлогими пагонами, у висоту може досягати близько 6-ти м, але в основному їх висота в межах 1-5 м.

Деякі рослини за зовнішнім виглядом схожі на кизильник (Cotoneaster), проте в основному відрізняються тим, що у піраканти гілки вкриті не особливо густими колючками-шипками.

При цвітінні у піраканти кущ прикрашають щитковидні суцвіття, складені з білосніжних, рожево-жовтих або білувато-рожевих численних квіток, які практично прикривають все листя. Розмір квіточок невеликий, але вони мають запашний аромат. Квітка складена п'ятьма округленими на верхівці пелюстками. У центральній частині утворюються пухнасті тичинки жовтого відтінку. Цвіте піраканта наприкінці весни.

Особливу декоративність піраканті надають її плоди які починають визрівати восени. Плоди піраканти дуже схожі на ягідки, але насправді це дрібні яблука (тобто всередині містять насіння). Тому раніше ці рослини входили в підроду Яблуневі (*Maloideae*). Як тільки настає осінь, весь кущ немов розквітає яскравими фарбами, так як зелені спочатку міні-яблучка стають насиченого червоного, жовтого або яскраво-оранжевого кольору. Їх буває так багато, що навіть листя не видно. Плодами піраканти протягом зими ласують птахи.

Незважаючи на своє південне походження, рослина успішно пристосувалася до наших кліматичних умов, і може стати при нескладному догляді справжньою окрасою саду. В нашому кліматі можливо вирощувати тільки дві: піраканта яскраво-червона (*Pyracanthacoccinea*) і піраканта вузьколиста (*Pyracantha augustifolia*).

Висновки./Conclusions. Підводячи підсумки можна сказати, що використання різних рослин у парковому дизайні цілком виправдане, як для ландшафтного дизайну так і для урізноманітнення культур. Ландшафт з вічнозелених рослин може бути представлений в найрізноманітніших формах і композиціях. Наприклад кипарис і туя дуже красиво виглядають як в якості композиційних деталей, так і в ролі одиничних прикрас, що додають ландшафту стильової спрямованості.

Окрім своєї привабливості і невибагливості, наведені представники мають властивість очищати повітря і наповнювати його цілющим ароматом смол.

Запропоновані у цій статті рослини чудово прикрасять будь-який ландшафт чи парк.

Список використаних джерел:

1. Обрізка туї - коли і як правильно обрізати і доглядати за хвойними? [Електронний ресурс] // Copyright uk.energyabalancedfuture.com. – 2022. – Режим доступу до ресурсу:

<https://uk.energyabalancedfuture.com/65-pruning-thuja-when-and-how-to-pro>

2. Туя Смарагд - Thujaoccidentalis 'Smaragd' [Електронний ресурс] // PoradnikOgrodniczy.pl. – 2020. – Режим доступу до ресурсу:

<https://nice-garden.net/6815599-thuja-szmaragd-thuja-occidentalis-smaragd>

3.Різновиди туй та їх використання в ландшафтному дизайні [Електронний ресурс] // Клуб рослин. – 2911. – Режим доступу до ресурсу:

<https://plants-club.ua/riznovydy-tuj-vukorystannia-v-landshaftnomu-dyzaini>

4.Магнолія [Електронний ресурс]. – 17. – Режим доступу до ресурсу:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Магнолія>

5. Морозостійкі сорти магнолії в ландшафтному дизайні Джерело:
<https://tdazovcable.kiev.ua/morozostijki-sorti-magnoli%D1%97-v-landshaftnomu-dizajni/> © <https://tdazovcable.kiev.ua/> [Електронний ресурс] // Теорія щасливих дітей – Режим доступу до ресурсу:

<https://tdazovcable.kiev.ua/morozostijki-sorti-magnolii-v-landshaftnomu-dizajni/>

6.Пираканта: правила посадки та догляду за чагарником у відкритому ґрунті [Електронний ресурс] // Cash-Flow – Режим доступу до ресурсу:

<https://cash-flow.com.ua/pirakanta-pravila-posadki-ta-doglyadu-za-chagarnikom-u-vidkritomu-grunti>

МОНІТОРИНГ СТАНУ ЗДОРОВ'Я У ЖІНОК ПІСЛЯ 45 РОКІВ

Боярська Зорина Олександрівна,

к.біол.н., доцент

Перегончук Анна Юріївна,

студентка

Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця, Україна

Анотація: в умовах пандемії та воєнного стану складається високе навантаження на медичну систему, тому важливим є розробка та використання моніторингових систем, які можна застосовувати для оперативного скринінгу населення, проведення самоаналізу, для швидкої первинної діагностики стану здоров'я, визначення слабких ланок та ризиків розвитку захворювань.

Ключові слова: здоров'я, паспорт здоров'я, моніторинг здоров'я.

Вступ. При високому навантаженні на систему охорони здоров'я за умов пандемії, воєнного стану розвивається дефіцит часу у медичного персоналу. Актуальним є визначення реальної необхідної потреби людей в консультації і медичній допомозі лікаря. В таких умовах використання методу «Паспорт здоров'я», який розроблений в ДУ «Інститут геронтології імені Д.Ф. Чеботарьова Національної Академії Медичних Наук України» з метою скринінгу здоров'я населення, дає підґрунтя для визначення працездатності та функціонального віку людини, для розробки профілактичних заходів, які потрібні для збереження здоров'я та трудового потенціалу населення [1].

Мета роботи: провести моніторинг стану здоров'я жінок віком від 45 років.

Матеріали і методи. Паспорт Здоров'я розроблений в ДУ «Інститут геронтології імені Д.Ф. Чеботарьова Національної Академії Медичних Наук України».

Кожному респонденту надається шифр, який відповідає часу дослідження. Електронна адреса використовується лише для надсилання

результатів Гугл Формою автоматично. Зміст паспорту охоплює надбання інституту геронтології, геронтологів всього світу та рекомендацій ВОЗ, що адаптовано для україномовного населення. Таке тестування допомагає людині звернути увагу на стан свого здоров'я та працездатності, щоб профілактичними заходами виправити ситуацію дисгармонії, зберегти та реалізувати успішно свій творчий потенціал, а також сприяти здоровому довголіттю.

Показники, що використовуються для оцінки здоров'я: вік респондента, професія, вага, рівень освіти, завдання на визначення стану пам'яті, розмір фінансового достатку на місяць, зміна показників ваги, рівень цукру в крові, деякі фізичні вправи та інші [2].

Результати та обговорення. Проведено дослідження, в якому взяли участь 49 жінок віком від 45 до 80 років, серед них 20 медичних працівників, 8 держслужбовців, 5 вчителів, 5 працівників сфери послуг, 9 осіб інших професій та 2 пенсіонери. Двоє проживають у селищі міського типу, одна - в селі, решта - у місті. Серед опитаних 37 мають вищу освіту, серед них 2 - дві вищі освіти.

Для проведення дослідження була використана методика “Паспорт здоров'я” для оцінки здоров'я, працездатності та функціонального віку населення. В ній використовуються рекомендовані ВООЗ шкали оцінки внутрішньої цінності функціональних можливостей людини.

Патерни, охоплені скринінгом “Паспорту здоров'я”:

1. Освітньо-професійний анамнез
2. Соціальний статус
3. Стан зору
4. Стан слуху
5. Фізична і рухова активність
6. Когнітивний домен уваги і пам'яті
7. Антропометричні дані
8. Нутріцевтичний та метаболічний статус
9. Функціональні проби дихальної системи

Анкета складається з 69 питань, серед них 21 питань, кожне з котрих має вагу 1 бал. Скринінг проводився онлайн, за допомогою платформи Google Forms [1]. Враховується відповідно до методу, наступна класифікація:

- 20-21 - I категорія - цілком здорові;
- 17-19 - II категорія - потребують гармонізації відпочинку та праці;
- 15-16 - III категорія - потребують уваги до фізичної активності та детальної консультації від лікаря;
- 7-14 - IV категорія - потребують активної реабілітації та діагностики;
- 0-6 - V категорія - потребують медико-соціальної допомоги

Серед опитаних респондентів 3 (7%) цілком здорові (I категорія), 22 (45%) належать до II категорії, 12 (24%) - до III категорії та 12 (24%) - до IV категорії. До V категорії не належить жоден респондент.

В результаті дослідження встановлено негативний вплив зростання окружності талії на загальне здоров'я респондента та слабка зворотня залежність: рівень здоров'я падає із зростанням віку. Виявлена тенденція (слабка зворотня залежність) оцінка здоров'я (кількість балів за Паспортом здоров'я) падає із зростанням ваги.

Висновки. Результати досліджень показали, що 7% жінок віком від 45 років цілком здорові, 45% належать до II категорії, 24% - до III категорії та 24% - до IV категорії. До V категорії не належить жоден респондент.

Встановлена негативна взаємозалежність між вагою респондентів та кількістю отриманих балів за балів Паспортом здоров'я: із зростанням ваги на 20 кг кількість балів зменшується приблизно на 1 бал. Встановлена негативна взаємозалежність між окружністю талії респондентів та їх кількістю балів: із зростанням окружності на 20 см кількість балів зменшується приблизно на 1 бал.

Список літератури:

1. Боярська З.О., Поляков О.А., Абдулаєва З.А., Сушко Б.С. Темпи функціонального старіння за «паспортом здоров'я» студентів та працівників

старшого віку в умовах адаптивного карантину // Неврологічний журнал. Б.М. Маньковського Тези до VII Національного конгресу геронтологів і геріатрії України, 6-8 жовтня 2021 р., Київ, с.74.

2. Паспорт здоров'я. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу:<https://forms.gle/wazrqq5ToQRobLPj8>

MEDICAL SCIENCES

DETERMINATION OF THE PERSONAL HEARING STANDARD IN THE AUDIOMETER ON A SMARTPHONE

Fainzilberg Leonid

Professor International Research and Training Center
for Information Technologies and Systems of the National Academy
of Sciences of Ukraine and Ministry of Education and Science of Ukraine

Kharchenko Anastasiia

student

The National Technical University of Ukraine
“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”
Kyiv, Ukraine

Introduction. Most often, we begin to worry about our health, only when the problems with it make themselves felt. A person may not always notice hearing loss [1], especially when it is weak. This is due to the fact that our brain is able to compensate to some extent for disorders of the functional systems of the body and signal only when such disorders are easy to notice.

Therefore, constant hearing testing is important for a person to prevent disease and prevent serious consequences. Traditionally, this uses a tonal threshold audiogram [2] - a graphical representation of the thresholds of audibility of tones in decibels to the frequency functions of the stimulating tone. Usually an audiogram [3, p. 10] are registered in medical institutions with the help of special devices - audiographs [4].

Thus, audiometric research is to determine the curve of the threshold of auditory perception depending on the height and intensity of the stimulating sound signal. The results of the hearing study are presented in the form of a graph, on the ordinate axis of which the level of intensity of tones in dB is plotted, and on the abscissa axis - the height of these tones in Hz. Some values of this graph, obtained in

the testing process, determine the curve of the threshold of auditory perception - audiogram [5, p. 33-34].

With the rapid development of smartphone technology, it is possible to conduct audiometric research using mobile applications that allow the user to check the state of hearing. Most of them use tonal threshold audiometry and compare the results with age norms. Let's analyze some of the most popular applications:

- **Hearing Test (E-audiologia).** Tonal audiometry is performed complete with specially configured headphones. The calibration mechanism provides a special correction of the calibration coefficients based on the results obtained with a clinical audiometer, which does not allow calibration without visiting a specialized clinic [6].

- **Hearing Test (Petralex).** The quality of headphones and the mechanisms of their calibration are not taken into account when constructing audiograms [7].

- **Mimi Hearing Test.** The application is calibrated for the following types of headphones: Apple EarPods, Apple AirPods, Apple AirPods Pro, Sennheiser HDA 200 and 300. The accuracy of measurements depends on the quality and type of headphones. Separate calibration mechanisms are not provided [8].

The use of this method of audiometry is accompanied by either insufficient measurement accuracy, or forces the user to turn to a specialized medical institution to calibrate the headphones, or forces to purchase certain models of headphones, which still leaves some measurement error.

Aim of the paper. Solve the problem of inaccuracy of research results related to the use of headphones using the method of calculating the individual norm.

Materials and methods. The developed software application, oriented to work under the Android operating system, implements intelligent information technology, which allows to take into account previous research to fix the individual norm. The individual norm takes into account the peculiarity of determining the threshold of sensitivity depending on the model of the smartphone, headphones and the subjectivity of the user's actions. The block diagram of the technology is shown in Figure 1.

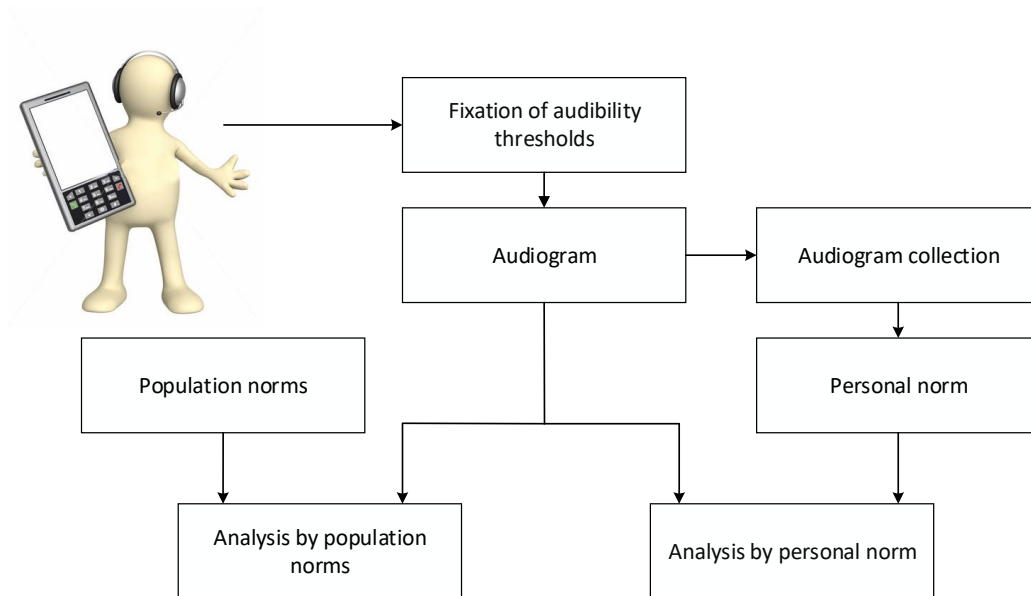

Fig. 1. Block diagram of information technology

Fixation of audibility thresholds and audiogram formation.

The software application makes a request to the Android hardware and receives a response regarding the availability of connecting headphones and setting the volume control to the maximum position. A positive answer allows you to start the testing procedure. Prior to testing, the user has the opportunity to give permission to recalculate the median.

The application launches an audio signal with frequencies from 250 to 8000 Hz with a discrete signal growth of 5 dB in the range from -20 to 100 dB. The sound is fed alternately first to the left, then to the right of the speakers of the headphones. The user stops the amplitude increase at the threshold he heard. The obtained results are entered into the database and a collection of user audiograms is formed.

Analysis by population norm

Population norm is a set of data generated during research [9] to determine the threshold of sensitivity in healthy people of different ages. Figure 2 shows the results of studies [10] of sensitivity thresholds grouped by age.

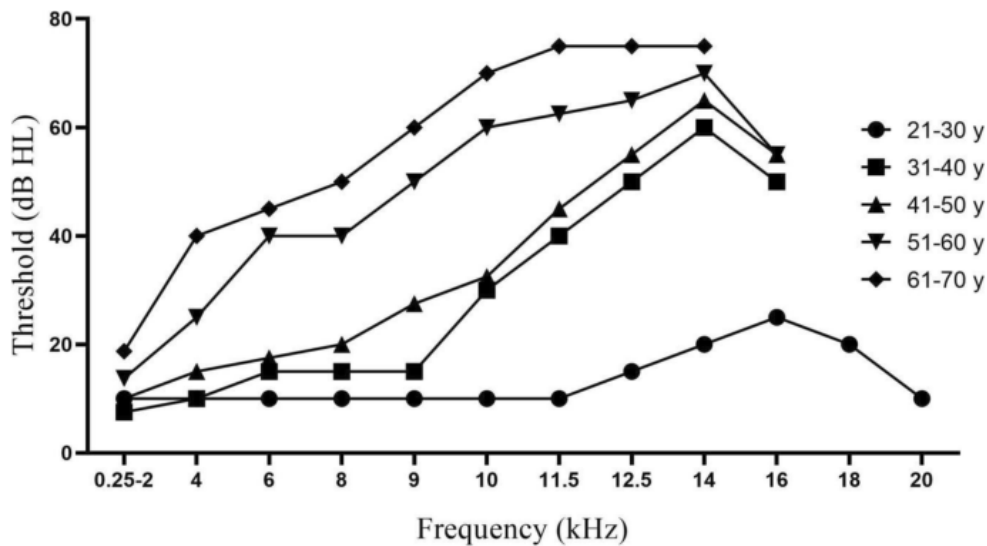

Fig. 2. Population audibility thresholds grouped by age [10]

After each test, the resulting audiogram is analyzed by a software application. In comparison with population norms, the deviation of the audiogram from the norms by 10-15 dB at each frequency is taken into account separately. In the presence of deviations the user's attention to the revealed anomaly of hearing sharpens.

Figure 3 shows the result of the analysis according to the population norm of the user, who, according to age, is classified as category 31-40 years.

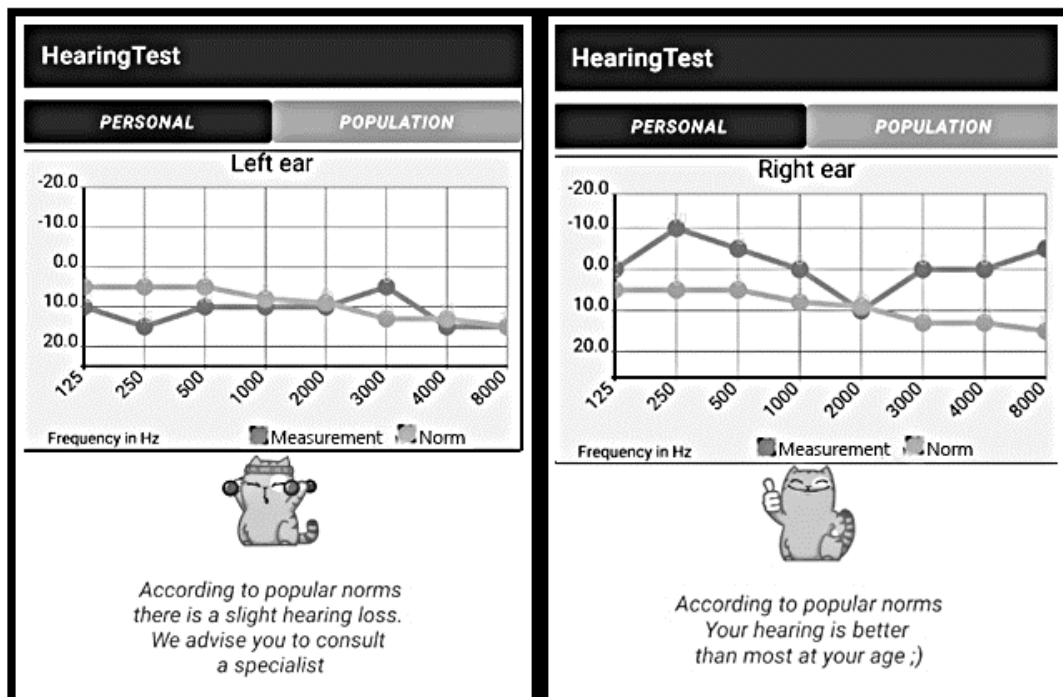

Fig. 3. The working window of the application in the test mode according to the population norm

Analysis by personal norm

The personal norm is calculated as determining the center of the group of values in the distribution of the collection of audiograms - the median (Fig. 4).

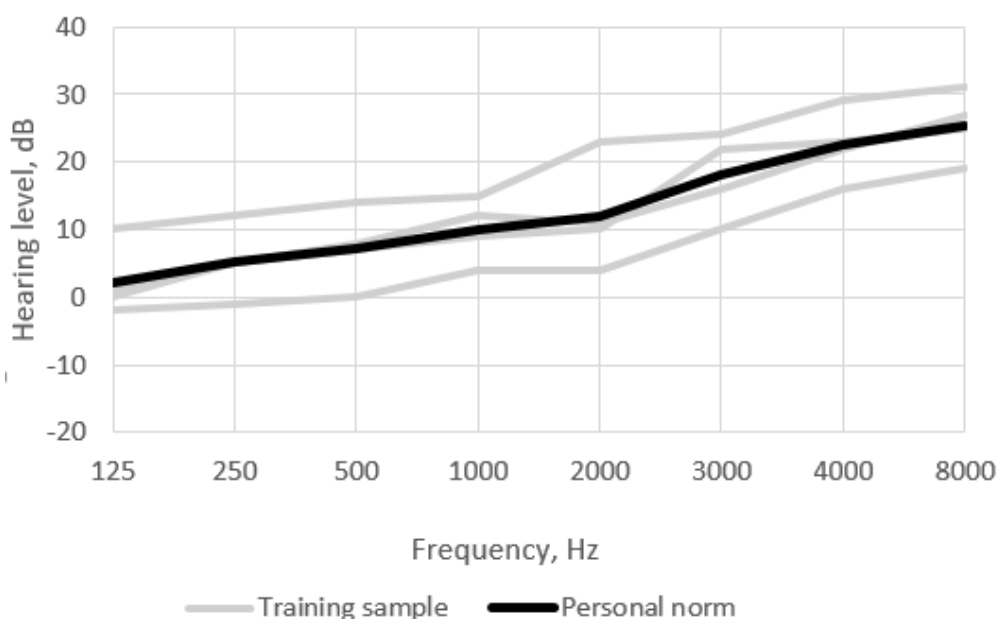

Fig. 4. The idea of building a personal norm on the educational sample of audiograms

The calculation of the median automatically starts when the collection size is at least 3 values and ends when it reaches 5. If desired, the user can allow to list the median for more values in the collection. Each calculation is entered into the database, and the last value of the median is used when analyzing the results of the audiogram.

Deviations from the median of 5 dB at least 2 frequencies are taken into account when analyzing the results of the audiogram according to the personal norm. A deviation of more than 5 dB at only 1 frequency is considered to be a measurement error. Depending on the deviations towards higher or lower values, the user is notified of hearing impairment or improvement. When replacing the headphones of one model with another, the user is recommended to create a new account of the software application to form a new individual standard, which will take into account the properties of the new speaker system.

Figure 5 shows the result of the analysis according to the personal norm of a user who has previously passed 3 tests at different times.

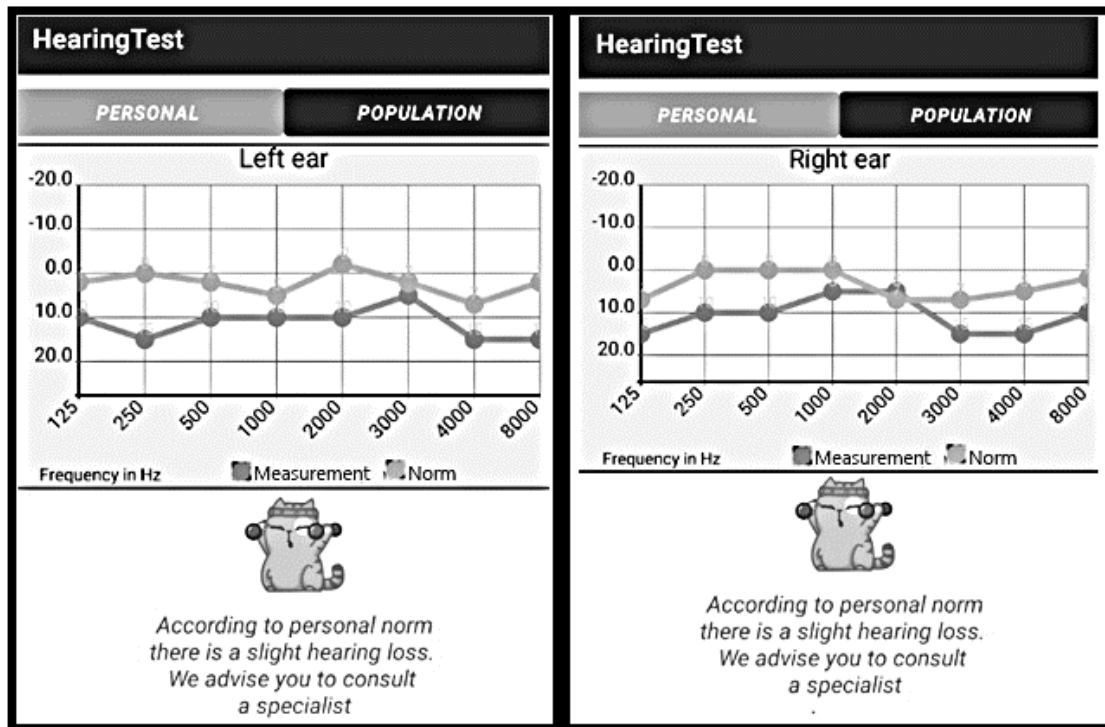

Fig. 5 The working window of the application in the test mode according to the personal norm

Results and discussion. The software application records all studies and allows the user to view a collection of all audiograms, test results on them and assess the dynamics of hearing loss depending on the date of the study. This material can be presented to the doctor as a monitoring of hearing. In addition, it is possible to conduct research on the same smartphone of different users and save the history of these studies.

Conclusions. Preliminary verification of the software application confirmed its operability. The developed algorithm for determining the individual norm allows to reduce the error of the results when conducting audiometry associated with the use of household headphones. Preserving the history of research allows the user to independently assess the dynamics of hearing changes and to acquaint the specialist with the results of audiograms.

The results obtained are not a diagnosis, but only help to monitor the patient's hearing around the clock. It can also be useful for remote monitoring by a doctor.

References.

1. Zasenکو I. L. Causes and signs of hearing impairment – Resource access mode: <https://sluh.by/hearing-about/prichinyi-i-priznaki-snizheniya-sluha/>. (in Russian).
2. Tonal threshold audiometry // Raduga zvukov. – 2018. – Resource access mode: https://www.istok-audio.com/info/articles/slukhovye_apparaty/tonalnaja-porogovaja-audiometrija/. (in Russian).
3. Daikhes N. A., Tokarev O. P., Davudov Kh. Sh. Concepts and terms of audiology and surdology.— *Moscow: Meditsina Publishers*, 2004. — 104 p. (in Russian).
4. How the audiometer works: basic principles – Resource access mode: <https://audiometr.ru/kak-rabotaet-audiometr-osnovnye-principy>. (in Russian).
5. Boyarchuk O. D. Anatomy, physiology and pathology of hearing and language – *Lugansk: LNU Imeni Tarasa Shevchenka „Alma-mater”*, 2008. – 176 c. (in Ukrainian).
6. HearingTest – 2021. – Resource access mode: <https://www.e-audiologia.pl/HearingTest/#contact>.
7. Hearing aid based on a smartphone – 2017. – Resource access mode: <https://petralex.pro/ru>.
8. Hearing well is wellbeing – Resource access mode: <https://www.mimi.io/>.
9. Dreshler V. A., Halst R. Dzh. V., Tange R. A. i dr. The role of high-frequency audiometry in the early detection of ototoxicity. *Audiology*. 1985;24(6):387–95. <https://doi.org/10.3109/00206098509078358> .
10. Wang, M., Ai, Y., Han, Y. *et al.* Extended high-frequency audiometry in healthy adults with different age groups. *Journal of Otolaryngol - Head & Neck Surg* 50, 52 (2021). <https://doi.org/10.1186/s40463-021-00534-w>.

CAUSES OF FACIAL NEURITIS

Kryvetska I. I.
Khovanets K. R.
Chernivtsi, Ukraine

A large number of scientific works are devoted to the study of the location of the branches of the facial nerve, indicating that the topography of n. facialis is extremely variable, and the branches often anastomose with each other. At the same time, there is no clear pattern either in the number or in the localization of the branches of the nerve under study. It is generally accepted that there are five main branches of n. facialis: temporal, zygomatic, buccal, marginal mandibular and cervical.

The second factor is the features of tumor growth at the base of the skull. Statistical data and information from special literature indicate that until now the majority of patients with neoplasms of the maxillofacial region and neck are operated at the stage of pronounced clinical manifestations, when the tumor has reached a significant size and the preservation of the facial nerve is difficult, and in some cases, an impossible task. ... In some cases, when specialists manage to preserve the anatomical integrity n. facialis, its function is impaired after the operation.

It is interesting that patients with traumatic neuritis of the facial nerve, developed as a result of otological operations, constitute a significant group. According to the literature, the incidence of such injuries is 0.2–10%.

Usually everyone appeals to hypothermia and negative external effects of the environment. However, specialists have identified a number of other factors that can cause neuritis of the facial nerve: infectious or viral diseases; herpes virus, which can cause swelling and inflammation of the facial nerve; high blood pressure; severe trauma to the skull or fissure, fracture of the jaw; violation of metabolic processes; low level of immunity; diseases of the ENT organs: otitis media, rhinitis, sinusitis, sinusitis, etc.; malignant brain tumors; diabetes; soreness of the joints and blood vessels; stress and frequent nervous shocks; excessive consumption of alcoholic

beverages; pregnancy, which can cause a serious hormonal transformation in the body of the expectant mother, which will affect the nervous system.

Very often the main etiological factor (43-49%) in this disease is hypothermia, besides, a large proportion of ailments (62-68%) are recorded in autumn and winter. Cold causes irritation of the receptors of the skin of the face and the vessels of the cranio-cervical region, which predetermines reflex vascular malfunctions, in particular vascular spasm, which leads to disruption of the blood supply to the trunk of the facial nerve.

The next most frequent etiological factor (12 - 30%) is infection. Acute NFN develops due to various infections, both local and general origin, in particular those that affect the cranio-cervical structures. In most cases, FN diseases occur with tonsillitis, otitis media, sinusitis, diseases of the parotid gland, odontogenic processes, as well as tuberculosis, syphilis, malaria, diphtheria. Some viruses also play an etiological role, in particular influenza, measles, whooping cough, poliomyelitis, ECHO, coxsackie, herpes. As for the herpes virus, in 13.8%, the cause of FN is explained by herpetic eruptions in the face and trunk.

Inflammation of the lymph nodes of the cervical and parotid sector can also cause edema of the FN and its compression due to the obstruction of lymph outflow followed by the appearance of secondary vascular dysfunction, in particular as functional and dynamic failures of vascular work in the trunk of the facial nerve and its sergents, and sergents, and. Genetic levers also play a significant role in the origin of FN pathologies. The literature contains a description of studies of 117 people from 6 generations, which were studied thanks to anamnestic information, analysis of photographs, and visual review. At the same time, 14 out of 28 examined had NLN with congenital anomaly and direct hereditary transmission of the disease between generations.

BIOMARKERS OF BRAIN GLIOMA: THE ROLE OF PLATELETS

Rozumenko Volodymyr Davydovich,
M.D., professor, Head of Neurooncology Department
Liubich Larysa Dmytrivna,
Sci.D., senior researcher, Head of Tissue Culture Laboratory
Staino Larysa Petrivna,
Researcher of Tissue Culture Laboratory
Egorova Diana Mychaylivna,
Researcher of Tissue Culture Laboratory
Malysheva Tetyana Andriivna,
M.D., senior researcher, Head of Neuropathology Department
The State Institution “Romodanov Neurosurgery Institute,
National Academy of Medical Sciences of Ukraine”
Kyiv, Ukraine

Introduction. The current incidence of malignant variants of primary brain tumours in Ukraine, by the last National Cancer Registry data (summary for 2020), is 5.0 per 100 thousand of population, and mortality – 3.5 (Fedorenko Z. et al., 2022). Malignant forms of brain gliomas (Grade III-IV) predominate (80%) among central nervous system primary tumors, most of which (> 60%) are glioblastomas (GB, Grade IV). According to statistical report of Central Brain Tumor Registry of the United States (summary for 2014-2018), the average annual age-adjusted incidence rate of malignant brain and other CNS tumors was 7.06 per 100 thousand of population, an average annual mortality rate – 4.43 (Ostrom Q.T. et al., 2022). The most commonly occurring malignant brain and other CNS tumor was GB (14.3% of all tumors and 49.1% of malignant tumors); the five-year relative survival rate following diagnosis of a malignant brain and other CNS tumor was 66.9%, for a non-malignant brain and other CNS tumors the five-year relative survival rate was 92.1%. The analysis of survival of patients with primary GB in Ukraine (3763 cases during 2008–2016) showed that the overall median survival was 12.2 ± 0.2 months, the average overall survival of patients who underwent surgery alone was 7.5 ± 0.3

months, and when using combination therapy (surgical removal and chemotherapy or radiation therapy) – 16.3 ± 0.5 months ($p < 0.001$) (Rozumenko A.V. et al., 2018).

Treatment of brain malignant gliomas remains an urgent problem worldwide, despite intensive research to determine the causes of tumors occurrence and the mechanisms of their progression. After all, the application of “gold standard” therapy including surgery, radio- and chemotherapy, the results of GB treatment are not effective enough, significant clinical progress is absent, and recurrence-free survival is 14-15 months. Among the reasons the high GB heterogeneity, invasive nature of tumor spread, multiresistance to adjuvant therapy as well as stem tumor cells as a source of recovery of tumor growth are considered.

There is an active search for alternative ways to diagnose and treat malignant gliomas in several directions: the novel cell-molecular diagnostic technologies, nano technologies, stem cells as carriers of ligands and vectors, modern approaches to immunotherapy, targeted therapy technologies, personalized therapy and reliable non-invasive biomarkers.

It is considered that gliomas arise from glial cells or precursor cells, stem tumor cells. Due to the growing recognition of the importance of molecular biomarkers for the classification of brain tumors by specific histology, the updated WHO classification of CNS tumors (2016) takes into account the presence of biomarkers. Biomarkers are the characteristics that can be objectively measured and evaluated as an indicators of normal biological processes, pathogenic processes or pharmacological response to therapeutic intervention. The purpose of biomarkers search is diagnosis, prognosis, prediction of response to therapy. Limitations of existing molecular biomarkers used for histological verification of malignant gliomas are the following: not all are valid with the so-called prognostic potential; due to GB heterogeneity, samples of tumor tissue from one tumor site may differ in morphology and structure; all require biopsy or surgical resection of tumor tissue (i.e. invasive intervention). That’s why a problem arises of search and validation of non-invasive circulating biomarkers.

The potential biological sources for non-invasive circulating biomarkers are limited and include peripheral blood (serum, cellular elements), urine, cerebrospinal fluid. Accordingly, as objects for study the cells, proteome, secretome, transcriptome, microRNA, extracellular vesicles may be used.

Recently, attention has been renewed to the pathogenetic role of effector cells of the immune system, which infiltrate glioma tissue and undergo reprogramming into the immunosuppressive phenotype under the influence of the tumor microenvironment. Peripheral blood platelets due to the content of numerous granules with a spectrum of mediators of protumor, angiogenic action and the ability to absorb, transport and release microvesicles with tumor-associated RNA are considered as a potential non-invasive circulating biomarker in tumor processes. Platelets are non-nuclear fragments of blood cells formed from megakaryocytes and contain numerous granules with tumor and angiogenic signaling molecules. Platelets and their derivatives are of key importance in the regulation of homeostasis and in the processes of tissue repair due to the ability to release from α -granules peptides and low molecular weight proteins. The latter – are involved in intracellular signaling and recruitment of immune, progenitor mesenchymal cells in the regulatory stages of regeneration. Platelets are known to secrete a variety of molecular mediators playing role in neoplastic progression, particularly PDGF, TGF β , PDEGF, VEGF, IGF-1, EGF, FGF etc.

Aim – to study the effect of released products of secretion of platelets (RPSP) from peripheral blood of patients with brain gliomas on the mitotic activity and spheroid formation of malignant glioma cell lines C6 and U251 *in vitro*.

Materials and methods. Samples of cells of malignant gliomas C6 (rat) and U251 (human) cell lines were used as well as peripheral blood and cells of biopsy material of patients who were examined and treated in Neurooncology department of the State Institution “Romodanov Neurosurgery Institute, National Academy of Medical Sciences of Ukraine”: patients with brain gliomas (n = 32) and persons without gross somatic pathology (comparison group, n = 5). The diagnosis of the tumor and the degree of malignancy (GI (n = 2), GII (n = 4), GIII (n = 9), GIV

(n=17)) was verified by histological examination in accordance with the WHO classification of CNS tumors (2016). Platelets were isolated from the peripheral blood of patients (5.0 ml) by differentiated centrifugation. The cell concentration was adjusted to 1×10^9 /ml with buffered saline and passed through a microbiological filter ($d = 0.2$ mm) to obtain the medium with RPSP. RPSP medium was added to C6 and U251 glioma cell cultures with the formed confluent monolayer. After 72 h of cultivation, the number of mitoses was counted and the mitotic index (%) was calculated as well as the number of formed spheroids.

Results and discussion. The effects of RPSP of patients with gliomas varied depending on the degree of the tumor malignancy: in patients with GB (high-grade glioma GIV) – stimulated mitotic activity and the formation of spheroids in cultures of glioma C6 (1.2 times); in patients with diffuse astrocytoma (glioma GII) – suppressed (1.5 times). At the same time, conditioned media obtained from the common pool of peripheral blood cells of patients after induction by mitogens (ConA, PHA, LPS), inhibited the mitotic activity of C6 glioma cells and did not affect the formation of cellular spheroids. PRSP can be considered as a source of various substances produced by these cells that reproduce the microenvironment of these cells in the organism, and given the circulation of these cells in the bloodstream – their modified and conditioned media can also be considered as a source of systemic influence of these cells due to paracrine effects of soluble mediators.

In U251 glioma cell cultures after 72 h exposure to RPSP from patients with gliomas GII and GIII mitotic index tended to decrease compared to control indices. After exposure to RPSP from patients with GB (GIV) mitotic index in U251 glioma cell cultures increased 1.5-fold, differing from indicators after exposure to RPSP from patients with gliomas GII – GIII ($p < 0.01$, Mann-Whitney U-test).

As it is known that platelets secrete a variety of molecular mediators playing role in neoplastic progression, we focused on TGF β – the pleiotropic cytokine and important mediator of the malignant phenotype of human brain gliomas involved in the regulation of proliferation, differentiation and survival/or apoptosis and assumed

its leading role. After addition of anti-TGF β 1 monoclonal antibodies to RPSP of patients with GB and subsequent incubation with U251 cells, the stimulating effect on mitogenic activity of human malignant glioma U251 cells was neutralized which evidenced that promitogenic, protumor effects of RPSP of patients with GB is caused largely by the involvement of TGF β 1-dependent signaling cascades.

Conclusions. Platelets of patients with GB (GIV) release mediators with active protumor activity, which is detected *in vitro* by increasing the mitotic index of C6 and U251 glioma cell cultures. RPSP are a fundamental component of the microenvironment and an important aspect of tumor biology involved in the initiation and progression of tumors. The obtained results testify in favor of the important role of platelets in the pathogenesis of brain gliomas and substantiate the expediency of further in-depth study and clinical and morphological comparison. The study of platelets content is promising as a direction of searching for potential biomarkers for the diagnosis and monitoring of the progression of high-grade gliomas and the potential response to therapy.

УДК:616.248

**COMPONENTS OF TOBACCO SMOKE AS A PREDICTOR OF THE
DEVELOPMENT OF BRONCHONCONSTRUCTION IN ADOLESCENTS
WITH BRONCHIAL ASTHMA**

Shahova O. O.

Candidate of Medical Sciences, assistant of the
department of pediatrics and pediatric infectious diseases

Shvab A. M.

Didkivska A. R.

Hladkyi V. V.

Students

Bucovynian State Medical University
Chernivtsi, Ukraine

Introduction.

In development and persistense of bronchial asthma (BA), a considerable role is played by sensitization of organism mainly to the inhalation allergens and tem detrimental influence, due to chronic inflammation of bronchial tubes and them structural alteration. Next to this key role of allergens in pathogeny, BA can also cause and support numerous non-specific factors.

Among them lately a substantial value is taken passive and active tabacco smoking.

Passive smoking is especially dangerous when its source is the mother, with whom the child at an early age has the closest and most constant contact.

It is marked, that patients are on BA, that is passive smokers, in 4,5 times more often skip lessons in schools, due to respiratory diseases than their peers from families where parents do not smoke. In these patients, asthma is usually more severe and more often associated with respiratory failure, they are more likely to have severe exacerbations of the disease, and there is a decrease in the effectiveness of glucocorticoids due to reduced airway eosinophilic leukocytes and increased neutrophils and CD8.

Aim of work: Assess the effect of tobacco smoke components on bronchial hypersensitivity in children.

Material and methods. In the conditions of pulmonological department in Chernivtsi regional clinical hospital is inspected 96 teenagers that have BA.

Two clinical groups of comparison are formed: the first group (I) included 58 patients who were not exposed to tobacco smoke (72,4% boys, middle age of that arrived at $14,4 \pm 0,3$).

The second (II) clinical group consisted of 38 children who were exposed to the components of tobacco smoke (86,8% boys, middle age of that arrived at $14,3 \pm 0,3$, $p > 0,05$).

Among the representatives of group II, 10 children had a mother who smoked, 22 fathers and 6 adolescents were active smokers. All children in the period of stable remission underwent spirographic examination to determine the indices of bronchospasm, bronchodilation and lability of the bronchial tubes.

Research results. It is set that in And the index of bronchospasm presented $3,8 \pm 0,7$ a clinical group appeared below relatively II of group ($7,5 \pm 1,44$ $p > 0,05$).

The same tendency was marked at determination of index of bronchodilation inhalation of salbutamol ($10,5 \pm 2,04$ a $12,7 \pm 1,17$, respectively, $p > 0,05$). At the same time, in 6 months after the course of base antiinflammatory therapy both in I-clinical group and in II group, indexes some changed.

Thus, the index of bronchospasm in patients who were not exposed to tobacco smoke was $4.6 \pm 0.8\%$, and in the comparison group - $6.3 \pm 1.50\%$ ($p > 0.05$). The bronchodilation index for salbutamol inhalation reached $8.8 \pm 1.37\%$ in group I and $11.7 \pm 1.78\%$ in group II ($p > 0.05$).

Thus, after a course of basic anti-inflammatory therapy, the bronchial lability index in children who were not exposed to the components of tobacco smoke decreased by 1%, and in the comparison group - by 2%.

Conclusion. Thus, adolescents with bronchial asthma who are exposed to components of tobacco smoke, compared with their peers who do not have this

factor, in a period of stable remission, have higher rates of bronchial hyperreactivity and worse response to treatment and prevention measures.

A NEW APPROACH TO CORRECTION OF PULMONARY TISSUE ULTRASSTRUCTURE DAMAGE UNDER EXPERIMENTAL PNEUMONIA

Shapovalova Anna Sergeevna

Aliiev Rufat Bakhtiyar oqli

postgraduate students of Bogomoletz Institute of Physiology
National Academy of Sciences of Ukraine

Rozova Ekaterina Vsevolodovna

Doctor of Biological Sciences, Leading Researcher of
Bogomoletz Institute of Physiology National
Academy of Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Introductions. Pneumonia remains one of the most common diseases in the world and is characterized by a high percentage of complications and mortality (up to 9%). The urgency of the problem of treating pneumonia remains, despite the introduction of new antimicrobial drugs. The diversity of pathogenetic mechanisms of blame and overrun of pneumonia will require different approaches to correct the damage that is blamed.

Aim. Further structural changes and development of new approaches for the correction of ultrastructure of lung tissue in experimental pneumonia (EP).

Materials and methods. The studies were performed on 50 male Wistar rats weighing 250-270 g. Experimental pneumonia (EP) was modeled according to the method of A.M. Kulik, by introducing into each lung 0.5 ml of non-sterile water heated to 70 ° C. Pneumonia develops without the presence of viral or bacterial pathology (water tested for infectious agents in the laboratory of the State Food and Consumer Services, Melitopol), and can be attributed to aspiration and / or partially post-traumatic pneumonia; similar lung injuries are often observed in the neonatal period, but also occur in adulthood.

Animals were divided into the following groups: 1 – control and 2 - experimental pneumonia. The exogenous administration of phospholipids in the liposomal form (Lipin®) and the activator of mitochondrial KATP-channels uridine

was used as a coregulator for group 1 and 2. Changes were carried out at 4, 8, 12 days after 4 and 8 days of the development of the EP.

Results and discussion. We found that in acute experimental pneumonia, in particular that which belongs to the type of distress syndrome with aspiration component, there are pronounced structural changes in lung tissue. These include the formation of destruction zones in the air blood barrier, the exit into the alveoli not only of cell contents and blood plasma, but also a significant number of erythrocytes, ie the development of intraalveolar edema with hemorrhagic component, dysfunction of the lung surfactant system, disorganization of intracellular structures, especially with respect to mitochondria (MC): there was swelling, melting of the cruciate ligament, vacuolation, violation of the integrity of mitochondrial membranes.

Conclusions. Through application of drugs based on phospholipids, such as Lipin®, a significant improvement in the morphofunctional state of lung tissue is achieved due to ability of such drugs to directly restore the integrity of cell membranes and cell organelle membranes. However, we investigated a fundamentally new way to eliminate these damage of the ultrastructure, associated with the activation of mitochondrial K_{ATP} channels by uridine, which is a glycosylated derivative of pyrimidine. This approach has been shown to be more effective, as evidenced by the elimination of intraalveolar edema and destructive changes, the expressed activation of the surfactant system function and the improvement of the MC ultrastructure. We consider the latter as a possible cause of positive changes in lung tissue, due to the optimization of energy metabolism, even in the modeling of experimental pneumonia.

SPECIFICITY OF EPILEPSY OF VASCULAR GENESIS

Tychonova Lyudmila Vladimirovna,

Candidate of Medical Sciences

Ternopol Yuliya Oleksandrivna,

Student of Kharkiv National Medical University

Kharkiv, Ukraine

Introduction: Epilepsy is one of the main problems in neurology and psychiatry. The risk of developing epilepsy increases with age. One of the main causes of the development of the disease is vascular pathology.

Aim: to identify the features of epilepsy of vascular origin.

Materials and methods: analysis of described clinical cases of epilepsy.

Results and discussion: 40 cases of epilepsy are presented (20 in men and 20 in women), the average age of patients was 59 years. To assess epileptic seizures, an active survey of patients and their relatives was carried out.

As a result of analyzes of the frequency of types of epileptic seizures, it was found that generalized seizures were more often observed among men - 8 cases (20%), among women - 2 (5%). Absences were detected in 1 man (2.5%) and 5 women (12.5%), tonic-clonic seizures - in 11 men (27.5%) and 13 women (32.5%).

An electroencephalogram (EEG) was also performed. It was found that the incidence of different types of epilepsy does not differ significantly, with the exception of a disorganized rhythm (predominance of theta and delta activity). The fluctuation of biopotentials did not have a clear sequence. In patients with epilepsy, the average and high amplitude levels are more common.[1, p. 570]

Focal changes in the brain increase the risk of developing epilepsy by 4.3 times, the presence of paroxysmal activity - by 26.9 times, dysfunction of the median structures - by 6.4 times.[2, p. 23]

Conclusions: on the basis of the data, the features of epilepsy of vascular origin were considered: it was found that complex partial seizures predominate in men, changes in the EEG, rhythm disorganization.

References:

1. Epilepsy in a population of 6000 reexamined: secular trends in first attendance rates, prevalence, and prognosis / O. C. Cockerell, I. Ecker, D. M. Goodridge et al. // *J. Neurology, Neurosurgery and Psychiatry*.—1995.— Vol. 58.
2. Tettgenborn B., Genton P., Polson D. Epilepsy and women's issues: an update // *Epileptic Disorders*.—2002.— Vol. 4 (Suppl. 2).

A CLINICAL CASE OF EPILEPTIC ENCEPHALOPATHY ASSOCIATED WITH AN EEF1A2 GENE MUTATION

Tychonova Lyudmila Vladimirovna,
Candidate of Medical Sciences
Adamovska Oleksandra Sergiivna,
Student
Kharkiv National Medical University
Kharkiv, Ukraine

Introduction. Epileptic encephalopathy associated with an EEF1A2 gene mutation is a rare autosomal dominant disease linked to chromosome 20, characterised by the early-onset, treatment-resistant seizures. Timely diagnosis allows to prescribe effective treatment and improves the patient's quality of life.

Aim. To present a clinical case of early diagnosis of epileptic encephalopathy with a positive clinical outcome.

Materials and methods. Clinical case of patient F., 6 years old.

Results and discussion. Patient F. 6 years old. Heredity was not impaired, pregnancy without any peculiarities, learning of skills in time. At the age of 1.5 a generalized convulsive attack against a background of febrile fever. The patient was hospitalized, after a repeated episode of seizures he was transferred to the intensive care unit, where he had generalized tonic-clonic seizures against a background of subfebrile and normal temperature. An electroencephalogram showed no epileptic activity. Valproic acid, dexamethasone were prescribed. After 30 days, seizures during sleep occurred. Levetiracetam was introduced into therapy and dexamethasone was reappointed. After discharge, sleep myoclonus intensified, wobbly walking, faltering, irritability appeared. Neurological examination: right-sided hemiparesis. Magnetic resonance imaging: foci of gliosis in the left frontal lobe. Video electroencephalography monitoring: phenomena of disorganization and dysrhythmia. Whole exome sequencing: EEF1A2 gene mutation associated with early infantile epileptic encephalopathies. Admitted to the intensive care unit for correction of

therapy. Topiramate was introduced into therapy, levetiracetam and valproic acid doses were increased. According to the results of treatment - condition with positive dynamics.

Conclusions. The presented clinical case is an example of the importance of careful selection of diagnostic methods for verification of diagnosis and prescription of adequate therapy. This observation highlights the diagnostic value of genetic testing in epilepsy.

АНАЛІЗ КРИТЕРІЇВ ВИЗНАЧЕННЯ ДАВНОСТІ ЗАПОДІЯННЯ МЕХАНІЧНИХ УШКОДЖЕНЬ

Антонов А. Г.,

к.мед.н., доцент, учбовий доцент

Кафедра патологічної анатомії, судової медицини та гістології

Сургай Н. М.,

к.мед.н., доцент, завідувачка

Кафедра патологічної анатомії, судової медицини та гістології

Татарко С. В.,

д.мед.н., професор, завідуючий

Кафедра фізіології та патологічної фізіології

Гоженко М. М.,

асистент

Кафедра патологічної анатомії, судової медицини та гістології

Донецький національний медичний університет

Лиман, Україна

Вступ. В умовах постійного зростання різних видів травматизму судово-медична експертиза ушкоджень заподіяних тупими предметами безумовно посідає одне з провідних місць в експертній практиці.

Мета роботи. Проаналізувати проблему визначення давності тілесних механічних ушкоджень заподіяних тупими предметами за даними різних дослідників.

Матеріали і методи. В процесі підготовки матеріалу нами було опрацьовано 29 літературних джерела з 2017 по 2022 рік: 13 з яких на українській мові, 10 – на англійській та 6 - на російській. Для пошуку інформації ми використовували такі інтернет-платформи, як: Google Scholar, PubMed та Web of Science.

Результати та їх обговорення. Під час розвитку запалення відбувається спазм судин (короткочасна ішемія), який триває від кількох секунд до декількох десятків секунд, максимум до декількох хвилин, тому його не завжди вдається відзначити. Він змінюється на розширення судин (артеріальну гіперемію), яка

досягає піку на 5-15-ту хвилину і загалом триває 20-30 хвилин, максимум до години, поступово змінюючись на венозну гіперемію. Вже через 1-у годину відзначається збільшення рівня гістаміну та серотоніну в тканинах, розвивається набряк ушкоджених тканин, місцевий ацидоз, в ушкодженій тканині спостерігаються гранулоцити, ознаки наявності АТФ-ази, неспецифічної естерази та амінопептидази. Однак треба зазначити, що збільшення рівня гістаміну і серотоніну у вогнищі запалення відбувається негайно, оскільки тканинні базофіли дегранулюють протягом секунд – декількох десятків секунд. Динаміка артеріальної гіперемії співпадає з динамікою гістаміну, оскільки він є її основним медіатором. Відомо, що через 30 хвилин після ушкодження можна спостерігати крайове стояння нейтрофілів в дрібних судинах, але ця ознака є непостійною і її не можна вважати надійним критерієм зажиттєвості ушкоджень оскільки нейтрофіли можуть збиратися протягом кількох годин після настання смерті, особливо у шкірі та навколо аспірованих мас в легнях. В таких випадках спочатку нейтрофіли з'являються в підшкірній жировій клітковині, а потім – у верхніх шарах шкіри. Одночасно може відбуватися посмертна дегрануляція тканинних базофілів. Дослідники відзначають наявність навколо капілярів сегментоядерних нейтрофілів в глибоких шарах дерми та у підшкірній клітковині на кінець першої години після ушкодження. Таким чином, в ділянці ушкодження протягом першої години після його заподіяння спостерігається комплекс змін, які складаються з дегрануляції тканинних базофілів; розвитку набряку; розширення судин та зміни рівня гістаміну, серотоніну, активності АТФ-ази, неспецифічної естерази та амінопептидази; гранулоцитарної реакції. Саме реакція гранулоцитів є ознакою, про яку зазначають усі автори та саме в оцінюванні інтервалів часу, протягом яких вона розвивається, є значні розбіжності. Відомо, що у ділянці ушкодження в термін часу між першою та другою годиною з моменту його заподіяння спостерігається дегрануляція тканинних базофілів, інфільтрація ушкоджених тканин гранулоцитами, некроз волокон сполучної тканини та сегрегація її міжклітинної речовини. Додатково спостерігається позаклітинна

активація глюкозидази та моноаміноксидази. Є відомості про позитивну гістохімічну реакцію на АТФ-азу та естеразу, яка спостерігається в цей термін часу. Описують ще посилення міграції нейтрофілів, гомогенізацію волокон дерми та гіперхроматоз ядер базального та шипуватого шарів епідермісу. Протягом 2-4-х годин після ушкодження розгортається клітинна реакція, зберігається позитивна гістохімічна реакція на АТФ-азу, естеразу, з'являється позитивна реакція на амінопептидазу. Ушкодження оточене геморагіями і спостерігається рання клітинна інфільтрація мононуклеарами. Термін часу 4-6 годин відзначається посиленням гіперемії навколо ушкодження, відкладенням фібрину, формуванням лейкоцитарного валу за участю гранулоцитів, зберігається позитивна реакція на АТФ-азу, естеразу, з'являється позитивна реакція на амінопептидазу. Надалі лейкоцитарна інфільтрація збільшується, з'являються пооднокі мононуклеари, відзначається набряк ендотелію судин. Існують джерела, які відзначають появу лейкоцитарного валу дещо раніше – в термін часу 3-5 годин після заподіяння ушкодження. Далі, приблизно протягом 6-8-ми годин спостерігається некроз клітин та тканин, запальна демаркація та посилення фагоцитозу, значна інфільтрація лейкоцитами, лімфоцитами, макрофагами, активація фібробластів, в епідермісі поряд з краями рани спостерігаються дистрофічні та некротичні зміни. Згідно інших джерел, протягом 6-10-ти годин можна спостерігати лейкоцитарні інфільтрати в усіх шарах дерми навколо розширених судин, які дифузно проходять крізь строму у ділянках крововиливів; початок формування лейкоцитарного валу по краях рани та в окремих випадках – широкої центральної зони дистрофічних та некротичних змін. Термін 8-12 годин супроводжується подальшим зростанням активності мононуклеарів та гістіоцитів, гістохімічно можна виявити сліди лужної фосфатази та фосфорилази. Відомо про появу у термін 10-12 годин окремих макрофагів та фрагментованих часточок у цитоплазмі лейкоцитів. Однак, зазвичай макрофаги та моноцити відзначаються у вогнищі запалення вже через 4 години, але спочатку їх кількість залишається невеликою, значно переважають нейтрофіли. Далі протягом 12-16-ти годин стає помітним

переважання мононуклеарів та виявляються фрагменти лейкоцитів. Протягом 12-16-ти годин спостерігається зниження реакції з боку нейтрофілів та збільшення реакції з боку макрофагів та мононуклеарів, початок видалення некротизованих тканин макрофагами та поява мітозів у фібробластах після 15-ти годин. В цей термін часу епідерміс поширюється на рану – розпочинається її епітелізація. Протягом наступних 16-ти годин розпочинається відновлення капілярної мережі та формування колагенових волокон фібробластами та фіброцитами, починається формування раневої кірки. В термін часу 32-72 години відбувається формування грануляційної тканини з колагеновими волокнами та капілярами з включенням сидерофагів та ліпофагів, формується грануляційна тканина. В подальшому періоді формується основна речовина сполучної тканини, зменшується клітинна інфільтрація, триває ріст грануляційної тканини, формуються колагенові волокна. Протягом 4-10-ї доби в грануляційній тканині триває формування волокон, відторгається кірка з рани та відновлюється епідерміс шкіри. Після 10-ї доби грануляційна тканина стає волокнистою сполучною тканиною, кількість клітин зменшується, зменшується кровонаповнення судин, зберігаються сидеринові включення та базофільні включення кальцію, в незначних пораненнях припиняються клітинні реакції, епідерміс на місці поранення може повністю регенерувати.

Висновки. Відомості, які наведено вище, з одного боку свідчать про те, що наукова проблема визначення давності тілесних ушкоджень начебто повністю вирішена, але з іншого боку, аналізуючи окремі явища, можна з'ясувати, що спостерігається різниця в часі за даними різних дослідників в межах від кількох годин.

К ВОПРОСУ СНИЖЕНИЯ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ КОЖИ

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Уйбикова Эмилия Фархадовна

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Пшениснова Кристина Геннадьевна

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Гуржиева Виктория Игоревна

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Аннотация: в статье включены данные литературного анализа по аспектам снижения функциональных возможностей кожи, которые имеют важное значение у медиков о, а также изучения этой проблемы остается открытым вопросом в теоретическом направлении медицины.

Ключевые слова: кожа, население, возраст, анализ, осложнения.

Старение – это процесс, который сопровождается снижением функциональных возможностей всех органов, в том числе и кожи. С возрастом происходят естественные внутренние изменения, которые осуществляются механизмом «биологических часов» и заключаются в медленной необратимой дегенерацией тканей.

Как отмечено в литературных источниках, что внешнее старение кожи вызывается повреждающими факторами внешней среды. Иными словами, естественные возрастные изменения усиливаются такими воздействиями, как ультрафиолетовые лучи, загрязнение воздуха и курение.

Кожа непосредственно подвержена внешним влияниям, наиболее значимым из которых является ультрафиолетовое излучение (УФИ). В связи прогрессирующим разрушением озонового слоя стратосферы поток ультрафиолетовой радиации на Землю резко увеличился. Именно УФИ ответственно за регрессивные изменения в эпидермисе и дерме, развивающиеся раньше, чем в других органах (нередко в молодом возрасте). Находящаяся в центре внимания исследователей свободно радикальная теория старения раскрывает роль системы перекисного окисления липидов и антиоксидантной активности (ПОЛ/АОА) в механизмах ускоренного старения, однако существуют пробелы в понимании вклада ПОЛ в возрастные изменения отдельных органов, в том числе кожи, влияние на её функции. В современной научной литературе недостаточно освещены вопросы роли свободно радикальных процессов в коже и их вклад в процессы старения всего организма.

А также в литературе отмечено определение старения как сложный многокомпонентный разно уровневый процесс, сопровождающийся остановкой развития клеток, органов и систем, снижением активности их функций. Инволюционные изменения характеризуются трансформациями патологического или компенсаторного характера.

Данные демографические изменения способствовали росту популярности косметологии, где главное внимание уделяется внешности человека, в особенности проявлению внешних признаков старения – морщин, дефектов сосудов, гиперпигментации, новообразований кожи и пр. Вне всяких сомнений, вышеперечисленные инволюционные изменения характеризуют старение организма человека, в результате чего косметологические проблемы рассматриваются наряду с геронтологическими. Только комплексные медицинские подходы, основанные на результатах научных исследований, способны принести максимальный результат в замедлении процессов преждевременного старения. Начальные проявления естественного старения кожи отмечаются уже в конце третьего десятилетия жизни и очень широко

индивидуально варьируют . Вслед за потерей эластичности кожи на лице начинают появляться морщины на шее. Формируются характерные изменения структуры кожи – она теряет гладкость, образуются тонкие морщинки и неровная пигментация . К тому же, кожа человека напрямую подвержена воздействию окружающей среды. Степень этого повреждения зависит от типа интенсивности повреждающего воздействия, а также чувствительности индивидуума, и кумулируется по мере старения организма. Поэтому неблагоприятные климатические и экологические факторы ускоряют процесс старения, формируя картину фотостарения . Специалисты считают лицо и шею эстетически неотъемлемыми анатомическими структурами. Шея и область декольте открытая часть тела, имеющая важное эстетическое значение. Залогом успеха антивозрастной коррекции является знание особенностей анатомических образований шеи, подбор точек введения препаратов и максимально эффективных доз при минимальном риске осложнений. Кожа на шее, особенно на её передней поверхности, более тонкая, чем на лице. У неё небольшая толщина рогового слоя и недостаточное количество рядов клеток в шиповатом слое эпидермиса. Кожа подвижная, на ней легко образуются поперечные складочки. При старении кератиноциты слабо реагируют на действие биологически активных веществ.

Клиницистами отмечен тот факт, что по мере старения нарушается иммунная функция кожи. В эпидермисе уменьшается количество клеток Лангерганса. В тех из них, которые сохраняются, происходят дистрофические изменения, выражающиеся в просветлении матрикса, цитоплазмы, а иногда частичном лизисе клетки. Матрикс митохондрий просветляется. В некоторых клетках могут обнаруживаться кристаллоидные включения, к которым по периферии 20 прилегают меланосомы, фагоцитированные клетками. У долгожителей клетки Лангерганса могут полностью исчезать .

Нарушаются также системы Т-и В-клеточного иммунитета. Наиболее проявлены нарушения Т-клеточного иммунитета, которые выражаются не только в снижении уровня Т-лимфоцитов, но и в нарушении их

функциональной активности. Количество В-лимфоцитов не изменяется с возрастом, однако нарушение их функциональной активности приводит к повышению формирования аутоантител и исчезновению сывороточных IgM, IgG, IgA к обычным инфекционным агентам. Следствием старения иммунной системы является повышение риска фотоканцерогенеза и чувствительности к хроническим инфекционным заболеваниям кожи, особенно к вирусным и грибковым

Дермо-эпидермальное соединение подвергается выраженным изменениям. Истончаются его составные части, уменьшается количество крепящих фибрилл, что ведет к снижению связи между эпидермисом и дермой. Как указывают А.Н. Чернух и соавторы (1982 г.), функциональная специфика больше отражается на строении дермы, чем эпидермиса, и, прежде всего, в строении межклеточного вещества. Кожа шеи участвует в выполнении разнообразных и точных движений, но не подвергается большому поверхностному давлению, поэтому коллагеновые волокна извитые, связаны между собой слабо и формируют каркас, который может легко деформироваться.

Специалистами утверждено, что после тридцати лет у женщин показатели эластичности кожи шеи с каждым десятилетием ухудшаются на 15-127%. Как известно, коллагеновые структуры выполняют не только опорную функцию, но и являются основным компонентом тканевого обмена. Коллаген относится к фибриллярным белкам, который имеет сложную структуру тройных спиралей, иерархически собранных в макроскопические волокна. Прочность является важнейшим свойством коллагена. К 50 годам его количество снижается практически наполовину. Старение дермы выражается в ее атрофии, количество клеток в ней резко снижается, теряется их разнообразие. Преобладают фибробласты фиброциты и макрофаги. Выявлено множество разнообразных механизмов старения кожного покрова, большинство из которых связаны со снижением функциональной активности фибробластов. В фибробластах определяются деструктивные изменения, накапливаются

липофусцин и жир, недоокисленные продукты метаболизма. Деструктивно-дегенеративные изменения происходят и в макрофагах, где могут накапливаться продукты распада гемоглобина. Снижение количества и уровня функциональной активности фибробластов приводит к снижению численности и изменению структуры волокон коллагена и эластина, уменьшению синтеза гликанов. Коллагеновые волокна подвергаются дистрофическим изменениям, атрофируются, располагаются более рыхло, чем в молодом возрасте. Коллагеновые волокна сосочкового слоя располагаются более параллельно в поверхности эпидермиса, становятся грубее, контуры их не всегда четкие, местами отмечается их гомогенизация. Количество эластических волокон также изменяется с возрастом. Они постепенно дезинтегрируются даже в защищенной от солнца коже, становятся грубыми и частично фрагментированными. Появляются участки их сгущения, особенно под эпидермисом. Фибриллы матрикса эластичного волокна утолщаются и укорачиваются. Сам матрикс вакуолизируется. Иногда в нем обнаруживаются участки лизиса в виде лакун, что является морфологическим выражением старческого эластоза. Наряду с дегенерацией эластического каркаса дермы могут наблюдаться отложения солей кальция. Вялость кожи обусловлена выраженными изменениями коллагеновых и эластических волокон, а также недостатком в коже воды. В основном веществе происходит перераспределение гликозаминогликанов. Снижается их количество и изменяется качественный состав дисахаров. Это приводит не только к уменьшению эластичности кожи, но и – наряду с исчезновением капилляров сосочков дермы – к нарушению выведения из организма инородных субстанций. Сокращение количества гликозаминогликанов приводит к нарушению межклеточных связей. Плотность сальных и потовых желез значительно меньше на шее, чем на лице, что требует более осторожного выбора методов эстетической коррекции, поскольку именно придатки кожи принимают активное участие в восстановлении эпидермиса и дермы после повреждений. На шее сальных желез в 30 раз меньше, поэтому пониженное салоотделение в области шеи (за исключением области

поднижнечелюстного треугольника, где активность сальных желез аналогична таковой на лице) влечет за собой сухость, дряблость, преждевременное старение. Коже в области шеи особо важна поддержка подкожной мышцы шеи, *m.platysma*. Это широкая поверхностная пластина вертикально проходящих мышечных волокон, покрывающая нижнюю треть лица и большую часть переднелатеральной области шеи. Она простирается вниз от нижней части щеки и периоральной зоны к ключичной области. Разделяясь, правая и левая части подкожной мышцы приобретают вид перевернутой буквы V, вершина которой упирается в подбородочный симфиз. Мышцы шеи, в отличие от мимических мышц лица, к коже не прикрепляются.

Также исследователями установлено, что с возрастом платизма ослабевает и перестает поддерживать кожу в натянутом состоянии. Сбалансированный тонус платизмы играет важнейшую роль в формировании изящных, плавных линий шеи, влияет на состояние кожи зоны декольте. В 61% случаев волокна *m.platysma* идут сквозь среднюю линию шеи от уровня подъязычного хряща к симфизу нижней челюсти. Такое расположение платизмы создаёт выраженную поддержку мышц в зоне ниже подбородка. В 39% случаев пересечения мышечных пучков с обеих сторон не обнаружено, и медиальный край *m.platysma* размещён почти вертикально, что создаёт клиническую картину выступающих с возрастом валиков. По другим данным в 75% случаев мышечные пучки *m.platysma* пересекаются в сантиметре-двух от нижней границы нижней челюсти (I тип), в 15% - на всем протяжении (II тип), а в 10% - пересечение ее волокон вообще не обнаруживается (III тип). Особенности строения платизмы сказываются на индивидуальных чертах старения шеи. Особенности старения шеи также предопределяются распределением подкожно-жировой клетчатки, особенно ее подкожным и подмышечным (под *m.platysma*) слоями. В коже шеи подкожная клетчатка разделена на многочисленные дольки и сегменты выраженными прослойками соединительной ткани. Малейший избыток подкожно-жировой клетчатки распределяется неравномерно, образуя «второй подбородок». Возрастные

изменения шеи формируются за счёт многих процессов: снижения тонуса, эластичности и опущения мышц, изменений структуры связок в точках фиксации мышц, перераспределения мягких тканей. Подкожная мышца шеи подвергается гипотрофии, растягивается и провисает, притупляя шейно-подъязычный угол и постепенно образуя своеобразный вид «шеи индюшки» с демонстрацией мышечных тяжей. Считается, что шея будет выглядеть эстетически привлекательной, если размер шейно подбородочного угла будет составлять 105-120 градусов. Различная степень жировой инфильтрации кзади и кпереди от *m.platysma* характерна при увеличении массы тела, часто наблюдаемого в процессе старения. Сепарация волокон данной мышцы способствует тому, что жир, располагающийся позади неё, становится видимым, увеличивая при этом объём шеи. Тонкие морщины шеи как следствие атрофии кожи, солнечного эластоза и сокращения подкожного жира ведут к образованию полукружных складок и сглаживанию шейно-подбородочного угла. В вследствие сжатия и гиперлордоза шейного отдела позвоночника становится выпуклым контур шеи. Все эти изменения приводят также к укорочению шеи, выпячиванию трахеи, щитовидного и перстневидного хрящей, подъязычная кость опускается ниже уровня C5 и гипертрофии и выпячиванию трахеи, щитовидного и перстневидного хрящей.

Дальнейший анализ литературных источников показал, что старение сопровождается выраженной инволюцией пинеальной железы (эпифиза) . При этом выявлено, что морфологические изменения, развивающиеся в эпифизе в процессе возрастной инволюции, неразрывно связаны с резким падением уровня продукции мелатонина (МТ) - основного гормона пинеальной железы, координирующего биологические ритмы организма на всех уровнях его организации.

Мелатонин является гормоном широкого спектра действия — он участвует в регуляции иммунной и эндокринной систем, обладает пролиферотропным действием, модулирует дифференцировку и апоптоз клеток, участвует в регуляции зрительной функции, снижает уровень

холестерина, повышает сопротивляемость организма стрессам и высоким физическим нагрузкам, способствует нормализации кровяного давления и подавляет действие свободных радикалов. Эти свойства позволяют рассматривать МТ как перспективный для детального изучения эндогенный гормональный фактор, обладающий геропротекторными свойствами.

Снижение уровня мелатонина в процессе старения демонстрирует существенное изменение уровня ночной экскреции его с мочой, как у старых лабораторных животных, так и у пожилых людей.

При пинеалэктомии (общепринятая модель преждевременного старения) наблюдается иммуносупрессия, сходная с таковой при естественном старении, которая снимается введением экзогенного МТ. Определенное значение для увеличения вероятности аутоиммунных расстройств при старении имеет снижение продукции МТ, обладающего антиканцерогенными и антиоксидантными свойствами, а также способного ограничивать возрастной гиперкортицизм, защищая клетки иммунной и нервной системы от окислительного стресса.

А также многочисленными авторами подтверждено, что более половины всех мужчин старше 50 лет страдают опухолевыми заболеваниями простаты, что нарушает половую функцию и мочеиспускание. Экспериментальные данные свидетельствуют о том, что МТ предупреждает развитие доброкачественной гиперплазии предстательной железы и задерживает атрофию половых органов, что обычно происходит при старении мужского организма. Учитывая широкий спектр биологической активности МТ и особенно его свойств ключевого регулятора биологических ритмов и мощного природного антиоксиданта, МТ можно рассматривать как важнейший фактор регуляции жизненно важных функций организма. Поэтому уровень продукции МТ в организме имеет принципиальное значение для обеспечения его жизнедеятельности в различные возрастные периоды.

В настоящее время твердо установлено, что пинеальная железа не является исключительным органом, способным продуцировать МТ.

Многочисленными исследованиями показано, что экстрапинеальный МТ широко распространен в организме человека и животных. Клетки, продуцирующие МТ, обнаружены в желудочно-кишечном тракте, дыхательных путях, поджелудочной железе, надпочечниках, щитовидной железе, тимусе, мозжечке, мочеполовой системе, плаценте и других органах. Более того, показана активная продукция МТ в неэндокринных клетках — тучных клетках, естественных киллерах, эозинофильных лейкоцитах, тромбоцитах, эндотелиоцитах. Такое широкое распространение МТ в организме отражает его ключевую роль как межклеточного нейроэндокринного регулятора и координатора многих сложных и взаимосвязанных биологических процессов.

Таким образом, в конце литературного обзора можно сказать, что выявление таких изменений представляется актуальным и перспективным для более глубокого понимания патогенеза ассоциированных со старением и совершенствования методов профилактики преждевременной или ускоренной инволюции кожи.

Литература

1. Акмаев И.Г. Нейроиммуноэндокринология жировой ткани / И.Г. Акмаев, В.Г. Сергеев // Успехи физиол. наук. 2002. - Т. 33, № 2. - С. 316.
2. Земсков, В. М. Принципы дифференциальной иммунокоррекции / В.М. Земсков, А.М. Земков // Иммунология. - 1996. – №3. – С.4-6.
3. Зорина, А.И. Старение кожи и SPRS- терапия / А.И. Зорина, В.Л. Зорин, В.Р. Черкасов // Косметика и медицина. – 2011. - № 4. – С. 60–68.
4. Зуев, В.А. Мелатонин как молекулярный маркер возрастной патологии / В.А. Зуев, Н.И. Трифонов, Н.С. Линькова, Т.В. Кветная // Успехи геронтологии. – 2017. – № 1, Т. 30. – С. 62–69
5. Коркушко, О.В. Реологические свойства крови при старении и факторы, их определяющие / О.В. Коркушко, В.Ю. Лишевская, Г.В. Дужак // Кровообращение и гемостаз. – 2007. – № 1. – С. 5–13.
6. Королькова, Т.Н. Изучение возрастных особенностей эластичности кожи лба и шеи / Т.Н. Королькова, С.Е. Гома, Н.В. Калмыкова, М.А. Игнатюк,

Т.Г. Довбешко, Т.П. Полийчук, Е.Н. Родионова // Клиническая дерматология и венерология. – 2017. – № 3, Т. 16. – С. 110–116.

7. Анисимов В.Н. Старение и рак Текст. / В.Н. Анисимов // Клиническая геронтология. 2003. - № 8. - С. 3-8.

8. Белозёрова Л.М. Методологические особенности исследования возрастных изменений Текст. / Л.М. Белозерова // Клиническая геронтология. 2004. - № 1.-С. 12-16.

9. Зайцев В.Г., Островский О.В. Связь между химическим строением и мишенью действия как основа классификации антиоксидантов прямого действия Текст. / В.Г. Зайцев, О.В. Островский // Эксперим. клин, фармакол. 2003. - № 4 - С. 66-70.

10. Balin A.K. Effects of ambient oxygen concentration on the growth and antioxidant defenses of of human cell cultures established from fetal and postnatal skin Text. / A.K. Balin, L. Pratt, R.G. Allen // Free Radic. Biol. Med. 2002. - № 3. - P. 257-267.

11. Biesalski H.K. UV light, beta-carotene and human skin beneficial and potentially harmful effects Text. / H.K. Biesalski, U.C. Obermueller-Jevic. // Arch. Biochem. Biophys. - 2001. - № 1. - P. 1-6.

12. Feldman S.A. The chromogranins: their roles in secretion from neuroendocrine cells and as markers for neuroendocrine neoplasia / S.A. Feldman, L.E. Eiden // Endocr. Pathol. 2003. - Vol.' 14, N 1. - P. 3-23.

К ВОПРОСУ О ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ОСОБЕННОСТЯХ И ДИСФУНКЦИЯХ СЕРДЕЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Хошимова Шохсанам Абдуманноп кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Абдувалиева Муаззамхон Хасановна

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Илхомжонова Дилдорахон Мирзохид кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Аннотация: в нашей работе отмечены аспекты по дисфункциям деятельности сердца на основе литературных данных.

Ключевые слова: возраст, сердце, анализ, аспекты, население.

На современном этапе развития медицины хроническая сердечная недостаточность (ХСН) стала одной из самых существенных проблем здравоохранения.

В настоящее время ХСН является одной из главных проблем здравоохранения в странах Запада. В США и Великобритании — это самая частая причина госпитализации больных пожилого возраста. Смертность от неё остаётся очень высокой, годовая выживаемость не достигает 50%. Даже среди больных с лёгкой степенью заболевания она составляет более 10% в год.

В последние годы кардиологи все большее значение придают социально-психологическим факторам риска и их связи с соматическими факторами, подчеркивая необходимость системного психосоматического подхода к механизмам развития сердечнососудистой патологии. Анализ взаимного

влияния между соматической и психической составляющей в настоящее время является крайне актуальным.

Но прежде чем переходить на дисфункции сердечной деятельности мы рассмотрели и проанализировали литературу по анатом физиологии сердца.

Как отмечено в литературных источниках, что сердце человека — это конусообразный полый мышечный орган, в который поступает кровь из впадающих в него венозных стволов и перекачивающий её в артерии, которые примыкают к сердцу. Полость сердца разделена на два предсердия и два желудочка. Левое предсердие и левый желудочек в совокупности образуют «артериальное сердце», названное так по типу проходящей через него крови, правый желудочек и правое предсердие объединяются в «венозное сердце», названное по тому же принципу. Сокращение сердца называется систолой, а расслабление — диастолой.

Сердце находится в центре грудной клетки и смещено нижним левым краем в левую сторону, в так называемой околосердечной сумке — перикарде, который отделяет сердце от других органов.

По отношению к средней линии тела сердце располагается несимметрично — около $2/3$ слева от неё и около $1/3$ — справа. В зависимости от направления проекции продольной оси (от середины его основания до верхушки) на переднюю грудную стенку различают поперечное, косое и вертикальное положение сердца. Вертикальное положение чаще встречается у людей с узкой и длинной грудной клеткой, поперечное — у лиц с широкой и короткой грудной клеткой.

Как отмечено в литературных источниках, что сердце состоит из четырёх отдельных полостей, называемых камерами: левое предсердие, правое предсердие, левый желудочек, правый желудочек. Они разделены перегородками. В правое предсердие входят верхняя полая и нижняя полая вены, в левое предсердие — лёгочные вены. Из правого желудочка и левого желудочка выходят, соответственно, лёгочная артерия (лёгочный ствол) и восходящая аорта. Правый желудочек и левое предсердие замыкают малый

круг кровообращения, левый желудочек и правое предсердие — большой круг. Сердце расположено в нижней части переднего средостения, большая часть его передней поверхности прикрыта лёгкими с впадающими участками полых и лёгочных вен, а также выходящими аортой и лёгочным стволом. В полости перикарда содержится небольшое количество серозной жидкости.

Стенка левого желудочка приблизительно в три раза толще, чем стенка правого желудочка, так как левый должен быть достаточно сильным, чтобы вытолкнуть кровь в большой круг кровообращения для всего организма (сопротивление потоку крови в большом круге кровообращения в несколько раз больше, а давление крови в несколько раз выше, чем в малом круге кровообращения).

Существует необходимость поддержания тока крови в одном направлении, в противном случае сердце могло бы наполниться той самой кровью, которая перед этим была отправлена в артерии. Ответственными за ток крови в одном направлении являются клапаны, которые в соответствующий момент открываются и закрываются, пропуская кровь или ставя ей заслон. Клапан между левым предсердием и левым желудочком называется митральный клапан или двустворчатый клапан, так как состоит из двух лепестков. Клапан между правым предсердием и правым желудочком носит название трёхстворчатый клапан — он состоит из трёх лепестков. В сердце находятся ещё аортальный и лёгочный клапаны. Они контролируют вытекание крови из обоих желудочков.

Каждая клетка сердечной ткани должна иметь постоянное поступление кислорода и питательных веществ. Этот процесс обеспечивается собственным кровообращением сердца по системе его коронарных сосудов; его принято обозначать как «коронарное кровообращение». Название происходит от 2 артерий, которые, как венец, оплетают сердце. Коронарные артерии непосредственно отходят от аорты. Через коронарную систему проходит до 20% вытолкнутой сердцем крови. Только такая мощная порция обогащенной

кислородом крови обеспечивает непрерывную работу животворного насоса человеческого организма.

Сердце получает чувствительную, симпатическую и парасимпатическую иннервацию. Симпатические волокна от правого и левого симпатических стволов, проходя в составе сердечных нервов, передают импульсы, которые ускоряют ритм сердца, расширяют просвет венечных артерий, а парасимпатические волокна проводят импульсы, которые замедляют сердечный ритм и сужают просвет венечных артерий. Чувствительные волокна от рецепторов стенок сердца и его сосудов идут в составе нервов к соответствующим центрам спинного и головного мозга.

Преганглионарные симпатические нервные волокна расположены между верхними 5-м и 6-м грудными сегментами спинного мозга и соединяются с нейронами второго порядка шейных симпатических узлов. В составе сердечных нервов эти волокна оканчиваются в сердце и крупных сосудах. Преганглионарные парасимпатические волокна начинаются в задних двигательных ядрах мозжечка и в составе ветвей блуждающего нерва достигают сердца и крупных сосудов. Здесь волокна образуют синапсы с нейронами второго порядка, расположенными в ганглиях внутри этих же образований.

Стенка сердца состоит из трёх слоёв — эпикарда, миокарда и эндокарда. Эпикард состоит из тонкой (не более 0,3—0,7 мм) пластинки соединительной ткани, эндокард состоит из эпителиальной ткани, а миокард состоит из сердечной поперечно-полосатой мышечной ткани.

Зрелая клетка миокарда (она называется кардиомиоцитом) имеет размер до 25 μm в диаметре и 100 μm в длину. Клетка имеет поперечно-полосатую исчерченность подобно клетке скелетной мышцы. Однако, в противоположность многоядерным скелетным миофибриллам, кардиомиоциты имеют одно или два ядра, расположенных в центре клетки. Вокруг каждого кардиомиоцита присутствует соединительная ткань, богатая сетью капилляров.

Миокард густо пронизан кровеносными сосудами и нервными волокнами, образующими несколько нервных сплетений. На каждый капилляр миокарда приходится примерно четыре нервных волокна.

Мембрана миокардиальных клеток называется сарколеммой. Особый участок мембраны представлен вставочным диском — это отличительная характеристика ткани сердечной мышцы. Вставочные диски через обычный микроскоп видны как темно окрашенные поперечные линии, которые через неравномерные промежутки пересекают цепочки сердечных клеток. Диски представляют сложные мостики, соединяющие соседние волокна сердца, образуя структурную и электрическую непрерывную связь между клетками миокарда. Для обслуживания огромных метаболических потребностей сердца и обеспечения высокоэнергетическими фосфатами, миокардиальные клетки снабжены изобилием митохондрий.

Как отмечено в литературных источниках, что существенная роль в патогенезе сердечнососудистой патологии принадлежит психической травматизации и психическому перенапряжению длительными подавляемыми эмоциями отрицательного характера, которые через ряд гормонально-метаболических реакций приводят к нарушению функций и в последствии к органическим изменениям органов и тканей.

Авторами также отмечено ,что вероятность развития психического стресса при повышении фрустрационной напряженности зависит от особенностей личности, обуславливающих степень устойчивости к психическому стрессу. На современном этапе динамика прогрессирования и ремиссии соматического заболевания имеет свои стадии взаимодействия адаптационных и компенсаторных механизмов, характеризую обострение заболевания, как многоуровневую дезадаптацию.

В современной психологии предпринимаются попытки целостного осмысления личностных характеристик, ответственных за успешную адаптацию и совладание с жизненными трудностями. Психологические качества человека рассматриваются как ресурсы, позволяющие более

эффективно действовать и добиваться успеха, преодолевать стрессы и справляться с жизненными трудностями, повышая качество жизни .

Зарубежные и отечественные авторы отмечают ,что несмотря на значительные достижения в лечении сердечнососудистых заболеваний, распространенность ХСН не только не снижается, но неуклонно возрастает. Ожидается, что в ближайшие 20-30 лет распространенность ХСН возрастет на 40-60%. По мнению ряда авторов, эффективность лечения при хронической сердечной недостаточности (ХСН) обуславливается комплексным подходом, объединяющим физическую, психологическую и социальную реабилитацию. Одним из руководящих принципов профилактической медицины должна быть установка на поиск и коррекцию психологических состояний, повышающих вероятность возникновения заболевания

Успехи в изучении патогенетических механизмов ХСН предопределили появление новых лекарственных средств, способствующих замедлению ее прогрессирования и устранению симптомов. Однако, высокая смертность и частые повторные госпитализации указывают на недостаточную эффективность стандартной адекватной фармакотерапии, что объясняет необходимость поиска дополнительных лечебно-реабилитационных мероприятий. Как отмечают специалисты ,что важной задачей современной кардиологии остается решение проблемы дисфункции миокарда у больных ХСН в связи с тем, что нарушение функции сердечной мышцы, наряду с ее структурным ремоделированием и активацией ряда нейрогормональных систем организма является ключевым звеном в развитии и прогрессировании сердечной недостаточности . Выявление дисфункции миокарда является обязательным условием диагностики ХСН .

За последние годы как отмечено в литературе ,что существенным образом изменились представления о механизмах развития миокардиальной слабости. Большое значение стало придаваться не только нарушениям сократимости, но и диастолической дисфункции, гибернации миокарда. Доказана существенная роль в прогрессировании систолических и диастолических изменений миокардиального кровотока, что проявляется снижением метаболизма и

перфузии миокарда. Пристальное внимание кардиологов в последние годы уделяется нарушениям координированной работы отдельных участков миокарда, объединяемым термином внутрисердечный асинхронизм. Перспективным методом изучения функции сердечной мышцы является тканевая доплерография миокарда. Однако возможности применения тканевой доплерографии у больных ХСН изучены недостаточно.

Дальнейший анализ литературных источников показал, что воздействие на жизнеспособный дисфункцирующий миокард рассматривается в качестве перспективного направления медикаментозного и хирургического лечения. Тем не менее, унифицированные подходы к идентификации обратимой ишемической дисфункции у больных ХСН отсутствуют. Различные диагностические возможности, стоимость и ограничения к использованию методик для выявления жизнеспособного миокарда требуют разработки оптимальных подходов к их использованию у больных ХСН.

Раннему выявлению ХСН и оценке прогноза способствует определение натрийуретических пептидов. Анализ литературы показал, что имеются отдельные работы, указывающие на изменение у больных ХСН уровня кардиального тропонина Т. В настоящее время актуальной является сравнительная оценка различных биохимических маркеров дисфункции миокарда у больных ХСН.

Зарубежные и отечественные авторы отмечают, что несмотря на медикаментозную терапию, декомпенсация ХСН является одной из самых частых причин госпитализации лиц, достигших 65 лет, а расходы, связанные с госпитализацией, составляют от 2/3 до 3/4 всех расходов на лечение больных ХСН. В качестве возможного направления оптимизации медикаментозной терапии рассматриваются специальные формы обучения пациентов и их амбулаторного наблюдения. Тем не менее, остается неизученным, какие проявления дисфункции миокарда у больных ХСН являются предикторами недостаточного лечебного эффекта медикаментозной терапии.

Сравнительно недавно в арсенале лечения сердечной недостаточности появился современный электрофизиологический метод - ресинхронизация работы сердца (PPC) с помощью бивентрикулярной электрокардиостимуляции. В то же время имеются данные о его низкой эффективности у 30% лиц с признаками электрического асинхронизма.

Таким образом, подводя итоги литературного анализа можно отметить, что, чрезвычайно важной задачей для практического здравоохранения является внедрение в клиническую практику ресинхронизации работы сердца на основании оптимальных подходов к ее применению.

Литература

1. Привес М. Г., Лысенков Н. К., Бушкович В. И. Анатомия человека. — 11-е переработанное и дополненное. — М.: Медицина, 1985.

2. Л. Лилли; -Пер. с англ.Патофизиология заболеваний сердечно-сосудистой системы /. — М.: БИНОМ, 2003. — 598 с. — 3000 экз. — ISBN 5-94774-080-X.

3.Беленков Ю.Н., Овчинников А.Г. Должны ли мы лечить'диастолическую сердечную недостаточность так же, как и систолическую? // Журн. Сердеч. недостаточность. - 2004. - Т.5, №4. - 116-121.

4. Белов Ю.В., Вараксин В.А. Структурно-геометрические изменения миокарда и особенности центральной гемодинамики при постинфарктном remodelировании левого желудочка // Журн. Сердеч. недостаточность. - 2003. — Т.4,№1.-С.25-28.

5. Бойцов А., Подлесов А.М. Нарушения ритма сердца при хронической сердечной недостаточности // Сердеч. недостаточность. - 2001. - Т.2, №5.- С.224-227.

6. Ansari M, Massie B.M. Heart failure: How big is the problem? Who are the patients? What does the future hold? // Am. Heart J. - 2003. - Vol. 146, №1. - P.1-5. 7. Antunes P. E., de Oliveira J. M. F., Antunes M. J. Coronary surgery with non-cardioplegic methods in patients with advanced left ventricular dysfunction: immediate and long term results // Heart. - 2003. - Vol. 89, №4. - P.427-431. i

8. Balci B., Yilmaz O. Influence of left ventricular geometry on regional I systolic and diastolic function in patients with essential hypertension // Scand. Cardiovasc. J. - 2002. - Vol. 36, №5. - P.292-296.

9. Betts J. G., Desaix P. , Johnson E. W., Johnson J. E., Korol O., Kruse D., Poe B., Wise J., Womble M. D., Young K. A. Anatomy and Physiology (англ.). — OpenStax, 2013. — 1410 p. — ISBN 978-1-947172-04-3.

ДИСФУНКЦИИ ЦЕНТРАЛЬНОЙ НЕРВНОЙ СИСТЕМЫ В АСПЕКТЕ ФИЗИОЛОГИИ

Аскарьянц Вера Петровна

доцент

кафедры фармакологии, физиологии

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Яздонова Малика Рахмат кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Таирова Рухсорахон Абдувахид кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Матмуратова Мохинур Хамза кизи

студентка

Ташкентский Педиатрический Медицинский Институт. г. Ташкент

Аннотация: В статье был проанализирован литературный материал по аспектам дисфункции центральной нервной системы.

Ключевые слова: нервы, анализ ,нейроны ,население ,осложнения.

Центральная нервная система имеет многогранную функциональную особенность и поэтому в нашей работе рассмотрены дисфункции ее на основе литературного анализа.

Специалистами этой области был отмечен интересный факт ,что пути проведения афферентных сигналов состоят, как правило, из трёх нейронов. Патологические процессы и связанные с ними нарушения чувствительности могут локализоваться в любом участке сенсорного пути. В зависимости от уровня повреждения различают рецепторные, проводниковые (при поражении нервных стволов, проводящих путей головного и/или спинного мозга) и центральные (при поражении теменной доли головного мозга, в частности постцентральной извилины) механизмы расстройств чувствительности. К рецепторным относят изменение порога чувствительности или количества

рецепторов. Торможение либо блокаду проведения импульсов по аксонам расценивают как проводниковые расстройства чувствительности. Смещение порога чувствительности нейронов, приводящее к нарушению формирования ощущения, является частой причиной центральных расстройств чувствительности. Полная потеря чувствительности называется анестезией, пониженная чувствительность — гипестезией, а повышенная чувствительность — гиперестезией. Может возникать тотальная утрата всех видов чувствительности. При нарушении лишь отдельных видов чувствительности говорят о парциальной гипо- или анестезии. В зависимости от характера и вида утраченной чувствительности различают тактильную анестезию, слуховую гипо- или анестезию, болевую аналгезию, термическую (термоаналгезию), топогипо- и аналгезию при нарушении восприятия места воздействия раздражителя, астереогнозию (нарушение целостного объёмного восприятия свойств осязаемого предмета), а также потерю глубокой (проприоцептивной) чувствительности. Особым видом ощущений, часто сопровождающим патологические процессы как в нервной системе, так и соматические, является боль.

Авторами литературных источников также отмечено, что боль — сложное психоэмоциональное неприятное ощущение, реализующееся специальной системой болевой чувствительности и высшими отделами мозга, формирующееся под действием патогенного раздражителя, характеризующееся субъективно неприятными ощущениями, а также существенными изменениями в организме, вплоть до серьёзных нарушений его жизнедеятельности и даже смерти. Боль имеет сигнальное и патогенное значение. Болевой сигнал обеспечивает мобилизацию организма для защиты от патогенного агента и охранительное ограничение функции болящего органа. Однако часто боль является компонентом патогенеза различных патологических процессов, участвует в формировании «порочных кругов», способствует утяжелению течения болезни, может сама быть причиной патологии. Существует несколько теорий, объясняющих механизм формирования боли. Предполагается наличие

особых рецепторов боли, ноцицепторов, активизирующихся под воздействием специфических раздражителей, аллогенов (кинины, гистамин, ионы водорода, ацетилхолин, катехоламины и простагландины в высоких концентрациях). Сверхсильное воздействие на чувствительные нервные окончания других модальностей также может вызывать болевые ощущения. Различают протопатическую и эпикритическую боль. Эпикритическая («быстрая», «первая») боль возникает в результате воздействия раздражителей малой и средней силы на рецепторные образования кожи и слизистых оболочек. Протопатическая («медленная», «тягостная», «древняя», длительная) боль возникает под действием сильных, «разрушительных», «масштабных» раздражителей, источником её обычно бывают патологические процессы во внутренних органах и тканях. Этот вид боли имеет более «разлитой», диффузный характер по сравнению с эпикритической. Только сочетанная (протопатическая и эпикритическая) боль даёт возможность оценить локализацию патологического процесса, его характер. К особым разновидностям болевых синдромов относят каузалгию и фантомную боль. Каузалгия — приступообразная, усиливающаяся жгучая боль в области повреждённых нервных стволов (обычно лицевого, тройничного, седалищного и др.). Фантомная боль формируется в сознании как субъективное болевое ощущение в отсутствующей части тела и возникает вследствие раздражения центральных концов перерезанных при ампутации нервов. Система проведения двигательных импульсов включает в себя следующие структуры нервной системы: пирамидную систему (двухнейронные пути: кортикобульбарный и кортикоспинальный пирамидные пути); экстрапирамидную систему (включает в себя стриопаллидарную); структуры, обеспечивающие координацию движений (мозжечок, нейроны лобной и височной областей коры головного мозга, проводящие пути — от нейронов коры мозга и мозжечка к нейронам гипоталамуса, красного ядра среднего мозга, вестибулярных ядер, ретикулярной формации ствола мозга и др. При повреждении первого нейрона пирамидной системы возникает центральный спастический паралич вследствие

растормаживания α -мотонейронов спинного мозга (вторых нейронов пирамидных путей). При повреждении второго нейрона пирамидной системы наблюдается периферический вялый паралич из-за устранения нервных локомоторных, в том числе, трофических влияний нервной системы на иннервируемые мышцы. В состав экстрапирамидной системы входят структуры базальных ганглиев (полосатое тело, бледный шар и чёрная субстанция), ретикулярной формации, а также краснойдерно-спинномозгового и ретикулоспинального пути.

Зарубежными и отечественными авторами отмечено также, что патологию стриопаллидарной системы (подкорковых 13 ядер — часть экстрапирамидной системы) связывают часто с нарушением обмена и дисбалансом влияний ацетилхолина и/или дофамина (возможно образование генераторов патологически усиленного возбуждения). Расстройство двигательных функций при повреждении экстрапирамидной системы, в частности базальных ганглиев, также сопровождается эффектами растормаживания рефлексов, замыкающихся на нейронах спинного и продолговатого мозга, и проявляется: наличием гиперкинезов с повышением тонуса мышц и возникновением патологических поз; скованностью активных движений (возможно нарушение мимики до полной амимичности). Оценивая виды нарушений чувствительности и реализации двигательных актов, их локализацию и распространённость, можно предположить топографию повреждения структур нервной системы. Это связано с анатомическими особенностями путей проведения сенсорной и моторной информации. Так, выпадение болевой и температурной чувствительности на стороне повреждения может быть связано с повреждением периферического нерва, задних корешков или задних рогов спинного мозга. Выпадение болевой и температурной чувствительности на противоположных участках тела, а также мышечно-суставной чувствительности на стороне повреждения и дистальнее его вызывается повреждением переднебоковых столбов спинного мозга. После перерезки периферического нерва в иннервируемой конечности наблюдаются

следующие изменения: а) атония, атрофия мышц; б) отсутствие активных движений (гипо- и арефлексия); в) выпадение всех видов чувствительности. После полной перерезки спинного мозга происходит выпадение всех видов чувствительности (болевой, температурной, мышечно-суставной, тактильной и вибрационной), а также активных движений дистальнее места повреждения. Синдром Броун-Секара возникает при половинном (боковом) повреждении спинного мозга и проявляется следующими клиническими признаками: а) выпадением глубокой и тактильной чувствительности на стороне повреждения дистальнее места повреждения; б) выпадением болевой и температурной чувствительности на противоположной стороне дистальнее места повреждения; в) наличием спастического паралича на стороне повреждения.

Дальнейший анализ литературных источников показал, что невроз — функциональное расстройство нервной системы — нарушение высшей нервной деятельности. (ВНД) . Чрезмерное возбуждение центров эмоций, вызванное эмоциональным стрессом, может привести к развитию стойкого нарушения центральной нервной системы, которое клинически проявляется в виде невроза. Неврозы являются частыми спутниками психогенных состояний и болезней, часто это следствие затяжного стресса. В современных представлениях об этиологии и патогенезе неврозов смыкаются три направления: биологическое (доминирующее значение отводится наследственности), личностно-психологическое (превалирует психогенная оценка ситуаций, стрессы) и бихевиористское (акцент на особенностях поведения человека в различных ситуациях). С точки зрения патологической физиологии, невроз является типовым патологическим процессом. Он возникает в результате перенапряжения и срыва ВНД под влиянием разнообразных воздействий, адекватность ответов на которые не обеспечивается её функциональными возможностями. Патогенетическую основу неврозов составляют нарушения силы, 18 подвижности и уравновешенности основных нервных процессов — возбуждения и торможения либо их столкновение («сшибка») в одно и то же время и в одних и тех же структурах головного мозга. Экспериментальное

воспроизведение неврозов основывается на принципе постановки перед животным заведомо непосильной задачи.

Приёмы моделирования экспериментального невроза при развитии хронического стресса были разработаны ещё в лаборатории И. П. Павлова. В его лаборатории была установлена зависимость вероятности возникновения и особенностей развития невроза от особенностей ВНД. Наиболее подвержен невротическим расстройствам слабый тип — меланхолики. Для них характерны быстрая истощаемость нервных процессов, слабость внутреннего коркового торможения и пассивность реакции на воздействие. Нередко формируются неврозы с развитием торможения и пассивно-оборонительных реакций. У холериков возникают неврозы возбудительного типа с формированием активно-поисковых реакций. Флегматик характеризуется развитием невроза возбудительного типа с патологической подвижностью нервных процессов. Сангвиник наиболее устойчивый тип к воспроизведению неврозов. Повышение силы раздражителя и повторение воздействий могут привести к возникновению невроза. Одним из наиболее распространённых исходов патологических процессов в нервной системе являются следовые реакции.

Таким образом, на основании литературных данных можно прийти к единому выводу о целесообразности изучения этой проблемы в целом в медицине.

Литература

1. Висмонт, Ф. И. Трофическая функция нервной системы и нейродистрофический процесс / Ф. И. Висмонт. Минск : МГМИ, 1997. 22 с.

2. Литвицкого. П. Ф.: М. Патофизиология Медицина, 2002. Т. 2. С. 387–436. 3. Крыжановский, Г. Н. Введение в общую патофизиологию / Г. Н. Крыжановский. М. : Наука, 2000. 71 с.

4. Пушкарев Ю.П. Начала физиологии. С-Пб., 2002

5. Пушкарев Ю.П., Лобов Г.И. Трудные вопросы физиологии. С-Пб., 2003

6. Разумеев А.Н., Григорьян Р. А. Мозжечок и гравитация. Москва, 1976.

7. Сентоготай Я., Арбиб М. Концептуальные модели нервной системы. М., 1976.
8. Баевский Р.М., Волков Ю.Н., Нидеккер И.Г. Статистический, корреляционный и спектральный анализ пульса в физиологии и клинике // Математические методы анализа сердечного ритма. М., 1968.- С. 51-61.
9. Батуев А.С. Корково-подкорковое обеспечение моторных программ и их реализация // Тез. докл. XV съезда Всесоюз. физиол. о-ва.- Кишинев, 1987. С. 122-123.
10. Батуев А.С., Васильева Л.А. Взаимодействие задне-латерального ядра таламуса со специфическими афферентными системами // Физиол. журн. СССР, 1970, в. 7.- С. 979-987.
11. Бернштейн Н.А. О построении движений. М., 1947. 255 с.
12. Бернштейн Н.А. Очерки физиологии движений и физиологии активности.- М., 1966.
13. Griefahn B. Grenzwerte vegetativer Belastbarkeit // Zs Larmbekampf, 1982,- 29.-1 5.- S. 131-136.
14. Haider M., Ganglberger J.A., Groll-Knapp E. Computer analysed thalamic potentials and their relation to expectancy waves in man // Acta neurol. latinoamer.- 1970, V. 14, P. 132-137.
15. Helmholtz G. Versuche über die Fortpflanzungsgeschwindigkeit der Reizung in den motorischen Nerven der Menschen // "Monatsberichte der Berliner kad. der Wissenschaft", 1867, 228-234.
16. Jansen G., Rey P.Y. Der Einfluss der Bandbreite eines Geräusches auf die Stärke vegetativer Reaktionen // Int. Zs angew. Hphysiol., 1962.- № 19.- S. 209-217.
17. Poulton E.C. "Aviat. Space and Euvirion", 1976, 47, № 11, 1193-1204.
18. Chen W.J., Edwards R.B., Romero R.D, Parnell S.E., Monk R.J. Long-term nicotine exposure reduces Purkinje cell number in the adult rat cerebellar vermis // Neurotoxicol. Teratol. 2003. V. 25. P. 329 -334

УДК : 318 - 264:37

ДОПЛЕРОМЕТРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КРОВОПОСТАЧАННЯ В МАТКОВИХ АРТЕРІЯХ У ЖІНОК З ІНФЕКЦІЯМИ СТАТЕВИХ ШЛЯХІВ

Гошовська Аліса Володимирівна

к.мед.н., асистент

Гук Анна Михайлівна

Студент

Вищий державний навчальний заклад України
«Буковинський державний медичний університет»
Кафедра акушерства, гінекології та перинатології
м. Чернівці, Україна

Вступ. Чисельними дослідженнями доведено, що інфекція є однією із основних причин, що призводять до формування ПД та визначає стан здоров'я новонароджених. Під впливом різноманітних факторів, а саме інфекційних, які в залежності від біологічної специфіки негативно впливають на статеві клітини батьків, розвиток зародка, формування трофобласту і плаценти, що в свою чергу призводить до порушення функції плацентарного комплексу та гестаційних ускладнень під час вагітності.

Дослідження кровотоку в маткових артеріях на малих термінах гестації у жінок з інфекціями статевих шляхів є актуальним. Отримання нових даних про механізми регуляції кровообігу в маткових артеріях на етапі формування плацентарного комплексу при фізіологічній і ускладненій вагітності дозволить доповнити питання патогенезу розвитку та профілактики плацентарної дисфункції.

Ціль роботи. Визначити матковий кровотік у вагітних на фоні запальних захворювань жіночих статевих органів в ранньому триместрі гестації.

Матеріали і методи. Дослідження матково-плацентарного кровообігу здійснювали на ультразвуковому діагностичному приладі "SonoAce 8000 Life". При цьому проводили кольорове доплерівське картування та імпульсну

доплерометрію маткових артерій. Оцінку кривих швидкостей кровоплину здійснювали шляхом визначення систоло-діастолічного відношення (С/Д), індексу резистентності (ІР) та пульсаційного індексу (ПІ).

Визначено доплерометричну картину особливостей маткового кровотоку у жінок основної та контрольної груп.

Нами використані бактеріоскопічний, бактеріологічний, ультразвуковий методи дослідження, полімеразна ланцюгова реакція, рН-метрія виділень з піхви.

Згідно поставленої мети було проведено дослідження 67 жінкам в 6-7 та 12-14 тижнів гестації. Основну групу склали 37 жінок з ознаками запальних захворювань жіночих статевих органів, контрольну групу склали 30 жінок практично здорові.

Результати і обговорення. Критеріями скринінг-діагностики БВ були: значна чи помірна кількість гомогенних виділень з піхви молочного кольору з неприємним різким запахом; рН вагінального вмісту $\geq 4,5$; позитивний амінний тест; «ключові» клітини в мазках вагінальних виділень, пофарбованих за Грамом.

У жінок з БВ рН вагінального вмісту знаходилося в межах від 4,5 до 7,2 (в середньому $5,8 \pm 0,09$). У пацієток з нормоценозом показники рН-метрії виділень з піхви були в межах 3,5–4,4 (в середньому $4,3 \pm 0,01$). У основній групі амінний тест був позитивним у всіх жінок.

За результатами мікробіологічного дослідження встановлено масивне мікробне заселення вагінального біотопу у жінок основної групи. При цьому лактобацили були відсутні у 88,0% ($p < 0,05$) (як відомо, останні у піхві є індикаторами здоров'я даного екологічного середовища). Частіше за інших виділялися коагулазонегативні стафілококи (56,0% у кількості 10^3 - 10^8 КУО/мл), непатогенні корінебактерії (18,0% в кількості 10^3 - 10^4 КУО/мл) , кишкова паличка (12,0% в кількості 10^3 - 10^4 КУО/мл) . При порівнянні мікробного пейзажу жінок другої групи виявлені лактобацили в досить високому титрі - 10^5 - 10^9 КУО/мл. Особливу увагу заслуговує присутність в піхві жінок першої

групи протеза ($8,0\% - 10^3-10^4$ КУО /мл), клібсіел ($4,0\% - 10^3$ КУО / мл) і дріжджоподібних грибів роду кандіда ($54,0\% - 10^3-10^6$ КУО/мл) .

Спектр факультативно - анаеробних мікроорганізмів був високим. На відміну від пацієток з нормальною флорою, хворі з БВ мали не факультативні, а анаеробні лактобацили, які недостатньо здатні продукувати перекис водню, що пригнічує ріст патогенних мікроорганізмів через пряму токсичну дію на них. Таким чином, проведені дослідження показали, що тести скринінг – діагностики БВ найчастіше збігалися з результатами класичної мікробіологічної діагностики.

Доплерометричне дослідження показників кровоплину в маткових артеріях виявляло достовірне збільшення індексів судинного опору у 14 (46,7%) ($p>0,05$) вагітних основної групи спостереження. Так, показники судинної резистентності в маткових артеріях були вище нормативних величин, в середньому, в 1,5-2 рази (С/Д - $2,9\pm 0,45$; ПІ - $1,82\pm 0,09$; ІР - $0,46\pm 0,04$). Криві швидкостей кровоплину в маткових артеріях характеризувалися низьким діастолічним компонентом. У 14,3% випадків на доплерограмі була виявлена патологічна виїмка у фазу діастолі

У контрольній групі в басейні маткової артерії спостерігався низькорезистентний кровоплин. Криві швидкостей кровоплину в маткових артеріях характеризувалися низькою пульсацією і високим діастолічним компонентом. Середні значення показників судинного опору С/Д, ПІ та ІР в маткових артеріях склали, відповідно $1,91\pm 0,6$; $0,58\pm 0,04$; $0,33\pm 0,08$, що відповідало межах допустимих норм для даного терміну гестації.

Вагітним основної групи з порушенням матково-плацентарним кровообігом встановлено діагноз первинної плацентарної дисфункції, що формується, у зв'язку з чим їм призначена відповідна патогенетична терапія згідно клінічних протоколів МОЗ України. Надалі в 30 тижнів гестації діагноз плацентарної дисфункції мав місце у 2 (14,3 %) ($p>0,05$) із 14 обстежуваних, а ЗВУР плода виявили у 1 (7,1%) ($p>0,05$) вагітної з цієї групи після лікування.

Висновки. В результаті проведеного дослідження були виявлені достовірні зміни в доплерометричних показниках кровотоку у маткових артеріях обстежуваних вагітних з БВ. Дані діагностичні критерії дозволили виявити недостатність плацентарного ложа, на доклінічній стадії діагностувати ППД (у 8-12 тижнів вагітності). Рання, патогенетично обґрунтована корекція виявлених порушень, дозволила знизити ризик розвитку плацентарної дисфункції та ЗВУР плода у жінок з бактеріальним вагінозом порівняно із середньо популяційними даними

Перспективи подальших досліджень. Вивчення екстраембріонального кровотоку (яєчникова артерія, міжворсинчастий простір) в періоді формування плацентарного комплексу у жінок на фоні запальних захворювань жіночих статевих органів.

Список використаної літератури:

- Dashkevych V.YE., Yanyuta S.M. Platsentarna nedostatnist': suchasni aspekty patohenezu, diahnostyky, profilaktyky ta likuvannya. Mystetstvo likuvannya. 2014; 4: 20-36.
- Kravchenko A.V. Otsinka efektyvnosti medykamentozne korektsiyi matkovo-platsentarnoyi i plodovo-platsentarnoyi form dysfunktsiyi platsenty. Zdorov'ya zhinky. 2017; 9: 45-46.
- Tsynzerlynh V. A. Perynatal'nye ynfektsyy. (Voprosy patoheneza, morfolohycheskoy dyahnostyky y klynyko-morfolohycheskykh sopostavlenyy). Praktycheskoe rukovodstvo. SPb: Élby SPb. 2012: 352.
- Medvedev M.V. Dopplerovskoye issledovaniye matochno-platsentarnogo i plodovo-platsentarnogo krovotoka. Klinicheskoye rukovodstvo po ul'trazvukovoy diagnostike. T.2. M: Vidar. 2015: S. 256-279.
- Benirschke K., Kaufmann P., Baergen R.N. Pathology of the Human Placenta. New York: Springer. 2016: 1050.

COVID – 19 НА ТЛІ АРТЕРІАЛЬНОЇ ГІПЕРТЕНЗІЇ. ПАТОГЕНЕТИЧНИЙ ВПЛИВ НА РЕЦЕПТОРИ РААС. МОЖЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ АНТИГІПЕРТЕНЗИВНИХ ПРЕПАРАТІВ В ДАНИХ УМОВАХ

Дідківська Анастасія Романівна

Студентка

Шупер Віра Олександрівна

Кандидат медичних наук, доцент кафедри внутрішньої медицини,
клінічної фармакології та професійних хвороб
Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ

Серцево-судинна патологія залишається основною причиною захворюваності та смертності серед населення у всьому світі та щорічно викликає до 17,8 млн смертей. Слід зазначити, що між COVID-19 і ССЗ існує двосторонній зв'язок. Станом на початок 2021 року Всесвітня організація охорони здоров'я та Британська фундація серця вважають артеріальну гіпертензію (АГ) значним фактором, який підвищує ризик тяжчого перебігу COVID-19, не менш важливий вплив мають ішемічна хвороба серця, серцева недостатність, цукровий діабет 2 типу, ожиріння тощо.

Причина такого впливу АГ полягає в тому, що вірус SARS-CoV-2 використовує ангіотензинперетворюючий фермент-2 (АПФ-2) як рецептор для проникнення всередину клітини. Тому, саме втрата клітинами АПФ-2 є головною рушійною силою системних проявів при COVID-19.

Блокада ренін-ангіотензин-альдостеронової системи (РААС) за допомогою інгібіторів (іАПФ) або блокаторів рецепторів ангіотензину II (БРА) є основою антигіпертензивної терапії відповідно до поточної настанови для лікування АГ (ESC/ESH, 2018). Рекомендованою схемою терапії для більшості пацієнтів з АГ є комбінація іАПФ або БРА із блокатором кальцієвих

каналів (БКК) або тiazидним/тiazидоподібним діуретиком (Williams et al., 2018) [1, 2].

Таким чином, зважаючи на особливості взаємодії вірусу та АПФ-2 й РААС загалом, виникло питання про доцільність застосування вище вказаних препаратів.

Мета роботи

Висвітлити основні ланки патогенезу коморбідної патології, а саме вірусу SARS-CoV-2 та АГ. Дослідити вплив на перебіг захворювання та доцільність застосування ІАПФ та БРА.

Викладення основного матеріалу

Механізмами несприятливого впливу АГ на перебіг COVID-19 виступають дисбаланс функціонування біохімічних каскадів АПФ-2 й так званий цитокіновий шторм, індукований гліколіпідними метаболічними розладами [3].

АПФ-2 є головним активним пептидом РААС, що чинить низку кардіопротективних впливів, за рахунок перетворення ангіотензину II в ангіотензин 1-7. Через рецептор masR ангіотензин 1-7 забезпечує вазодилатаційний та протизапальний ефекти, а також зменшує фібротизацію, проліферацію та апоптоз. Зменшення вмісту АПФ-2 зсуває баланс РААС у бік осі ангіотензину II та його ефектів: вазоконстрикція, затримка натрію, запалення, фіброз, окислювальний стрес, що призводить до прогресування серцевої недостатності (СН). S-глікопротеїни вірусу SARS-CoV-2 зв'язують людський АПФ-2 з високою афінністю, спричиняючи ще більше зниження АПФ-2 та дисбаланс РААС, поглиблюючи тяжкість серцево-судинних захворювань [3, 4, 5].

Після того, як вірус зв'язується з позаклітинним доменом АПФ-2, він разом з АПФ-2 потрапляє всередину клітини, при цьому активність АПФ-2 знижується. Наслідком цього є посилення дія ангіотензину II із відповідними шкідливими ефектами та зниження утворення ангіотензину 1-7 й активності masR – корисного контррегуляторного рецептора РААС.

Як відомо, БКК мають антиангінальну, антиаритмічну та антигіпертензивну дію і використовуються в комплексному лікуванні АГ. Механізм дії пов'язаний у першу чергу з блокадою трансмембранного потоку повільних кальцієвих каналів L-типу, змінюючи мікров'язкість ліпідного шару мембрани та її конформацію, а також гальмуванням вивільнення кальцію з ендоплазматичної сітки міокардіоцитів. Таким чином, антигіпертензивний ефект БКК не пов'язаний з РААС та АПФ-2, і тому препарати даної фармакологічної групи представляють меншу зацікавленість ніж іАПФ та БРА.

Гіпотензивна активність іАПФ та БРА є наслідком інгібування дії РААС і посилення ефектів калікреїн-кінінової системи, безпосереднім впливом на ангіотензинперетворюючий фермент та рецептори ангіотензину. В експериментальних дослідженнях було встановлено, що іАПФ і БРА підвищують експресію АПФ-2 у тканинах, а отже, можуть протидіяти системному прогресуванню вірусу. При цьому збільшення кількості АПФ-2 не супроводжується підвищенням тяжкості COVID-19 завдяки поєднанню пригнічення ангіотензину II й активації захисних механізмів АПФ-2, ангіотензину¹⁻⁷ та masR під впливом іАПФ/БРА [6].

У 2021 році у Франції було проведено найбільше когортне дослідження, котре охопило 2 млн дорослих людей із неускладненою АГ, розподілених на 3 групи: тих, хто приймав іАПФ, БРА чи блокатори кальцієвих БКК. Результати показали: порівняно з БКК, терапія іАПФ або БРА асоціювалася зі зниженням ризику госпіталізації через COVID-19 на 26% і 16% відповідно, а також зі зниженням ризику інтубації чи смерті на 34% та 21% відповідно [6].

Висновки

Отже, ангіотензинперетворюючий фермент-2 є ключовим у патогенезі коморбідної патології АГ та вірусу SARS-CoV-2. Антигіпертензивні препарати інгібітори РААС продемонстрували позитивний вплив на перебіг COVID-19, що підтверджується нижчими ризиками госпіталізації, інтубації, смерті.

Література

1. 2018 ESC/ESH Guidelines for the management of arterial hypertension. *European Heart Journal*, 2018; 39: 3021-3104. doi: 10.1093/eurheartj/ehy339.
2. Рекомендації Європейського товариства кардіологів (European Society of Cardiology, ESC) і Європейського товариства гіпертензії (European Society of Hypertension, ESH) з лікування артеріальної гіпертензії 2018 р. / Переклад О. Сіренко. *Артериальная гипертензия*, 2018; 5 (61): 58-156.
3. Зайков С.В. COVID-19 та коморбідні хронічні захворювання. *INFUSION & CHEMOTHERAPY*. 2020; 3: 5-10. DOI: 10.32902/2663-0338-2020-3-5-10
4. Jiang F, Yang J, Zhang Y, Dong M, et al. Angiotensin-converting enzyme 2 and angiotensin 1-7: novel therapeutic targets. *Nat Rev Cardiol*. 2014 Jul;11(7):413-26. doi: 10.1038/nrcardio.2014.59.
5. de Abajo FJ, Rodríguez-Martín S, Lerma V, et al.; MED-ACE2-COVID19 study group. Use of renin-angiotensin-aldosterone system inhibitors and risk of COVID-19 requiring admission to hospital: a case-population study. *Lancet*. 2020 May 30;395(10238):1705-1714. doi: 10.1016/S0140-6736(20)31030-8.
6. Терещенко О. COVID-19 та артеріальна гіпертензія: що відомо на початок 2021 року? *Медична газета «Здоров'я України 21 сторіччя» № 3 (496)*, 2021р.https://healthua.com/multimedia/userfiles/files/2021/ZU_3_2021/ZU_03_2021_st41.pdf

**ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН СИРОВАТКОВИХ РІВНІВ НЕЙРОТРОФІЧНОГО
ФАКТОРУ ГОЛОВНОГО МОЗКУ (BDNF) ЛЮДИНИ У ВІДДАЛЕНИЙ
ПЕРІОД ПІСЛЯ ОПРОМІНЕННЯ У ДОРОСЛОМУ ВІЦІ ТА ПІСЛЯ
БОЙОВОЇ ЧЕРЕПНО-МОЗКОВОЇ ТРАВМИ**

Логановський Костянтин Миколайович,

д.м.н., професор, завідувач
відділу радіаційної психоневрології

Логановська Тетяна Костянтинівна,

к.м.н., старший дослідник,
провідний науковий співробітник
відділу радіаційної психоневрології

Куц Костянтин Володимирович,

к.м.н., науковий співробітник
відділу радіаційної психоневрології

Перчук Ірина Вадимівна,

к.м.н., старший науковий співробітник
відділу радіаційної психоневрології

Крейніс Георгій Юрійович,

науковий співробітник
відділу радіаційної психоневрології

Антипчук Катерина Юріївна,

к.м.н., старший науковий співробітник
відділу радіаційної психоневрології

Інститут клінічної радіології

Державна установа «Національний науковий центр радіаційної медицини

Національної академії медичних наук України»

м. Київ, Україна

Вступ. Нейротрофіни сприяють нейрогенезу і допомагають регулювати синаптичну реорганізацію. Порушення їх регуляції пов'язане з низкою неврологічних та психічних розладів. Проте проблема використання периферичних рівнів нейротрофічних факторів, як діагностичних маркерів зазначеної патології, зокрема мозкового нейротрофічного фактора (Brain-Derived Neurotrophic Factor, BDNF) все ще залишається дискусійною через значну варіабельність зазначених показників у різних групах здорових та

хворих осіб, а отже низьку їх прогностичну цінність. На різних когортах (особи, які вижили після атомних бомбардувань, учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (УЛНА на ЧАЕС), астронавти) встановлені асоціації між експозицією до помірних та малих доз іонізуючого випромінювання (ІВ) та нераковими хворобами, особливо серцево-судинними та очними. Крім того, такий зв'язок простежено і для ураження центральної нервової системи (нейрокогнітивних розладів). Беручи до уваги той факт, що ІВ є імовірним тригером прискореного старіння головного мозку, пов'язаний з дією ІВ ексцес нейрокогнітивних порушень, а також домінування черепно-мозкових травм в структурі інвалідизуючих травматичних ушкоджень учасників Антитерористичної операції/Операції Об'єднаних Сил на Сході України (АТО/ООС), вивчення нейротрофічних факторів у різних контингентів опромінених осіб та учасників АТО/ООС становить значний науково-практичний інтерес та відкриває шлях до розроблення та впровадження нових технологій нейрореабілітації зазначених контингентів у клінічну практику. Вищезазначене обумовлює актуальність проведеного нами пілотного дослідження рівнів сироваткового BDNF в УЛНА на ЧАЕС та учасників АТО/ООС.

Мета. Дослідити закономірності змін рівнів сироваткового BDNF в УЛНА на ЧАЕС та учасників АТО/ООС.

Матеріали і методи. Для виконання поставленої мети були обстежені наступні групи: 1) *Опромінені у дорослому віці* – 25 УЛНА на ЧАЕС 1986–1987 рр. у віці на момент обстеження 51–82 роки ($M \pm SD$: $63,6 \pm 6,3$ року) із документованою дозою зовнішнього опромінення 0,01–2,90 ($0,49 \pm 0,67$) Зв. 2) *Учасники Антитерористичної операції / Операції об'єднаних сил, АТО/ООС (група порівняння)*, $n = 25$; на момент обстеження їх вік складав $35,1 \pm 9,1$ року. Визначення рівня нейротрофічного фактору головного мозку (BDNF) твердофазним імуноферментним методом (ELISA) проводили у сироватці крові в обстежених з груп УЛНА та учасників АТО/ООС. Критеріями виключення для обстеженої вибірки були: наявність на момент дослідження чи в анамнезі

вираженої соматоневрологічної та психічної патології у стадії декомпенсації; черепно-мозкової травми; нейроінфекційних та демієлінізуючих захворювань; зловживання психоактивними речовинами. Рівень BDNF тут і надалі наводиться в пікограмах на 1 мл периферичної крові (пг/мл).

Результати та обговорення. Як наведено в таблиці 1, за середніми та медіанними значеннями рівнів BDNF у сироватці крові, обстежені в обох групах достовірно не відрізнялись.

Таблиця 1

Середні та медіанні значення BDNF у групах обстежених ($M \pm SD$, Me (Q1–Q3)), значення t-критерію Стьюдента (t) та U-критерію Манна-Уїтні (U) при порівнянні середніх і медіанних значень відповідно

	УЛНА ($M \pm SD$)	АТО/ ООС ($M \pm SD$)	t	p	УЛНА Me (Q1– Q3)	АТО/ ООС Me (Q1– Q3)	U	p
BDNF, пг/мл	104,8±32,2	100,5±3,1	0,37	0,71	97,6 (96,1– 100,2)	99,4 (98,4– 102,3)	67,5	0,14

Медіанні значення сироваткового BDNF в УЛНА на ЧАЕС, опромінених у різних діапазонах доз, також достовірно не відрізнялись ($H = 2,62$; $p = 0,62$) (таблиця 2)

Таблиця 2

Показники сироваткового BDNF (Me (Q1 – Q3)) в УЛНА на ЧАЕС, опромінених у різних діапазонах доз

Діапазон доз, мЗв	BDNF, пг/мл Me (Q1–Q3)
<50 (0,6–50,0)	95,2 (94,3–96,1)
50,0–100,0	100,5 (91,7–111,9)
>100,0–250,0	97,8 (97,2–100,2)
>250,0–500,0	99,1 (97,5–99,3)
>500,0	97,5 (97,3–100,2)

Зі зростанням віку обстежених спостерігається достовірна тенденція до зменшення медіанних рівнів BDNF у сироватці крові, як у всій вибірці

обстежених ($R = -0,48$; $p < 0,01$) (рис. 1), так і окремо в групі УЛНА ($R = -0,40$; $p < 0,05$) (рис. 2).

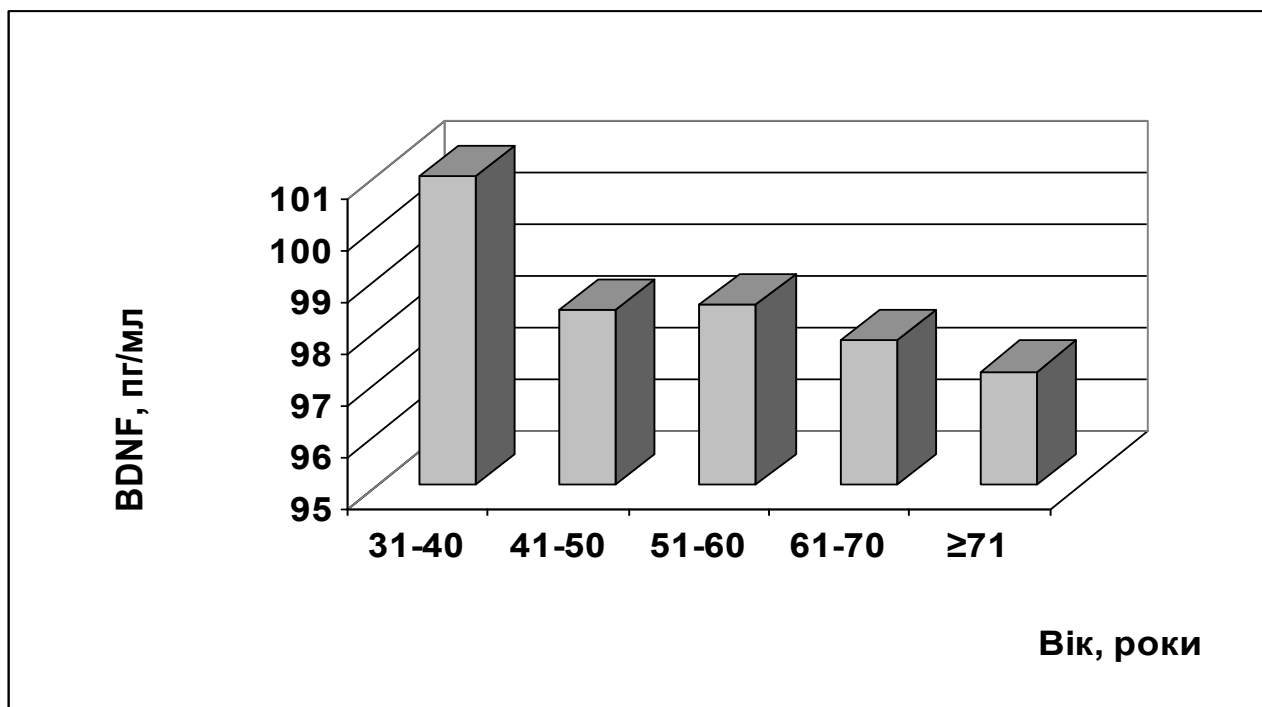

Рис. 1. Достовірне зменшення рівнів сироваткового BDNF (Me) зі зростанням віку обстежених

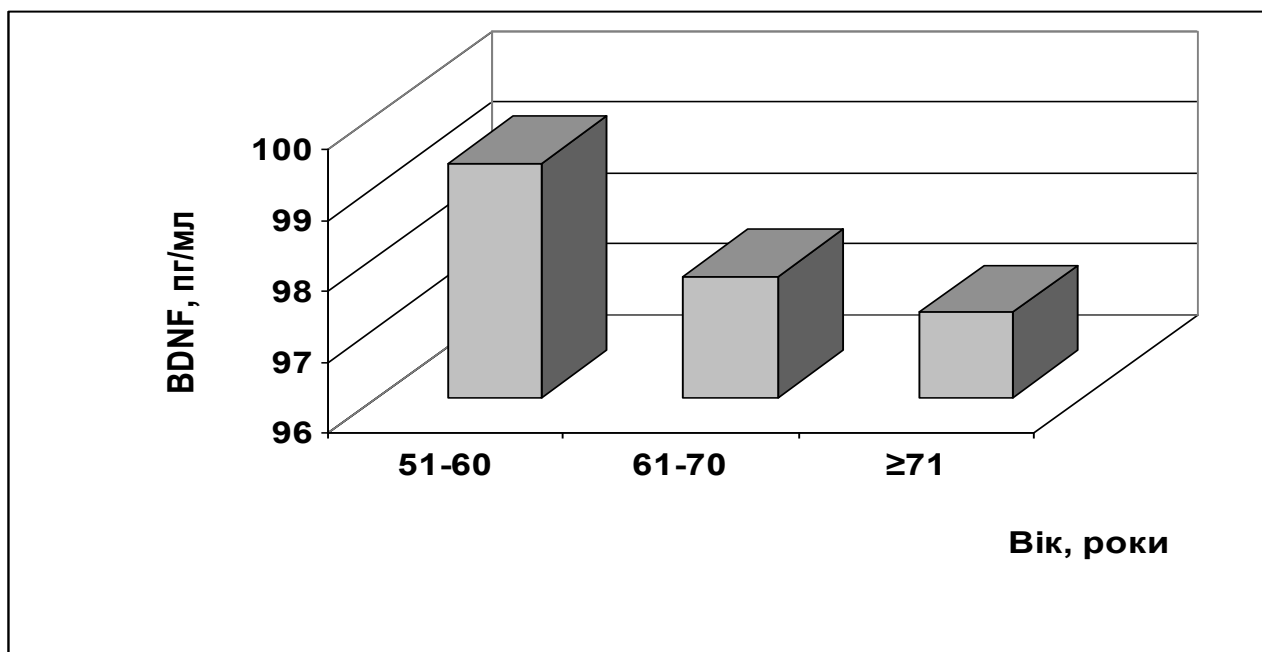

Рис. 2. Достовірне зменшення рівнів сироваткового BDNF (Me) зі зростанням віку УЛНА на ЧАЕС

При цьому рівень освіти, соціальний, сімейний, побутовий та професійний статус обстежених, а також паління та рівень споживання алкоголю достовірно не впливали на рівні BDNF у сироватці крові ($p > 0,05$).

Були виявлені цікаві тенденції у вигляді загального зниження рівнів сироваткового BDNF зі збільшенням ступеню когнітивних розладів у обстежених: показники сироваткового BDNF достовірно знижувались зі зростанням вираженості когнітивних порушень як у всій вибірці обстежених ($R = -0,44$; $p < 0,01$), так і в групі УЛНА на ЧАЕС ($R = -0,45$; $p < 0,05$). Встановлено, що нейропсихологічний патерн когнітивних розладів в УЛНА на ЧАЕС відповідає легкому/помірному когнітивному порушенню за критеріями МКХ-10 (F06.7).

Середні та медіанні значення рівнів сироваткового BDNF в УЛНА на ЧАЕС з когнітивним дефіцитом виявились достовірно нижчими, ніж в УЛНА на ЧАЕС, які не мали когнітивного дефіциту (таблиці 3 та 4).

Таблиця 3

Показники сироваткового BDNF ($M \pm SD$) в УЛНА на ЧАЕС без та з когнітивним дефіцитом

	УЛНА без когнітивного дефіциту ($M \pm SD$)	t-критерій, p	УЛНА з когнітивним дефіцитом ($M \pm SD$)
BDNF, пг/мл	137,6 \pm 82,2	t = 2,4 p = 0,02	98,2 \pm 4,1

Таблиця 4

Показники сироваткового BDNF ($Me (Q1 - Q3)$) в УЛНА на ЧАЕС без та з когнітивним дефіцитом

	УЛНА без когнітивного дефіциту $Me (Q1 - Q3)$	U-критерій, Z, p	УЛНА з когнітивним дефіцитом $Me (Q1 - Q3)$
BDNF, пг/мл	111,8 (101,3 – 111,9)	U = 18,0 Z = 2,21 p = 0,03	97,5 (96,1–99,1)

Виявлення лінійних регресійних зв'язків показників сироваткового BDNF з показниками квантифікованих нейропсихіатричних шкал, зокрема тих, які характеризують вербальне навчання та пам'ять в УЛНА на ЧАЕС становить значний клінічний та дослідницький інтерес, оскільки як відомо, пострадіаційний нейрокогнітивний дефіцит розвивається на тлі органічного ураження переважно лівої (домінантної) півкулі головного мозку, нейропсихологічними ознаками якого є саме порушення вербальної пам'яті та навчання, а також абстрактного мислення (табл. 5).

Таблиця 5

Коефіцієнти лінійної кореляції (r) між показниками квантифікованих нейрокогнітивних шкал та сироваткового BDNF в УЛНА на ЧАЕС та в усіх обстежених, а також їх рівні статистичної значущості (p)

Нейрокогнітивний тест	УЛНА на ЧАЕС		Всі обстежені (УЛНА + АТО/ООС)	
	r	P	r	p
Загальний IQ (WAIS)	0,81	0,03	–	–
Тямущість (субшкала WAIS)	0,80	0,03	–	–
Послідовні малюнки (субшкала WAIS)	0,82	0,02	–	–
A2 (субшкала RAVLT)	0,46	0,04	0,41	0,04
B1 (субшкала RAVLT)	–	–	0,41	0,04
A6 (субшкала RAVLT)	–	–	0,42	0,03

Достовірних кореляційних зв'язків між рівнями сироваткового BDNF та рівнями тривожної, депресивної, соматоформної симптоматики, а також симптомів посттравматичного стресового розладу (ПТСР), квантифікованими за психометричними шкалами Zung, GHQ-28, PCL-5, шкалами ситуативної та особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна, як у всій вибірці обстежених, так і в групі УЛНА на ЧАЕС, виявлено не було ($p > 0,05$).

Висновки. Таким чином, патерн змін показників сироваткового BDNF характеризується його загальним зниженням зі зростанням віку обстежених осіб, а також зі збільшенням ступеню когнітивних порушень. В той же час, рівні BDNF характеризуються значною варіабельністю їх середніх показників, що в цілому збігається з літературними даними. Тому для нормування рівнів сироваткового BDNF, зокрема з застосуванням аналізу класифікацій (наприклад, ROC-аналізу) перспективним є використання їх медіанних значень у різних групах здорових та хворих осіб. Нейротрофічний фактор головного мозку (BDNF) може виявитись потенційним біологічним маркером когнітивних порушень, асоційованих з віком, а також старіння головного мозку в цілому, зокрема радіаційно-асоційованого.

Вперше були виявлені достовірні відмінності рівнів сироваткового BDNF між підгрупами УЛНА на ЧАЕС, які мали когнітивні порушення, та які їх не мали. Вперше були визначені особливості патерну сироваткового BDNF у різних вікових групах УЛНА на ЧАЕС та учасників АТО/ООС. Вперше були виявлені закономірності змін рівня BDNF в залежності від рівнів когнітивного функціонування, зокрема вербальної пам'яті та навчання, в УЛНА на ЧАЕС та учасників АТО/ООС. Вперше було показано достовірні залежності змін рівнів сироваткового BDNF та квантифікованих нейрокогнітивних тестів у віддалений період після впливу іонізуючої радіації в УЛНА на ЧАЕС. Тому подальше вивчення нейротрофічних факторів, зокрема нейротрофічного фактору головного мозку (BDNF) та циліарного нейротрофічного фактору (CNTF) в осіб, підданих впливу іонізуючих випромінювань за різних сценаріїв (працівники атомної енергетики та промисловості, особи, опромінені in utero, астронавти, інтервенційні радіологи тощо), особливо з урахуванням часової динаміки даних показників, є важливим та перспективним науково-практичним завданням, оскільки може бути корисним для вивчення природного перебігу радіаційно-асоційованого старіння головного мозку, а також патогенезу та патоморфозу пов'язаних з ним когнітивних розладів.

ВПЛИВ ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ НА РУХЛИВІСТЬ КОЛІННОГО СУГЛОБУ ОСІБ З ГОНАРТРОЗОМ

Родич Діана Андріївна

студент

Гузій Оксана Володимирівна

к.н.фіз.вих., доцент

Львівський державний університет фізичної культури

імені Івана Боберського,

м. Львів, Україна

Вступ./Introduction. В структурі захворюваності артроз колінного суглобу займає перше місце серед захворювань суглобів. Хвороба виникає в осіб віком старше 40 років, в молодому віці може розвинути у спортсменів після травм. Основним проявом гонартрозу є біль, який посилюється при рухах, обмеження рухливості в суглобі і синовіт. Прояви хвороби не тільки обмежують рухові можливості, але і знижують на тривалий період працездатність хворого. Численні дослідження показують, що лікування пацієнтів з пошкодженням структур і зв'язкового апарату колінного суглобу комплексне з обов'язковим проведенням реабілітаційних заходів.

Мета роботи./Aim. Вивчити вплив розробленої програми фізичної терапії на рухливість колінного суглобу осіб з гонартрозом.

Матеріали і методи./ Materials and methods. В дослідженні приймали участь 40 пацієнтів віком від 45 до 70 років з діагнозом деформуючий гонартроз, 20 з них склали основну групу (ОГ) , а 20 пацієнтів – групу порівняння (ГП).

Дослідження проводились у три етапи на базі денного стаціонару Комунального некомерційного підприємства «5-тої міської клінічної поліклініки м. Львова». Вимірювання рухів у суглобах проводили за допомогою гоніометра.

Результати і обговорення./Results and discussion.

Досліджуючи рухливість колінного суглобу у наших пацієнтів, ми виявили наступні результати (див. табл.1).

Таблиця 1

Показники гоніометрії пацієнтів з гонартрозом (уражена кінцівка, в градусах)

Група	Активне згинання		Пасивне згинання	
	$x_c \pm Sx_c$	P	$x_c \pm Sx_c$	P
ОГ	89,9 ±1,93	<0,05	93,0 ±1,80	<0,05
ГП	85,8 ±1,08		91,7 ±0,80	
Група	Активне розгинання		Пасивне розгинання	
	$x_c \pm Sx_c$	P	$x_c \pm Sx_c$	P
ОГ	-5,7 ±0,34	<0,05	- 4,4 ±0,20	<0,05
ГП	-5,0 ±0,32		- 4,2 ±0,24	

Середнє значення рухливості у пацієнтів ОГ при активному згинанні становить $89,9 \pm 1,93^\circ$, а пасивне – $93,0 \pm 1,80^\circ$; активне розгинання становить $-5,7 \pm 0,34^\circ$, пасивне розгинання – $-4,4 \pm 0,20^\circ$. У пацієнтів ГП середнє значення активного згинання у колінному суглобі становить $85,8 \pm 1,08^\circ$, а пасивне – $91,7 \pm 0,80^\circ$; активне розгинання становить $-5,0 \pm 0,32^\circ$, пасивне розгинання – $-4,2 \pm 0,24^\circ$. Показник розгинання ми позначаємо зі знаком “-”, через те, що розгинання ноги не досягає вихідної норми, тобто “нуля” після згинання ноги. Порівнюючи отримані результати з аналогічними показниками здорової кінцівки, було встановлено, що у пацієнтів обох груп амплітуда активного згинання ушкодженої кінцівки була нижчою на 46,0 %, відносно здорової кінцівки. Середній результат на ушкодженій кінцівці при пасивному згинанні колінного суглобу становив $92,3^\circ \pm 1,3$. Норма пасивного згинання колінного суглоба здорової кінцівки становить $131,4^\circ \pm 2,6$. У більшості пацієнтів

амплітуда пасивного згинання ушкодженої кінцівки була нижчою на 42 %, відносно здорової кінцівки.

Отримані результати враховували при проведенні реабілітаційного курсу за розробленою нами програмою фізичної терапії, яка передбачала використання ЛФК, гідрокінезотерапії, масажу і фізіотерапевтичних процедур.

Після курсу реабілітації відбулися зміни показників в ушкодженному суглобі пацієнтів обох груп.

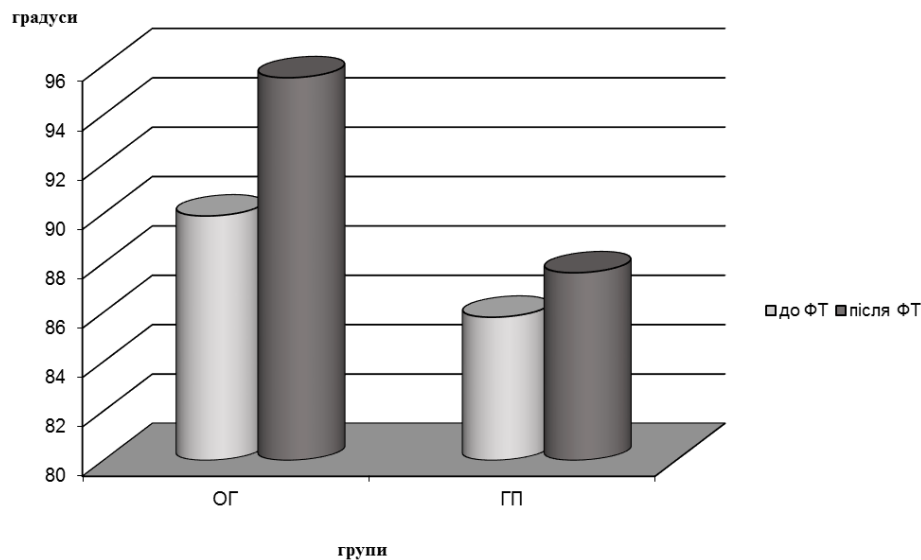

Рис. 1. Показники гоніометрії осіб ОГ і ГП до і після ФТ (активне згинання ураженого колінного суглобу)

У пацієнтів ОГ показник активного згинання у колінному суглобі (див. рис.1) становлять $95,5 \pm 7,6^\circ$, амплітуда збільшилась на 6,2 %, а в пацієнтів ГП показник активного згинання - $87,6 \pm 6,6^\circ$, а амплітуда збільшилась лише на 2,0 %.

Показник пасивного згинання у колінному суглобі (див. рис. 2) у пацієнтів ОГ становить $100,2 \pm 17,2^\circ$, амплітуда збільшилась на 7,7 %, а в пацієнтів ГП показник пасивного згинання - $91,8 \pm 9,9^\circ$ та амплітуда збільшилась лише на 0,2 %.

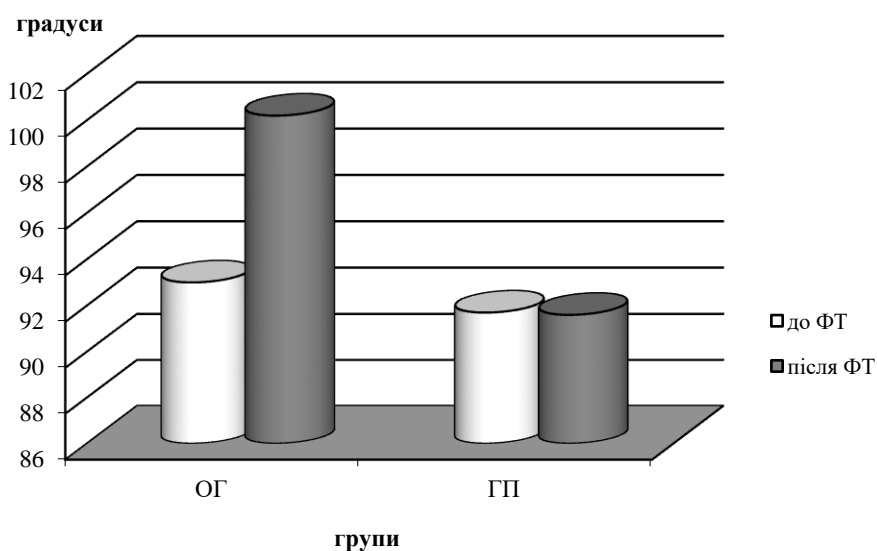

Рис.2. Показники гоніометрії осіб ОГ і ГП до і після ФТ (пасивне згинання хворого колінного суглобу)

Амплітуда показника активного розгинання у пацієнтів ОГ збільшилась на 21,0 % і становить $4,5^{\circ} \pm 0,4$. У ГП амплітуда становить $4,8^{\circ} \pm 0,4$, приріст на 4,0 % (див. рис. 3).

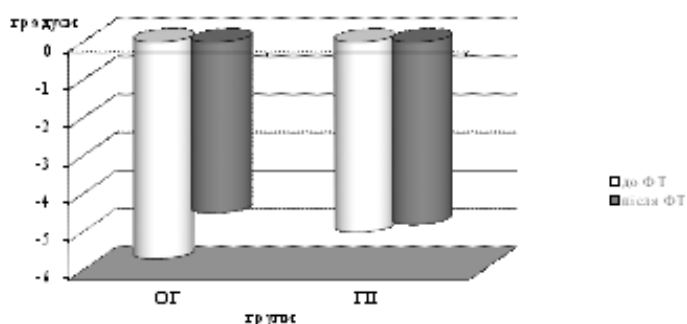

Рис. 3. Показники гоніометрії осіб ОГ і ГП до і після ФТ (активне розгинання гомілки на стороні ураження)

Показник амплітуди пасивного розгинання (див. рис.4) у пацієнтів ОГ з деформуючим гонартрозом становлять $-3,2 \pm 0,3^{\circ}$, амплітуда збільшилась на 27,3 % , тоді як у пацієнтів ГП показник амплітуди $-3,3 \pm 0,2^{\circ}$, амплітуда збільшилась на 21,4 %.

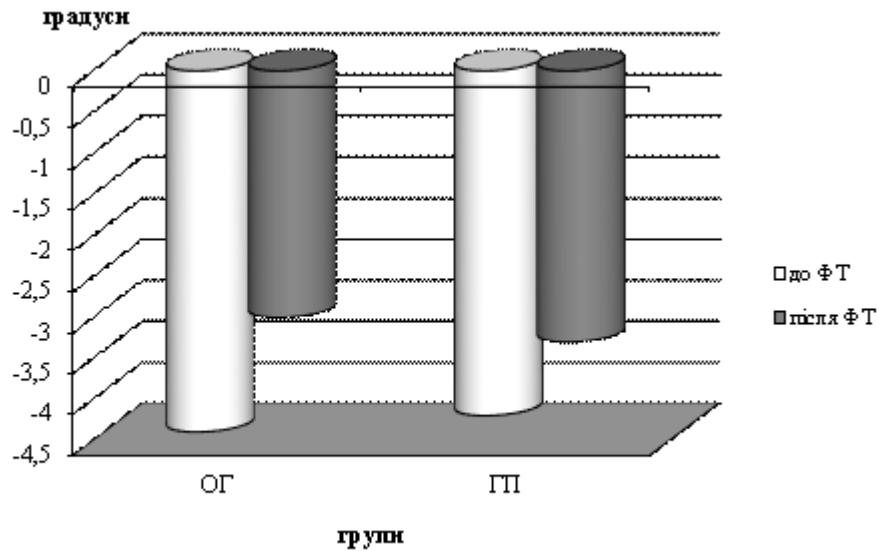

Рис. 4 Показники гоніометрії осіб ОГ і ГП до і після ФТ (пасивне розгинання гомілки на стороні ураження)

Таким чином, після проходження курсу фізичної терапії показники рухливості в пошкодженому суглобі у пацієнтів ОГ є вищі, ніж у пацієнтів ГП.

Висновок./Conclusions. Отже, аналіз показників гоніометрії хворого суглобу дозволив встановити, що своєчасне застосування засобів і методів фізичної терапії в комплексному лікуванні пацієнтів з гонартрозом сприяє швидшому відновленню амплітуди рухів колінного суглобу.

ТЮТЮНОПАЛІННЯ ПІДЛІТКАМИ ЯК ПРОБЛЕМА ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

Слабкий Геннадій Олексійович

д.мед.н., професор

Кручаниця Василь Васильович

к.мед.н.

Анікієнко Дарія Сергіївна

магістр громадського здоров'я

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”

Вступ. На початку виконання даного дослідження ми поставили питання: чому необхідно займатися питанням боротьби з тютюнопалінням в середовищі підлітків розглядаючи їх як майбутніх дорослих людей в країні. За даними аналітичного аналізу наукової літератури та офіційних даних ВООЗ та МОЗ України причинами необхідності проводити таку роботу є наступне.

За даними ВООЗ, вживання тютюну щорічно у світі є причиною понад 8 мільйонів смертей при цьому до 1,2 мільйона смертей припадає на пасивне куріння [1]. В Україні в середньому щорічно помирає від хвороб, які спричинені курінням тютюну до 85 тисяч осіб [2].

Економіка України щороку втрачає до 3,2% ВВП (у 2018 році становить 3,6 млрд доларів США) для забезпечення лікування та втрату працездатності в наслідок хвороб, що пов'язані із вживанням тютюну [3].

Для протидії епідемії тютюнопаління ВООЗ було ухвалено в 2003 році Рамкову конвенцію ВООЗ із боротьби проти тютюну [4] - перший міжнародний правовий документ у сфері громадського здоров'я. Україна вказану Рамкову Конвенцію ВООЗ із боротьби проти тютюну ратифікувала в 2006 році.

Необхідно зазначити, що в середньому один раз на 7 років проводиться глобальне опитування дорослих щодо вживання тютюну. Вибірка цього опитування становить до 8 тис осіб у віці від 15 років і старші. В Україні дане опитування проводилося у 2010 та у 2017 роках [5].

Глобальне опитування молоді проводиться один раз на 6 років . В нашій країні дане опитування проводилося у 2005, 2011 та 2017 роках [6]. За його результатами поширеність куріння тютюну серед підлітків зменшилася на 23%, у зрівнянні з 2011 роком, та на 43%, у зрівнянні з 2005 роком. За даними останнього дослідження 14,9% в тому числі 17,8% хлопців- підлітків та 12,1% дівчат-підлітків вживають тютюнові вироби.

В Україні державна політика в питаннях контролю над тютюном визначається Рамковою Конвенцією ВООЗ із боротьби проти тютюну, Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами [7], та Законами України: «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» [8], «Про рекламу» [9], Національним планом заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку [10] згідного якого до контролю над тютюном мають залучатися Центри громадського здоров'я з заборонаю продажу тютюнових виробів неповнолітнім та нелегальної торгівлі та також надання кваліфікованої медичної допомоги з відмови від куріння.

Мета. Дослідити рівень паління підлітками Закарпатської області та визначити функції системи громадського здоров'я в його профілактиці.

Матеріали та методи. Матеріали: результати соціологічного дослідження, за спеціально розробленою анкетною, серед підлітків Закарпатської області. Дослідження проводилося з дозволу батьків і було анонімним, що дозволило зберегти конфіденційність даних про респондентів. Крім того матеріалами дослідження стали наукові публікації з визначеної проблеми та законодавчі і нормативно-правові ВООЗ і національні акти з розвитку громадського здоров'я. Соціологічним дослідженням охоплено 150 підлітків із яких 95 хлопці та 55 дівчата у віці 15-17 років життя. Методи: бібліосемантичний, соціологічний, статистичний, структурно-логічного

аналізу. Статичне опрацювання отриманих результатів проводилося з використанням загальноприйнятих методів медичної статистики.

Результати та обговорення.

На першому етапі дослідження було досліджено рівень та частоту вживання підлітками тютюну та його виробів, а також вік в якому підлітки вперше мали досвід вживання тютюну. Отримані результати наведені в табл.1.

Таблиця 1

Дані про вживання підлітками тютюну

Чинник	Хлопці		Дівчата	
	абс	%	абс	%
Ніколи не курив	41	43,2	29	52,7
Курить щодня	17	17,9	11	20,0
Курить хоча б один раз на тиждень але не щодня	21	22,1	8	14,5
Курить менше одного разу на тиждень	16	16,8	7	12,7
Зазнають впливу тютюнового диму вдома щонайменше раз на тиждень	67	70,5	42	76,4
Вік першої спроби палити тютюн				
До 10 років життя	5	9,3	-	-
10-11 років	5	9,3	3	12,5
11-12 років життя	7	12,9	5	20,8
12-13 років життя	14	25,9	3	12,5
13-14 років життя	9	16,7	4	16,7
14-15 років життя	14	25,9	9	37,5
Інформовані про негативний вплив тютюнопаління на здоров'я	62	65,3	43	78,2

Далі вивчалось питання щодо причин початку підлітками палити. Нами виділені наступні причини початку вживання тютюнових виробів.

1. **Середовище.** Воно надзвичайно важливе для процесу дорослішання. В підлітковому віці змінюються пріоритети та кумири. Необхідно відмітити, що значення набувають у підлітків інші цінності. В цей час в оточенні підлітків з'явилися друзі, які набагато старші і мають більший

життєвий досвіт. Старші друзі можуть з легкістю купити сигарети. Дитина намагається копіювати поведінку старших, незважаючи на заборону та небезпеку певних моментів наслідування.

2. **Намагання здаватися дорослішими.** Це один із привидів взяти сигарету. Підліткам складно конкурувати із дорослими в своїх вчинках тому найпростіше виглядати більш дорослішими – це почати палити.

3. **В частих молодіжних компаніях паління є обов'язковим атрибутом повноцінного іміджу.** Даним проявляється протест проти порад дорослих. Зробити заборонене приємно вже тільки з цієї причини. У цих випадках про шкоду здоров'ю та можливу подальшу залежність задумуватися складно. Часто трапляється, що підлітки тиснуть на однолітка висловлюючи, що якщо ти не палиш, то ти слабак, і ти не з нами.

4. **Підлітки починають палити із цікавості.** Вони хочуть пізнати що це та які можуть бути відчуття. Свої відповіді на дані питання вони знаходять під час зробленої затяжки сигарети.

5. **Поява перших серйозних стресів.** До таких ситуацій відносяться: закоханість підлітка, особливо без взаємності; необхідність рішення складних завдань; відповідальність за свої вчинки; поява нових обов'язків. На прикладі дій в таких випадках старших (особливо, якщо в сім'ї хтось палить) підлітки починають застосовувати те, що і дорослі, які за допомогою сигарети намагаються заспокоїтися.

Підлітки беруть приклад із дорослих і не довіряють інформації дорослих які самі в їх присутності палять. Особливо якщо такими є бать, близькі родичі, вчителі, медичні працівники.

Необхідно зазначити, що підлітки в своєму рішенні більше довіряють своїм кумирам та старшим друзям із свого близького оточення – «вулиці». Даний є факт необхідно активно використовувати системі громадського здоров'я у своїй профілактичній діяльності.

Далі було вивчено які тютюнові вироби вживають опитані підлітки Закарпатської області. Табл.2.

Таблиця 2

Вживання підлітками різних видів тютюнових виробів

Чинник	Хлопці		Дівчата	
	абс	%	абс	%
Фабричні сигарети	42	77,8	17	70,8
Електронні сигарети	4	7,4	2	8,3
Кальян	7	12,9	2	8,3
Системи для нагрівання тютюну	9	16,7	6	25,0

Наступним кроком дослідження було встановлення частки підлітків (із числа тих, хто вживає тютюн та його вироби), які мають бажання позбавитися звички вживання тютюну. Табл.3.

Таблиця 3

Наявність бажання позбавитися звички вживання тютюну

Чинник	Хлопці		Дівчата	
	абс	%	абс	%
Є домінуюче бажання позбавитися тютюнопаління	20	37,0	6	25,0
Є слабе бажання позбавитися тютюнопаління	13	24,1	5	20,8
Відсутнє бажання позбавитися тютюнопаління	16	29,6	7	29,2
Не визначився	5	9,3	6	25,0
Потребують медичної допомоги в позбавленні вживання тютюну	32	59,3	17	70,8

Далі, виходячи із основних оперативних функцій громадського здоров'я, які визначені ВООЗ, нами запропоновані функції та напрямки діяльності системи громадського здоров'я в профілактиці тютюнопаління в середовищі підлітків. Вони полягають в наступному. Розробка та затвердження регіональної антитютюнової медіопроеграми (плану) на рік з виділенням медіа-адвокаційної та інформаційної (соціального маркетинг) стратегій.

Визначення цільових груп комунікативного впливу. До них мають відноситися:

- при медіа-адвокаційній стратегії цільовою групою є депутати та керівники органів місцевого самоврядування. Її метою є забезпечення

політичних змін і тому числі прийняття на регіональному та територіальному рівнях законодавчих та нормативно-правових актів скерованих на профілактику тютюнопаління особливо в громадських місцях;

- при інформаційній стратегії - доросле населення і безпосередньо батьки та підлітки. Її метою є індивідуальні поведінкові зміни скеровані на профілактику раннього початку тютюнопаління та заохочення курців відмовитися від вживання тютюну, та заохочення некурців захищати свої права дихати чистим повітрям.

Важливою умовою ефективності інформаційно-адвокативної діяльності системи громадського здоров'я мають бути: довготривалість та систематичність заходів комунікації; використання інтегрованих комунікативних інструментів; використання ефективних матеріалів та повідомлень, які відповідають інтересам цільових груп комунікативного впливу; широке поширення в медіаресурсах: достатня частота та їх інтенсивність; адекватно досліджені та оцінені дані (оцінка до та після здійснення комунікативного втручання).

Дана діяльність повинна мати адекватне фінансування.

Рекомендується використання наступних інструментів комунікації: пресконференції, пресрелізи, соціальні мережі, соціальна реклама, круглі столи, експертні думки у ЗМІ, ефіри на радіо та телебаченні, медіаподії, акції, меседж-кампанії. Також рекомендується проведення широкомасштабних інформаційних компаній у Всесвітній день без тютюну (31 травня) та Міжнародний день відмови від куріння (третій четвер листопада).

Висновки. За результатами проведено соціологічного дослідження встановлено високий рівень вживання підлітками тютюну з значною часткою підлітків, які починають його вживати у віці після 10 років життя. При цьому встановлено низький рівень обізнаності підлітків про шкідливий вплив тютюнопаління на здоров'я та велику частку тих, які знають про шкоду, але не змінюють і не бажають змінити індивідуальну поведінку. На базі отриманих

даних запропоновані функції та напрямки діяльності системи громадського здоров'я в профілактиці тютюнопаління в середовищі підлітків.

Використана література

1. Всесвітня організація охорони здоров'я. Режим доступу: bit.ly/who_tob
2. Смертність від куріння в розвинених державах 1950–2020. Звіт дослідження (Peto R, Lopez AD, Pan H, Boreham J, Thun M. Mortality from smoking in developed countries 1950–2000. Oxford: Oxford University Clinical Trial Service Unit. 2015.) Режим доступу: bit.ly/mort_smoking.
3. Global economic cost of smoking-attributable diseases. PubMed Central, The U.S. National Institutes of Health's National Library of Medicine. January 2017. Режим доступу: bit.ly/ncbi_cost
4. Рамкова конвенція ВООЗ із боротьби проти тютюну (РКБТ ВООЗ). Режим доступу: bit.ly/rkbt_voos
5. Глобальне опитування дорослих щодо вживання тютюну (Global Adult Tobacco Survey — GATS). Київ, 2017. 240 с. Режим доступу: bit.ly/kiis_gats
6. Глобальне опитування молоді щодо вживання тютюну (Global Youth Tobacco Survey — GYTS). Київ, 2017. Режим доступу: bit.ly/moz_gyts
7. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Режим доступу: bit.ly/zakon_ugoda
8. Закон України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення». Від 22 вересня 2005 року, № 2899-IV. Режим доступу: bit.ly/zakon_2899_IV
9. Закон України «Про рекламу». Від 3 липня 1996 року, № 270/96-ВР. Режим доступу: bit.ly/zakon_rekl
10. Національний план заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку. Режим доступу: bit.ly/zakon_plan

РОЛЬ ДИФФУЗИОННО-ВЗВЕШЕННЫХ ИЗОБРАЖЕНИЙ В ДИАГНОСТИКЕ МЕТАСТАТИЧЕСКИХ ИЗМЕНЕНИЙ В БРЮШНОЙ ПОЛОСТИ И ЛИМФОУЗЛАХ ПРИ ОНКОЛОГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЯХ

Соколов В. Н.,

дмн., проф

Рожковская Г. М.,

кмн, доцент

Цвиговский В. М.,

кмн, доцент

Дорофеева Т. К.,

кмн, доцент

Корсун А. А.,

асс.

Дойкова Е. М.,

асс.

Диус Е. Н.

асс.

Одесский национальный медицинский университет

Кафедра лучевой диагностики, терапии,

радиационной медицины и онкологии

Введение. При опухолевых поражениях желудка, поджелудочной железы часто возникают метастатические поражения в другие органы, в частности печень, почки, надпочечники, а также в лимфатические узлы брюшной полости и полости малого таза, что делает очень важной диагностику метастазов в эти органы.

Цель работы: провести сравнительный анализ оценки выявления метастазов опухолей в органы брюшной полости, малого таза и лимфоузлы с применением МСКТ с контрастированием и МРТ в сочетании с DWI.

Материалы и методы исследования: было обследовано 96 пациентов с установленной первичной опухолью различной локализации и подозрением на метастатическое поражение.

Исследования проводились на 64-х срезовом томографе фирмы Toshiba, МРТ сканере Vantage Atlas Toshiba 1.5 Тл.

Всем пациентам было проведено МРТ органов брюшной полости и малого таза стандартным протоколом (T1-ВИ, T2-ВИ, FS) и с в/в контрастированием (а также с выполнением DWI (b=50, b750, b1000) и построением ADC карт.

После проводился качественный анализ с визуальной оценкой интенсивности сигнала на изображениях DWI.

Учитывая, что все неизмененные лимфоузлы имеют ограничение диффузии, выполнялось количественное измерение коэффициента диффузии на реконструированных картах ADC.

Результаты и обсуждение: метастазирование в печень выявлено у 70 пациентов, карциноматоз брюшины – у 7, метастатическое поражение лимфоузлов брюшной полости и забрюшинного пространства выявлялось у 14 человек, и не выявлено вторичных изменений у 5 пациентов.

Количество mts в печень при проведении диффузии у 36 пациентов из 70 оказалось больше. Развитие новых технологий в хирургии печени делает очень важной диагностику метастазов в печени. Анализ найденных очагов метастазирования по результатам высоко информативных методик МСКТ и МРТ показал, что иногда УЗИ, выполненное уже после томографии, выявляло далеко не все, даже известные по локализации, очаги. Возможности выявления метастатического поражения печени значительно расширяются при проведении МСКТ и МРТ с контрастированием. Наиболее патогномичным считается эффект «вымывания» контраста с появлением гипотенсивного ободка вокруг очага через несколько минут после введения контраста. МСКТ выявляет чаще множественные участки измененной плотности, неомогенные, окруженные гиподенсным ободком, с участками кальциноза. Наиболее часто встречаются хорошо очерченные гиподенсные округлые очаги с незначительным периферическим усилением при контрастировании. Типичны и кистозно-некротические образования, симулирующие кисты, но в отличии от

них накапливающие контраст. Диффузные инфильтрирующие метастазы могут напоминать диффузные заболевания печени. В некоторых случаях приходится прибегать к пункционной биопсии печени.

При МРТ наиболее типичным является обнаружение округлых очагов с неоднородным внутренним строением, гиперинтенсивных на T2 и гипоинтенсивных на T1-взвешенных изображениях. Визуализация яркого «halo» вокруг очага на T2-взвешенных изображениях (за счет отека) также наиболее характерна для вторичного поражения печени. Поэтому, необходимость проведения МСКТ и МРТ у пациентов с подозрением на метастатическое поражение печени представляется крайне важным.

В последние годы появились сообщения об использовании диффузно-взвешенных МР-изображений в диагностике метастазов печени (Hopkins S., Yang G.) Методика ДВИ основана на регистрации изменений характера броуновского движения молекул воды при различных патологических процессах. Сигнал ДВИ складывается из движений молекул воды во внеклеточном, внутриклеточном и внутрисосудистом пространствах. Степень ограничения диффузии в биологических тканях коррелирует с целостностью клеточных мембран и клеточным составом тканей. Нами измерялась интенсивность сигнала в серии ДВИ изображений и рассчитывались значения коэффициента диффузии (ИКД). ИКД представляет собой градиент кривой, который строится при сопоставлении значений b по оси x и логарифма относительно сигнала ткани по оси y . Значения ИКД определялись автоматически, введя на карте область интереса. ИКД выражается в $\text{мкм}^2/\text{с}$. Нами использовались значения $b = 50\text{с}/\text{мм}^2$, $750\text{с}/\text{мм}^2$, $800\text{с}/\text{мм}^2$. Для каждого очага определялся коэффициент диффузии ИКД на специальных картах ИКД. Диффузия не зависит от времени релаксации и является независимым фактором, влияющим на контраст изображения.

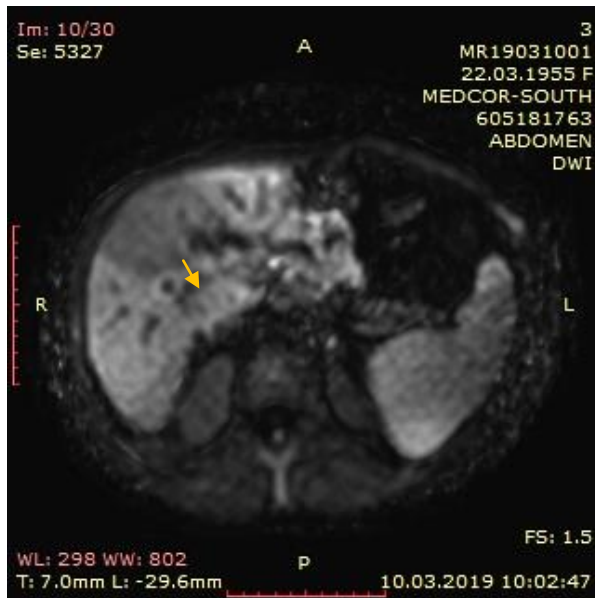

Рис.1 ДВИ печени при раке в желудке. Определяется мелкий метастаз в печени(стрелка). Hopkins S., Yang G.

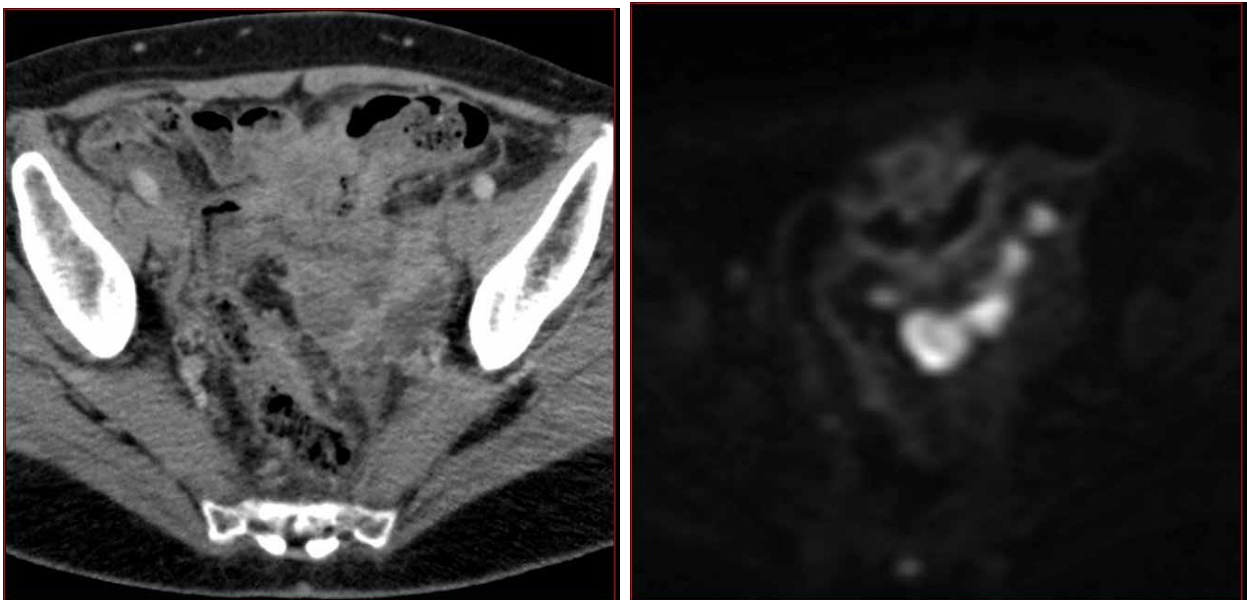

Рис. 3 МСКТ опухоль сигмовидной кишки. T2-взвешенное изображение демонстрирует хорошо очерченное поражение в перисигмоидном пространстве. ДВИ получено при значении $b=750$ и демонстрирует высокий сигнал. Choi J.Y., Shim K.H., Kim S.E., Jung H.K., Jung S.A., Yoo K.

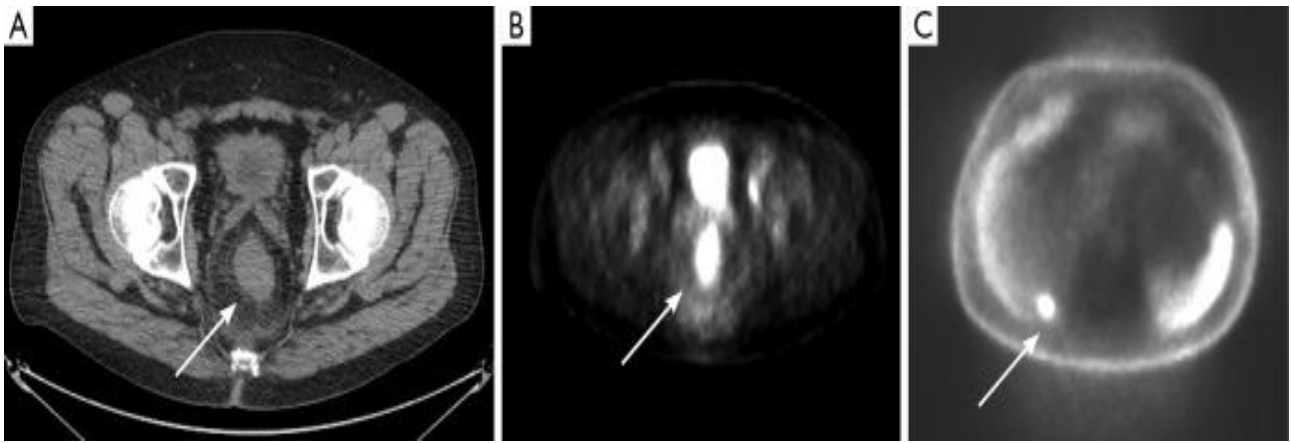

Рис. 4 Опухоль прямой кишки с метастазом в печень (стрелка над С).

Choi J.Y., Shim K.H., Kim S.E., Jung H.K., Jung S.A., Yoo K.

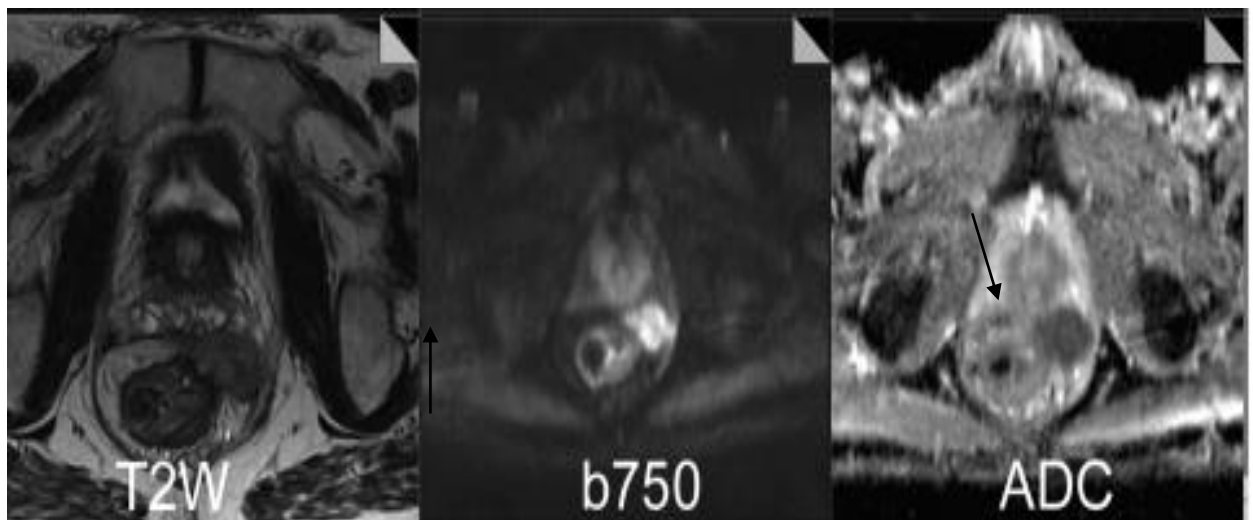

Рис.5 T2-взвешенное изображение демонстрирует хорошо очерченное поражение в периректальном пространстве. ДВИ получено при значении $b=750$ и демонстрирует высокий сигнал(стрелки). .) De Potter, T., Flamen, P., Van Cutsem, E. et al.

Сравнивая данные МСКТ с контрастным усилением и ДВИ мы убедились, что ДВИ обладают большей чувствительностью как в выявлении, так и в дифференциальной диагностике очаговых поражений печени у пациентов с колоректальным раком и метастазов рака поджелудочной железы, особенно очагов размерами менее 1 см.

Мелкие карциноматозные узлы по брюшине (4-5мм), визуализация которых при МРТ с контрастированием была затруднительна, определялись

четко при проведении диффузии и построением карт ADC у всех пациентов с карциноматозом, особенно на фоне малого количества асцитической жидкости.

При измерении коэффициента диффузии выявлялись лимфоузлы с низким значением (менее 0.7) – метастатические и с коэффициентом 1,0 – доброкачественные. Это позволило дифференцировать гиперплазированные лимфоузлы от вторично измененных.

Выводы: Применение DWI при МРТ повышает выявляемость вторичных изменений в печени, улучшает визуализацию канцероматозных узлов по брюшине. DWI в сочетании с количественным измерением ADC позволяет дифференцировать гиперплазированные лимфоузлы от метастатических, что затруднительно при МРТ с контрастированием. Это дает более четкое представление о распространенности процесса и влияет на формирование лечебной тактики.

Литература:

1. De Potter, T., Flamen, P., Van Cutsem, E. et al. Whole-body PET with FDG for the diagnosis of recurrent gastric cancer. *Eur. J. Nucl. Med. Mol. Imaging*, 2001. vol.29, pp.525-529.

2. Joon S.L., Mi J.Y., Myeong-Jin K., Woo J.H., Mi-Suk P., Jin-Young Ch., Tae-Sung K., Jong D.L. Sung H.N., Ki W.K. CT and PET in stomach cancer: preoperative staging and monitoring of response to therapy. *Radio Graphics*, 2006. vol.26, pp.143-156.

3. Hopkins, S, Yang, G.Y. FDG PET imaging in the staging and management of gastric cancer. *J. Gastrointest Oncol.* Mar. 2011. vol.2, no. 1, pp.39-44. doi: 10.3978/j.issn.2078-6891.2010.004

4. Choi J.Y., Shim K.H., Kim S.E., Jung H.K., Jung S.A., Yoo K. The clinical value of 18F-fluorodeoxyglucose uptake on positron emission tomography / computed tomography for predicting regional lymph node metastasis and non-curative surgery in primary gastric carcinoma. *Korean J. Gastroenterol*, 2014. vol.64, no. 6, pp.340-347.

5. Соколов В.Н., Ситникова Е.С. ДВИ И ПЕТ/КТ в диагностике онкологической патологии брюшной полости. *Russian Electronic Journal of Radiology*, Москва. 2016. сс.53-54
6. Котляров П.М., Сергеев Н.И. Егорова, Е.В. Магнитно-резонансная томография в диагностике распространенности рака прямой и сигмовидной кишки. *Russ. Electron. J. of Radiology*, Москва. 2016, сс.44-45
7. Ростовцева Т. М., Ананьева Н. И., Кармазановский Г. Г., Васильев С. В., Смирнова Е. В., Ежова Р. В. Предоперационное стадирование рака прямой кишки. Специализированный протокол магнитно-резонансной томографии. *Russian Electronic Journal of Radiology*, Москва. 2016, сс. 61–63.
8. Соколов В.Н., Ситникова Е.С. ДВИ И ПЕТ/КТ в диагностике онкологической патологии брюшной полости. *Russian Electronic Journal of Radiology*, Москва. 2016. сс.53-54

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБІГУ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ (COVID-19) У ВАГІТНИХ

Сосній Крістіна Андріївна,

студент

Ясніковська Світлана Михайлівна,

К.мед.н., доцент

Кафедра акушерства, гінекології та перинатології
ВДНЗУ «Буковинський державний медичний університет»

м. Чернівці, Україна

Вступ. Будь-яка інфекційна хвороба може бути небезпечною для вагітних. COVID-19 не виключення, оскільки внаслідок швидких мутації та поширення збудника, важливо звертати особливу увагу на перебіг даного захворювання у вагітних.

Мета: з'ясувати особливості перебігу коронавірусної інфекції у вагітних за результатами огляду літератури.

Матеріали та методи. Було проаналізовано Наказ Королівського коледжу акушерів та гінекологів Великобританії «Коронавірусна інфекція під час вагітності», а також статті відомих авторів щодо статистики наявності тих чи інших симптомів ковідної інфекції у вагітних порівняно з невагітними. Проаналізовано переважаючі симптоми та частоту їх виникнення. Крім цього, ми брали до уваги різні фактори, які могли б спричиняти важчий перебіг даного захворювання у жінок.

Результати й обговорення. Відповідно до Наказу Королівського коледжу акушерів та гінекологів Великобританії «Коронавірусна інфекція під час вагітності», вагітні жінки хворіють на ковід не частіше, ніж інше населення. Більша частина з них має легко чи помірно виражені симптоми захворювання. Переважно це гарячка (40%) та кашель (38%). Дещо рідше зустрічаються біль у м'язах, порушення чи втрата смаку або запаху і діарея. У багатьох жінок захворювання носить безсимптомний характер. [Туряниця С. М., Пікіна І. Ю., 2021]

Для COVID-19 у вагітних жінок характерна така ж клініка, як і у не вагітних, а саме: лихоманка, кашель, біль у горлі, нежить, міалгія, головний біль, озноб, порушення чи втрата смаку та запаху, діарея. Незважаючи на це, вагітні хворі на коронавірусну інфекцію вірогідніше потрапляють до відділення реанімації та інтенсивної терапії (ВРІТ), ніж не вагітні [Аллотей Д., 2020]. Згідно з даними інших досліджень відомо, що вік вагітної, а також наявність супутнього захворювання визначають важкість коронавірусної інфекції. Сюди відносяться старший вік, високий ІМТ, хронічна артеріальна гіпертензія, ЦД. [Бернштейн П.С., 2020]

В той же час ВООЗ зазначає, що вагітні жінки мають більший ризик розвитку тяжких форм перебігу COVID-19. Особливо це стосується вагітних у II-III триместрах, адже в них існує імовірність погіршення стану із швидким розвитком гострої дихальної й поліорганної недостатності в перинатальний чи післяпологовий період [Рябокоть О.В., 2021]. За важкого перебігу захворювання ці хворі частіше потребують лікування у ВРІТ і підключення до штучної вентиляції легень у порівнянні з не вагітними жінками.

Висновки. Інформація про перебіг коронавірусної інфекції COVID-19 у вагітних жінок ще вивчається та досліджується, а в подальшому потребує систематизації. Однак є деякі відмінності в клінічних проявах SARS-CoV-2-інфекції, які варто брати до уваги для швидкої діагностики хвороби, визначення ступеня важкості та відповідного лікування Ковіду в вагітних.

УДК 615.272.6

ПСИХОСОМАТИЧЕСКАЯ И ФИТОТЕРАПЕВТИЧЕСКАЯ КОРРЕКЦИЯ АЛЛЕРГИЧЕСКИХ ЗАБОЛЕВАНИЙ В СОВРЕМЕННОЙ ВАЛЕОЛОГИИ

Стешиц Маргарита Леонидовна

валеолог, эксперт по психосоматике,
основатель фитоцентра «Здоровый выбор»

г. Ивано-Франковск, Украина

Донченко Александра Ивановна

диетолог, психолог, нутрициолог,
основатель валеологического проекта «Sandra Donchenko»

г. Днепр, Украина

Малецкий Владимир Владимирович

учёный, международный эксперт в сфере медицины,
внештатный валеолог компании Примафлора

г. Киев, Украина

Введение. Актуальные вызовы современной валеологии (науки о здоровье и его профилактики) диктуют формирование новых моделей выстраивания подходов к излечению ряда заболеваний и медицинских патологий, считающихся до этого сложно корректируемыми или даже неизлечимыми. Так, учитывая возможности валеологической аллергологии выстраивать многофункциональный и интегральный подход к изучению первопричинных синдромальных нарушений, появляются практически действенные методы, которые позволяют решить проблему аллергии любого генеза, даже перекрёстного типа без обязательного применения антигистаминных, гормональных или других химических препаратов.

Цель работы. Отождествление и описание комбинированных методов практической валеологии при любых видах аллергических реакций и их предупреждении.

Материалы и методы. Пожалуй, основная особенность аллергических процессов состоит в том, что *allergic reactionem* (лат.) по своему патогенетическому и объективному аспекту исключительно индивидуальна и

неоднородна: повышенная возбудимость на контакт с веществами, запахами и другими видами аллергенов может проявляться в виде гиперемии (покраснения), зуда, высыпания на кожных покровах, отёка, коллапса физиологических процессов в слизистых оболочках (например, выделения из носа), в зрительном анализаторе (слёзы, светобоязнь), в кишечнике и пр. На физическом уровне при возникновении аллергии необходимо обращать внимание на функциональное состояние работы поджелудочной железы, поскольку allergic reactionem происходит с участием белков, то есть с формированием определённых реактивных белковых комплексов на те элементы, которые организм считает чужеродными. Так, если в области поджелудочной железы имеется венозный застой, а в pancreate снижен индекс ферментативной активности или нарушены другие функциональные процессы, то такие патологические явления могут приводить к специфическому изменению ряда белковых структур и, как следствие, к развитию аллергических реакций. В валеологической практике считается, что для излечения аллергии на физическом уровне важно нормализовать функциональную активность поджелудочной железы и предупредить риск формирования рецидивных панкреатических нарушений, потому в данном аспекте актуальны:

- применение фитопрепаратов, что поможет на клеточном уровне выровнять сигнальные процессы в поджелудочной железе. Например, приём экстрактов череды, лопуха или комбинированно экстрактов петрушки, солодки, репейника, крапивы и аминокислот антигистаминного вектора таких, как аргинин, глутаминовая кислота, таурин (данные ингредиенты в сбалансированном соотношении входят в препарат Фитоал компании Примафлора);

- коррекция питания: в этом вопросе огромную роль играют рекомендации диетолога, которые позволят рационально комбинировать продукты в ежедневном рационе. Например, при склонности к аллергическим реакциям практикующие валеологи рекомендуют ограничить или исключить приём ряда молочных продуктов и нутриентов, которые усиливают

газообразование, а также исключить из рациона чистую глюкозу и сахар, по возможности заменив их на стевию или топинамбур. Так, фитокомпозиция, которую всё чаще рекомендуют валеологи и диетологи для улучшения работы поджелудочной железы включает в себя топинамбур, корень сельдерея, тыкву, экстракты репейника, черники, стевии и аминокислотную тетраду: аргинин, фенилаланин, глицин, таурин (данные ингредиенты в сбалансированном соотношении входят в препарат Панкреафитам компании Примафлора);

- показатели состояния крови, поскольку повышенный индекс сгущения крови в подавляющем большинстве случаев приводит к разного рода аллергическим реакциям и из фитотерапевтических препаратов для предупреждения застоя крови в данном контексте особо актуальны экстракты каштана, белой ивы, хвоща, аминокислотная триада аргинин, глутаминовая кислота, метионин (данные ингредиенты в сбалансированном соотношении входят в препарат Венумфитам компании Примафлора).

Определить вышеуказанные показатели, которые играют важную роль в формировании аллергии и позволяющие спектрально оценить уровень работы поджелудочной железы, всех органов, систем и биологических жидкостей организма, а также подобрать виды продуктов, можно с помощью диагностического амплитудно-частотного комплекса MedBioTech, на базе которого проводились данные научные исследования.

Однако, кроме физического компонента, который позволяет купировать аллергические реакции, в аспекте профилактики аллергии важно разобрать и психосоматический пласт проблемы, корень которой лежит в импульсных процессах головного мозга и формирует внезапный локальный конфликт сознания и подсознания, что и является триггером структурного аллергического процесса в виде ответной формы. Так, с точки зрения работы головного мозга аллергия возникает как ответная реакция нашего подсознания на сильную эмоцию, особенно если она была связана с разделением или расставанием, и если данная эмоция возникает каждый раз при контакте с аллергеном, то это является напоминанием нашему сознанию о том, что у нас уже происходила

похожая внезапная остродраматическая ситуация, при которой мы были разделены с кем-то или с чем-то, причём в тот самый момент и присутствовал данный аллерген. Другими словами, с точки зрения психосоматического угла обзора (согласно догмам Новой Германской Медицины), сам по себе аллерген не что иное, как «маркер ситуации» и к нашему организму он нейтрален, а важна сама ситуация, которая однажды «включила» процесс патофизиологической реакции организма на неё. Например, если у человека произошёл так называемый «конфликт разделения» и при этом присутствовали запахи, то среагируют рецепторы обоняния, а если «конфликт разделения» присутствовал в тот момент, когда у человека была ассоциация с питанием, то в дальнейшем появится аллергическая реакция на определённый продукт... Таким образом, психосоматическое разрешение аллергии как синдрома заключается в комбинированном сопряжении сигнальных реакций сознания и подсознания, что на практике звучит следующим образом: помочь осознать, что момент разделения или расставания был действительно негативным для человека и задача специалиста, занимающегося психосоматической практикой, состоит в том, чтобы человек, страдающий аллергией, вспомнил в подробностях - какие запахи, продукты или другие элементы, которые являются для него аллергеном, окружали его в конфликтной ситуации и помочь ему осознать, что к данной ситуации эти аллергические элементы никакого отношения не имеют, то есть обстоятельно и предметно данные аллергены просто были рядом, либо конфликтная ситуация случилась в определённое время года (например, при работе с категорией проблематики аллергии на пух), с определёнными доминантами и др. Специалистами психосоматической практики доказано, что если на уровне сопряжения сознания и подсознания разрывается внутривидовая турбулентная связь между конфликтным событием и маркером ситуации, то аллергическая реакция на определённый аллерген в дальнейшем не возникает.

Результаты и обсуждение. Проблематика аллергии является многофакторной и потому коррекцию аллергических состояний необходимо

проводить многофункционально, опираясь на широту возможностей современной валеологии, при этом в изучении причинно-следственных факторов аллергических реакций и их разрешения необходимо подходить строго индивидуально.

Выводы. Следуя принципам современной валеологии, от аллергических атак можно полностью избавиться, если на физическом уровне применить фитопрепараты, а в звене сопряжения сознания и подсознания выявить и разрешить психосоматическую составляющую.

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ СУЧАСНИХ НЕСТЕРОЇДНИХ ПРОТИЗАПАЛЬНИХ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ

**Шумко Галина Іванівна,
Трефаненко Ірина Валентинівна**
к. мед. н., доценти
**Бобринець Аліна Володимирівна,
Шубалий Віталій Володимирович**
студенти

Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна

Вступ. Нестероїдні протизапальні лікарські засоби (НПЗЗ) – це група препаратів, які досить широко застосовуються у клінічній практиці лікарів багатьох спеціальностей. Відповідно, вони посідають лідируючі позиції за обсягами споживання серед населення. Більше 30 млн осіб у світі змушені постійно приймати НПЗЗ, а 300 млн споживають їх періодично короткими курсами. Кожні 10 років спостерігається тенденція до збільшення у 2-3 рази вживання препаратів даної групи. За даними ВООЗ, кожний третій житель нашої планети використовує НПЗЗ.

Головним чином НПЗЗ призначають у разі больового синдрому, запалення та лихоманки. У країнах Європи НПЗЗ посідають перше місце серед лікарських засобів для зняття больового синдрому. Така ж тенденція переважання саме НПЗЗ серед інших анальгетиків спостерігається і в Україні.

Існує досить значна кількість різноманітних гострих та хронічних захворювань, що супроводжуються запальним процесом, болем та лихоманкою при лікуванні котрих використовують НПЗЗ, що визначається характерним тільки для даної групи препаратів поєднанням протизапальних, анальгетичних і жарознижувальних властивостей.

Слід зазначити, що саме НПЗЗ є одними з найбільш поширених лікарських засобів, що використовуються для самолікування. Викликає занепокоєння і те, що близько 200 млн пацієнтів мають можливість придбати

препарати даної групи в аптеках без рецепта та відповідного контролю з боку лікаря.

Завдяки широкому використанню цих препаратів у клінічній практиці, за останні роки на фармацевтичному ринку всього світу наявний досить великий асортимент НПЗЗ. На сьогодні в Україні ця група нараховує більше 30 міжнародні непатентовані назви, які досить відрізняються за хімічною структурою та особливостями їх застосування. Велика кількість лікарських форм дає змогу підібрати потрібний лікарський засіб індивідуально для кожного пацієнта. Зазвичай НПЗЗ добре переносяться відносно здоровими людьми, але в осіб із певними факторами ризику ця група препаратів може викликати побічні ефекти та НПЗП-індуковані ураження органів.

Тому, для лікарів багатьох спеціальностей у разі виникнення необхідності у призначенні НПЗЗ, особливо актуальним є своєчасне та оптимальне забезпечення хворих ефективним лікарським засобом із хорошим профілем безпечності.

Метою нашої роботи було проаналізувати сучасний стан нестероїдних протизапальних лікарських засобів з огляду на їх ефективність на безпечність.

Матеріали та методи. Опрацьовано літературні джерела за останні 7 років про особливості застосування, ефективність та безпечність НПЗЗ.

Результати та їх обговорення. НПЗЗ – це різнорідна за хімічною будовою група лікарських засобів, об'єднана наявністю спільного механізму дії – блокадою циклооксигенази. До традиційних НПЗЗ відносяться неселективні інгібітори циклооксигенази (ЦОГ)-1 і ЦОГ-2 диклофенак, індометацин, ібупрофен, кеторолак, кетопрофен та напроксен. Селективні інгібітори ЦОГ-2, які меншою мірою впливають на ЦОГ-1, включають лорноксикам, мелоксикам, набуметон, німесулід, етодолак. Високоселективні інгібітори ЦОГ-2 (коксиби) практично не діють на ЦОГ-1 (парекоксиб, рофекоксиб, целекоксиб, еторикоксиб, вальдекоксиб, луміракоксиб). Існують також селективні інгібітори ЦОГ-1 – це низькі дози ацетилсаліцилової кислоти, яка володіє антиагрегантними властивостями в такій дозі. Також є селективні

інгібітори ЦОГ-3 (парацетамол, метамізол натрію), які спричиняють аналгетичний ефект.

Досить тривалий час вважали, що НПЗЗ мають зіставну ефективність щодо полегшення болю. За результатами метааналізу В.Р. da Costa та співавторів (2017), у якому порівнювалася ефективність різних НПЗЗ визначилися явні лідери. Достовірну статистичну лінійну залежність «доза – ефект» виявлено тільки у целекоксибу, диклофенаку та напроксену. Клінічно значимий ефект щодо поліпшення фізичної функції відмічений виключно при лікуванні диклофенаком у дозі 150 мг/добу. Диклофенак у даній дозі по суті є найкращим НПЗЗ для полегшення болю та поліпшення функції при остеоартриті. За своєю ефективністю диклофенак перевершив максимальні дози таких НПЗЗ, які часто використовують, як ібупрофен, напроксен і целекоксиб. Однак, слід відмітити, що для лікування болю еторикоксиб у максимальній дозі 60 мг/добу був настільки ж ефективним, як і диклофенак у дозі 150 мг/добу, хоча його вплив на фізичну функцію залишився невизначеним.

Нині диклофенак вважається золотим стандартом у лікуванні больового синдрому, оскільки він максимально пригнічує синтез простагландину E_2 (PGE_2). Диклофенак призводить до зниження рівню PGE_2 на 93 %, що майже на 20 % ефективніше, ніж селективні інгібітори ЦОГ-2 рофекоксиб та мелоксикам, а також неселективні – ібупрофен й напроксен. Крім того, диклофенак більш ефективніший ніж мелоксикам згідно клінічних показників.

В 2020 р. у рекомендаціях щодо лікування остеоартриту диклофенак був визнаний найдієвішим препаратом, а парацетамол – менш ефективним з досить значною кількістю побічних ефектів. Сумарна ефективність диклофенаку, оцінена за динамікою індексу виразності остеоартрозу університетів Західного Онтаріо і МакМастер (WOMAC), виявилася орієнтовно на 40 % вищою, ніж парацетамолу.

Досить розповсюджене застосування НПЗЗ сприяло поглибленому дослідженню не тільки їх фармакологічних властивостей та ефективності, але і їх профілю безпеки.

Найбільш частими небезпечними побічними реакціями НПЗЗ є ураження шлунково-кишкового тракту, порушення агрегації тромбоцитів, порушення функції нирок – і всі вони переважно асоціюються із пригніченням активності ізоформи ЦОГ-1, тобто є класоспецифічними (характерними для всіх засобів). Інші побічні реакції, що не пов'язані із блокадою простагландинового синтезу, зустрічаються рідше та мають менше клінічне значення. Знання про побічні реакції НПЗЗ, їх цілеспрямований пошук та профілактика є надзвичайно важливими завданнями для кожного клініциста.

Тривале застосування традиційних НПЗЗ, які різною мірою спрямовані на ізоферменти ЦОГ-1 та ЦОГ-2 обмежується їх токсичністю, здебільшого серцево-судинною, шлунково-кишковою та нирковою. Більш безпечною альтернативою до них є НПЗЗ, які переважно блокують ЦОГ-2 (коксиби). Однак, хоча дана група препаратів має менш токсичний вплив на шлунок, проте відмічено, що їх застосування пов'язане з підвищеним ризиком розвитку серцево-судинних подій.

НПЗЗ асоціюються зі збільшенням артеріального тиску в нормотензивних та гіпертензивних осіб. За результатами дослідження PRECISION тривале застосування НПЗЗ асоціювалося з відносно низькою частотою розвитку тяжкої артеріальної гіпертензії, що потребувала госпіталізації. Найчастіше викликали підвищення артеріального тиску (АТ) ібупрофен, індометацин, еторикоксиб і рофекоксиб. У разі застосування целекоксибу й напроксену зростання АТ відбувалося вкрай рідко. Жодного впливу на артеріальний тиск не виявлено під час прийому ацетилсаліцилової кислоти.

Деякі НПЗЗ можуть послаблювати ефективність антигіпертензивних препаратів, особливо інгібіторів ангіотензинперетворювального ферменту, діуретиків, β -блокаторів та блокаторів рецепторів ангіотензину II.

Розвиток серцевої недостатності та атеросклеротичних судинних подій також може бути асоційованим із приймання НПЗЗ. Відмічено, що на фоні тривалого приймання еторикоксибу особливо зростає даний ризик, а при використанні целекоксибу та напроксену він найнижчий (Bally et al., 2017).

Окремі дослідження показали, що у пацієнтів, госпіталізованих із первинним діагнозом «легенева емболія» вживання НПЗЗ асоційоване зі збільшенням ризику легневих емболій.

У пацієнтів із дуже високим кардіоваскулярним ризиком слід уникати хронічної терапії НПЗЗ. У разі високого кардіоваскулярного ризику застосовувати НПЗЗ необхідно з обережністю, короткими курсами в мінімальних дозах. Обираючи НПЗЗ для лікування помірного кардіоваскулярного ризику будь-які НПЗЗ використовують обережно. При низькому кардіоваскулярному ризику можна використовувати будь-які НПЗЗ.

Найчастішими шлунково-кишковими порушеннями, пов'язаними з терапією НПЗЗ, є ураження слизової оболонки шлунку: від суб'єктивних проявів до НПЗЗ-індукованих виразок ускладнених кровотечами. Диспепсія – найбільш поширена побічна дія, яка виникає у 20-30 % пацієнтів, що регулярно застосовують НПЗЗ та є основним суб'єктивним критерієм непереносимості НПЗЗ. Для лікування диспепсії, пов'язаної з прийманням НПЗЗ, необхідно використовувати інгібітори протонної помпи (ІПП). За даними метааналізу, комбінація неселективних НПЗЗ та ІПП знижує ризик диспепсії на 66 %, тоді як приймання лише селективних НПЗЗ – на 12 %.

За даними S. Cheuk-Chun et al. (2020), частота рецидивних виразкових кровотеч за 18 місяців становила 5,6 % у групі пацієнтів, які приймали целекоксиб + омепразол і 12,3 % у групі пацієнтів, які приймали напроксен + омепразол. Результати двох епідеміологічних досліджень дозволили встановити шкалу ризику для різних типів НПЗЗ. Азапропазон і піроксикам були пов'язані з найвищим ризиком гастродуоденальної кровотечі, натомість диклофенак та ібупрофен асоціювалися з найнижчим ризиком.

Обираючи НПЗЗ для лікування пацієнтів із високим гастроінтестинальним ризиком (наприклад за наявності виразкової хвороби в анамнезі) слід надавати перевагу засобам із найнижчим ризиком шлунково-кишкових подій – додавати до селективних НПЗЗ препарати з групи ІПП. У разі помірного гастроінтестинального ризику використовують неселективні НПЗЗ разом з ІПП, або ж селективні НПЗЗ. При низькому гастроінтестинальному ризику можна використовувати будь-які НПЗЗ.

Усі НПЗЗ можуть викликати порушення функції печінки. Однак печінкова токсичність НПЗЗ відмічається набагато рідше. Частота гепатотоксичних реакцій, що супроводжуються клінічно вираженим холестазом або розвитком гострої печінкової недостатності, становить ≤ 1 випадку на 10 тис. пацієнто-років. Зокрема, застосування парацетамолу у високих дозах (принаймні 4 г/добу) може спричинити гостре ураження печінки. Сумарний ризик гепатотоксичності для НПЗЗ становив 1,89 %, зокрема для німесуліді – 2,1 %, ібупрофену – 1,92 %, диклофенаку – 1,5 %, парацетамолу – 2,97 %. Відносний ризик дисфункції печінки, такий як гіпертрансаміназемія, був вищим для німесуліді та суліндаку порівняно з диклофенаком.

Усі без винятку НПЗЗ, незалежно від їх селективності, можуть негативно впливати на функцію нирок, тобто мають певний нефротоксичний ефект. Розробка селективних інгібіторів ЦОГ-2 не вирішила проблеми нефротоксичності. Проте, результати деяких досліджень свідчать про те, що НПЗЗ із тривалим періодом напіввиведення (мелоксикам, піроксикам, целекоксиб) мають більшу нефротоксичність порівняно із препаратами з коротшим періодом напіввиведення (диклофенак, індометацин, метамізол натрію, кетопрофен, німесулід, ібупрофен, ацеклофенак).

Висновки. Таким чином, НПЗЗ є досить потужними та ефективними препаратами першої лінії з протизапальною, анальгетичною та жарознижуючою дією для лікування багатьох захворювань. Призначення НПЗЗ потребує ретельного підбору препарату з урахуванням його ефективності та безпечності у кожного конкретного пацієнта.

PHARMACEUTICAL SCIENCES

ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ЕСТЕРІВ БАГАТОАТОМНИХ СПИРТІВ ТА НЕНАСИЧЕНИХ ЖИРНИХ КИСЛОТ НА РУХЛИВІСТЬ МОЛЕКУЛЯРНИХ СТРУКТУР РОГОВОГО ШАРУ ЕПІДЕРМІСУ

Бойко Ірина Анатоліївна,

к.х.н., доцент

Бойко Юрій Олександрович

к.б.н., доцент

Шеріф Фіген

студент

Одеський національний медичний університет
м. Одеса, Україна

Вступ. Шкіра є одним з головних бар'єрів, що ефективно відділяє внутрішнє середовище організму від зовнішнього оточення та забезпечує підтримання гомеостазу. Для забезпечення вказаних бар'єрних властивостей шкіра володіє унікальною багатошаровою будовою. Зовнішнім шаром шкіри є епідерміс. У свою чергу епідерміс також складається з декількох шарів – базального, шиповатого, зернистого, блискучого та ороговілого. Зовнішній ороговілий шар практично не проникливий для більшості хімічних речовин та вносить головний вклад у бар'єрні властивості.

Мета роботи. Метою роботи було дослідження впливу ненасичених жирних кислот та естерів багатоатомних спиртів на можливі молекулярні перебудовування структури рогового шару.

Матеріали та методи. Досліджували естери багатоатомних спиртів та ненасичені жирні кислоти: пропандіол-1-пеларгонат, гліцерол-1-пеларгонат, пропандіолділаурат, олеїнова, лінолева, ліноленова. Для дослідження

використовували роговий шар шкіри отриманий від білих безпородних щурів. Усі дослідження, які проводили з використанням живих тварин повністю відповідали біоетичним вимогам з боку чинного національного та міжнародного законодавства. Для відокремлення рогового шару епідермісу отпрепаровану шкіру поміщували у буферний розчин (рН 7,4) 1 % трипсину на 24 години при температурі 38 °С. Після термастатування роговий шар відділяли механічним шляхом. Після чого проводили екстрагування ліпідів з рогового шару за допомогою хлороформу. Для визначення природи можливих молекулярних перебудов у роговому шарі використовували метод флуоресцентних зондів. Перед флуоресцентним дослідженням готували ліпосоми, що містили мембранний зонд, у якості мембранного зонду використовували пірен, та відповідну кислоту чи ефір. Ліпосоми готували шляхом змішування еквімолярних кількостей ліпідів рогового шару, досліджуваної речовини та мембранного зонду (пропорція 100:10:1). Отриману суміш переносили у дистильовану воду та інтенсивно збовтували протягом 10 хв, а потім обробляли ультразвуком (22 кГц) ще 10 хв. В отриманих ліпосомних сумішах вимірювали інтенсивність флуоресценції пірену.

Результати та обговорення. Сутність метода мембранних зондів полягає у здатності пірену утворювати ексимерні форми. Співвідношення між ексимерною та неексимерною формою пірену є кількісним показником рівня текучості мембран ліпосом де знаходиться молекула мембранного зонду. Проведенні дослідження показали суттєву різницю у співвідношенні інтенсивності піків флуоресценції пірену при 370 та 390 нм у ліпосом з підсилювачами плинності та у «чистих» ліпосом. Для «чистих» ліпосом $K_{370/390}=0,8$, для ліпосом, що містили олеїнову кислоту $K_{370/390} = 1,06$. Відсутність піку 470 нм свідчить о відсутності впливу підсилювачів плинності на рухливість вуглеводневих ланцюгів кислотних залишків. Збільшення показника $K_{370/390}$ є наслідком підвищення полярності мембранного середовища,

що може бути наслідком структурних перегрупувань керамідних заряджених головок.

Висновки. Знайдені структурні зміни у молекулярному укладенні ліпідного бішару ліпосом може призвести до його часткової дезорганізації, наслідком чого може бути збільшення мембранної проинкності. Виходячи з цього ми рекомендуємо вказані речовини для подальшого дослідження у якості підсилювачів трансдермальної проникності.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕСТЕРІВ БАГАТОАТОМНИХ СПИРТІВ НА ПРОНИКНІСТЬ РОГОВОГО ШАРУ ЕПІДЕРМІСУ

Бойко Ірина Анатоліївна,

к.х.н., доцент

Бойко Юрій Олександрович

к.б.н., доцент

Хаджар Софія

студент

Одеський національний медичний університет

м. Одеса, Україна

Вступ. Одним з головних шляхів введення седативних препаратів бенздіазепінового ряду є пероральний. Не зважаючи на простоту застосування і широке розповсюдження у клінічній практиці даний спосіб введення бенздіазепінів має суттєві недоліки. При проходженні крізь травневий тракт може відбуватися часткове руйнування лікарської речовини під впливом агресивного кислого оточення у шлунку або лужного середовища у дванадцятипалій кишці. Послідує всмоктування призводить до практично одномоментного надходження всієї доступної активної речовини у системний кровообіг, тобто концентрація діючої сполуки в крові змінюється скачкоподібно і не може підтримуватися на постійному рівні внаслідок наступної постійної метаболічної руйнації у печінці. Вказаних недоліків можливо позбутися при використанні трансдермального шляху введення. Препарат з трансдермальної терапевтичної системи вводиться поступово і з постійною швидкістю, що дозволяє забезпечити його довгочасну і незмінну концентрацію у системному кровообігу. Активна речовина позбавлена руйнівного впливу з боку кислого або лужного рН шлунково-кишкового тракту, також сполука не буде проходити первинний пасаж крізь печінку, що призведе до зменшення її метаболічної руйнації. У той же час, рівень проникності шкіри досить низький, тому актуальним завданням є пошук та дослідження речовин-підсилювачів крізьшкірної проникності.

Мета роботи. Метою роботи було дослідження впливу ненасичених жирних кислот та естерів багатоатомних спиртів на рівень проникності шкіри для феназепама.

Матеріали та методи. У якості підсилювачів трансдермальної проникності використовували: пропандіол-1-пеларгонат, гліцерол-1-пеларгонат, пропандіолділаурат. Трансдермальні терапевтичні системи виготовляли наступним чином: 30 % водний розчин полівінілового спирту змішували з 1,2-пропіленгліколем, гліцерином, поліетіленоксидом-400, підсилювачем проникності та феназепамом, концентрації феназепаму у кінцевій трансдермальній терапевтичній системі складала 0,4 мг/см². Для дослідження рівня трансдермальної проникності використовували білих безпородних мишей-самців, вагою 18-20 г. Усі дослідження проводились повністю відповідали біоетичним вимогам з боку чинного національного та міжнародного законодавства. Ділянку шкіри у міжлопаткової області ретельно вистрігали і наносили трансдермальні терапевтичні системи на 3 години. У подальшому кількість прониклого феназепаму встановлювали в коразоловому тесті. У хвостову вену кожної миші вводили розчин 1 % коразолу (у фізіологічному розчині) і фіксували кількість розчину необхідну для послідовного викликання клоніко-тонічних судом (ДКТС) і тонічної екстензії (ДТЕ).

Результати та обговорення. Додавання до складу трансдермальних терапевтичних систем естерів багатоатомних спиртів и жирних кислот призвело до різкого підсилення проникності феназепаму. Рівень ДКТС та ДТЕ збільшувався в 2-2,5 рази у порівнянні з тваринами контрольної групи (використовувалась трансдермальна терапевтична система без феназепама). У порівнянні з трансдермальною терапевтичною системою, що містила феназепам використання гліцерол-1-пеларгонату дозволяло отримувати збільшення протисудомного ефекту на 25 %. Отриманні результати можливо пояснити впливом підсилювачів трансдермальної проникності на пакування ліпідів рогового шару. Порушення укладки молекулі ліпідів під впливом

використаних підсилювачів призводять до збільшення крізьшкірної проникності для активної речовини і подальшого росту протисудомного ефекту феназепаму.

Висновки. Результати роботи можуть бути використанні для подальшої розробки вискоєфективних трансдермальних терапевтичних систем дослідження їх фармакологічного застосування.

АНАЛІЗ ЛОТУ ЗАКУПІВЛІ ЛІКІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ ЗАКЛАДУ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ

Венгрин Назарій Миколайович,
аспірант першого року навчання
Кричковська Аеліта Миронівна,
доцент, к.фарм.н., доцент
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна

Вступ. Державні закупівлі лікарських засобів (ЛЗ) відіграють важливу роль для належного функціонування закладів охорони здоров'я (ЗОЗ). На сьогоднішній час в Україні згідно діючого законодавства для проведення відкритих закупівель використовують систему «ProZorro», яка представляє собою онлайн-платформу, де державні та комунальні підприємства-замовники оголошують тендери на закупівлю товарів, робіт та послуг, а представники бізнесу змагаються на торгах за можливість поставити це державі. Вказана платформа об'єднує понад 35 тисяч державних та комунальних органів влади та підприємств та близько 250 тисяч комерційних компаній. Система «ProZorro» стала хорошим інструментом для забезпечення ЗОЗ ліками, адже вона дозволяє проводити конкурентні торги та надає можливість здійснити аналіз цих торгів, оскільки вся інформація по закупівлях є публічною та відкритою.

Мета роботи. Нами було опрацьовано один з лотів закупівлі ЛЗ окремим ЗОЗ з метою встановлення країн-виробників та визначення переліку ліків, які підлягають включенню до програми імпортозаміщення в Україні.

Матеріали та методи. Матеріалами слугували дані щодо закупівлі ЛЗ. Використовувались методи контент-аналіз, порівняльний аналіз та моделювання.

Результати та обговорення. У цьому дослідженні нами було проведено аналіз лота закупівлі ЛЗ, замовником якого було Комунальне некомерційне

підприємство «5-та міська клінічна лікарня м. Львова» (далі ЗОЗ-1). Також для кожної позиції лоту закупівлі було встановлено Код за анатомо-терапевтично-хімічною класифікацією (АТХ), визначена міжнародна непатентована назва, форма випуску, країна-виробник та обсяг замовлення ЗОЗ-1 на один рік. Отримані дані представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

***Перелік найменувань ліків, що були закуплені ЗОЗ-1 згідно процедури держзакупівлі**

№	Код АТХ	МНН	Назва ліків	Форма випуску	Виробник	Од. виміру	Кількість
1	A03A D01	Papaverine	Папаверин	р-н д/ін. 20 мг/мл-2,0 №10 амп.	ФК «Дарниця», Україна	уп.	300
2	R05C B06	Ambroxol	Лазолекс	р-н д/ін. 7,5 мг/мл-2,0 №5 амп.	ТОВ «Ніко», Україна	уп.	500
3	M01AB15	Ketorolac	Амбіт	р-н д/ін. 30 мг/мл-1,0 №10 амп.	АТ «Фармак», Україна	уп.	1000
4	V08AA01	Diatrizoic acid	Тріомбраст	р-н д/ін. 76%-20,0 №5 амп.	АТ «Фармак», Україна	уп.	100
5	R06AA02	Diphenhydramine	Димедрол	р-н д/ін. 10 мг/мл-1,0 № 10 амп.	ФК «Дарниця», Україна	уп.	500
6	A11DB	Vitamin B1 in combination with vitamin B6 and/or vitamin B12	Вітаксон	р-н д/ін. 2,0 № 5 амп.	АТ «Фармак», Україна	уп.	100
7	R06AC03	Chloropyramine	Супрастин	р-н д/ін. 20 мг/мл-1,0 № 5 амп.	ЗАТ «Егіс», Угорщина	уп.	600
8	A05BA50	Mono	Лесфаль	р-н д/ін. 50 мг/мл-5,0 № 5 амп.	АТ «Фармак», Україна	уп.	60
9	A05BA06	Ornithine	Ларнамін	Концентр. д/р-ну д//інф. 500 мг/мл амп., 10,0 № 10	АТ «Фармак», Україна	уп.	40
10	C01E B23	Tiazotic acid	Тіотріазолін	р-н д/ін. 2,5%-4,0 № 10 амп.	ПАТ «Галичфарм», Україна	уп.	400
11	A16A X01	Thioctic acid	Діаліпон	р-н д/інф. 3%-20,0 № 5 амп.	АТ «Фармак», Україна	уп.	100
12	C05C X08	Lysine	L-лізину есцинат	р-н д/ін. 1 мг/мл-5,0 № 10 амп.	ПАТ «Галичфарм», Україна	уп.	50

13	N06B X26	Моно	Церебролізін	р-н д/ін. 5,0 № 5 амп.	Евер Нейро Фарма ГмбХ, Австрія	уп.	100
14	N06B X18	Vinpocetine	Вінпоцетин	р-н д/ін. 0,5%-2,0 № 10 амп.	АТ «Фармак», Україна	уп.	400
15	C04A X31	Bendazol	Дибазол	р-н д/ін. 10 мг/мл-1,0 № 10 амп.	ФК «Дарниця», Україна	уп.	300

*Виділено позиції ліків закордонного виробництва.

Комунальним некомерційним підприємством ЗОЗ-1 було проведено держзакупівлю ЛЗ, окремий лот якої складався з 15 позицій. В основному це були ЛЗ першої необхідності у лікарській формі ін'єкційних та інфузійних розчинів. За фармакотерапевтичними групами ЛЗ класифікувались на: спазмолітичні засоби (папаверин), муколітичні засоби (амброксол), нестероїдні протизапальні засоби (кеторолак), рентгеноконтрастні засоби (діатризоєва кислота), антигістамінні засоби (дифенгідрамін, хлорпірамін), препарати вітамінів групи В (вітамін В1 в комбінації з вітаміном В6 і В12), гепатопротектні препарати (фосфатидилхолін), гепатотропні препарати (орнітин), кардіологічні препарати (тіазотна кислота, бендазол), гастроентерологічні препарати (тіоктова кислота), вазопротектори (лізин), ноотропні препарати (церебролізін, вінпоцетин).

Згідно проведеного дослідження серед 15 позицій лоту лише дві з них імпортного виробництва. Це препарат хлоропіраміну – супрастин, а також ноотропний препарат церебралізін. Перший ЛЗ можна в подальшому замінити на вітчизняний аналог – хлоропіраміну гідрохлорид д/ін. 20 мг/мл-1,0 мл №5 ампули, який виготовляють на ТЗОВ ФК «Здоров'я» (Україна). Другий препарат українського аналогу немає.

Висновки: За результатами нашого дослідження було проаналізовано лот замовлення ліків, який, згідно процедури державної закупівлю, було придбано через платформу «ProZorro» для Комунального некомерційного підприємства «5-а клінічна міська лікарня м. Львова».

Встановлено, що більшість ліків у переліку є вітчизняного виробника, а дві позиції найменувань ЛЗ з них є закордонного виробництва.

З метою забезпечення державної безпеки для потреб ЗОЗ ліками необхідно впроваджувати програму імпортозаміщення.

Перелік ЛЗ, які підлягають включенню у програму імпортозаміщення, необхідно формувати на підставі аналізу лотів закупівлі окремих ЗОЗ, а також шляхом аналізу Переліку лікарських засобів та медичних виробів, дозволених для закупівлі за кошти державного бюджету, що й стане предметом нашого подальшого дослідження.

УДК: 615.07:615.014:615.322:615.451

ВПЛИВ ФІЗИКО-ХІМІЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ АКТИВНИХ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ІНГРЕДІЄНТІВ НА ЇХ БІОДОСТУПНІСТЬ

Коритнюк Раїса Сергіївна

Давтян Лена Левонівна

Дроздова Анна Олександрівна

Доктори фармацевтичних наук, професори
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика м.Київ, Україна

Наумова Маріанна Іванівна

Кандидат медичних наук, доцент,
м. Київ, Україна

Оліфірова Тетяна Федорівна

Кандидат фармацевтичних наук, доцент
Національний університет охорони здоров'я України
імені П. Л. Шупика м. Київ, Україна

Коритнюк Олексій Ярославович

Кандидат медичних наук, доцент,
м. Київ, Україна

Анотація. На біодоступність і фармакотерапевтичну дію лікарських препаратів впливають змінні екзогенні чинники. До них відносяться константа рівноважної дисоціації між іонізованою і неіонізованою формою активних фармацевтичних інгредієнтів (АФІ), їх гідрофільність і гідрофобність, а також розмір частинок і ефективна площа поверхні, від яких залежать швидкість і повнота всмоктування лікарської речовини[3].

Ключові слова. Біодоступність, активні фармацевтичні інгредієнти, фізико-хімічні властивості, іонізована і неіонізована форма, ефективна площа поверхні, розмір частинок.

Мета. Висвітлити вплив фізико-хімічних властивостей активних фармацевтичних інгредієнтів на їх біодоступність.

Матеріали і методи. Бібліосемантичні дані і власний науковий експеримент.

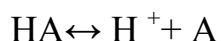
Результати і обговорення. Для активних фармацевтичних інгредієнтів з молекулярною масою понад 100, які в першу чергу поступають через біомембрани шляхом пасивної дифузії, процес поглинання регулюється:

- рКа лікарського препарату;
- ліпідною розчинністю неіонізованого лікарського засобу;
- рКа в місці всмоктування.

рКа лікарського засобу – це кількість лікарського засобу, яка існує в неіонізованій формі, а в іонізованій формі є функцією рКа лікарського препарату і рН рідини в місці всмоктування, і може бути визначена за допомогою рівняння Хендерсона-Хассельбаха [1].

Ліпофільність препаратів. Для швидкого всмоктування препарат повинен мати достатню розчинність у воді, розчинятися у рідинах на місці всмоктування і мати досить високу розчинність в жирах, з метою полегшення поділу на ліпоїдні біомембрани, тобто препарат повинен мати ідеальне значення гідрофільно-ліпофільного балансу (ГЛБ) для оптимальної біодоступності.

Більшість лікарських речовин є слабкими електролітами, ступінь іонізації яких в основному залежить від рН середовища, в якому вони знаходяться і рКа. При цьому ліпофільні неіонізовані форми здатні проникати через мембрану. Дисоціація слабких кислот описується наступним рівнянням:

Тому константа рівноважної дисоціації становить:

$$K_a = [\text{H}^+] \times [\text{A}^-] / [\text{HA}]$$

Логарифмування цього виразу приводить до рівняння Хендерсона-Хассельбаха:

$$\lg K_a = \lg [\text{H}^+] + \lg ([\text{A}^-] / [\text{HA}])$$

$$-\lg [\text{H}^+] = -\lg K_a + \lg ([\text{A}^-] / [\text{HA}])$$

$$\text{pH} = \text{p}K_a + \lg ([\text{A}^-] / [\text{HA}]), \text{ де}$$

[A⁻] – молярна концентрація іонізованої форми кислоти;

[HA] – молярна концентрація неіонізованої форми кислоти;

pH – кислотно-основний показник середовища;

pKa – логарифм константи дисоціації сполуки, чисельно рівний pH, при якому досліджувана сполука дисоціює наполовину.

З рівняння видно, що зі збільшенням значення pH середовища дисоціація кислот збільшується, а основ – зменшується.

pKa лікарської речовини – від'ємний логарифм константи рівноважної дисоціації речовини, яка є сталою для кожної речовини. Для перенесення будь-якої речовини відповідно до рівняння Гендерсона-Гассельбаха особливе значення має pKa цієї речовини і pH в просвіті кишківника.

Знання величини pKa і pH середовища дозволяє визначити відношення іонізованої форми до неіонізованої форми речовини. Якщо ці величини є рівними, то одна половина лікарської речовини знаходиться у неіонізованій формі, яка є розчинною у ліпідах, а друга – в іонізованій формі, яка нерозчинна у ліпідах. Наприклад, якщо pKa кислоти ацетилсаліцилової становить 3,5, то при pH 2,0 згідно рівняння Гендерсона-Гассельбаха тільки 3,2 % лікарської речовини знаходиться в іонізованому стані.

Важливими фізико-хімічними показниками, які певною мірою впливають на всмоктування лікарських речовин є їх гідрофільність і гідрофобність (ліпофільність). *Гідрофільність* (hydrophilicity) показує здатність речовини змочуватися водою. *Гідрофобність* (hydrophobicity) – це асоціація неполярних груп або молекул у водному середовищі, яка виникає через схильність води не розчиняти полярні молекули. Тобто *ліпофільність* відображає спорідненість молекул або компонентів доліпофільного оточення. Мірою ліпофільності є коефіцієнт розподілу між органічним розчинником (традиційно октанол) і водою: $\lg(P) = \lg(C_{\text{окт}} / C_{\text{вода}})$. Величина $\lg(P)$ коливається у діапазоні від – 6 до + 6 для високогідрофільних і високоліпофільних сполук відповідно[2].

Розчинність діючої речовини у воді визначає вибір лікарської форми та шляху її введення. Наприклад, введення – ОН групи в молекулу тіконазолу, атомів азоту до п'ятичленного кільця: (імідазольного (1,3-діазолу) та заміна тіофенового кільця на п'ятичленне 1, 2, 4-триазольне кільце (флуконазол)

сприяє підвищенню його розчинності. Тіоконазол – мало розчинний у воді, а флуконазол у воді розчиняється краще. Тіоконазол є протигрибковим засобом, який зазвичай використовується лише у лікарських формах для зовнішнього застосування, наприклад лаку для нігтів. В той же час через досить низьку розчинність у воді, флуконазол може застосовуватися лише у формі таблеток і капсул.

Поряд з гідрофільними властивостями, лікарські речовини проявляють й ліпофільні властивості, які сприяють їх проникненню через біологічні мембрани. Так, для довенного способу введення доцільно використовувати діючі речовини, які мають від'ємне значення десяткового логарифму константи дисоціації (pK_a) у діапазоні 6-8. При таких значеннях pK_a 50 % діючої речовини знаходиться в крові в неіонізованій формі, яка забезпечує проходження діючої речовини через біологічні мембрани. У цей же час іонізована форма забезпечує взаємодію діючої речовини з рецепторами. Довенний шлях введення є виправдано доцільним й для сильно іонізованих сполук, які важко проходять через біологічні мембрани при інших шляхах введення.

До того часу, поки концентрація лікарської речовини по обидві сторони мембрани не зрівняється, відбуватиметься пасивна дифузія, яка сприяє транспорту лікарської речовини за градієнтом концентрації, або іншими словами – це перерозподіл лікарської речовини через клітинну мембрану з місця з більш високою концентрацією в місце, де концентрація є значно нижчою.

Таким чином, через мембрани здатні проникати слабкі органічні кислоти. Наприклад, сечогінний лікарський засіб – діакарб, або лікарський засіб для наркозу – тіопентал; слабкі органічні основи: нейролептик аміназин, симпатолітик резерпін та ін. На швидкість пасивної дифузії значного впливу набуває величина рН. Так, наприклад, у кислому середовищі шлункового соку легко всмоктується кислота ацетилсаліцилова. Однак у випадку залуження шлункового соку, її всмоктування різко зменшується.

Ступінь подрібнення (дисперсність) частинок лікарської речовини має не тільки суто технологічне значення. Від розміру частинок залежить швидкість і повнота всмоктування лікарської речовини. Значною мірою він визначає повноту абсорбції лікарських речовин, особливо важкорозчинних сполук, для яких процес всмоктування зростає по мірі зменшення розміру часток[1].

Відомо, що розчинність будь-якої речовини залежить від розміру її часток та їх поверхні: чим менший розмір часток і чим більша їх сумарна поверхня, тим ймовірно скоріше ця речовина перейде у розчин і буде доступною для абсорбції. Тому швидкість розчинення та швидкість абсорбції мікронізованих речовин різко підвищується у порівнянні з тими ж речовинами звичайного ступеня подрібнення.

Встановлена фармакотерапевтична значимість ступеню подрібнення для антибіотиків, сульфаніламідів, саліцилатів, стероїдів, похідних фурану та інших сполук. Вважається, що чим меншим є розмір часток (мікронізація), тим більшою є ефективна площа поверхні, і тим тіснішим є контакт лікарської речовини з розчинником. Тому й розчинність діючої речовини може бути вищою і, відповідно, ступінь всмоктування у цьому випадку також буде зростати. Це твердження, у першу чергу, стосується повільно розчинних у воді гідрофільних речовин, наприклад гризеофульвіну, хлорамфеніколу, дикумарину, дигоксину, нітрофурантоїну та толбутаміду, швидкість розчинності яких є вкрай обмеженою. Так, гризеофульвін має надзвичайно низьку розчинність у воді за рахунок недостатньо високого ступеню дисперсності його часток. Однак, при утворенні мікро- або ультрачасток, які отримуються шляхом мономолекулярної дисперсії лікарської речовини, наприклад, у поліетиленгліколі, швидкість їх всмоктування значно зростає.

Установлено, що при призначенні мікронізованого сульфадимезину максимальна концентрація сульфаніламідів в крові досягається на 2 години раніше у порівнянні з порошком звичайного ступеня подрібнення.

Однак, у ряді випадків мікронізація речовини може привести до зниження її терапевтичної активності та стабільності. Так, збільшення ступеня

дисперсності пеніциліну та еритроміцину призводить до різкого зниження їх активності при оральному застосуванні. Це пояснюється посиленням процесів їх гідролітичної деструкції або зниженням їх стабільності в присутності травних соків, у зв'язку з тим, що при цьому різко збільшується поверхня контакту лікарської речовини з біологічними рідинами.

Висновок. Таким чином факторами, які впливають на біодоступність активних фармацевтичних інгредієнтів і фармакотерапевтичну дію лікарських препаратів є фізико-хімічні властивості: іонізована і неіонізована форма, гідрофільність і гідрофобність АФІ, розмір частинок та їх ефективна площа поверхні.

Список літератури

1. Влияние фармацевтических факторов на терапевтическую эффективность лекарственных препаратов. / Тихонов А.И., Ярных Т.Г., Богуцкая Е.Е., Азаренко Ю.Н. – Х.: Изд-во НФАУ, 2007; Ч. 1 – 32 с.; Ч. 2 – 32 с.

2. Лікарські засоби. Належна виробнича практика : настанова СТ-Н МОЗУ 42-4.0:2016 / МОЗ України ; Державна служба України з ЛЗ. – Київ : Моріон, 2016. – 335 с.

3. Роль биофармации в разработке лекарственных препаратов. Современные требования к оценке качества лекарственных препаратов. / Тихонов А.И., Ярных Т.Г., Чушенко В.Н., Азаренко Ю.Н. – Х.: Изд-во НФАУ, 2008. – 40 с.

TECHNICAL SCIENCES

PREREQUISITES FOR THE USE OF NATURAL STRUCTURANTS IN THE PRODUCTION OF MARMALADE

Farisieiev Andrii

Cand. tech. Sciences, Associate Professor

Nechepurenko Yelyzaveta

Student

Oles Honchar Dnipro National University

Dnipro, Ukraine

Introduction. Maintaining the health and working capacity of the population, increasing the duration and improving the quality of life are important and urgent tasks. Creating a range of new products of high nutritional and biological value is a priority, which is actively supported by producers and implemented through the use of plant raw materials. It is a source of biologically active substances, including phenolic compounds, vitamins, anthocyanins and pectins, etc. which have a positive effect on the human body even in small doses.

Confectionery, especially jelly, is in great demand among both adults and children. They have high nutritional value, good digestibility and, of course, pleasant flavor and taste. Jelly confectionery products have therapeutic and prophylactic properties due to the presence of pectin and other gelling substances in the recipe. But, unfortunately, the using of a significant amount of sugar, synthetic dyes and flavors in the recipe negatively affects the nutritional and biological value of finished products.

Given the relatively low cost and popularity among the population, this product is of great interest for study. Besides the issue of improving the quality and nutritional value of marmalade and pastille products have been and are engaged in many domestic and foreign scientists.

The purpose of the work. To consider the prospects of using natural sugar substitutes and plant structurants in the production of marmalade.

Results and discussion. Marmalade is a jelly-like product obtained by boiling fruit and berry raw materials or a solution of gelling substances with sugar and other additives to improve the taste, aroma, color and texture.

Fruit and berry marmalade is made from fruit and berry raw materials that contain enough pectin in order to form a jelly-like structure. In jelly marmalade this structure is achieved through the use of agar, agaroid, pectin, gelatin or modified starch.

The presence of various elements in these delicacies actually depends on what berries or fruits they were made of and what structurants (thickeners) were used in their production. The composition of marmalade always includes only dietary fiber, carbohydrates, vitamin C and starch. Potassium, magnesium, sodium, iron, calcium and zinc are often present.

Proteins, fats, carbohydrates and caloric content of marmalade depends on which structurant (thickener) was used in the production (Table 1). Agar-agar delicacies are considered the most useful, followed by gelatin and pectin. This means that these sweet products, prepared according to the classic recipe, are less harmful to the figure. However, in general, this product belongs to the fast carbohydrate.

Table 1

Nutritional value per 100g. product

Name	Proteins	Fats	Carbohydrates	Calories
Marmalade	0,5...4Tg.	0...0,1 g.	75...80 g.	290...355 kcal

The benefits of marmalade for the human body are not always there, as the harm is also present. When it comes to chronic diseases of the epigastrium, people are not recommended to use jelly-like substances. They trap toxins produced by the digestive system. Diabetics can eat marmalade, but only on sugar substitutes. Also, in some diseases do not allow using of gelatin, which is also not consumed by vegetarians and vegans.

If a traditional marmalade will be useful for healthy person, it is better for the patient to exclude it from the diet. It is in order not to harm themselves, or must be replaced it with a safe analogue.

Among the large number of varieties of marmalade nowadays, marmalade made on the basis of natural sugar substitutes is especially valued, among which sorbitol is very popular. Also on the basis of plant structurants, among which carrageenan is becoming more and more widespread. This allows to include marmalade in the diet of diabetics, vegetarians and vegans.

Sorbitol (E 420) is a natural sugar substitute, which is found in apricots, apples and other fruits and berries, and mostly in rowan. The sweetness of sorbitol is 0.48 of the sweetness of sucrose. The energy value is 390 kcal, which is almost indistinguishable from sugar - 395 kcal. In fact, this natural sweetener is a polyhydric alcohol with a very pleasant sweet taste. Because sorbitol is not a carbohydrate, it can be used in diabetic diets. Sorbitol is an excellent choleric. In addition, it reduces the consumption of biotin and vitamins B6 and B1, it contributes to a significant improvement in the intestinal microflora. Although if consumed in excess, it can cause nausea, bloating and stomach upset.

In industry sorbitol is produced by catalytic hydrogenation of glucose or electrochemical reduction of D-glucose. It is used as a sugar substitute sugar for patients with diabetes and in the production of ascorbic acid.

Carrageenan is a linear bio-polymer composed of salts of galactose sulfuric acid esters and anhydrogalactose, which are connected by α (1-3) and β (1-4) bonds. Carrageenans are a family of linear sulfated polysaccharides derived from red seaweed. The chemical nature of carrageenans is similar to agaroids. These carrageenans are well soluble in hot water with a temperature of 90... 95°C, and they form gels after cooling to a temperature of 40... 45°C. Carrageenans are a vegetarian and vegan alternative to gelatin.

Depending on the construction of disaccharide repeating parts of circuits, there are three main types of carrageenans used in cooking and baking.

Leading international health organizations allow the use of carrageenan in food, as it is completely safe for human consumption. It is evidenced by a comprehensive study conducted by scientists in July 2014.

Carrageenan has a pronounced biologically active effect: anticoagulant, antiviral, anti-cancer and anti-ulcer. It removes heavy metals from the body. Carrageenan is certified for using in Ukraine and EU countries. Interestingly, this natural thickener has been used in the food industry for many centuries. Carrageenan is of plant origin and it is an alternative to gelatin, which allows vegetarians to eat it.

Conclusion. Thus, given the above, we can conclude that it is important to improve the technology of production of marmalade based on sorbitol and carrageenan in order to obtain natural products that have therapeutic and prophylactic properties and expand the range of confectionery for vegetarians, vegans and people with diabetes.

References

1. Сирохман І.В., Лозова Т.М. Товарознавство цукру, меду, кондитерських виробів: Підручник. Вид. 2-ге, переробл. і допов. К. : Центр учбової літератури, 2008. 616 с
2. Скобельская З. Г., Горячова Г. Н. Технология производства сахаристых кондитерских изделий : учеб, для нач. проф. Образования. М. : ОлрофОбрИздат, 2002. 416 с.
3. Сорбіт як заміна цукру: властивості, користь і протипоказання. Система Оптимум. Товари для лабораторій та виробництва : веб-сайт. URL: <https://www.systopt.com.ua/article-sorbit-yak-zamina-cukru-vlastyvosti-koryst-i-protypokazannya> (дата звернення 11.04.2022 р.).
4. Сорбіт. Вікіпедія. Вільна енциклопедія : веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BE%D1%80%D0%B1%D1%96%D1%82> (дата звернення 11.04.2022 р.).
5. Каррагінан. Вікіпедія. Вільна енциклопедія : веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D1%80%D0%B0%D0%B3%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD> (дата звернення 11.04.2022 р.)

6. JECFA Affirms Carrageenan Safe for Use in Infant Formula and Formula for Special Medical Purposes. *Marinalg International* : веб-сайт. URL: <http://marinalg.org/news-resources/resources/jecfa-affirms-safety-of-carrageenan-in-infant-formula/> (дата звернення 11.04.2022 р.).

PROSPECTIVE DIRECTIONS OF IMPROVEMENT OF MEAT PATE TECHNOLOGY

Farisieiev Andrii,

Cand. tech. Sciences, Associate Professor

Petrov Yevhen

Student

Oles Honchar Dnipro National University

Dnipro, Ukraine

Introductions. The meat industry is one of the largest branches of the food industry in Ukraine, as it provides the population with products that are the main source of protein. Pâtés are in the greatest demand among domestic consumers, as their range on the Ukrainian market has long included at least a dozen basic pate recipes.

Currently, meat processing enterprises produce a wide range of canned meat pâtés, which are a high-calorie homogenized product based on meat and fat raw materials. The delicate texture of the pate and pleasant taste is achieved by special methods of processing raw materials and selection of ingredients for canned food. Traditional recipes are evaluated mainly by organoleptic characteristics and energy value, without taking into account the balance of the product in chemical composition. But in the development of new types of meat products, an important criterion for their evaluation is the normalization of the chemical composition of the product from the standpoint of the optimal ratio of proteins, fats and vitamins.

Current trends in food technology are aimed at a balanced diet, which is achieved by enriching food with vital nutrients and reducing harmful substances. Also, in order to expand the circle of their consumers, the technologists of production enterprises are constantly modernizing and complicating the recipes and technologies of pate production, which is based on the use of natural, safe and useful ingredients.

Aim. Consider promising types of functional ingredients of plant origin and their properties for use in meat-vegetable pate technologies with high content of

vegetable raw materials and the possibility of combining additives to give finished products improved organoleptic and nutritional properties.

Results and discussion. Soybeans, chickpeas, pumpkin, Jerusalem artichokes, dogwood, sea buckthorn, viburnum, pine nut meal, persimmon powder, quinoa, flax seeds and hemp seeds, mushrooms and food compositions based on them are used as functional ingredients in meat products, including pâtés. There are many recipes for pate, in which animal fat-containing raw materials (lard) are replaced by easily digestible vegetable oils (olive, flaxseed, fortified blended oils) and fish oil.

Researchers indicate that the partial replacement of raw materials of animal origin with vegetables can reduce the caloric content of the product, the content of saturated fatty acids and cholesterol.

However, the production of special purpose meat products has its own peculiarities, because it is necessary not only to preserve the biological activity of food additives, but also to ensure compliance with the quality of the finished product. In view of this, special attention is paid to safety, daily needs of the body in essential substances and permissible concentrations when choosing food supplements.

Despite numerous scientific works, the issue of developing pâtés with a high content of vegetable raw materials (10... 40%) by combining it remains insufficiently studied. Some types of functional ingredients of plant origin for use in meat pate technologies are listed in table 1.

Table 1

Brief description of functional ingredients

Product	Properties
Soy	Contains valuable proteins, causes secretion of gastric juice
Chickpeas	Contains about 20... 30% protein, 50... 60% carbohydrates and up to 7% useful fats, as well as zinc, folic acid, phosphorus, potassium, magnesium, lysine, vitamins B1 and B6. Normalizes sugar levels
Pumpkin	Contains dozens of vitamins and nutrients: vitamin A and beta-carotene, silicon, potassium, copper and B vitamins: B1, B2, B4, B5, B6, B9. 100 g of pulp contains 10% of the daily requirement for fiber.
Artichoke	Contains a variety of vitamins and minerals, including vitamin C, group B (thiamine, niacin, riboflavin, B6 and folate) and minerals (magnesium, potassium, phosphorus and iron). In addition, it includes a complex of fructans, various types of pectin,

	compounds with antioxidant properties (chlorogenic, neochlorogenic, succinic, caffeic acid, etc.), carotenoids, cellulose, macro-and micronutrients, vitamins and valuable metabolites.
Dogwood	The berries contain 20 vitamins, macro - and micronutrients. In addition, they have a lot of antioxidants that have anti-inflammatory and protective properties. Lots of vitamin B9 (30% of daily intake per 100 g) and C (30% of daily intake)
Sea buckthorn	Contains more than 25 vitamins and minerals. There are beneficial substances that fight disease-causing bacteria, and selenium and vitamin C in the composition have a positive effect on the immune system. 50g of berries cover the daily norm of vitamin C.
Pumpkin seed meal	Caloric product containing a large amount of fiber, rich in amino acid composition, a full group of vitamins B, as well as A, C, D, K, E. micro- and macronutrients ,
Flax seeds	It has a high content of fatty acids of the Omega-3, 6 and 9 groups, as well as lignans , enriched with selenium.
Hemp seeds	Contains more than 30% fat. Extremely rich in two essential fatty acids: linoleic acid (omega 6) and alpha-linolenic acid (omega-3). It is also an excellent source of protein. Because more than 25% of their total calories come from high quality protein. This is much more than the protein content of chia and flax seeds.
Persimmon powder	Extremely useful due to its rich content of vitamins and trace elements. Contains potassium, calcium, iron, magnesium, iodine, sodium, phosphorus, manganese, copper, as well as malic and citric acid, vitamins A, B1, B2, B3, C.

The prospects of this area are explained by the fact that the development of liver pate combined composition with improved composition of polyunsaturated fatty acids, mineral composition enriched with fat-soluble vitamins with pronounced antioxidant properties, allows to create optimal conditions for nutrients absorption, provide multifunctional product, increase resistance to oxidative spoilage of the product and balance its energy value.

Conclusions. Based on all the above, the improvement of meat pate technology by adding a set of functional components of vegetable origin to the main raw material or partially replacing it is topical. The combination of different types of plant supplements will not only improve the organoleptic characteristics of the finished pate, but also significantly increase their nutritional and biological value, give therapeutic and prophylactic properties.

References

1. Mazaraki A. A., Peresichnyi M. I., Kravchenko M. F., Karpenko P. O., Peresichna S. M. Technology of functional food products [Tekhnolohiia kharchovykh produktiv funktsionalnoho pryznachennia]. Kyiv (Ukraine): KNUTE; 2012. 1115 p.
2. Pasichnyi V. M. Meat pâtés. Quality is determined by technology [Miasni pashtety. Yakist vyznachaie tekhnolohiia]. Meat business magazine. 2006. №9. 80-81.
3. DSTU ISO 4432:2005. Meat pâtés. Technical conditions. [Effective 2006-07-01]. Kyiv, 2006. 17 p.
4. Peresichnyi M. I., Kravchenko M. F., Fedorova D. V., Kandalei O. V., Peresichna S. M., Shevchenko O. V. Technology of functional food products [Tekhnolohiia produktiv kharchuvannia funktsionalnoho pryznachennia]. Kyiv (Ukraine): KNUTE; 2008. 718 p.

UDC 338.24: 332.1: 330.322: 330.341: 330.4

**APPLIED METHODS FOR MANAGING THE INFORMATION SECURITY
OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS IN THE CONDITIONS OF THEIR
GLOBAL CONFRONTATION**

Kosohov Oleksandr Mykolayovich
PhD Mil. Sci., Senior Research Fellow,
leading researcher,
military unit A1906,
Kyiv, Ukraine

Introduction. Over the past two decades, there has been a gradual change in the emphasis of modern scientific thought regarding the management of information security of socio-economic entities of different levels (state, region, enterprise). Previously, when solving diverse tasks of ensuring information security of the state, the cybernetic approach prevailed, which proceeded from the need to increase the degree of their manageability. The beginning of this century was marked by the spread of a synergetic approach, according to which the information security of a socio-economic system (state) requires an increase in the degree of its self-organization and viability. We add that when dealing with economic issues, scientists often consider the information security of the state as a component of its overall economic security [1].

Ensuring an appropriate level of information security of socio-economic systems (SES) at different levels of their functioning actualizes the need for the development of applied management methods in the context of global confrontation.

Aim. The purpose of the study is to improve multi-criteria decision-making methods in the field of information security management of the state in accordance with the challenges of an aggressive international environment.

Materials and methods. Under the information security of the SES we mean its state in which the vital components of its operating, investment, financial and

other activities are characterized by a high level of information security from undesirable changes under the influence of external and internal threats.

We will proceed from the fact that the information security indicator cannot be measured by a single number. This is a vector indicator, i.e. multidimensional. It must be assessed in a coordinate system oriented to the multitude of existing risks. Under the conditions of minor threats, the existing level of security can produce a sufficient degree of information security. If the threats become real, then the business entity should increase the degree of security in order to maintain the current level of information security, thereby increasing the ability to resist economic and other associated risks [2].

Results and discussion. One of the methodological approaches to information security management can be based on the application of factor analysis methods. It is assumed that an economic entity is in the security zone if its production and economic activity is profitable. The bottleneck of this approach is the fact that the quantitative methods used are purely deterministic. It does not take into account the likelihood of financial stability threats affecting information security in the long term.

The assessment of the level of information security of the state is usually carried out by monitoring its social, economic, etc. characteristics that are compared with their limit values. Here, both expert assessments of groups of specialists and various evaluation methods are used - from multivariate statistical analysis to the theory of artificial neural networks. Similar techniques can be used to measure the state of information security of a region or territory.

The tasks of managing the information security of socio-economic entities are classified as semi-structured. This means that dependencies between decision criteria cannot be fully determined based on the available information. Such problems were first mentioned by H. Simon and A. Newell [3].

A multicriteria game-theoretic technique is proposed using hierarchical decision-making systems in the field of information security, which uses the following notation:

$S = s_1; \dots; s_m$ – a set of alternative information security strategies that an socio-economic entity is recommended to follow, respectively, with the desired probabilities

$$P = p_1; \dots; p_m; p_1 + \dots + p_m = 1 ;$$

$\Theta = \theta_1, \dots, \theta_n$ – a set of alternative information security strategies that an socio-economic entity is recommended to follow, respectively, with the desired $Q = q_1, \dots, q_n$ where $q_1 + \dots + q_n = 1$.

Consider the plural Ω , whose components are the priority vectors of information situations that appear in the process of selecting optimal multi-criteria information security strategies. Let us denote $E(s_k)$ by cumulative information characterizing various aspects of a particular information security strategy, namely $s_k \in S$

The adoption of a mixed strategy, the best among compromise ones, means determining the optimal probabilities with which an economic entity must follow information security strategies, i.e.:

$$P^* = p_1^*, \dots, p_m^*; E(p_1^*, \dots, p_m^*); \Omega = \text{opt } E(p_1, \dots, p_m); \Omega: s_k \in S$$

The operator *opt* reflects the principle of optimality. This principle defines a way to select the best information security strategy among all admissible mixed strategies. The principle of optimality forms a mathematical expression of a multicriteria game-theoretic technique that allows for a compromise assessment of the level of threats to information security for a particular state entity.

Conclusion. The theoretical and methodological analysis carried out made it possible to identify the basic provisions for taking into account the factors of uncertainty, conflict and alternativeness, as well as the psychological factor when making decisions in the field of information security management. Guided by these provisions, a multi-criteria game-theoretic method for assessing the level of threats to the information security of a state entity is recommended.

In real life, as a rule, dynamic systems have sufficiently effective feedbacks that allow correct the nature of the processes occurring in them and thereby keep them within limits. Ensuring information security, correcting these feedbacks at

certain periods of the evolutionary process, can quite effectively affect the nature of the behavior of the entire system.

Bibliography

1. Zerkalov D.V. Economic security [Text]: monograph / D.V. Mirrors. – K.: Osnova, 2011. – 586 p.
2. Gordienko D.V. Ensuring China's economic security in the context of globalization [Text] / D.V. Gordienko // National interests: priorities and security. - 2013. - No. 29 (218). – C. 45-62.
3. Simon H. Heuristic problem solving the next advance in operations research [Text] / H. Simon, A. Newell // Operations Research. - 1958. - Vol. 6. January. - P. 277-293.
4. Good I. J. The Interface Between Statistics and Philosophy of Science // Statistical Science. – 1988. – V. 3. – No 4. – P. 386–397.
5. Savage L. J. The Foundations of Statistics. – New York: John Wiley and Sons, 1954. – 294 p.

MATHEMATICAL MODELING OF POLLUTION DISTRIBUTION IN POROUS MATERIALS

Prymyska Svitlana

PHD, senior lecture

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Introductions. The problems of industrial catalysis are inextricably linked with the need to solve the system nonlinear differential equations. Their analytical decision in such cases was impossible in various factors. Analysis of recent research. The development of mathematical modeling was very accurate associated with great achievements in the field of computational mathematics. Significantly developed finite difference method as an effective method for solving differential levels. Wide application of this method for industrial catalysis problems was fundamentally impossible previously in connection with the provision of a large number of arithmetic operations [1]. In works with the method of transition to nonstationary was used to solve differential levels tasks that were proximated to end-level systems. In the one-dimensional case for implementation of implicit schemes used the method of run or the method of calculation that "Running". For multidimensional problems, the most effective method was the splitting method (method fractional steps). But with the increase in the power of computer machines, as well as with the development software development, there is a need to improve mathematical models various technological processes, primarily catalytic purification processes.

Aim. This paper reviews the mathematical model for the kinetics of gas adsorption processes in modified zeolites. The purpose of the math modelling is the nonstationary kinetic model to develop. Which will take into account affects changes in technological parameters, volume and the composition of the processed raw materials, as well as the type of catalyst to optimize the process pollution distribution.

Materials and methods. Mathematical model of catalytic conversion of reagents in a chemical reactor was based on the form of differential levels, where

each equation corresponded the course of a particular reaction. The modeling of the kinetics of gas adsorption processes in modified zeolites and the corresponding regeneration is based on our approach [2] using a mathematical model that includes mass and heat balance [3].

$$\begin{aligned} \frac{\partial C(t, z)}{\partial t} + \frac{\partial Ca(t, z)}{\partial t} + U \frac{\partial C}{\partial z} &= Din \frac{\partial^2 C}{\partial z^2} \\ -H \frac{\partial T(t, z)}{\partial t} - Uh \frac{\partial T}{\partial z} - Q_{ads} \frac{\partial Ca}{\partial t} + \mu RT &= 0 \\ \beta(C - Ka(z, t)) &= \frac{\partial Ca}{\partial t} \end{aligned}$$

Initial conditions:

$$\text{Adsorption } C(t, z)|_{t=0} = 0,$$

$$\text{Desorption } C(t, z)|_{t=0} = C_0, T(t, z)|_{t=0} = T_0.$$

Bondary conditions:

$$\text{Adsorption } C(t, z)|_{t=0} = Cin,$$

$$\frac{\partial}{\partial z} C(t, z)|_{t=\infty} = 0,$$

$$\text{Desorption } C(t, z)|_{t=0} = Cin(t),$$

$$\frac{\partial}{\partial z} C(t, z)|_{t=\infty} = 0,$$

$$\frac{\partial}{\partial z} T(t, z)|_{t=\infty} = 0,$$

C - concentration of moisture of the gas phase in the column; Ca - concentration of moisture adsorbed in the solid phase; T - temperature of gas phase flow, °C; U - velocity of gas phase flow, m/s²; Q_{ads} - heat of adsorption, kJ/kg; μ - molecular mass of adsorbat, kg/mole; H - total heat capacity of the adsorbent and gas; R - radius of solid particles of the adsorbent, m; K - Henry's constant; β - total mass transfert coefficient, s⁻¹.

in - index of parameter names (concentration, temperature) in the inlet of the column

Results and discussion. The model was tested by comparing the predicted results with experimental data.

The solution of mathematical models is carried out by the method of finite differences. The adequacy test was performed according to Fisher's criterion. The variance of the residues turned out to be close to the variance of the empirical points. The variance of the residues turned out to be close to the variance of the empirical points.

Conclusions. The model was taken into account adsorption and oxidation reactions on the inner surface of the granules, mass transfer between gas flow and catalyst layer, diffusion in granules and heat transfer in the layer. The adequacy of the mathematical model to the experimental data is confirmed by Fisher's test, so it can be used to optimize the adsorption desorption process and predict the course of the process under other technological conditions.

1. Vlasyuk A., Zhukovskyy N., Zhukovska V., Pinchuk O., Rajab H. Mathematical Modeling of Heat, Mass and Moisture Transfer in Catalytic Porous Media. WSEAS Transactions on Applied and Theoretical Mechanics. 2020.
2. S. Prymyska, Yu. Beznosyk, W. Reschetilowski Simulation the Gas Simultaneous Adsorption over Natural and Modified Zeolite. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies 74 (2015) 2, 34-37
3. S. O. Prymyska Mathematic modeling of the catalytic purification processes. Naukovi Notatki 2021, 72, 108-114.

UDC 004.67

PRACTICE OF USING MICROSOFT EXCEL INSTRUMENTS FOR DATA ANALYSIS

Tsiutsiura Svitlana,

Dr. Sci. (Engin.), Professor, Head of Chair IT

Yerukaiev Andrii,

PhD (Engin.), Associate Professor of Department of IT

Aliieva Anna,

Verba Mykyta

students

Students of Kyiv National University of Construction and Architecture

Kyiv, Ukraine

Introductions. This article discusses the use of data analysis tools in the Microsoft Excel software environment. The main types of tools present in the modern version of the program are presented and the functionality of each of them is considered. The strengths and weaknesses of the application, its capabilities compared to alternative solutions are analyzed.

Aim. Any company involved in commerce, entertainment, healthcare, manufacturing, marketing, finance, technology, or other industries has something in common - they all generate and use data. Organizations of all kinds need to bring in data analysts to help them improve their processes, identify new opportunities and trends, launch new products, provide excellent customer service, and make informed decisions.

The purpose of this paper is to highlight the practical experience with Microsoft Excel, review the main features of the application for data analysis and consider its advantages and disadvantages compared to alternative solutions in the field of data analysis.

Materials and methods. Excel is one of the best products for working with spreadsheets, but its functionality is not limited to this. Thanks to constant updates, the application is always on time and adapts to global requirements and trends with

data. So, let's look at the main tools in MS Excel that are used for data analytics. Among them are:

- Power Query

This tool, also known as Get and Transform, allows you to retrieve data from a huge variety of sources, such as databases (Oracle, SQL Server, etc.), files, folders, online services, and even SAP [1].

By deleting this data, Power Query allows you to perform operations on cleaning and converting data to the appropriate format. The advantage of this tool is that each manipulation of the data is stored in a sequence of steps, which allows you to replay them many times when making changes to the data set. So it's a powerful automation tool. Each step is written in the programming language "M", created specifically for this tool, so the resulting "code" can be easily edited for your own needs, or write yourself.

- Power Pivot

It is an Excel add-in that allows us to manage millions of rows of data and perform powerful analysis [2]. A regular Excel worksheet does not allow you to store more than 1,048,576 rows of data, so this add-on is essential when working with large amounts of information.

This tool is used to create a data model. The data model is similar in appearance and properties to a database, but with one advantage - the data combined into one model can come from different sources directly or through Power Query, which greatly simplifies the analysis process. Based on the data model, reports are built - tables that clearly show the summarized values by characteristics. On the Fig. 1 shown scheme of how these two elements work together.

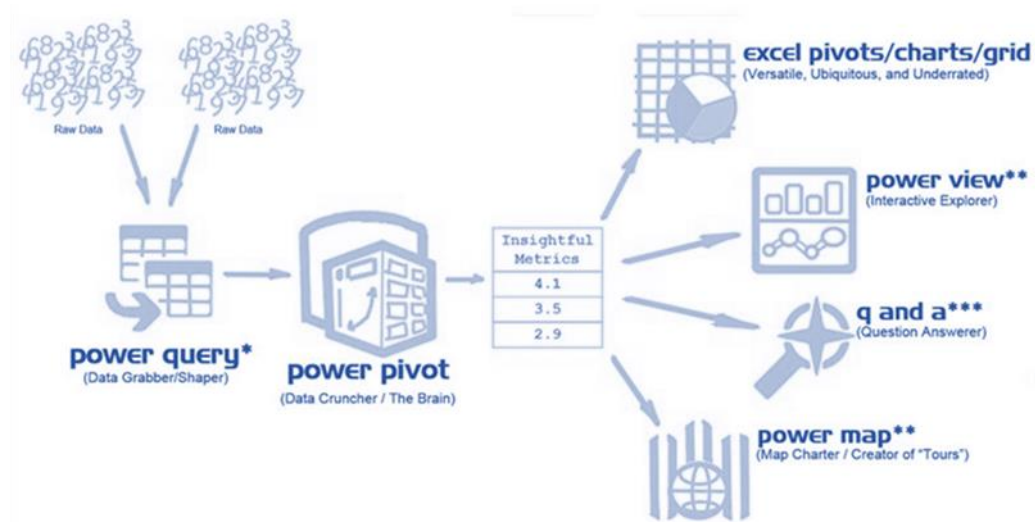

Figure 1. Process of data analysis using Power Query and Power Pivot

- DAX

Data Analysis Expressions (DAX) are a library of functions and operators designed to perform complex calculations and queries on data in linked tables and columns of tabular data models. There are currently more than 250 DAX functions [3]. Some of them perform operations similar to Excel formulas, but most of them bring unique possibilities for calculation.

The main purpose of DAX-expressions is to create a measure - a dynamic calculation for summary tables (reports). The dynamism of the measure is that depending on the degree of convolution of the table, it is calculated for each subset of the row and column separately and changes according to changes in the structure of the report.

- VBA

VBA – (stands for Visual Basic for Application) is a language whose purpose is solely to automate processes. VBA is widely used in Excel, as well as in Access, Word and other MS Office programs [4].

VBA is a fairly simple programming language that anyone can learn. You can use it to provide Excel commands, such as what to do with columns, rows, cell values, move, add, sort sheets, display pre-programmed messages, write your own formulas and functions, and more. The essence of language is to operate on objects

(which refers to object-oriented programming). The most important thing is that by creating a list of commands written in this language, you can at any time automatically reproduce all the necessary actions on the data with just one click of the mouse, just as it happens in Power Query in M.

- Dashboards

Dashboard is a set of various graphical elements, such as graphs, tables, etc., which together provide comprehensive information about the analyzed data. It is common practice to manipulate data in tables and calculations on single sheets, and graphs that show conclusions, trends, changes, etc. put out on a separate sheet. This allows viewers to focus only on what they need and helps explain the connections between the data. An example of an analytical panel is shown on Fig. 2.

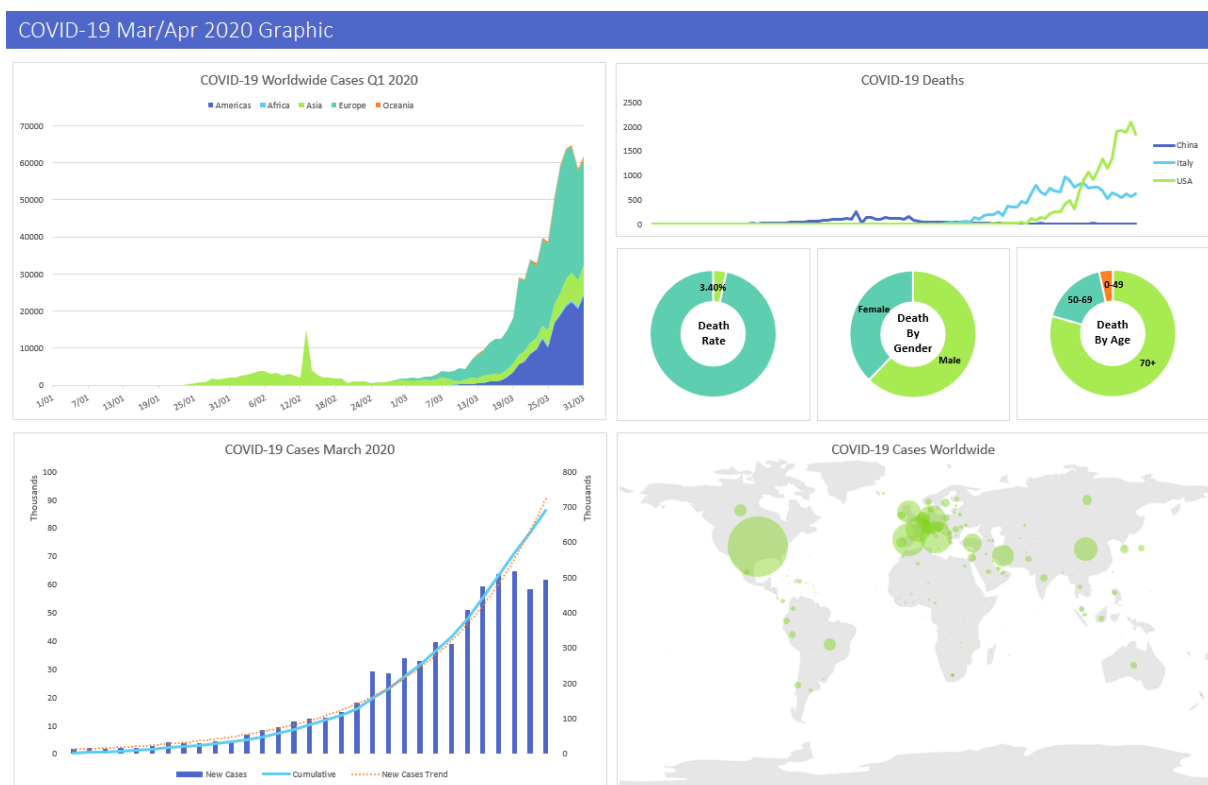

Figure 2. Example of an analytical panel

Results and discussion. Dashboards can be made interactive, and allow the user to influence the scale of the data displayed. This adds flexibility to the created analytical panel - you can both show the overall picture and view in more detail the segment that interests you the most. Along with report skills, panels can become an

essential tool in the hands of a data analyst to convey his or her point of view, the discoveries he or she has made while researching information to stakeholders.

Conclusions. No software is perfect, so despite the availability of powerful tools, ease of data management, as well as constant system updates, there are some drawbacks. The main disadvantage is the functionality of graphing due to the lack of types of graphs and the inconvenience of their creation and editing. Among the popular alternatives is the Power BI program, which has earned the favor of a convenient, flexible system for creating graphics and dashboards. However, despite a significant shortcoming, Excel remains one of the largest tools for data analytics.

List of references

1. Excel Power Query Guide – URL: <https://excelchamps.com/power-query/>
2. Power Pivot User Guide – URL: <https://www.lifewire.com/how-to-use-powerpivot-for-excel-4583867>
3. The official Microsoft page is dedicated to DAX formulas – URL: <https://docs.microsoft.com/ru-ru/dax/dax-overview>
4. Guide to the use of the VBA language – URL: http://moonexcel.com.ua/uroki-vba1_ru

МОНІТОРИНГ БЕЗПЕКИ ТА ЯКОСТІ ВИРОБНИЦТВА СОУСУ У ЗАКЛАДІ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Силка Ірина Миколаївна

к.т.н., доцент

Польовик Володимир Вікторович

к.т.н., старший викладач

Мар'ян Олександр

магістрант

Національний університет харчових технологій

м. Київ, Україна

Вступ. В умовах ринкових відносин споживач вимагає від виробника не лише смачної, гарно оформленої їжі та якісного обслуговування, але і наявності в меню страв, які б відповідали сучасним умовам харчування. З появою конкуруючих підприємств та збільшення обсягу продукції на ринку, належний контроль забезпечує конкурентоздатність товарів, збереження попиту споживачів на продукцію навіть при високих цінах на неї, що дозволяє уникнути банкрутства.

Проте, недостатньо уваги приділяється розробці нових рецептур і технологій кулінарної продукції для закладів ресторанного господарства. Зокрема, соусам, які є невід'ємною складовою раціону будь-якої людини. Їх широко використовують безпосередньо в їжу як приправу для покращення смаку і засвоюваності, а також для підвищення харчової, біологічної та енергетичної цінності готової продукції.

Мета роботи – розробка системи моніторингу безпечності та якості виробництва соусів з урахуванням контролю небезпечних чинників для забезпечення якості та безпеки та успішної підприємницької діяльності. Для досягнення означеної мети вирішувалися такі завдання:

- аналіз рецептурного складу соусу;
- встановлення критичних точок контролю небезпечних чинників під час технологічного процесу виготовлення соусу;

- визначення показників безпеки сировини і готового продукту.

Матеріали та методи. Об'єктом дослідження є соус для піци, дані лабораторних досліджень якості та безпеки сировини та готового продукту, показники якості та безпеки готової продукції, небезпечні чинники під час певних технологічних процесів приготування соусу.

Методи досліджень – органолептичні, фізико-хімічні, структурномеханічні, біохімічні, методи математичної обробки із використанням комп'ютерних технологій.

Результати та обговорення. На першому етапі розробки системи моніторингу безпеки та якості було визначено, що сфера застосування самого напівфабрикату (соусу) відноситься до групи продукції – піца. Це дозволяє встановити вимоги щодо їх безпеки та якості, а саме до сировини, інгредієнтів та пакувальних матеріалів, які використовуються для виробництва соусу для піци та повинні підтверджуватися супровідною нормативною документацією.

Проаналізувавши технологію приготування соусу можна виділити такі основні етапи: приймання сировини, тимчасове зберігання, виробництво продукції, реалізація.

Сировина, що використовується для виробництва соусу для піци відноситься до відповідних груп продовольчої продукції. Масло вершкове, молоко, сир – до молочної продукції. Борошно пшеничне, мускатний мелений горіх, сіль, гірчичний порошок, перець білий мелений – до бакалійних.

Зважаючи на ідентифікацію небезпечних чинників, можна виявити одну річ – всі суттєві небезпечні чинники усуваються на етапі приймання сировини, оскільки в доброякісній сировині вони будуть відсутніми, або незначними. Ряд небезпечних чинників є порівняльно маловірогідними та мають низько-середню суттєвість, оскільки в доброякісній сировині вони будуть відсутніми, або незначними.

До складу соусу для піци часто входить молочна продукція, яка має більше ризиків щодо порушень якості кінцевих продуктів. Даній групі сировини характерні біологічні ризики, які можна розподілити по групах за характеристиками, необхідними для росту і розпаду організмів. Наприклад, більшість мікроорганізмів легко знищуються в вегетативному стані при температурах пастеризації. Розростання спор зі спороутворюючих мікроорганізмів уповільнюється низьким значенням рН. Організми, що виробляють токсини, зазвичай потребують умов мезофільного росту для досягнення досить великого розміру популяцій, щоб виробляти токсини. Молочна продукція повинна зберігатися в спеціально відведеному місці в холодильній шафі, з обов'язковим визначенням терміну придатності. Але для максимального зменшення вірогідності цих факторів проводиться ряд запобіжних дій, що проводяться виробниками та постачальниками сировини.

За алгоритмом прийняття рішень, встановлено, що етап проміжного зберігання є першою критичною точкою, яку слід контролювати. Вірогідність появи біологічних чинників досить низька, проте потрібно дотримуватися контролю температурних режимів та вологості в складських приміщеннях, холодильних шафах, правил товарного сусідства, термінів придатності продуктів, проводити прибирання приміщення. Задля уникнення фізичних чинників проводиться контроль за цілісністю тари та обладнання, дотримання персоналом гігієнічних вимог, забезпечується максимальне розділення різних потоків виробництва.

Однак у ході виробництва майже на кожному із етапів можуть виникнути небезпечні чинники, що призводить до критичних точок, які потребують контролю.

Встановлення критичних точок контролю на етапі виробництва продукту

Назва етапу	Найменування ідентифікованої небезпеки
Просіювання	Волося, скло, інші частинки
Теплова обробка	Біологічні чинники, залишки миючих засобів, волосся, скло, чи інші частинки
Подрібнення	Біологічні чинники, залишки миючих засобів, волосся, скло, чи інші частинки
Охолодження	Біологічні чинники, залишки миючих засобів, волосся, скло, чи інші частинки
Фасування готової продукції	Біологічні чинники, стирол, солі важких металів, волосся, скло, чи інші частинки

До запобіжних дій задля уникнення дії зовнішніх небезпечних чинників відносяться: дотримання правильності розміщення обладнання, вчасне проведення технічного обслуговування, проведення косметичних ремонтних робіт за потреби, проведення ремонтних робіт, технічного обслуговування обладнання, калібрування, тощо.

Розробка системи моніторингу санітарно-гігієнічних умов виробництва та дотримання особистої гігієни має значну кількість небезпечних чинників, що виникають внаслідок недотримання санітарних умов у виробничих приміщеннях та ігнорування персоналом дотримання вимог особистої гігієни. Задля забезпечення дотримання санітарно-гігієнічних умов виробництва розробляється ряд програм-передумов та проводиться встановлення їх легітимності.

При розробці плану управління безпечністю соусу для піци було встановлено 5 критичних контрольних точок, що відповідають певним етапам виробництва продукту: проміжному зберіганню сировини, тепловій обробці, протиранню, охолодженню, фасуванню та дотриманню персоналом правил особистої гігієни на всіх етапах виробництва. Для кожної критичної точки встановлюється гранична величина, процедура моніторингу та коригувальна дія згідно протоколів НАССР.

Висновки. Використовуючи алгоритм прийняття рішень було виявлено декілька основних контрольних критичних точок, задля подальшого нівелювання небезпечних чинників, дотримуючись програми-передумови «Специфікації (вимоги) до сировини та контроль за постачальниками». Тож, задля запобігання виникнення небезпечних факторів необхідно прискіпливо та пильно підходити до підбору постачальників, перевіряти наявність супровідних документів на сировину, проводити її візуальний огляд та перевіряти пакування на цілісність.

GEOGRAPHICAL SCIENCES

ANALYSIS OF EXCURSION ACTIVITIES OF UNESCO WORLD HERITAGE SITE (ON THE EXAMPLE OF THE RESIDENCE OF THE METROPOLITANS OF BUKOVINA AND DALMATIA)

**Zayachuk Oksana Hryhorivna,
Krul Halyna Yaroslavivna**

Ph.D., Associate Professors of Geography and Tourism Management,
Yuri Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi, Ukraine

Introduction. The National Tourism Organization of Ukraine has identified 2021 as the year of urban tourism. This type of tourism can be developed on the basis of urban settlements, where there are powerful natural and recreational and historical and cultural resources. Today, Chernivtsi (regional center of Chernivtsi region of Ukraine) is poorly studied from the standpoint of the development of cognitive tourism, although the attractiveness of the objects is not much inferior to the popular among tourists Lviv. A significant number of noteworthy historical and architectural sites, including those of world importance, are concentrated on the territory of Chernivtsi. The central part of the city is characterized by a high level of preservation of historical and architectural sites, most of which are a legacy of the Austro-Hungarian period in the history of the region. 602 architectural monuments are on the state register, 17 of them are of national importance, 1 is a UNESCO World Heritage Site. The historical part of the city was practically not destroyed during the First and Second World Wars, with the exception of some.

The most attractive building in the city is the current Yuri Fedkovych National University of Chernivtsi - an architectural ensemble of the former Residence of the Metropolitans of Bukovina and Dalmatia, which looks like a medieval castle and is of great interest to domestic and foreign tourists. This object is the "anchor" in the city, which allows you to count tourists.

The purpose of the work. To determine the role of the architectural ensemble of the former Residence of the Metropolitans of Bukovina and Dalmatia in cognitive tourism and to analyze the excursion activities on the territory of the research object after its inclusion in the UNESCO World Heritage List.

Materials and methods. The source data for this study were the primary materials of the Cultural and Historical Center of Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovych. The main research methods were statistical, analytical and graphical.

Results and discussion. The architectural ensemble of the former Residence of the Metropolitans of Bukovina and Dalmatia is unique and unparalleled in the world. This architectural complex was built in the second half of the XIX century (during 1864-1882) by the Czech architect Josef Hlavka, who was the author of about 150 architectural masterpieces in various European countries, and in Chernivtsi he created a project of the Armenian Church.

The procedure for including the Residence in the UNESCO list began in 2009. To be eligible, an object must meet at least one of six cultural criteria. The process lasted for two years and on June 28, 2011 the members of the UNESCO World Heritage Committee decided to include the architectural ensemble of the Residence of the Metropolitans of Bukovina and Dalmatia in the UNESCO World Heritage List. This status significantly intensified tourist flows to the Residence of the Metropolitans of Bukovina and Dalmatia.

According to the data provided by the staff of the Cultural and Historical Center of Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovych (Fig. 1), there is a sharp increase in the number of tourists almost doubled after giving this architectural object world status (in 2012). However, the unstable situation inside the country at the end of 2013, the annexation of Crimea, parts of Donetsk and Luhansk regions in early 2014 somewhat slowed down both domestic tourism and reduced the flow of foreign tourists to Ukraine in general and Chernivtsi in particular. Since 2015, the number of tourists who visited the former Residence of the Bukovynian Metropolitans has been growing steadily, reaching a maximum of 96,517 people in

2019.

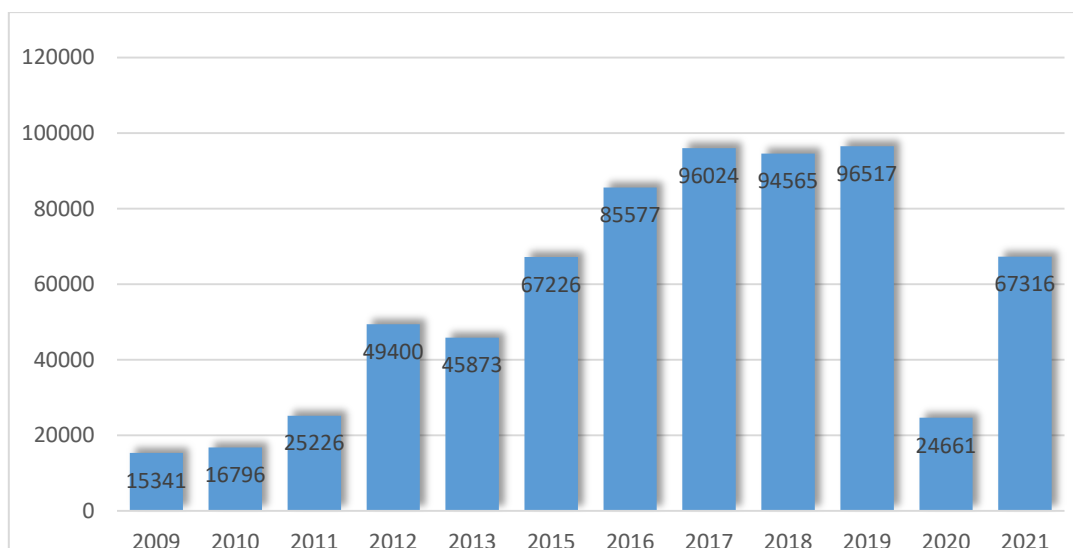

Figure 1. The total number of tourists who visited the university for the period 2009-2021.

The COVID-19 pandemic with the introduction of a full lockdown in April-May, further quarantine restrictions in the region, Ukraine, the world significantly affected the sightseeing activities in Chernivtsi. It would seem that harsh border crossing conditions should bring domestic tourism to a higher level, but the "negative image" of Chernivtsi with a high incidence of coronavirus affected the number of visitors to the city's main landmark (less than 25,000 tourists in 2020). A significant increase in the number of tourists by 2.7 times was recorded in 2021, due to the closure of European borders, significant restrictions on tourist travel (availability of certificates of full vaccination, PCR testing, etc.), easing quarantine and the desire of Ukrainians to travel within Ukraine. Data from tour guides of the cultural and historical center for the first months of 2022 confirmed the increase in the number of excursions and tourists in January-February to pre-pandemic levels, but with the Russian invasion of Ukraine on February 24, 2022, all sightseeing activities at the former Residence were suspended. In March-April, Chernivtsi Oblast and Chernivtsi became a haven for almost 100,000 internally displaced persons from active combat regions. The growth of their interest in the regional center and its main attraction, the

desire to adapt, socialize in a new place contributed to the resumption of tours of the former Residence and increase the number of visitors to almost 3 thousand people.

If we analyze the number of excursions (Fig. 2) conducted by employees of the cultural and historical center of Chernivtsi National University for the period 2015-2021 (unfortunately, such data were not recorded until 2015), we can see a trend slightly different from the previous one (Fig. 1).

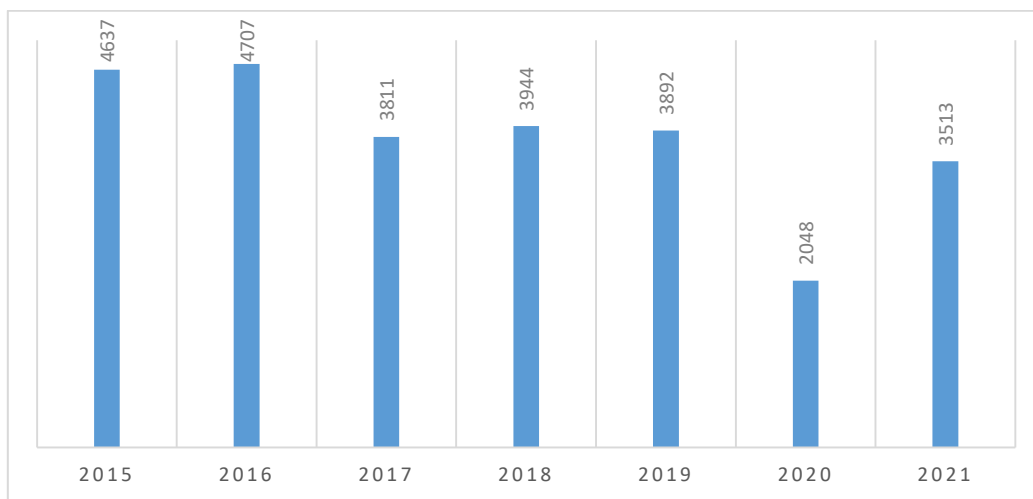

Figure 2. Dynamics of the number of excursions conducted on the territory of the cultural and historical center of Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovych, 2015-2021

The maximum number of excursions was in 2016, while the number of visitors was over 85.5 thousand people. As noted above, most tourists visited the pearl of Chernivtsi in the following 2017-2019, but the number of excursions conducted during this period was much lower than in 2016. This fact is explained by the growing interest in Chernivtsi and the UNESCO monument, as the main attractive object of the city, by organized (group) tourists.

The analysis of seasonality in visiting Chernivtsi as a location of a unique UNESCO monument deserves special attention (see Fig. 3). Unfortunately, information on the number of excursions by month for the period up to 2015 was not recorded. If you follow the data of Chart 3, you can clearly see the two peaks of excursion activity until 2019 - April-May and October (which account for group tourism), however, from 2019 the August peak (vacation period) is added.

Traditionally, the beginning and end of the year are marked by the lowest activity of tourists.

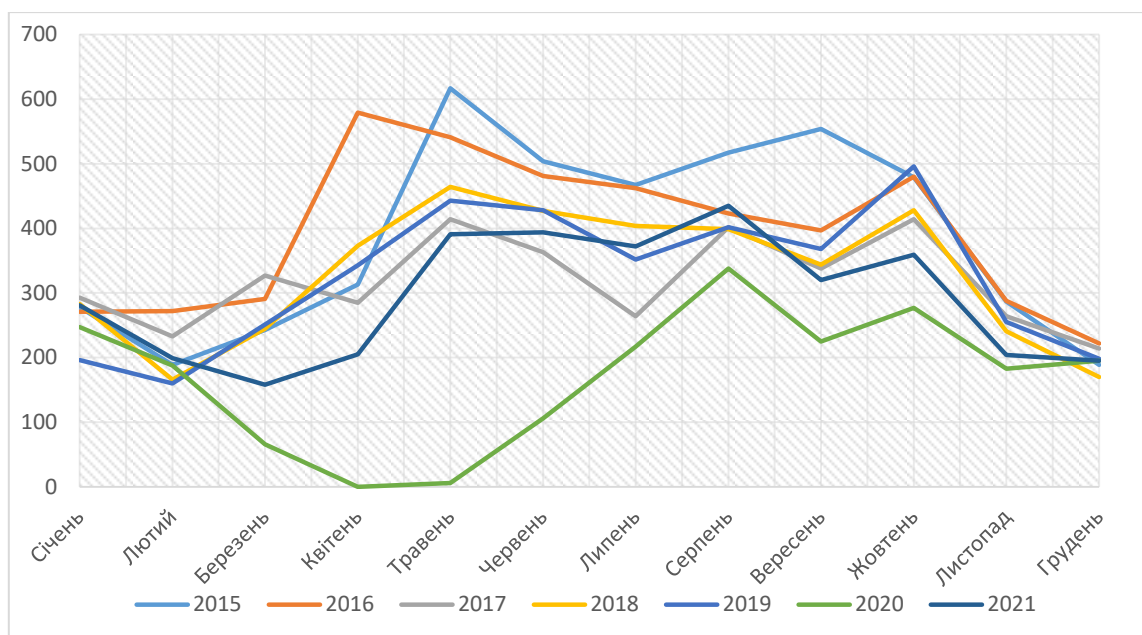

Figure 3. Distribution of the number of excursions (by months) during the year, for the period 2015-2021.

The architectural ensemble of the Residence is included in all educational tours of the city. Guides of the historical and museum complex conduct daily tours in Ukrainian, English, French, Russian, Romanian and Polish. During the tour, tourists have the opportunity to see the Church of the Three Saints, Marble, Blue, Red Hall and Arboretum, listen to church singing, take photos and videos.

Also on the basis of the historical and architectural ensemble arrange photo shoots, make films ("Shadows of Unforgotten Ancestors", "According to the Laws of War", "Princess's Testament", "City of Lovers", etc.), music videos, TV shows (4 "Wedding", "Top Model in Ukrainian", "The Bachelor", etc.), hold festivals ("OBNOVA Fest", "Meridian Czernowitz", "Let the song call friends", etc.), which increases the popularity of the pearl of Chernivtsi and interest in city and Ukraine in general. Chernivtsi is also among the seven Ukrainian cities where you can shoot Hollywood movies, according to the site sunny7.

Conclusions. Experience has shown that the status of a UNESCO World Heritage Site offers significant benefits, in particular:

- the city, the region and the country as a whole receive prestige and promotion at the global level, which contributes to the growth of tourists;

- allows to maintain the proper condition of the object and increased attention of local governments to order, increases the ability to raise funds for reconstruction and, if necessary – for restoration.

For the successful development of cognitive tourism in Chernivtsi, it is necessary to carry out a large-scale restoration of architectural objects in the central part of the city, which is a buffer zone of the UNESCO site. The peculiar mystique of the Residence gives the opportunity to conduct night tours on its territory.

GEOLOGICAL AND MINERALOGICAL SCIENCES

ЦИКЛОСТРАТИГРАФИЧЕСКОЕ РАСЧЛЕНЕНИЕ ВЕРХНЕМЕЛОВЫХ ОТЛОЖЕНИЯ РАВНИННОГО КРЫМА

Мачулина Светлана Александровна

доктор геологических наук,
ведущий научный сотрудник
Институт геологических наук
НАН Украины, г. Киев

Вступление. Начиная с мелового периода, на юге Украины и прилегающих акваториях Черного и Азовского морей преобладали типично платформенные условия, в которых формировался альпийский структурно-формационный комплекс осадков, мощностью до 7-8 км [1]. В его составе развит мощный комплекс карбонатных отложений, который сформировался в позднемеловую эпоху в Равнинном Крыму. В центральной части Северо-Крымского прогиба верхнемеловые отложения имеют мощность более 2500 м. На юго-западном продолжении прогиба мощность карбонатных отложений увеличивается до 3500 и более метров.

В виду большой мощности верхнемеловой карбонатный комплекс сложный для изучения, расчленения и корреляции разрезов скважин. Он представляет собой значительный практический интерес для изучения карбонатного седиментогенеза в платформенных областях. **Цель статьи** – исследовать разрез верхнемеловой карбонатной формации с позиций седиментационной цикличности, что ранее не проводилось. При этом использовались **материалы** бурения и каротажа скважин и **методика** циклостратиграфического расчленения и анализа геологических разрезов [2].

Результаты исследования. Стратиграфически верхнемеловой карбонатный комплекс включают в себя (в зависимости от полноты разреза)

отложения сеноманского, туронского, коньякского и сантонского (часто нерасчлененного коньяк-сантонского), кампанского и маастрихтского ярусов.

Верхнемеловые отложения отличаются однообразностью и выдержанностью литологического состава. Они представлены известняками, мергелями, изредка встречаются глинистые прослои. Характер природных резервуаров карбонатных пород и насыщенность их углеводородами до конца еще не выяснены. Однако весь разрез меловых отложений представляет собой сложно построенный циклокомплекс (макроцикл) из трансгрессивных частей циклов меньшего порядка (мезоциклов, субмезоциклов и ритмов). На основе принципов и методов выделения циклов (циклитов) по материалам ГИС и керна [2] рассматриваемая часть верхнемелового разреза расчленена на ряд циклов, представляющих собою иерархическую систему (рис.1).

Так, например, сеноманские отложения представляют собой мезоцикл, входящий в состав крупного верхнемелового макроцикла осадконакопления. В свою очередь сеноманский мезоцикл состоит из двух субмезоциклов более низкого ранга, каждый из которых включает в себя более мелкие ритмы осадконакопления. Туронский мезоцикл также состоит из двух субмезоциклов, каждый из которых подразделяется еще на 2 циклита еще более низкого ранга. Таким образом, всего в туронском мезоцикле мы видим 4 циклита.

Важно отметить, что основания циклов представлены обломочным карбонатным материалом или тонкими глинистыми прослоями, которые менее подвержены постседиментационным изменениям, а их преимущественно глинистый состав хорошо фиксируется по радиоактивному каротажу скважин, что дает возможность использовать их как реперные пласты при корреляции разрезов. Верхние части циклов представлены известняками, обладающими хорошими коллекторскими свойствами (трещиноватостью, пористостью). Наличие эффективных коллекторов на этих участках подтверждается испытаниями скважин Карлавской и других площадей, из которых получены притоки нефти и газа (см. рис. 1).

В карбонатном верхнемеловом комплексе регрессивные части во всех выделенных циклитах отсутствуют, что связано с перерывами в осадконакоплении. Поэтому границы между циклитами резкие и часто с хорошо выраженными размывами, фиксируемыми не только по керну, но и по характерной геофизической характеристике.

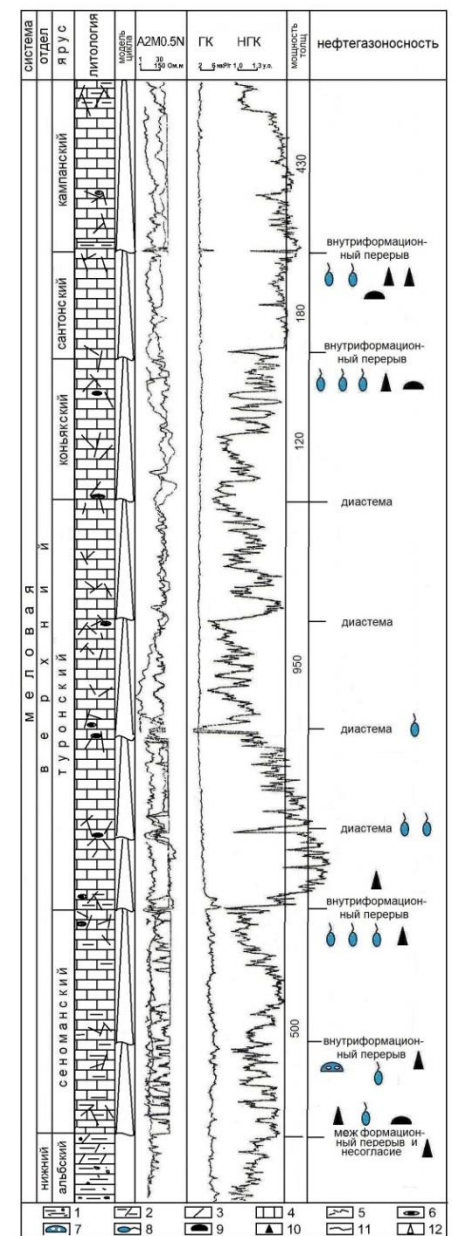

Рис. 1. Разрез мощной верхнемеловой карбонатной формации Равнинного Крыма на примере Карлавской площади с участками развития высокоемких коллекторов близ поверхностей седиментационных перерывов. Проявления и залежи нефти и газа показаны на рисунке по данным скважин из разных структур Равнинного Крыма. Условные обозначения: 1 – глины и песчанистость. 2 – мергели глинисте. 3 – мергели. 4 – известняки. 5 – трещиноватость. 6 – поры и каверны. 7 – промышленные притоки газа. 8 – проявления газа. 9 – залежи нефти. 10 – проявления нефти. 11 – поверхность перерыва. 12 – модель трансгрессивного цикла.

Таким образом, выделение циклитов помогает дифференцировать мощный разрез на более мелкие литостратиграфические единицы, определить место возможных внутриформационных перерывов и кратковременных диастем, а также интервалы пород с повышенными емкостными свойствами.

Исследования показали, что отмечается определенная закономерность в размещении нефтегазопроявлений, то есть их приуроченность к определенным частям разреза. Установлено, что коллекторы с улучшенными коллекторскими свойствами располагаются вблизи зон связанных с перерывами разных рангов, разделяющих циклиты. Последние занимают вполне определенное стратиграфическое положение. Кроме того, с каждым рангом перерыва связан определенный тип коллектора. Коллектора с высокими фильтрационно-емкостными свойствами чаще развиты в зонах, располагающихся ниже или выше границы внутриформационного перерыва, ограничивающего мезоцикл. Для таких участков характерны газовые выбросы и фонтанирование нефти, промышленные залежи нефти и газа. Такие зоны имеют региональный характер распространения в верхнемеловых отложениях Равнинного Крыма. С диастемами (паузами в осадконакоплении) связан кавернозный и карстовый типы коллекторов, которые развиваются преимущественно в сводовых частях структур под воздействием агрессивных вод [3]. Поэтому диастемы часто имеют локальный характер распространения. Их примеры показаны на сводном разрезе Карлавской площади (см. рис. 1); также характерные диастемы выраженные зонами трещиноватости развиты в туронских и коньякских отложениях в скв. Глебовская - 27 и др.

Таким образом, для прогноза и выявления зон развития высокоемких пород-коллекторов и связанных с ними залежей углеводородов необходимо знание стратиграфической приуроченности перерывов в осадконакоплении с определением их ранга и класса.

Важно отметить, что на формирование коллекторских свойств верхнемеловых карбонатных пород Равнинного Крыма значительное влияние оказывает тектонический фактор – активность локальных тектонических

структур. Конседиментационный характер роста тектонических структур влияет на литологический состав пород, мощность циклов и ритмов осадконакопления. При этом возникают паузы в осадконакоплении, несогласия и тектонические нарушения. Активно проявляются диагенетические и эпигенетические процессы и связанные с ними трещиноватость и стиллолитизация. При этом отмечается приуроченность зон улучшенных коллекторских свойств пород к определенным тектоническим элементам. Таким образом, устанавливается структурно-генетическая связь типов пород-коллекторов с условиями осадконакопления, интенсивностью и масштабом тектонических процессов.

Выводы. Применение циклостратиграфического анализа к расчленению разрезов скважин и выделению зон развития пород-коллекторов в мощной карбонатной формации Равнинного Крыма может оказать существенное влияние на повышение геолого-экономической эффективности поисково-разведочных работ на нефть и газ в карбонатных комплексах. Показанные в статье методические приемы их циклостратиграфического расчленения могут применяться не только в пределах Равнинного Крыма, но и на других перспективных на нефть и газ территориях с мощным карбонатным осадконакоплением.

Список источников

1. Доленко Г.Н. Геологические формации нефтегазоносных провинций Украины / Г.Н. Доленко, Л.Т. Бойчевская, Н.И. Галабуда и др. / под общ. ред. Г.Н. Доленко. – К.: Наук. Думка, 1984. – 232 с.
2. Карагодин Ю.Н. Принципы выделения, основания классификации циклитов и основные понятия. *Цикличность формирования субаэральных пород*. Новосибирск: Наука, Сибирское отд-ние, 1980. С.4-25.
3. Мачулина С.А. О седиментационной цикличности карбонатных комплексов сложного строения. *Нефтяная и газовая промышленность*. 1990. № 1. С. 9-12.

ARCHITECTURE

К ПРОБЛЕМАМ ТРАНСПОРТНО-ПЕШЕХОДНОЙ СРЕДЫ ПРИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО – НАУЧНОМ КЛАСТЕРЕ НА ПРОСПЕКТЕ

Г. ДЖАВИДА Г.БАКУ

Гасымова Фарида Рауф кызы

диссертант, ст. преподаватель

Азербайджанский архитектурно-строительный университет

г. Баку, Азербайджан

Введение.

Формирование проспекта Гусейна Джавида, как одной из влиятельных широтных магистралей г. Баку, пришлось на 1950-е гг. прошлого столетия, когда, после окончания Второй Мировой войны, Азербайджан продолжил, прерванное за годы войны, развитие науки и индустрии, и нуждался в молодых профессиональных кадрах. Необходимо было строительство новых зданий для ВУЗов и научно-исследовательских центров, и проспект Г. Джавида (изначально просп. Н.Нариманова) стал в те годы самым крупным градостроительным и транспортным проектом в г. Баку, в пространстве которого был размещен, помимо жилых кварталов, целый ряд образовательных и научных учреждений.

Таким образом, в северном направлении проспекта Г. Джавида, сформировался образовательно-научный кластер, транспортно-пешеходная среда которого, за почти 80 лет существования не подверглась модернизации, что привело к определенным проблемам ее эксплуатации.

Цель работы.

Целью настоящей работы является возможность проанализировать характер сложившейся транспортно-пешеходной среды общественно-научного кластера в ареале проспекта Г. Джавида, выявление проблем этой среды и

проектно- антропологические предложения для создания благоприятных возможностей ее последующего использования.

Материалы и методы.

Материалом и методами для исследования образовательно-научного кластера на проспекте Гусейна Джавида, являющегося одной из важных внутригородских транспортных магистралей г. Баку, стали полевые исследования в виде общественного опроса, фотофиксации, использование архивных фотографий и литературы для компаративности изменений транспортно-общественной среды в течении нескольких десятков лет.

Также под руководством автора данного материала была выполнена дипломная работа (бакалавриат) по специализации «Дизайн архитектурной среды» с проектным предложением по модернизации этого кластера.

Результаты и обсуждение.

Образовательно-научный кластер, основы которого были заложены в 50-х гг. прошлого столетия на проспекте Г. Джавида, представляет собой многофункциональный градостроительный и средовой фрагмент, расположенный на Нагорном плато в г. Баку. Нагорное плато, выделенное в еще довоенные годы под комплексное жилищное строительство и считавшийся лучшим по климатическим условиям районом Баку, расположен на крайнем западе, на возвышенной части второй бакинской террасы.

В 1948 г. был разработан проект его планировки, охватывающего территорию 240 га. Основным композиционным ядром этого района стал комплекс городка АН Азербайджана (1960-е гг.), занявший 14 га территории и задуманный как город-сад, где композиционным центром стало главное здание академии, в котором разместились все институты общественных наук, главный конференц-зал и администрация, а остальные научно-исследовательские институты расположились по периметру парковой зоны АН. Сад городка Академии Наук представляет собой классическое ландшафтное решение эпохи «сталинской архитектуры», с достаточно разнообразным озеленением и

включающей в сетку пешеходных и транспортных путей следующие элементы парковой среды: классической формы и объемный фонтан с бассейном, скамьи, фонари и лампы, мусорные контейнеры и т.д. Уместно отметить, что сад Академии Наук является излюбленным местом для прогулок любой категории граждан и используется не только сотрудниками АН.

В течении нескольких десятков лет, вокруг комплекса Академии Наук Азербайджана (далее АН) были поэтапно построены комплексы крупнейших государственных ВУЗов, таких, как комплекс Политехнического института (4 га) (ныне Технический университет), который с начала основания факультета, находился в составе Азербайджанского Индустриального Института (ныне Нефтяная Академия) (1920 г.); комплекс Азербайджанского государственного университета (8 га) (1919 г.), факультеты которого со дня основания были разбросаны в разных зданиях города; комплекс Азербайджанского инженерно-строительного института (4,5 га) (ныне Архитектурно-строительный университет), сформированный на базе строительных ф-тов Политехнического института в 1975 г. Также на территории комплекса городка АН было выделено здание для филиала МГУ имени М. В. Ломоносова (2008) и в одном из зданий 1960 г. постройки был расположен филиал МГМУ имени И. М. Сеченова (2015).

В целом, вся территория образовательно-научного кластера составляет около 35 га. Подобная плотная застройка территории зданиями образовательной и академической типологии, которые постоянно принимают и выпускают огромное количество пользователей, а также расположение в этом же ареале жилых комплексов и общественных зданий другой типологии, предполагает экстремальный пассажиропоток, бесперебойную систему общественного транспорта и пешеходных путей. Поэтому на углу перекрестка проспекта Г. Джавида и улицы Б. Вагабаде, был сформирован транспортно-пересадочный узел, в который вошли несколько автобусных остановок и построенная в 1985 г. станция метро «Академия Наук».

В чем же заключается проблема всей этой территории и почему она побуждает к переосмыслению ее архитектурной среды? Проблем здесь несколько и ниже приведен их ряд.

1. Установленные ограждения разного типа на территории и по периметру комплекса АН, из чего следует:

а) нарушение объемно-пространственной композиции комплекса АН и первоначальной идеи Микаила Усейнова, архитектора проекта;

б) пресечение пешеходных путей от АН к ВУЗам и невозможность прямого сообщения между ними (многие научные сотрудники являющиеся преподавателями соседних ВУЗов, вынуждены совершать затянутые по времени неэффективные обходы территории);

в) пресечение пешеходных путей от транспортно-пересадочного узла к ВУЗам и обратно, что увеличивает время достижения до необходимого пункта пешеходным потоком;

г) потеряна кластерность и ментальная связь с ВУЗами, что вызывает недоумение, т.к. многие сотрудники ВУЗов и студенты выполняют научные исследования на базе институтов и библиотеки АН.

2. Отсутствие организованных парковок. Из-за большого количества легкового транспорта, подъезжающих ко всем зданиям образовательно-научного кластера, а также курсированию общественного транспорта в часы пик, движение по проезжей части этой зоны становится крайне затрудненным.

3. Экологическое состояние. На территорию комплекса АН разрешен въезд машин, чьи выхлопные газы нарушают экологию территории, при этом следует помнить, что часть комплекса является рекреационной и популярной для прогулок.

Выводы.

Ввиду многофункциональности и ряда проблем, выявленных выше, были сделаны определенные выводы по решению транспортно-пешеходной среды территории образовательно-общественного кластера на проспекте Г.Джавида. Ими стали следующие пункты:

1. Рекомендовать устранение всех ограждений как на территории АН, так и по ее периметру для увеличения пешеходной зоны, восстановления связи между студенчеством и академиками.

2. Рекомендовать частичное использование экологического вида транспорта (велосипед и электросамокат) по типу шеринга в студенческих зонах:

а) по улице М. Рагима, которая объединяет АН и три ВУЗа, закрыв ее для обычного транспорта с 8.00 утра до 20.00 вечера.

б) территорию пассажа между АН и Бакинским Государственным Университетом.

3. Для решения размещения и парковки личного транспорта сотрудников всех учреждений образовательно-научного кластера, площадь которого составляет 35 га, выделить общую территорию для паркинга с въездом и выездом в разных направлениях к транспортным магистралям, включая проспект Г.Джавида.

4. Для взаимодействия студенчества и академиков и для поддержки кластерности, разместить на открытом пространстве территории АН дополнительные архитектурные объекты, такие как:

а) открытый амфитеатр для проведения совместных научных мероприятий, типа конференций и лекториев;

б) экспозиционная зона для студенческих и научных выставок;

в) объекты общественного питания.

5. Модернизировать и гуманизировать рекреационные зоны, находящиеся по всей территории образовательно-научного кластера, насыщением их современной уличной мебелью и оборудованием, включая современные технологии, дополнительным озеленением и студенческими зонами отдыха, в виде газонов и лужаек.

Список литературы

1. Эфендизаде, Р. Архитектура Советского Азербайджана / - Москва: Стройиздат, - 1986. - 389 с.

2. Усейнов М. История архитектуры Азербайджана / Усейнов М., Бретаницкий Л., Саламзаде А.-В. - Москва: Государственное издательство по строительству, архитектуре и строительным материалам, - 1963. - 396 с.

3. Нагиев, Н.Г. Современное градостроительство Азербайджанской Республики / - Баку: Təhsil işçisi mətbəəsi MMC, - 2011. - 303 с.

PEDAGOGICAL SCIENCES

TEACHING ENGLISH IN FORCE MAJEURE CIRCUMSTANCES

Omelchenko Iryna Vasylivna

Teacher

National Technical University of Ukraine

“Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute”

Introductions. Learning English is no longer restricted to attending offline classes. Teachers do not have to be at school, university etc. to share knowledge. The prerequisite for successful mastering special skills by students is the device with the Internet connection. We have to admit that force majeure circumstances do not contribute to effective learning, but all educational community has to find a solution that will satisfy both teachers and students.

Aim. In this work we would like to analyze distant learning in force majeure circumstances. The aim is to describe synchronous and asynchronous modes of teaching and learning online.

Materials and methods. In this work we have used the materials of scholars, their opinions about distant learning, our own observation. Thus, the methods of observation, analysis and description have been used.

Results and discussion. The examples of force majeure are Covid pandemic, natural disasters, war. The latter is unfortunately typical for Ukraine. Since some Ukrainian regions have been invaded by Russia and the whole Ukraine is attacked regularly from air, everything is under threat now, including education. We understand that learners' first priority is to take care of their life, health and safety, but nevertheless the country cannot stop the learning process. In Covid times we learnt how to continue the learning process successfully. So, we can use this experience to maintain the learning process in the places where it is possible to do that.

The best option is to use the resources of distant education. All we need for this is access to the Internet and an electronic device. Today even these ordinary things can be inaccessible due to the absence of electricity and the Internet connection. We can continue the learning process in both asynchronous and synchronous modes. Students can choose one of them on the basis of their current situation.

Let us describe in detail how we can organize the learning of English at universities. The first way is working online synchronously, that means in real time. We can choose from a variety of resources: Zoom, Google Meet, etc. Zoom can boast about a large number of functions: all the participants can interact with each other together, teachers can divide students into breakout rooms, i.e. virtual conference halls. Besides that, teachers and students can share their screen to provide various resources such as presentation, text, image, video, audio, graph, use online boards. The same abilities are provided by Google Meet, except for breakout rooms. Synchronous mode is great when interaction between students and teacher is needed, in this way we can, for example, analyze the mistakes right after making them. To conclude, synchronous mode of learning online is great for learners who like to learn together, who like live communication, we would say for extroverts.

When it comes to asynchronous mode of learning online, it is more appropriate in war time. We understand that in some regions there might be no electricity or the Internet. So, a student will finish their tasks when it becomes possible. Asynchronous one is better as students do tasks when they can, regardless the timetable of classes. This mode is more flexible in comparison with synchronous one. To continue learning in this mode we can turn to Google Classroom where teachers can create a virtual classroom with further tasks adding. All forms of multimedia can be added to Google Classroom. One function of Classroom that can save teacher's time is Google Forms. When you work out tests in Google form, you need to add keys to the answers, and Google will check the tests automatically without teacher's involvement. When a teacher needs to check students' works that are not in the form of tests but with open answers, there is no need to download students' papers into a separate folder on the computer, so it won't occupy the memory of a computer. A

teacher opens a student's file in the Google Classroom, comments on it, puts a mark, sends back if something is wrong. In addition, a teacher can monitor the success of the certain group. Google Classroom is interconnected with all the possibilities of Google: Drive, Gmail, Calendar etc.

For self-learning teachers can suggest various platforms and online courses for learning English. Even different applications may come in handy, like HiNative, Tandem etc. Coursera is indispensable in providing free courses in different spheres, including language learning. Teachers can make a list of appropriate courses and recommend their students to complete a course. All these platforms with different courses that mean working online asynchronously are suitable for learners who do not need interaction in real time. But motivation and self-organization mean a lot in this case.

Some scholars point out the positive effects of distant learning on mastering English. We can upgrade our writing and reading skills with distant learning, but speaking and listening are more difficult to practise online, especially in asynchronous mode. So, when teachers use e-support in teaching, they should rely on specific needs and provide materials of different complexity. Furthermore, the materials should satisfy individual needs of a learner.

Conclusions. To sum up, this is how we can organize teaching and learning in force majeure circumstances. This can be done through distant learning in synchronous and asynchronous modes. Teachers need to be flexible, to use what is appropriate at certain period of time, to combine both modes. Teaching English online can have positive outcomes, it depends on the current level of competence, motivation, psychological condition. This should be taken into account by teachers.

References

1. Fredy Geovanni Escobar Fandino, Angela Juliette Silva Velandia. How an online tutor motivates E-learning English (2020) / Heliyon 6.
2. Peter Watkins. Learning to teach English (2008) / Delta publishing.
3. Tamar Dolidze. Effects of distance learning on English language learning / Procedia (2013), pp. 1438-1441.

ПІДГОТОВКА КЕРІВНИКІВ-ДОСЛІДНИКІВ

Базелюк Василь Григорович

к. пед. н., доцент

Білорус Анастасія Миколаївна

Студентка

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

Введение./Introduction. Ефективність освітніх реформ в нашій країні значною мірою залежить від якості професійної компетентності керівників закладів освіти. У контексті національних та регіональних завдань вони мають забезпечити постійний розвиток середньої освіти та якість освіти учнів на рівні Державних стандартів. Вирішення цих завдань передбачає володіння керівниками вміннями здійснювати експериментальну роботу, реалізовувати дослідницькі проекти.

Проблема формування дослідницьких умінь у працівників педагогічної сфери має різні аспекти і була у свій час об'єктом вивчення багатьох науковців, серед яких К. Абульханова-Славська, К. Макагон, Є. Орлова З. Шершньова, Т. Шипілова, Л. Федоряк та ін.

Дослідницька діяльність керівників і педагогів, організація та управління експериментом у школі добре вивчені й детально висвітлені в працях таких вчених, як: В. Безрукова, В. Загвязінський, Л. Калініна, В. Краєвський, К. Макагон, А. Новиков, Н. Нємова, А. Сиденко, Л. Сяляхова, М. Поташник, Т. Шамова, І. Чечель та ін.

Цель работы./Aim. Мета роботи розкрити шляхи і способи підготовки керівника-дослідника, який зможе управляти розвитком закладу загальної середньої освіти та спрямовати діяльність педагогічного колективу на забезпечення якості освіти школярів.

Материалы и методы./Materials and methods. Аналіз наукової літератури дав можливість з'ясувати характерні ознаки моделі «директор-дослідник», який має володіти специфічними знаннями та вміннями, реалізація

яких забезпечить успішну дослідно-експериментальну роботу; знати методологічну основу експерименту; володіти методами наукового дослідження, вміти поставити мету і розробляти завдання дослідження, створювати умови для реалізації програми експерименту; вміти оформляти результати експериментальної роботи; писати наукові статті, розробляти методичні рекомендації щодо використання теоретичних і практичних результатів дослідження; впроваджувати їх у практичну діяльність закладу загальної середньої освіти [5].

Аналіз практичної управлінської діяльності дає підстави стверджувати, що сучасний керівник, в процесі управління закладом освіти, використовує практично увесь комплекс методів наукового дослідження. Проте більша кількість керівників ще не вміє розробляти і застосовувати цілісні методики вивчення актуальних шкільних проблем. Усунути цей недолік можна шляхом використання дослідницького підходу, який забезпечить підвищення наукового рівня управлінської діяльності керівників.

Аналіз типового навчального і модернізованого навчального планів підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти, які використовуються в системі післядипломної-педагогічної освіти показав, що їх зміст спрямовано у бік функціональної підготовки, а дисципліни, що забезпечують формування дослідницьких умінь в предметний блок не включено. Широкий вибір спецкурсів і факультативів, які пропонують своїм слухачам обласні інститути післядипломної педагогічної освіти також не включає такі, що призначені для формування дослідницьких умінь керівників закладів освіти. В результаті стримується творчий розвиток педагогів і керівників та гальмується підвищення якості освіти школярів.

Спостереження за процесом підвищення кваліфікації керівників закладів освіти, співбесіди зі слухачами курсів та проведений нами теоретичний аналіз дали можливість виявити ряд протиріч, які, на нашу думку, полягають між абстрактним предметом навчальної діяльності слухача курсів і конкретним, реальним предметом дослідницької діяльності керівника закладу освіти;

опорою в освітньому процесі, головним чином на процеси уваги, пам'яті слухача та використанням в його управлінській і дослідницькій діяльності, насамперед, мислення, розуміння, включення всієї особистості в цю діяльність; трансляційною, репродуктивною позицією слухача і принципово іншою – ініціативною, дослідницькою, конструктивною (в предметному і соціальному смислі) позицією фахівця у професійній діяльності. Таким чином, одна з причин недостатньої готовності керівників до дослідницької діяльності у закладі освіти полягає в тому, що дослідницька спрямованість управлінської діяльності керівників закладів загальної середньої освіти не відповідає їх позиції у освітньому процесі [2, 3].

Проведений нами констатувальний експеримент виявив низький рівень володіння дослідницькими вміннями більшою кількістю слухачів-керівників закладів загальної середньої освіти. Більше половини з них (55,02%) продемонстрували суперечливе ставлення до проведення наукових досліджень у школі. Самооцінка володіння дослідницькими вміннями продемонструвала, що 72,7% слухачів визначили свій рівень як низький, - решта, - 27, 3% як достатній і високий.

Аналіз цілей, змісту навчальних планів і програм, навчальних підручників та посібників, організації освітнього процесу, методів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації дозволяє зробити висновок, що головна причина низької готовності керівників закладів загальної середньої освіти до дослідницької діяльності – відсутність адекватної системи підготовки до неї, а саме: мета, зміст, організаційні форми та методи навчання не спрямовані на підготовку керівника як суб'єкта дослідницької діяльності; формування необхідних компонентів готовності не закладено у навчальні плани і програми; не розроблено також теоретико-методичне забезпечення побудови системи такої підготовки. Проте керівника-дослідника, на нашу думку, характеризує не лише висока майстерність, новаторство і творчість, а й володіння дослідницькими вміннями, навичками педагогічного аналізу,

прогнозування і моделювання педагогічного процесу, високий рівень педагогічного мислення та педагогічної ерудиції [2, 4, 7].

У той же час аналіз програм професійно-педагогічної освіти свідчить про відсутність цілеспрямованої роботи щодо формування дослідницьких умінь у абсолютної більшості суб'єктів підвищення кваліфікації керівників закладів загальної середньої освіти у системі післядипломної педагогічної освіти. Окремі спроби формувати дослідницькі вміння не мають достатнього наукового обґрунтування, необхідного організаційно-методичного забезпечення, носять епізодичний характер та еkleктичні за змістом. Це призводить до того, що переважна частина керівників не може задовольнити вимоги суспільства щодо наукового управління школою, а також власні потреби щодо управління інноваційними процесами та самостійного розв'язання поточних управлінських завдань науковими методами.

Результаты и обсуждение./Results and discussion. Вирішення вказаних проблем потребує, по-перше, розуміння дослідницької діяльності не лише як спеціальної, професійної сфери науковців, але й як невід'ємної частини практичної педагогічної та управлінської діяльності, як стилю сучасного педагога та особисто-значущої складової професійної компетентності керівника сучасного закладу загальної середньої освіти; по-друге, внесення науково обґрунтованих змін і доповнень у зміст підготовки й підвищення кваліфікації керівників закладів освіти та введення в навчальні плани нових курсів (спецкурсів) [3, 8].

Встановлено, що необхідність вирішувати нові освітні завдання науковими методами гальмується низьким рівнем підготовки багатьох керівників до дослідницької діяльності, яка є дуже складним, напруженим і високоінтелектуальним видом діяльності та потребує ґрунтовної методологічної і методичної підготовки [1, 3, 4]. Тому другий етап нашого дослідження має на меті проектування та наукове обґрунтування моделі розвитку дослідницьких умінь керівників закладів загальної середньої освіти, експериментальна перевірка означеної моделі у закладах вищої та

післядипломної педагогічної освіти та на основі результатів експериментальної діяльності розробка методичних рекомендації щодо розвитку означених умінь керівників закладів освіти в закладах вищої освіти.

Выводы./Conclusions. Підсумовуючи, слід зазначити, що підготовка керівника-дослідника, розвиток та підвищення рівня його професійної компетентності – безперервний процес. Забезпечення процесу розвитку керівника слід розглядати у двох аспектах: по-перше, як організацію цілеспрямованого та безперервного навчання, підготовки керівника закладу загальної середньої освіти; по-друге, як саморозвиток системи - особистості керівника, що виступає джерелом активності у процесі виконання професійної діяльності. У другому випадку, дослідницька діяльність керівника забезпечує розвиток всіх сфер особистості керівника, спрямовує його на творче вирішення актуальних проблем науковими методами.

Література:

1. Алексеенко Г. І. Основи педагогічного експерименту і кваліметрії : навч.-метод. посіб. / Г. І. Алексеенко. Чернівці : Рута, 2003. 41 с.
2. Базелюк В. Г. Аналіз як вид дослідницької діяльності / В. Г. Базелюк // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. Ніжин. 2005. № 5. С. 70-73.
3. Базелюк В. Г. Формування готовності керівників ЗНЗ до дослідницької діяльності у школі / В. Г. Базелюк // Імідж сучасного педагога : зб. наук. пр. / Полтавський ІППО. Полтава, 2008. № 3-4. С. 40-45.
4. Баскаков А. Я. Методология научного исследования : учеб. пособие / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. К. : МАУП, 2002. 216 с. : ил. Библиогр. : с. 208-212.
5. Калініна Л. М. Сутність феномена управління / Л. М. Калініна // Директор школи. 2000. № 2. С. 26-34.
6. Ксенчук Е. Системное мышление. Границы ментальных моделей и системное видение мира. М. Издательский дом «Дело» РАНХиГС. 2011. 368 с.

7. Кубицький С.О. Сучасні технології соціальної роботи: світовий досвід та тенденції розвитку в Україні: монографія. К.: Видавництво «Міленіум», 2015. 332 с.

8. Кубицький С.О., Дубровинський, В.В. Зонь, А.І. Черняк, В.Г. Безбах. Основи загальної та військової психології і педагогіки: навчальний посібник. К., 2010. 400 с.

СТАН ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДО ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Базелюк Василь Григорович,

к. пед. н., доцент,

Білоконь Алла Григорівна,

студентка,

Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

Введение./Introduction. Інформаційна цивілізація до якої ввійшли високо розвинуті країни світу, соціально-економічні та культурно-історичні перетворення, що відбуваються сьогодні в Україні передбачають «включеність» сучасної людини в процеси створення, накопичення та використання інформації, яка є головним фактором суспільного розвитку. Перехід нашої країни до інформаційного суспільства потребує значного оновлення системи освіти, зміни її характеру (спрямованості, цілей, змісту) та суттєвого підвищення її якості, що є можливим за рахунок впровадження прогресивних освітніх технологій та вивчення рівня функціонування й розвитку педагогічних систем на основі об'єктивної, достовірної, науково-обґрунтованої інформації. Отримати таку інформацію можна лише на основі наукових досліджень, методика яких напрацювали сучасні педагогіка, психологія, соціологія та інші науки. Тому оволодіння технологіями дослідницької роботи стало потребою і вимогою компетентного керівництва закладом освіти.

Цель работы./Aim. Вивчити стан підготовки керівників закладів загальної середньої освіти до дослідницької діяльності.

Материалы и методы./Materials and methods. Необхідність оволодіння принципами й методами наукових досліджень керівниками загальноосвітніх навчальних закладів обумовлена також тим, що управлінська діяльність за своєю сутністю є творчою, завжди містить елемент пошуку кращих, оптимальних для певної ситуації варіантів її виконання. Здійснення дослідницької діяльності дозволяє краще усвідомити нові виклики та вимоги,

визначити та конкретизувати цілі й завдання освіти і виховання, розробляти та приймати науково обґрунтовані рішення.

Принципово важливим є те, що не тільки право але й можливість у певних межах змінювати та оновлювати зміст і форми управлінської діяльності, навчання й виховання, здійснювати необхідну для цього дослідницьку роботу закріплені в законодавчих і нормативно-правових документах про освіту - Національній доктрині розвитку освіти, законах України «Про загальну середню освіту», «Про інноваційну діяльність», Положенні про загальноосвітній навчальний заклад тощо.

Працюючи в сучасних конкурентних умовах, школа як відкрита соціально-педагогічна система не лише використовує освітні та матеріальні ресурси мікрорайону, а й бере активну участь у його житті. Це зумовлює потребу не лише у психолого-педагогічних але й у соціологічних дослідженнях мета яких - виявити ставлення батьків і громадськості до інновацій, до діяльності педагогічного колективу, визначити перспективні напрями розвитку навчального закладу.

Аналіз педагогічної практики та наукової літератури свідчить про те, що науково-дослідницька діяльність є дуже напруженою творчою працею, яка потребує повної самовіддачі, терпіння, настирливості, творчого мислення, прагнення пізнати нове, ще невідоме [1], [2], [3], [4]. Тому одним з важливих питань, на нашу думку, було з'ясування найбільш важливих якостей необхідних керівнику у процесі дослідницької діяльності. Респондентам було запропоновано розглянути такі професійно-значущі якості, як: любов до науки, інтелектуальна незалежність (самостійність мислення), наукова фантазія, наукова послідовність, принциповість, глибокі різнобічні спеціальні знання, готовність систематично збирати факти, наукова скромність і етика дослідника, оптимізм, гуманізм, комунікативність, справедливість, стриманість, культура спілкування, терплячість, вимогливість до себе, наслідування норм моралі, організаторські здібності, демократичність, педагогічний такт, дисциплінованість, уміння керувати людьми, цілеспрямованість, ініціативність,

знання та уміння викладати свій предмет, володіння професійними і дослідницькими вміннями та навичками, наявність психолого-педагогічних здібностей, конструктивність, ораторські здібності - всього 29 якостей.

Даний перелік якостей керівника закладів загальної середньої освіти, на нашу думку, у достатній мірі відображає зміст його не лише професійної, управлінської, а й дослідницької діяльності. Ми запропонували керівникам методом ранжування виокремити 12 найбільш значущих якостей та визначити їх вагомість. В результаті анкетування виявлено, що найбільш вагомими якостями, на думку респондентів є: знання і вміння викладати свій предмет, організаторські та комунікативні здібності, уміння керувати людьми (Таблиця 1.).

Таблиця 1

Вагомість найбільш значущих дослідницьких якостей керівників закладів загальної середньої освіти

Особистісні і професійні якості	Рейтингове місце
Знання і уміння викладати свій предмет	1
Культура спілкування	4
Комунікативність	3
Гуманізм	5
Наукова послідовність	12
Демократичність	6
Цілеспрямованість	10
Оптимізм	8
Вимогливість до себе	9
Наслідування норм моралі	7
Справедливість	11
Уміння керувати людьми	2

Визначені респондентами якості, на нашу думку, не в повній мірі відображають ті, які необхідні керівнику закладу загальної середньої освіти для здійснення дослідницької діяльності у школі. Ми вважаємо, що в першу чергу, дослідника характеризують такі якості, як: любов до науки; спостережливість; готовність терпеливо накопичувати факти; глибокі різнобічні спеціальні знання; володіння професійними і дослідницькими вміннями та навичками;

наявність психолого-педагогічних здібностей, але вони не були визначені керівниками як важливі. Вибір якостей слухачами і керівниками-практиками, на нашу думку, свідчить не лише про недооцінку ними важливих дослідницьких якостей, а й про те, що за звучною назвою дослідно-експериментальна робота та інноваційна діяльність часто приховуються невмілі або безсистемні пошуки «нового». Тому сьогодні на порядок денний постає питання створення міцного фундаменту цієї практики: організаційно-управлінського і науково-теоретичного.

Отже вивчення рівня готовності керівників шкіл до проведення науково-педагогічного дослідження у школі та знань особливостей інноваційного процесу у школах України показало, що біля половини керівників не вміють виділити об'єкт і предмет дослідження, сформулювати гіпотезу, спрогнозувати очікувані результати і часто навіть не допускають думки про будь-які негативні наслідки. Крім того, опитувані досить поверхово здатні охарактеризувати сутність своїх новаторських пошуків, не знають сутності нових дидактичних і виховних концепцій, не спираються у своїй роботі на будь-які чітко окреслені педагогічні ідеї. На основі самооцінки ми виявили, що лише 4,2% слухачів володіють дослідницькими вміннями на високому рівні, 8,8% - на достатньому, 14,3% - на недостатньому, а 72,7 – на низькому рівні (Рис.1.).

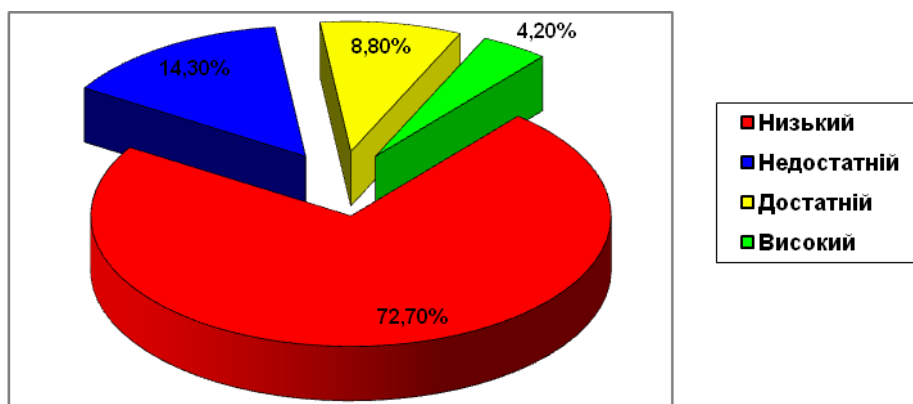

Рис. 1. Діаграма самооцінки керівниками закладів загальної середньої освіти рівня володіння дослідницькими вміннями

Проведений аналіз отриманих даних дозволяє зробити висновок про низький рівень сформованості дослідницьких умінь у керівників шкіл та недостатньому використанні інтегруючих факторів їх психолого-педагогічної і спеціальної підготовки. Цей факт, на нашу думку, можна пояснити підвищенням вимог стрімкозмінюваного суспільства до комплексу знань і вмінь керівників навчальних закладів; нестаттю розробленістю та орієнтацією інтегрованих програм (спекурсів) на дослідницьку діяльність; відсутністю (спекурсів) програм підготовки до дослідницької діяльності керівників шкіл. Крім того: не виявлено склад дослідницьких умінь керівників загальноосвітніх навчальних закладів; не визначено критерії їх сформованості; не визначено педагогічні умови їх формування; відсутні об'єктивна оцінка рівнів сформованості дослідницьких умінь, методика їх формування.

Выводи./Conclusions. Таким чином, спираючись на огляд наукової літератури, аналіз сучасної освітньої практики з підвищення компетентності керівників закладів загальної середньої освіти та існуючих тенденцій її розвитку ми можемо говорити про відсутність дієвої системи підготовки до неї в закладах вищо освіти.

Література:

1. Базелюк В. Г. Аналіз як вид дослідницької діяльності / В. Г. Базелюк // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. Ніжин. 2005. № 5. С. 70-73.
2. Базелюк В. Г. Формування готовності керівників ЗНЗ до дослідницької діяльності у школі / В. Г. Базелюк // Імідж сучасного педагога : зб. наук. пр. / Полтавський ІІПО. Полтава, 2008. № 3-4. С. 40-45.
3. Баскаков А. Я. Методология научного исследования : учеб. пособие / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. К. : МАУП, 2002. 216 с. : ил. Библиогр. : с. 208-212.
4. Кубицький С.О., Дубровинський, В.В. Зонь, А.І. Черняк, В.Г. Безбах. Основи загальної та військової психології і педагогіки: навчальний посібник. К., 2010. 400 с.

ДЕЯКІ МЕТОДИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ НАД САМОВДОСКОНАЛЕННЯМ МУЗИЧНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

**Башевський Є.
Башевська М.
Колеснікова М.**

Робота над подальшим професійним розвитком студентів з урахуванням їх довузівської підготовки в умовах вищого навчального закладу набуває якісно нового рівня. У цьому контексті одним із найголовніших завдань є виховання у студента вміння самостійно працювати над розвитком та вдосконаленням своїх музичних навичок. Важливість вирішення цієї проблеми стала вагомою і відповідальною особливо зараз, коли в усіх навчальних планах велике місце приділяється самостійній роботі студента.

Метою дослідження є розгляд форм і методів роботи викладача над розвитком у студентів навичок музичного самовдосконалення.

Одним із найголовніших завдань є розвиток у виконавця музичного мислення – високого ступеня сприйняття образно-виражального змісту музичного твору, що максимально поєднує внутрішні перетворення художньої уяви виконавця в реальне звучання на конкретному музичному інструменті. Варто зазначити, що поза ступенем обдарованості студента виникає необхідність розвивати й такі складові музичного мислення, як: відчуття музичної форми, ритміко-інтонаційну організацію музичної тканини, ладо-гармонічне та поліфонічне слухання тощо. Немає спеціального дослідження з цієї проблеми, проте деякі її аспекти фрагментарно знаходять висвітлення у працях відомих педагогів-музикантів і методистів (Г. Нейгауз, Л. Ауер, Д. Кабалевський, К. Орф, Ф. Ліпс, М. Давидов та ін.).

Розвиток музичного мислення як одне з найголовніших завдань виховання вчителя музики може бути забезпечений шляхом пошуку найефективніших засобів впливу викладача на студента як у процесі

проведення індивідуальних занять, так і в організації його самостійної роботи над виконавськими завданнями. Ці засоби багатогранні й різноманітні. У них органічно поєднано виконавський, педагогічний досвід викладача, рівень музичної обдарованості студента з теоретичним аналізом творів, художньо-образним розкриттям характеру інтерпретації виконуваних творів, розшифруванням авторських вказівок у нотному тексті тощо.

Поєднання розумово-понятійних та емоційних основ у процесі виховання й навчання студентів стає органічною вимогою, що залежить не тільки від послідовності засвоєння музики, але й від накопичення музично-педагогічного репертуару, який вивчається упродовж навчання, його обсягів, жанрово-стилістичної різноманітності.

В умовах творчої роботи зі студентами (при помітній різниці їх загальномузичного і фахового рівнів) однією з найважливіших вимог викладання стає ретельне вивчення особистісних даних і ступінь їх вияву у виконавському розвитку кожного студента. Вивчення індивідуальності є тривалим і послідовним процесом спостережень, перевірок роботи студента над засвоєнням навчального репертуару. Важливо з'ясувати, як він орієнтується в окремих музичних жанрах, фактурних, звукових труднощах творів, наскільки студент здатен самостійно вивчати музичний матеріал, формувати та розвивати свої виконавські навички.

Передбачаючи комплексний розвиток студентів, педагог при виборі навчального репертуару керується поєднанням у ньому високих художніх якостей з доступністю їх технічного опанування. Під час роботи над репертуаром він повинен широко використовувати різноманітні форми теоретичного їх аналізу творів як одного з найвагоміших засобів підвищення загальномузичного і фахового рівня студента. Як відомо, теоретичний аналіз творів може бути різного характеру – гармонічний, поліфонічний, архітектонічний тощо, але будь-який вид аналізу в результаті стає складовою, що об'єднує в собі елементи теоретичного, художньо-образного і виконавського аналізу.

Важливим джерелом самовдосконалення для студента є вивчення виконавського та педагогічного досвіду відомих майстрів музичного мистецтва. Це наукова, методична література, спогади й нотатки, аудіо- й відеозаписи концертних виступів музикантів-інструменталістів. У цих матеріалах допитливий студент знайде відповіді на багато питань, пов'язаних з виконавством, що буде спонукати його творчу ініціативу, розвивати музичне мислення.

Варто зазначити, що розвиток музичного мислення є актуальним на всіх етапах роботи студента над твором: при первинному формуванні й подальшій виконавській реалізації музичного образу, технічному оволодінні твором, виконавській реалізації музичного образу, побудові виконавської інтерпретації.

Таким чином, у процесі навчання в музично-педагогічному ВНЗ розвиток у студента музичного мислення як сукупності музичних навичок стає необхідною умовою реалізації його творчого потенціалу, неодмінною вимогою його професійної зрілості як майбутнього вчителя.

Список використаних джерел:

1. Давидов М. Основи формування виконавської майстерності піаніста. Київ, 1983. 156 с.
2. Малер Г. Письма. Воспоминания. Москва, 1988. 291 с.
3. Нейгауз Г. Об искусстве фортепианной игры. Москва, 1988. 238 с.
4. Оберюхтін М. Проблеми інструментального виконавства. Київ, 1989. 211 с.
5. Скрєбков С. Художественные принципы исполнительских стилей. Москва, 1973. 379 с.
6. Фейнберг С. Пианист. Композитор. Исследователь. Москва, 1984. 197 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

Воробйова Валентина Володимирівна

Студентка

Кисличенко Вікторія Анатоліївна

Кан. пед. наук, доцент

МНУ імені В. О. Сухомлинського

м. Миколаїв, Україна

Вступ. Мовна структура і структура психіки людини – тісно переплетені. Вплив мовленнєвої діяльності, її рівня розвитку на психічне життя будь-якої людини – надзвичайний, проте він рідко усвідомлюється в повсякденному житті, хоча взаємозв'язок мовлення з іншими психічними процесами має бути в центрі уваги усіх педагогічних працівників. Тому зрозуміло, що порушення мовлення тією чи іншою мірою впливають на діяльність та поведінку дитини, негативно позначаються на формуванні всього психічного життя. Особливості психічного розвитку залежать від характеру порушення мовлення дитини та особливостей цього порушення. Діти із загальним недорозвитком мовлення (далі – ЗНМ) не є виключенням, вони також мають свої особливості психічного розвитку.

Мета роботи: визначення основних особливостей розвитку психіки старшого дошкільника із загальним недорозвитком мовлення.

Основний текст. Для початку, важливо визначити сутність поняття «загальний недорозвиток мовлення»: вперше наукове теоретичне обґрунтування загального недорозвитку мовлення було висвітлено у 50-60 роках минулого століття в результаті багатьох досліджень різних видів та форм мовленнєвих патологій у дітей (в тому числі дошкільного та шкільного віку), які були проведені професоркою Р. Левіною та її співробітниками в науково-

дослідницькому інституті дефектології. Ними визначено поняття загальний недорозвиток мовлення таким чином: порушення мовленнєвого розвитку, яке проявляється у недостатності словникового запасу, фонетико-фонематичного розвитку та граматичної будови мовлення дитини.

В українському дефектологічному словнику подане таке визначення ЗНМ: це різноманітні складні мовленнєві розлади, при яких порушене формування всіх компонентів мовленнєвої системи, що відносяться до звукової та змістовної сторін мовлення.

Вітчизняні дослідники В. Тищенко та О. Скопненко у своїй праці «Недорозвиток та недорозвинення: фрагмент лінгвістичного аналізу деяких логопедичних термінів» виділили поняття загальний недорозвиток мовлення таким чином: неповнота, незавершеність процесу розвитку мовлення дитини в онтогенезі.

Відомо, що було виділено чотири рівні загального недорозвитку мовлення. Перших три були виділені вченою Р. Левіною та її співробітниками, а останній – четвертий – професоркою Т. Філічевою. Коротка характеристика кожного рівня подана у *таблиці 1*.

Таблиця 1

Рівень:	Характерні особливості:
I рівень	Характеризується повною або майже повною відсутністю мовлення. Фраза відсутня. Мовленнєві засоби спілкування дуже обмежені, словниковий запас бідний, який в основному складається з звуконаслідувань та звукових комплексів. Використовувані дітьми слова мають спотворену складову структуру. Звуковимовна сторона мовлення дітей не сформована.
II рівень	Характеризуються більшими мовленнєвими можливостями дітей, у порівнянні з попереднім рівнем. З'являється фраза, діти володіють побутовим словниковим запасом, способами словотворення не користуються.
III рівень	Характеризуються наявною в мовлення дитини розгорнутої фрази. Спостерігається недостатня сформованість граматичних форм, в самостійному мовленні діти здебільш користуються простими реченнями. У словнику дітей дуже мало узагальнюючих понять, діти користуються займенниками, простими прикметниками, рідко

	використовуються прислівники та прийменники.
IV рівень	Характеризуються більш високим рівнем мовленнєвих навичок, в цілому діти не мають грубих порушень звуковимови, відмічаються недостатня виразність мовлення, не чітка дикція. На фоні розгорнутого мовлення, ц дітей відмічаються окремі відхилення кожного з компонентів мовлення.

Отже, ми можемо визначити, що загальний недорозвиток мовлення – це стан мовлення, при якому у дітей виявляються порушення всіх компонентів мовлення: граматики, лексики, звуковимова та фонетичні процеси.

Звичайно, що неповноцінна мовленнєва діяльність залишає відбиток на формування у дітей інтелектуальної, сенсомоторної та емоційно-вольової сфери. Зв'язок мовленнєвих порушень з іншими сторонами психічного розвитку зумовлює наявність вторинних дефектів та обтяжує картину аномального розвитку дитини. Вивчення психічних особливостей дітей із даним порушенням займалися такі наукові дослідники, як Л. Андрусишин, Р. Лалаєва, В. Тарасун, Т. Барменкова, Є. Соботович та інші. Вони визначають, що діти із ЗНМ, маючи повноцінні передумови для оволодіння мисленнєвими операціями (порівняння, класифікації, аналізу, синтезу), все ж таки відстають у розвитку наочно-образного та словесно-логічного мислення, та з важкістю опановують мисленнєві операції.

Тому у дітей із ЗНМ можуть страждати такі мисленнєві операції, як порівняння, класифікації, аналіз, синтез, словесно-логічне мислення. Крім того, відмічається уповільнена динаміка перебігу мисленнєвих процесів. Рівень сформованості логічних операцій дітей нижче вікової норми, обмежений обсяг пам'яті, цілеспрямована діяльність порушена (як під час виконання вербальних завдань, так і невербальних). У більшості дітей спостерігається низький рівень пізнавальної активності, низький обсяг уявлень про навколишнє середовище. Також діти допускають помилки під час зорового впізнавання предмета, особливо в ускладнених умовах, тому їм необхідно більше часу для прийняття рішення. Зорові уявлення є неточними. Дітям важко виділяти частини складного малюнку та їх об'єднувати, адже порушений зоровий аналіз та

синтез, спостерігаються труднощі у зоровопросторовому орієнтуванні. А також відмічаються труднощі у встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Крім того, дітям із ЗНМ притаманне відставання у розвитку усіх видів моторики (загальної, мимічної, дрібної та артикуляційної), що проявляється порушенням у розвитку основних рухів та їх фізичних якостей. Спостерігається недостатня статична та динамічна координація загальних та дрібних рухів, зниження швидкості, точності та спритності під час виконання фізичних вправ. Є труднощі у переключенні з одного виду рухів на інший, а також у відтворенні рухового завдання за просторово-часовими параметрами. Та найбільші труднощі визначаються під час виконання дій за словесною інструкцією.

Такі діти малоактивні, переважно, не виявляють ініціативи у спілкуванні. Мають порушення у спілкуванні, що проявляється у незрілості мотиваційної сфери. Також мають труднощі, пов'язані з комплексом мовленнєвих і когнітивних порушень. Форма спілкування у дітей з дорослими зазвичай ситуативно-ділова, що не відповідає віковій нормі.

У дітей домінує соціально-ігрова та ігрова мотивації до навчання, спостерігається не сформованість саморегуляції, затримка формування навчальних мотивів, їх нестійкість, поверховість тощо. Вольова сфера дітей характеризується недостатністю саморегуляції та дій самоконтролю. Тому вони відчують труднощі у визначенні мети власної діяльності, її плануванні, виконанні, оцінці та перевірці.

Дослідники О. Лурія, Л. Виготський вивчаючи дане питання, дійшли висновку, що всі психічні процеси дітей із ЗНМ (такі, як пам'ять, увага, мислення, уява) розвиваються при безпосередній участі мовлення. У свою чергу неповноцінний мовленнєвий розвиток дітей із ЗНМ негативно позначається на формуванні всіх психічних процесів у дітей.

Висновок. Отож, ми можемо визначити особливості розвитку психічних процесів у дітей із ЗНМ, серед них:

- ❖ нестійкість уваги та швидке її виснаження, труднощі переключення;
- ❖ знижений об'єм слухової та зорової пам'яті;

❖ не сформованість словесно-логічного та наочно-образного мислення і як наслідок – труднощі оволодінням операціями аналізу, синтезу, порівняння та узагальнення;

❖ недостатність базового слухового сприйняття, порушення фонематичних процесів;

❖ бідність та нестійкість зорових уявлень та відсутність взаємозв'язку слова із зоровим образом.

Отже, процес розвитку основних психічних процесів у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення має певні особливості. Мовленнєва недостатність залишає відбиток на розвитку психічних процесів таких дітей. Вони мають не лише порушення усіх сторін мовлення, але і відставання всіх психічних функцій.

Використана література:

1. Белова О. Б. Характеристика особливостей розвитку психічних процесів у дітей з нормальним та порушеним мовленнєвим розвитком. Луганськ: Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : Педагогічні науки, 2010, 92 с.

2. Керик О. Є. Особливості особистісного та соціального розвитку дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Київ: Актуальні питання корекційної освіти, 2016, 3 с.

3. Клочкова Ю. В., Дьячкова А. А. Особливості розвитку психічний процесів у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Запоріжжя: Соціальна та життєва практика в структурі професійної підготовки: теорія і практика, 2018, 94 с.

4. Савінова Н. В. Розвиток та особливості логопедичної термінології: змістовий аспект. Миколаїв: Науковий часопис. Корекційна педагогіка, 2012, 243 с.

5. Шеремет М. К. Логопедія. Підручник, третє видання, перероблене і доповнене. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013, 672 с.

МЕТОДИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ КОМУНІКАТИВНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ГОВОРІННІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Кравченко Тетяна Миколаївна

PhD, старший викладач кафедри англійської мови,
літератури, з методиками навчання,

Вантуш Євеліна Аттилівна

Студентка

Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Україна

Вступ. Навчання іноземної мови і зокрема англійської, яка визнана мовою міжнародного спілкування, займає важливе місце в системі освіти. Сьогодні до процесу навчання англійської мови пред'являються особливі вимоги. Ці вимоги пов'язані як із загальними освітніми цілями і завданнями в контексті здійснення цілісного педагогічного процесу, так і з приватними цілями, пов'язаними із здатністю спілкуватися англійською мовою на міжкультурному рівні.

Протягом довгого часу навчання іноземної мови у школах було більш спрямоване на формування мовних компонентів іншомовної комунікативної компетентності, таких як лексика, граматики, письмо, читання. Однак найголовніший аспект володіння мовою – здатність її застосування в усному мовленні – часто ігнорувалося.

Переважання мовного компоненту іншомовної освіти над мовленнєвим спричиняло ситуацію коли учні маючи значний словниковий запас та оперуючи граматичними знаннями, не завжди могли використати свої знання на практиці.

З метою вирішення цієї проблеми іноземними та вітчизняними методистами активно розроблялися засади комунікативного принципу навчання іноземної мови, формування іншомовної компетентності в говорінні.

Ціль роботи полягає в обґрунтуванні важливості методичного потенціалу комунікативних ситуацій як ефективного засобу для формування компетентності в говорінні учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Матеріали і методи. Проблему формування іншомовної комунікативної компетентності було висвітлено в працях провідних науковців-методистів, серед них: Н. Гез, Т. Вольфовська, Л. Біркун, Л. Брахман, С. Брумфіт, О. Волобуєва, Р. Джонсон, Г. Китайгородська, О. Коваленко, С. Козак, С. Мельник, Е. Пассов, С. Савіньон, М. Свейн, Д. Хаймс, Д. Шейлз та ін.

Під час дослідження були використані методи аналізу, синтезу, порівняння і узагальнення для вивчення праць зарубіжних і вітчизняних науковців

Результати і обговорення. Активний розвиток комунікативного та компетентнісного напрямків навчання іноземним мовам обумовлює пошуки і впровадження у практику нових прогресивних та ефективних методів і засобів формування іншомовної компетентності в говорінні школяра. Зокрема, все частіше викликає особливий інтерес методистів, педагогів, вчителів-практиків та науковців комунікативне навчання іноземної мови за допомогою використання навчально-мовленнєвих ситуацій, які моделюють типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування і зосереджені на живе спілкування.

Необхідною умовою та найважливішим засобом здійснення комунікативної спрямованості як провідного принципу сучасної методики є ситуативна зумовленість навчання іншомовної мови. Мова не реалізується поза ситуацією, інакше мова відбувається тільки за формою, а не по суті.

Ю. І. Пассов визначає ситуативність мови як «особливе її властивість, що виявляється в тому, що мовні одиниці в смисловому і часовому параметрах завжди співвідносяться з ситуацією і створюють потенційний контекст певного діапазону».

Ситуація, з одного боку, охоплює об'єктивні фактори реальної дійсності, а з іншого - її суб'єктивну інтерпретацію, яка не може бути точним

відображенням дійсності, оскільки розуміння умов спілкування залежить від особистого досвіду та власних уявлень комунікантів, а також їх стану в момент мовної взаємодії.

Визначення поняття «мовленнєва ситуація» численні та різнопланові. М.Л. Вайсбурд, А. А. Леонтьєв та Ю. І. Пассов вважають, що у план запропонованих різними дослідниками визначеннях мовної ситуації висувається той чи інший її компонент чи функція. Ось як визначають мовленнєву ситуацію відомі вчені у своїх дослідженнях:

- мовна ситуація - це сукупність умов, мовних і немовних, необхідних та достатніх для того, щоб здійснити мовну дію за наміченим планом;

- мовна ситуація - це сукупність причин, що викликає необхідність звернення до промови з метою впливу однієї людини на інших людей у процесі діяльності;

- мовна ситуація - це спеціально створені умови, обставини, система взаємодій співрозмовників з метою навчально-виховного впливу при здійсненні мовних дій іноземною мовою;

- мовна ситуація - це сукупність обставин, у яких відбувається комунікація, та відносин між предметами та явищами дійсності, що знаходять своє відображення у висловлюваннях;

- мовна ситуація - це динамічна, обмежена межами акта спілкування система взаємодіючих конкретних чинників об'єктивного та суб'єктивного плану.

На жаль, у рамках навчального процесу неможливо провести учнів через усі реальні ситуації спілкування. Отже, вміння спілкуватися іноземною мовою повинні формуватися в умовах навчально-мовленнєвих ситуацій, що моделюють та імітують реальне іншомовне спілкування.

Навчально-мовленнєва ситуація являє собою сукупність умов, що спонукають до вираження думок та використання при цьому певного мовного матеріалу.

Компоненти ситуації та їх призначення описані багатьма авторами.

Відмінність підходів спостерігається у кількості компонентів чи їх інтерпретації. Будь-яка ситуація визначається чотирма факторами:

1.обставини дійсності, у яких здійснюється акт мовного спілкування (обстановка);

2.відносини між комунікантами (особистість співрозмовника) та їх ролі;

3.мовленнєве спонукання або комунікативне завдання, яке співрозмовники хочуть вирішити в ході спілкування;

4.реалізації самого акта спілкування, який створює нові стимули до промови.

Існує кілька класифікацій навчально-мовленнєвих ситуацій. Ю. І. Пассов поділяє ситуації за такими критеріями:

- Адекватність процесу спілкування, куди він відносить природні ситуації, коли є коло питань, що спонукають до висловлювання, і штучні ситуації, створені з допомогою уяви;

- Спосіб відтворення. Відповідно до цього критерію виділяють немовні або екстралінгвістичні ситуації, створені за допомогою немовних засобів (ілюстрації, макети), та мовні чи лінгвістичні, коли стимулом до спілкування є опис;

- Обсяг висловлювання, створеного у конкретній ситуації. Автор виділяє мікро ситуації обсягом до двох-трьох реплік і макро ситуації, що є більш розгорнутий діалог.

Наведені вище ситуації автор визначає як систему відносин між комунікантами. В основі створення навчально-мовленнєвих ситуацій цього типу лежать чотири основні фактори: соціальний статус людини, її роль як суб'єкта спілкування, виконувана діяльність та моральні характеристики. Відповідно, Ю. І. Пассов виділяє чотири типи навчально-мовленнєвих ситуацій:

- Ситуації соціально-статусних взаємовідносин;
- Ситуації рольових взаємовідносин;
- Ситуації відносин спільної діяльності;
- Ситуації моральних взаємин.

Соціально-статусні взаємини складаються відповідно до соціальної структури суспільства. Суб'єкти постають як представники професійних груп (продавець), політичних чи громадських організацій, вікових груп (школяр, пенсіонер), територіальних спільнот (сусід). До другого типу відносять взаємовідносини, що реалізуються у виконанні певних ролей (турист-гід, лідер-підлеглий). Відповідно до третього типу, учні залучені до таких форм діяльності як навчально-пізнавальна, пошукова, трудова, художня, побутова. Відносини суб'єктів може мати характер взаємодопомоги, залежності, обміну досвідом тощо. Відповідно до четвертого типу навчально-мовленнєвих ситуацій, спілкування є формою виявлення та способом реалізації моральних відносин. Оскільки процес спілкування здійснюється між живими людьми, кожен із співрозмовників є особистістю з усіма властивими їй якостями та рисами.

Навчально-мовленнєві ситуації служать ефективною основою організації мовного матеріалу: процес спілкування є безперервний потік ситуацій, що змінюють один одного, тобто. ситуація є основою функціонування спілкування. Для створення навчально-мовленнєвої ситуації необхідно відібрати та організувати матеріал так, щоб він відповідав і структурній і змістовній стороні.

Відповідно до концепції М. Л. Вайсбурд, навчально-мовленнєві ситуації як компонент змісту визначають предметно-дійсний аспект навчального спілкування і служать засобом планування мовних умінь та навичок. Функцію контролю впливає з використання навчально-мовленнєвих ситуацій як одиниця планування. У процесі контролю здійснюється шляхом створення відповідних ситуацій, у яких перевіряється комунікативна адекватність володіння іноземною мовою.

Розглядаючи навчально-мовленнєві ситуації у системі прийомів навчання, М. Л. Вайсбурд також називає загально педагогічну функцію, що полягає у формуванні мовних умінь шляхом вирішення мовних завдань. Програмуєча функція навчально-мовленнєвих ситуацій забезпечує вирішення

наступного комунікативного завдання: сприятливі умови для самостійної участі в рамках запланованого вчителем акту мовного спілкування. Сюди можна віднести самостійне визначення учнями змісту повідомлення, вибір мовних засобів його реалізації, застосування своїх творчих здібностей.

Навчально-мовленнєві ситуації, взяті за основу навчання сприйняттю мовного повідомлення, виконують фасцинативну функцію – вплив на адресата з метою встановлення комунікативного контакту (інтонація, підвищення голосу, інтерес теми для співрозмовника). Також необхідно відзначити роль навчально-мовленнєвих ситуацій у формуванні індивідуального стилю спілкування у учнів.

Освітня функція полягає у вторинній соціалізації особистості, в процесі якої учні опановують знання про культуру і традиції народу країн, що говорять мовою, що вивчається.

Враховуючи перелічені вище функції навчально-мовленнєвих ситуацій, можна зробити висновок про те, що ситуація як методична категорія є одиницею організації процесу навчання спілкуванню іноземною мовою. Функції навчально-мовленнєвих ситуацій спрямовані не тільки на досягнення практичних цілей навчального процесу, але також мають загальноосвітнє та виховне значення, допомагаючи формувати кожного учня як комуніканта.

Таким чином, будучи організуючим початком та провідним способом у процесі навчання іншомовному спілкуванню, навчально-мовленнєва ситуація виступає як основний прийом навчання компетентності говоріння учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Висновки. Визначено комунікативну ситуацію як сукупність обставин, які спонукають людину до мовлення та які містять у собі стимул до мовлення. Мовна ситуація - це сукупність умов, мовних і немовних, необхідних та достатніх для того, щоб здійснити мовну дію за наміченим планом.

Підкреслено, що характерними є чотири типи навчально-мовленнєвих ситуацій: ситуації соціально-статусних взаємовідносин; ситуації рольових взаємовідносин; ситуації відносин спільної діяльності; ситуації моральних

взаємин.

Схарактеризовано дидактичні принципи: цілеспрямованості, наочності, міцності, свідомості, науковості, активності, виховного навчання, систематичності й послідовності, врахування індивідуальних особливостей учнів, ґрунтовності навчання, зв'язку навчання з життям тощо.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З НАВІГАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ СУДНАМИ

Крамаренко В. В.

старший викладач кафедри навігації і управління судном

Дунайський інститут Національного університету

«Одеська морська академія»

м. Ізмаїл, Україна

ORCID ID 0000-0003-0489-3937

Ведення: Для формування інформаційної компетентності майбутніх фахівців з навігації й управління суднами у процесі професійної підготовки важливе значення має застосування інтерактивних методів для формування у курсантів здатності узагальнювати, аналізувати та використовувати інформацію під час професійної та соціальної взаємодії. Для цього під час вивчення навчальних дисциплін «Океанські шляхи світу», «Управління ресурсами навігаційного містка», «Дії під час аварій, пошук і рятування на морі», «Навігаційні інформаційні системи», за С. Сисоєвою [1, с. 39], було передбачено використання таких інтерактивних форм і методів, як колективне вирішення творчих завдань, кейс-метод, практичні групові й індивідуальні вправи, евристичні бесіди, дискусії, методи «мозкового штурму» та «круглого столу».

Мета: Важливим інтерактивним методом, побудованим на основі діалогу, є колективне вирішення творчих завдань. Викладачі створювали творчу ситуацію, прямо чи опосередковано задавали мету, умови та вимоги. Це були завдання без повної інформації, завдання на прогнозування, оптимізацію чи рецензування. Під час вивчення навчальної дисципліни «Управління ресурсами навігаційного містка» курсанти прогнозували ситуацію обговорення розподілу обов'язків і встановлення черговості використання ресурсів навігаційного містка, визначали можливість оптимізації міжособистісних відносин та

покращення інформаційного обміну між командою містка, один з одним та з машинним відділенням й іншими департаментами. Важливими також були завдання, що передбачали оцінку порядку та результативності обговорення плану проходження, вилічення конкретних дій, необхідних для зон з інтенсивним рухом, мілководдя, обмежень швидкості, вимог до двигуна та станцій. Такі завдання допомагали формувати у курсантів уміння пояснювати сутність понять зі сфери судноводіння, поширювати інформацію щодо управління персоналом на судні та його підготовки для вирішення повсякденних робочих завдань.

Матеріали та методи: Ще один важливий етап роботи під час експерименту – навчання курсантів того, як відстоювати свою позицію в дискусіях і домагатися впровадження своїх ідей, як протидіяти непевності та труднощам. Для цього важливе значення має використання методів «мозкового штурму» та «круглого столу». Під час викладання навчальної дисципліни «Управління ресурсами навігаційного містка» курсанти брали участь у дискусіях на такі теми: «Взаємодія із командою містка: гармонізація чи конфронтація?», «Мовленнєве середовище і діяльність навігаційної вахти містка», «Чому потрібен діалог із командою містка?», «Чи треба «прощати» за помилку?», «Дисциплінарна бесіда: покарання чи виправдання?» та ін. У такий спосіб курсанти вчилися здобувати інформацію у складі групи та ефективно її використовувати для досягнення конкретної мети професійної діяльності, обґрунтовувати власну точку зору та робити висновки, використовуючи основні теорії та концепції у сфері судноводіння. Зазначені діалогічні методи є найкращим способом взаєморозуміння та співпраці для майбутніх фахівців з навігації та управління судном. За допомогою діалогу вони вчилися отримувати і передавати інформацію про основні закони, теорії, принципи, методи і поняття навігації та управління морськими суднами, з'ясовувати специфіку руху суден, способи визначення найвигідніших шляхів для плавання в різних районах світового океану та ін.

Результат та обговорення: Для розвитку в майбутніх фахівців з навігації та судноводіння умінь поширювати інформацію щодо управління судном, керування робочим навантаженням, доносити до інших людей власний досвід у галузі судноводіння, робити запити чи подавати свої пропозиції щодо вирішення нагальних проблем було використано методи текстуального опрацювання. Для відпрацювання умінь курсантів працювати з текстовою інформацією під час вивчення навчальної дисципліни «Навігаційні інформаційні системи» вони виконували різні види завдань: підбирали інформаційні джерела для повідомлення на тему «Електронні карти: для чого вони потрібні судноводію?», готували повідомлення щодо особливостей вертикального геодезичного датуру, необхідності навчання фахівців з навігації та управління суднами інформаційної компетентності, історії створення навігаційних електронних систем. Курсанти склали тезовий план інформаційного повідомлення на тему «Техніко-експлуатаційні вимоги до ЕКДІС», визначали відмінності між різними форматами електронних карт, склали план-конспект інформаційного повідомлення про засоби спілкування НІС з оператором або готували повідомлення, мета якого – переконати однокурсників у необхідності підвищувати рівень своєї інформаційної компетентності (через посилення на приклади з життя відомих мореплавців).

Висновок: Загалом використання діалогічних методів допомогло вчити курсантів здобувати інформацію у складі групи та ефективно використовувати її для досягнення конкретної мети професійної діяльності, обґрунтовувати власну точку зору та висновки, використовуючи основні теорії та концепції у сфері судноводіння, відстоювати свою позицію в дискусіях. Для розвитку в курсантів умінь повідомляти інформацію та висловлювати свою думку під час експериментального навчання викладачі також вчили їх прийомів аналізу інформації зі сфери судноводіння, смислового групування матеріалу, упорядкування, усного й писемного відтворення інформації.

Література:

1. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Київ: ЕКМО, 2011. 320 с.

ТВОРЧИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНТЕГРОВАНИХ ТА БІНАРНИХ УРОКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ЛІТЕРАТУРНО-МОВНОЇ ОСВІТИ

Курило Наталія Григорівна
Чаленко Тетяна Володимирівна
Викладачі ДПТНЗ «Сумський центр
професійно – технічної освіти»

Анотація. У статті дано теоретичне обґрунтування значення уроків української мови та літератури з професійною складовою для розвитку мовлення учнів, підкреслюються метапредметні функції мови як «засобу прилучення до духовного багатства та кулінарного мистецтва, культурно-історичного досвіду людства.

Особливе значення в освітній політиці держави приділяється вивченню української мови, оскільки саме мова формує цивільні, етнічні та соціальні цінності, є засобом вираження внутрішнього світу людини. Українська мова «являється засобом залучення до духовного багатства української культури і традицій, основним каналом соціалізації особистості, залучення її до культурно-історичного досвіду людства» [1], сприяє формуванню цілісного світогляду. Звернення до культурних цінностей на уроці стає все більш актуальним вимогою часу. Можливо, це пов'язано з тим, що «відсутність чітко вираженої національної ідеї, відродження традицій і культури.

Ключові слова: інтегрований урок, культура, традиції, інтерактивні технології, бінарний урок.

Вступ. Актуальність дослідження. Інтегрований урок – це урок, який проводиться з метою розкриття загальних закономірностей, законів, ідей, теорій, відображених у різних науках і відповідних їм навчальних предметах [3]. Інтегроване навчання – це процес, у якому цінується різноманітність унікальний внесок кожного учня в класі. У освітньому процесі кожна дитина відчуває себе в безпеці і має почуття приналежності до групи. Учні та їх батьки

беруть участь у визначенні освітніх цілей і прийнятті рішень, а у шкільного персоналу є достатній рівень кваліфікації, підтримка, гнучкість і ресурси для виховання, заохочення і задоволення потреб усіх учнів [4]. Головний обов'язок шкільних установ полягає в тому, щоб охопити різноманітні і особливі потреби всіх учнів, виявляти та мінімізувати бар'єри на шляху навчання і спілкування, створювати толерантну і поважну атмосферу, в якій кожна 71 людина сприймається як цінна особистість [2]. Для введення інтегрованих курсів існує багато передумов, основна з них – зменшення перевантаження дітей. Інтегровані уроки мають на меті поєднати блоки знань з різних предметів та тем, щоб розширити та збагатити сприйняття учня. Таким чином, школярі пізнають явище всебічно, а знання стають цілісними.

Мета– розкрити загальні закономірності та методичні прийоми підготовки та проведення інтегрованих уроків, вказати на їх значення та глибокі засади професійності, у використанні міжпредметного арсеналу предметів професійного та розвиваючого змісту.

Основна частина. Інтегровані уроки більш цікаві, тому що не кожний день на уроці присутні два викладачі одночасно, вони допомагають вирішувати більшу кількість задач, використати різні методи і форми навчання, інформаційно-комунікаційні технології, педагогічні програмні засоби навчання. Застосування в навчальному процесі інтегрованих технологій та інтерактивних форм і методів навчання сприяє формуванню навичок і вмінь учнів, виробленню цінностей, створенню атмосфери співробітництва, активної взаємодії учнів. Це така організація навчального процесу, за якої не можлива не участь учня в колективному процесі пізнання, співнавчання, взаємонавчання [4]. Цікаво, що характерною рисою початкової школи більшості закордонних країн стало навчання за інтегрованими курсами. Так, читання, письмо, усне мовлення об'єднанні в мистецтво мовлення; відомості з географії, громадянства – у суспільствознавство; відомості з фізики, хімії, біології, астрономії – у природознавство. Методичне проведення інтегрованих уроків потребує дуже високого професіоналізму й ерудиції вчителів [2]. Ідея

інтегрованого навчання актуальна, оскільки з її успішною методичною реалізацією передбачається досягнення мети якісної освіти, тобто освіти конкурентоздатної, спроможної забезпечити кожній людині самостійно досягти тієї чи іншої життєвої цілі, творчо самостверджуватися в різних соціальних сферах. Інтеграційні процеси в освіті тривають, і вони різноманітні, але мета їх одна – розвинена, креативна особистість, здібна до творчого пошуку [4]

Важливу роль у підвищенні ефективності інтегрованого уроку відіграє його навчально-матеріальне та технічне оснащення (демонстраційні матеріали та прилади; матеріали для проведення дослідів, спостережень; аудіовізуальні засоби, таблиці, графіки, схеми, алгоритми, інструкції, тренажери, дисплеї) [1]. Професія кухаря-кондитера потребує фахівців з високою естетичною культурою, що виявляється у манерах спілкування, зовнішньому вигляді, в умінні відчувати та створювати красу. Серед необхідних професійно важливих якостей є також добре розвинені органи чуття, художній смак, уміння поєднувати форми та кольори, схильність до образотворчості, розвинена уява та фантазія тощо. Художній аспект діяльності кухарів-кондитерів потребує ще у період навчання готувати майбутніх фахівців до професійної творчості, а найбільший спектр можливостей для продовження навчання і розвитку творчих здібностей надають позаурочні та позанавчальні форми. Вагомий вклад у розвиток професійної творчості вносить систематична участь учнів у спеціалізованих гуртках і клубах, проблемних групах, діяльність яких спрямована на удосконалення професійної майстерності майбутніх робітників; проведення екскурсій, диспутів, круглих столів, семінарів, майстер-класів, арт-класів; участь у чемпіонатах з кулінарії, науково-практичних конференціях, фестивалях кулінарного мистецтва, конкурсах і олімпіадах; випуск журналів та газет [3]. У процесі шліфування фахової творчості, як однієї з граней професійної компетентності, провідну роль відіграють майстер-класи, фестивалі, конкурси, гуртки професійного спрямування, виставки. Зазначені форми є практико орієнтованими, тому учні охоче залучається до співпраці та взаємодії, а невимушені обставини, у яких відбуваються заходи, сприяють

розвитку творчого потенціалу, що підвищує їх ефективність. Серед популярних та ефективних для розвитку творчих здібностей позанавчальних організаційних форм є фестиваль (фр. festival та лат. festivus – святковий, веселий) – масове святкове дійство, що включає огляд чи демонстрацію досягнень у певних видах мистецтва. В Україні проводяться музичні, мистецькі, історичні, кінофестивалі, а також великою популярністю користуються гастрономічні фестивалі. Щороку в Україні проходить понад 100 гастрономічних свят, які за охопленням учасників поділяються на місцеві, регіональні, національні та міжнародні. Серед відомих тематичних фестивалів традиційними стали: Свято пампуха, Національне Свято Шоколаду, Свято сиру і вина, Свято «На каву до Львова», Фестиваль «Львів на тарілці», Фестиваль Пива, Фестиваль кукурудзи, Сливовий фестиваль, Фестиваль паприки, Фестиваль-конкурс різників свиней, Фестиваль дерунів, Фестиваль «Галицька дефіляда», Свято вина «Закарпатське Божоле», Фестиваль «Український кавун – солодке диво», Фестиваль-квест «Борщик у глиняному горщику» [10]. Активними учасниками, а деколи і організаторами, різноманітних гастрономічних фестивалів є професійно-технічні навчальні заклади. Підвищений інтерес і традиційне проведення фестивалів доводить ефективність таких навчальних форм. Підготовка та участь у таких дійствах поглиблює знання та удосконалює уміння учнів, спонукає їх до творчості, дає можливість продемонструвати свої здібності та унікальність. Водночас, фестиваль як організаційна форма навчання, має пізнавальний характер. Здобутий досвід під час підготовки та участі у заході, учні можуть застосовувати у своїй майбутній професійній діяльності, адже основною метою фестивалю є – демонстрація досягнень. Одним із традиційних щорічних фестивалів є «Український вареник – символ родинної кухні», який відбувається на базі професійного ліцею і має міжнародний сенс.

Форми інтеграції можуть бути наступними: -інтегрований урок – сучасна, найбільш ефективна та дієва форма навчання, оскільки предметний матеріал, що вивчається, тут же знаходить практичне застосування при вивченні інших предметів. -інтегрований фрагмент уроку - використання окремих

елементів інтеграції не на усьому уроці, а тільки на одному з його етапів (актуалізації, мотивації, чи закріпленні). Інтегровані уроки часто супроводжуються відкриттями і знахідками. Це, в якомусь сенсі, наукова діяльність. Особлива цінність цього явища в тому, що роль дослідників виконують учні. Крім перерахованого вище, нетрадиційні уроки такого типу краще розкривають і творчий потенціал педагога.

Це не тільки новий етап у професійній діяльності викладача, а й чудова можливість для нього вийти на новий рівень відносин з учнівським колективом, підняти власний рівень самооцінки, логічного мислення учня. Готуючись до інтегрованих уроків, учитель як професіонал і ерудит має уникати одноманітності в їх побудові. Кожен такий урок має містити елемент новизни, інновації, свіжий методичний струмінь, бути цікавим для учнів. Учителі повинні так спланувати проведення інтегрованого уроку, щоб на кожен предмет випала б однакова кількість часу, а завдання не дублювалися, а доповнювали або продовжували один одного. Розвивальні можливості інтегрованих уроків досить потужні, адже на них учні включаються у різні види життєвої діяльності людини. Найголовніше – спроектувати роботу школярів таким чином, щоб усі види навчально-виховної діяльності злилися в єдине ціле, при цьому необхідно викликати, підтримувати й активізувати їхню творчу діяльність, пізнавальні можливості, самостійну роботу. Важливим методичним аспектом інтегрованих уроків є визначення продуктивних методів, прийомів і засобів, добір дидактичного матеріалу для інтегрованих уроків. Методи, що можуть бути застосовані на інтегрованих уроках мови, мовлення і літератури, мають на меті виконання завдань переважно компаративного, зіставного, творчого характеру. На інтегрованому уроці мови і літератури здійснюються різні види аналізу тексту: змістовий, мовний, літературознавчий, стилістичний, типологічний, жанровий, композиційний тощо.

Аналіз тексту вимагає від учителя чіткого керівництва послідовними діями, а від учнів – великої розумової діяльності, що базується на знаннях: всієї системи мови, необхідних для встановлення стильової, типологічної та

жанрової приналежності висловлювання, і літературних теоретичних понять, потрібних для розуміння мистецтва слова, змісту літературного твору, його жанрових і стилістичних особливостей. Вважаємо, що досить ефективним є метод проектів, який дає змогу різновекторно характеризувати явище чи поняття, що вивчається. Такі проекти зацікавлюють учнів, дають можливість виявити себе як дослідника, так і знавця мови, а також ритора. Інтегрованими проектами можуть бути такі: «Влучні вислови поета / письменника», «Історія фразеологізму», «Музика у словах», «Слова-фарби у поезії», «Мовний портрет головного героя твору» та ін.

Ой, мій милий вареничків хоче,

Ой, мій милий вареничків хоче.

Навари, милая, навари, милая,

Навари, у-ха-ха, моя чорнобривая!

Та й дров же нема, милий мій, миленький,

Та й дров же немає, голуб мій сизенький!

Нарубай, милая, нарубай, милая,

Нарубай, у-ха-ха, моя чорнобривая!

Походження назви «вареники» пішло від слова «варити». Але так само це блюдо мало ще одну назву – «вареники з піском», що означає ситні вареники. Вони ніколи не мають солодку начинку, а тільки обсмажене сало з борошном. Такі вареники популярні на Чернігівщині та Полтавщині.

«Ситні вареники», отримали свою назву теж через ситну начинку: капуста, товчений горох, квасоля. Вони мають свою популярність в Харкові.

У регіонах західної України, вареники називають «пирогами». Їх варили в окропі, потім виймали ополоником, складали в макітру і заливали засмажкою з рослинної олії або вершкового масла, а так само з сала з цибулею. Давали настоятися десять хвилин і подавала на стіл.

Так само існують «вареники з сюрпризом», часто їх готують на новорічні та різдвяні свята, коли можна було гадати.

«Українська пісня й українське слово» з метою вивчення фольклору й аналізу мовних одиниць як засобів творення стилістичних фігур. В. Сухомлинський надавав творам усної народної творчості великого значення і наголошував: «Мелодія і слово – це могутня виховна сила, яка розкриває перед дитиною народні ідеали і сподівання [4]».

Висновки. Навчальний заклад повинен стати справжнім осередком культури тоді, коли в ній панують 4 культу: культу Батьківщини, культ людини, культу книги і культу рідного слова. Створення цілісного інтегрованого освітнього простору з наскрізним процесом навчання і виховання, в якому «через красиве до людяного» готував своїх учнів до життя. Нині в умовах впровадження концепції інтегрованої професійної освіти ці слова набувають сучасного віддзеркалення відповідно до ключових цілей освіти: у патріотичному вихованні, людиноцентризмі, гуманізмі, розвитку літературної і комунікативної компетентності особистості учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варзацька Л. Методика інтегрованого уроку мови / Лариса Олександрівна Варзацька // Дивослово. – 2019. – №3. – С. 31 – 50.
2. Донченко Т. Уроки мови мають стати уроками словесності /Тамара Кузьмівна Донченко // Дивослово. – 2018. – № 4. – С. 36 – 38.
3. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі : монографія / І.А.Кучеренко. – Умань : Видавець ФОП Жовтий О.О., 2019. – 410 с.
4. Інформаційно-комунікаційні технології в педагогічній освіті : навч. посіб. / за наук. ред. О. М. Пехоти, Т. В. Тихонової. Миколаїв : Іліон, 2018. 252 с.
5. Зязюн І. А. Філософія педагогічної дії : монографія. Черкаси : Вид. від ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2018. 608 с.
6. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Вид. 2-ге. Київ : Т-во «Знання» України, 2019. 520 с.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО РОБОТИ З БАТЬКАМИ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Міколута Дінара Олександрівна
студентка III курсу факультету початкової освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Науковий керівник:
Байдюк Любов Миколаївна,
викладач факультету початкової освіти
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Сучасний стан українського суспільства, процеси, які відбуваються в політичному, економічному та духовному житті країни, спонукають по-новому розглянути проблеми взаємодії сім'ї та школи. Адже їх активна співпраця є запорукою успіху у навчанні та вихованні учнів. Виховання учня в школі й сім'ї – це єдиний нерозривний процес, а тому дуже важливо, щоб учителі й батьки об'єднали свої зусилля та можливості й перейшли до тісної співпраці в організації спільної діяльності з виховання дітей.

Чимало досліджень, присвячених методам і формам роботи педагога з батьками у навчально-виховному процесі початкової школи (Азаров Ю., Коменський Я., Корчак Я., Макаренко А., Монтессорі М., Савченко О., Спок Б., Сухомлинський В., Ушинський К., Щукіна Г. та ін.).

Про специфіку психолого-педагогічної і соціально-педагогічної роботи навчального закладу з батьками, проблеми і труднощі на цьому шляху було описано педагогами (Губенко О., Голубенко М., Дьоміна А., Мельничук Л., Мосієнко М.), психологами (Карпенко З., Клименко В., Коваленко А., Слободянюк І., Шандрюк С.).

Висока відповідальність батьків перед собою і суспільством за виховання своїх дітей вимагає від них ґрунтовних знань в психолого-педагогічній галузі. Тому, із широкого кола виховних проблем, які потребують розв'язання, важливо зосередитися на осучасненні, модернізації роботи навчального закладу

із сім'єю. Звідси випливає необхідність рішучого подолання стереотипів старого мислення у сімейному вихованні. Тому потрібна нова нестандартна підготовка майбутніх вчителів початкових класів до роботи з батьками, формування у них вмінь використовувати інноваційні методи роботи з батьками, що допоможуть переглянути засади родинно-шкільного виховання, стосунки між школою і сім'єю, допоможуть організувати спільну діяльність, спонукатимуть до пошуку нових шляхів, форм і методів взаємодії вчителя початкових класів з учнями та їхніми батьками. [1, с. 72].

Важливо організувати співпрацю з батьками новими сучасними методами та технологіями, наприклад, інтерактивними. Суть інтерактивної роботи полягає в тому, що процес відбувається за умови постійної, активної, позитивної взаємодії всіх учасників. Відбувається колективна, групова, індивідуальна робота. Організація інтерактивного навчання передбачає використання дидактичних і рольових ігор, моделювання життєвих ситуацій, створення проблемної ситуації.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності (за І. Дичківською) – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагогів мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії [2, с. 34]. За структурою це складне інтегроване утворення, яке охоплює різноманітні якості, властивості знання, навички особистості. Показники готовності до інноваційної педагогічної діяльності:

- усвідомлення потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці;
- інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи;
- готовність до подолання труднощів, пов'язаних змістом та організацією інноваційної діяльності;
- володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових.

Так як упровадження інновацій – це складний процес, який у різних вчителів відбувається по-різному. Тому є суто об'єктивні речі, з приводу яких потрібно надавати педагогам методичні консультації, а саме: як включити розробку до навчально-виховного процесу; які прийоми, методи, форми роботи слід використовувати, впроваджуючи ту чи іншу технологію. Говорячи про суб'єктивну сторону даного процесу, то викладачам вищих навчальних закладів можна запропонувати створити такі умови, при яких формування готовності майбутніх вчителів початкової школи до використання інтерактивних технологій в роботі з батьками буде ефективним [3, с. 142].

На основі даних дослідження ми розробили такі критерії готовності студентів до використання інтерактивних технологій у роботі з батьками: мотиваційно-цільовий (формування мотиваційної і цільової сфери; усвідомлення значущості інтерактивної технології при роботі з батьками), когнітивний (формування знань про сутність інтерактивної технології навчання при організації навчально-пізнавальної діяльності і можливість її застосування у роботі з батьками), операційно-діяльнісний (формування умінь і навичок застосування інтерактивної технології у роботі з батьками).

Список використаних джерел

1. Антонов Г. В. Компоненти організаційно-педагогічної діяльності із запобігання і подолання конфліктів у педагогічному вищому навчальному закладі // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Зб. наук. пр./ Г. В. Антонов. – Луганськ: СНУ, 2005. – Вип.3 – С.72-80
2. Виноградова Т.В. Співпраця сім'ї та школи на сучасному етапі // Виховна робота в школі / Т.В. Виноградова – 2010. - №2. - С. 2-34.
3. Кириленко С. В. Нові технології виховання. – Т., 2005 / С.В. Кириленко. – С. 142.

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ РІЗНИХ ТИПІВ ТА ПІДПОРЯДКОВАНOSTІ НА ЗАСАДАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Попович Лідія Миколаївна
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8231-8124>

Вступ./Introductions.

В умовах змін у національній освіті нова модель системи управління загальної середньої освіти, державно-громадська, сьогодні має бути більш відкритою та демократичною, так як « громадське суспільство в Україні... хоче контролювати процес здобуття освіти особистістю через вплив своїх громадських організацій та об'єднань, що ускладнює систему управління освітянською сферою і призводить до формування системи державно-громадського управління освітою.» [1].

Вітчизняні вчені у своїх наукових працях висвітлюють проблеми державно-громадського управління закладами освіти, загальної середньої освіти, опорних закладів освіти, економічно-правових умов функціонування опорних закладів освіти; особливості управління ними та функції керівника; розкривають сутність державно-партнерської взаємодії суб'єктів управління опорними закладами освіти; стан і перспективи автономії закладів освіти; інноваційні технології та інструменти в практиці управління керівників опорних закладів на засадах державно-партнерської взаємодії: О. Онаць, Г. Калініна, М. Малюга, В. Мелешко, Л. Попович, М. Топузов, Б. Чижевський. [2].

Матеріали і методи./Materials and methods.

Опрацьовано наукові джерела по темі наукового дослідження та анкети керівників експериментальних закладів освіти Київської та Житомирської областей 2021-2022 років.

Мета роботи./Aim.

Українські вчені, педагоги-практики, управлінці на основі теоретичних узагальнень та практичного досвіду пропонують різноманітні варіанти удосконалення системи управління освітою в закладах загальної середньої освіти, шляхи упровадження яких дало б змогу сприяти розвитку громадської складової, такої як: громадські, наглядові, піклувальні ради закладів середньої освіти, до яких мають входити представники громадських організацій, батьківських громад, бізнес структур тощо.

Проте проблема реалізації форми державно-громадського управління закладів освіти різних типів та підпорядкованості на засадах партнерської взаємодії висвітлена недостатньо, хоча і є актуальною в умовах децентралізації освіти, розвитку місцевого самоврядування та реформування загальної середньої освіти. У ході нашого наукового дослідження передбачено аналіз стану державно-громадської партнерської взаємодії у сфері освіти та в державно-громадському управлінні закладами загальної середньої освіти в умовах розвитку місцевого самоврядування та з'ясування існуючих проблем державно-громадського управління, особливості управління в закладах різних типів та підпорядкованості та створення субмоделі державно-громадського управління на засадах партнерської взаємодії.

Результати і обговорення./Results and discussion

Аналіз анкет респондентів керівників експериментальних закладів освіти показує, що сьогодні проблеми упровадження державно-громадської взаємодії закладів освіти на засадах партнерства, загальної середньої освіти з іншими державними та приватними установами має недостатній зворотній зв'язок – 35%; також є недостатнім розвиток демократичних взаємин в управлінні освітою територіальних громад – 32 %; обмеження автономії закладів освіти – 25%, респонденти вважають оптимальною формою управління державно-громадську як законодавчо визначену форму в сфері освіти на державному рівні – 38 %.

Реалізація змісту державно-громадського управління закладами освіти на засадах державно-громадської партнерської взаємодії полягає у партнерській взаємодії державних органів, громадських об'єднань та організацій, які сприяють гуманізації та громадсько правовому закріпленню різноманітних організаційно-правових форм взаємодії суб'єктів освітнього та управлінського процесів; широкому залученню до партнерської співпраці юридичних та фізичних осіб на взаємовигідних умовах, демократизації всіх органів державної влади, місцевого самоуправління, територіальних громад та управління освітою; організації та розвитку асоціацій, громадських організацій та інших форм діяльності суб'єктів управління та освітнього процесу (це і професійні об'єднання, асоціації педагогічних працівників, керівників закладів освіти, органи учнівського самоврядування та батьківські ради) до взаємодії на засадах партнерства та демократичного стилю керівництва діяльністю закладів загальної середньої освіти залежно від місцевих умов функціонування закладів освіти; тобто заклад загальної середньої освіти має стати центром розвитку місцевої громади.

Важливим в умовах військового стану в Україні, є використання онлайн ресурсів в управлінні закладами загальної середньої освіти, онлайн зв'язку з педагогічними працівниками, вихованцями, батьківською громадою; надання консультацій шкільних психологів, соціальних педагогів учням, які опинилися в скрутних життєвих обставинах.

Висновки/Conclusions

В таких умовах необхідною є потреба створення, теоретичного обґрунтування та використання закладами освіти практичної субмоделі державно-громадського управління закладами загальної середньої освіти різних типів та підпорядкованості на засадах партнерської взаємодії.

Література

1. Модус державно-громадського управління освітою : монографія / Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова; за

науковою ред. В. П. Беха; редкол.: В. П. Бех (голова), Н. В. Крохмаль (заст. голови) [та ін.]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 16.

2. Економічно-правові умови державно-партнерської взаємодії суб'єктів управління опорних закладів освіти: практичний посібник / О.М. Онаць, Г.М. Калініна, М.М. Малюга, В.В. Мелешко, Л.М. Попович, М.О. Топузов, Б.Г. Чижевський. / за ред. О. М. Онаць [Електронне видання] - Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021 - 97 с.

ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ «ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄВИХ НАВИЧОК» ПОВНОЛІТНІХ СУБ'ЄКТІВ ПРОБАЦІЇ

Сушик Наталія Степанівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи
Волинський національний університет імені Лесі Українки
м. Луцьк, Україна

Вступ./Introduction. Згідно з нашою науковою позицією, обґрунтований компетентнісний підхід до визначення мети, завдання, структури, змісту, форм, методів, засобів, умов реалізації технології соціального виховання «Формування життєвих навичок» повнолітніх суб'єктів пробації, зорієнтований на здобуття особистістю інтегрованої сукупності компетентностей (комунікативної, соціальної, життєвої) [1, с. 893–894] з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей визначеної цільової групи людей, зокрема:

1) компетентність повнолітніх суб'єктів пробації – здатність активізувати, мобілізувати, ефективно застосувати компетенції (цінності, ціннісні орієнтації, знання, переконання, вміння, навички) відповідно до вимог, викликів, можливостей у визначеному контексті [1, с. 894];

2) комунікативна компетентність повнолітніх суб'єктів пробації – «здатність особистості толерантно й ефективно спілкуватися з людьми в різних життєвих ситуаціях [1, с. 894]»;

3) соціальна компетентність повнолітніх суб'єктів пробації – «здатність особистості ефективно співпрацювати з партнерами у групі, команді, колективі, виконувати різні соціальні ролі та функції» («громадянина», «працівника», «чоловіка/дружини», «батька / матері» та інші) [1, с. 894–895];

4) життєва компетентність повнолітніх суб'єктів пробації – «здатність особистості успішно вирішувати актуальні завдання в усіх сферах

життєдіяльності, спрямовувати соціальні й особистісні ресурси на самовдосконалення (самопізнання, саморозвиток, самоосвіту, самовиховання) [1, с. 894]».

Мета статті. / Aim. Обґрунтувати особливості, об'єкт, суб'єкт, мету, завдання, структуру, зміст, форми, методи, умови ефективної реалізації технології соціального виховання «Формування життєвих навичок» повнолітніх суб'єктів пробації на основі компетентнісного підходу.

Матеріали і методи. / Materials and methods. Із метою обґрунтування компетентнісного підходу в реалізації технології соціального виховання «Формування життєвих навичок» повнолітніх суб'єктів пробації, ми проаналізували мету, структуру, зміст тренінгових занять до пробаційної програми «Формування життєвих навичок» визначеної цільової групи учасників (Журавель, Короленко, Мельник, Пуха, Строева, 2019) [2].

Результати і обговорення. / Results and discussion. Технологія соціального виховання «Формування життєвих навичок» повнолітніх суб'єктів пробації визначається такими особливостями: 1) *цілеспрямована*, здійснює розвиток, формування інтегрованої сукупності компетентностей (комунікативної, соціальної, життєвої) особистості; 2) *модульна*, складається з чотирьох змістових модулів: «Успішне спілкування», «Сім'я та цінності», «Освіта та працевлаштування», «Цілепокладання та побудова життєвих планів»; 3) *групова*, визначає проведення тридцяти п'яти тренінгових занять; 4) *інтерактивна*, передбачає застосування форм, методів, прийомів, засобів соціального виховання особистості на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії тренерів і учасників цільової групи (див. табл.).

Таблиця

Характеристика технології соціального виховання

«Формування життєвих навичок» повнолітніх суб'єктів пробації

<i>№ з/п</i>	<i>Компоненти технології</i>	<i>Характеристика компонентів технології</i>
1.	<i>Об'єкт технології</i>	повнолітні суб'єкти пробації
2.	<i>Суб'єкти реалізації</i>	куратори пробаційних програм для повнолітніх

	<i>технології</i>	суб'єктів пробації, фахівці із соціальної роботи, інші надавачі соціальних послуг, які необхідні для реалізації пробаційної програми	
3.	<i>Мета технології</i>	розвиток, формування інтегрованої сукупності компетентностей повнолітніх суб'єктів пробації	
4.	<i>Завдання технології</i>	розвиток, формування комунікативної, соціальної, життєвої компетентностей повнолітніх суб'єктів пробації	
5.	<i>Структура технології</i>	<i>Модуль 1. «Успішне спілкування» (вісім занять)</i>	
		<i>Модуль 2. «Сім'я та цінності» (одинадцять занять)</i>	
		<i>Модуль 3. «Освіта та працевлаштування» (вісім занять)</i>	
		<i>Модуль 4. «Цілепокладання та побудова життєвих планів» (вісім занять)</i>	
6.	<i>Зміст технології</i>	1) розвиток, формування комунікативної компетентності повнолітніх суб'єктів пробації:	
		цінність	спілкування
		ціннісна орієнтація	ефективне спілкування
		знання	сутність, функції, види, рівні, стилі спілкування; сутність, показники, критерії, принципи побудови, методи вдосконалення позитивних, міжособистісних взаємин з людьми; сутність, особливості, принципи, норми, правила, моделі ефективного спілкування; причини, види, рекомендації щодо профілактики бар'єрів у спілкуванні; сутність, види, прийоми активного слухання співрозмовників; сутність, види, принципи, правила дотримання особистих кордонів людини; алгоритм відновлення ефективних міжособистісних взаємин; сутність, ознаки, моделі ефективної командної взаємодії
		переконання	особиста відповідальність за

			ефективне спілкування з людьми	
		уміння, навички	ефективно застосовувати стилі, моделі, засоби спілкування; встановлювати психологічний контакт, активно слухати, переконувати співрозмовника; попереджати та долати бар'єри в спілкуванні; співпрацювати та взаємодіяти в команді	
		здатність	ефективно спілкуватися з людьми	
<p>Модуль 2. «Сім'я та цінності». Заняття 1. «Знайомство. Вступ до модуля/програми. Значення цінностей». Заняття 2. «Прояв цінностей в нашому житті». Заняття 3. «Життя згідно з цінностями». Заняття 4. «Цінність сім'ї та стосунків». Заняття 5. «Партнерство. Рівність чоловіків та жінок». Заняття 6. «Закони сімейного життя». Заняття 7. «Життя без насильства». Заняття 8. «Розвиток сім'ї». Заняття 9. «Відповідальна статеві поведінка та репродуктивне здоров'я». Заняття 10. «Ефективне батьківство». Заняття 11. «Здорові стосунки в</p>	2) розвиток, формування соціальної компетентності повнолітніх суб'єктів пробації:			
		цінність	сім'я	
		ціннісна орієнтація	благополучна, щаслива сім'я	
		знання	сутність, види, функції, система цінностей, її вплив на стиль поведінки, життя людини та сім'ї; конструктивні, деструктивні мотиви створення сім'ї; сутність, ознаки, функції, класифікація сім'ї; сутність, ознаки партнерської сім'ї; фактори, причини, види соціально-психологічного клімату в сім'ї; гендерні ролі та стереотипи, гендерна нерівність, рівність і партнерство, права й обов'язки в сім'ї; сутність, причини, види, ознаки, етапи, наслідки насильства в сім'ї; алгоритм ведення конструктивної дискусії в сім'ї; етапи та кризові періоди розвитку сім'ї; ознаки негативних сімейних взаємин; сутність, особливості репродуктивного здоров'я чоловіків і жінок; види інфекцій, що передаються статевим шляхом; профілактика ризикованої статевої поведінки	

<p>родині».</p>		<p>людини; сутність усвідомленого, відповідального, компетентного батьківства; особливості психофізіологічного розвитку дітей на різних вікових етапах; стилі виховання дітей; принципи, норми, правила ефективного спілкування в сім'ї</p>
	переконання	<p>відповідальне ставлення до прав та обов'язків в сім'ї</p>
	уміння, навички	<p>розвивати, сформувати систему позитивних цінностей особистості та сім'ї; реалізувати права і виконувати обов'язки в сім'ї; відповідальної статевої поведінки особистості; усвідомленого, відповідального, компетентного батьківства; ефективного спілкування в сім'ї</p>
	здатність	<p>здатність створити благополучну, щасливу сім'ю</p>
<p>Модуль 3. «Освіта та працевлаштування» Заняття 1. «Знайомство. Вступ до модуля/програми. Цінність нашої праці». Заняття 2. «Вчитися ніколи не пізно». Заняття 3. «Шукаємо роботу». Заняття 4. «Торгівля людьми. Правила безпечного працевлаштування». Заняття 5. «Спілкування з роботодавцем телефоном». Заняття 6. «Важливі навички для співбесіди».</p>	цінність	<p>освіта, професія, працевлаштування</p>
	ціннісна орієнтація	<p>якісна освіта, конкурентоздатна професія, ефективне працевлаштування</p>
	знання	<p>об'єктивні, суб'єктивні причини відмови від роботи; інтереси, мотиви, знання, вміння, навички, якості необхідні для працевлаштування; алгоритм влаштування на роботу; ринок праці, джерела пошуку вакантних робочих місць, вакансії, вимоги до освітньої, професійної кваліфікацій працівника, правилами написання резюме; сутність, ознаки, види торгівлі людьми; методи та правила безпечного працевлаштування в Україні та за кордоном; мета, завдання, етапи спілкування з роботодавцем по телефону;</p>

<p><i>Заняття 7.</i> «Планування бюджету».</p> <p><i>Заняття 8.</i> «Подолання виробничих проблем».</p>		мета, завдання, етапи проходження співбесіди з роботодавцем; планування та раціональне використання власного бюджету; принципи, правила ефективної взаємодії та співпраці в колективі
	переконання	особиста відповідальність за здобуття освітньої, професійної кваліфікацій, працевлаштування
	уміння, навички	аналізувати ринок праці, вакансії, вимоги до освітніх, професійних кваліфікацій працівників; здійснити пошук вакансії, ефективно написати резюме, пройти співбесіду, працевлаштуватися; взаємодіяти та співпрацювати в колективі; планувати та раціонально використовувати власний бюджет
	здатність	здобути якісну освіту, конкурентоздатну професію, ефективно працевлаштуватися
<p>Модуль 4. «Цілепокладання та побудова життєвих планів».</p> <p><i>Заняття 1.</i> «Знайомство. Вступ до модуля/програми. Плани на життя».</p> <p><i>Заняття 2.</i> «Бути лідером».</p> <p><i>Заняття 3.</i> «Бажати, щоб досягати».</p> <p><i>Заняття 4.</i> «Насамперед – найважливіше».</p> <p><i>Заняття 5.</i> «Цілі, орієнтовані на цінності».</p> <p><i>Заняття 6.</i></p>	3) розвиток, формування життєвої компетентності повнолітніх суб'єктів пробації:	
	цінність	життя людини
	ціннісна орієнтація	щасливе життя
	знання	мета, завдання, плани, діяльність, результати, етапи життя людини; сутність, ознаки, функції, типи, якості, імідж, команда лідера; цінності, ціннісні орієнтації, принципи особистості та сім'ї; види, критерії, алгоритм визначення цілей, мотивів, ресурсів для їх реалізації в житті людини; планування часу, конкретних дій, передбачення факторів, ризиків та подолання перешкод

	«Побудова цілей». Заняття 7. «Долаємо перешкоди». Заняття 8. «Мої ресурси».		на шляху досягнення цілей
		переконання	особиста відповідальність за життєве самовизначення та успішну самореалізацію
		уміння, навички	визначати цінності, ціннісні орієнтації, цілі, завдання, розробляти плани, використовувати ресурси для здійснення запланованих дій, приймати та реалізовувати відповідальні рішення, долати перешкоди; ефективно взаємодіяти та співпрацювати в групі, команді
		здатність	ефективно управляти власним успішним, щасливим життям
7.	<i>Форми реалізації технології</i>	тренінг, тренінгові заняття	
8.	<i>Методи реалізації технології</i>	бесіда, інформаційне повідомлення, мозковий штурм, дискусія, переконання, приклад, робота в малих групах, метод вправ, кейс-метод	
9.	<i>Тривалість реалізації технології</i>	35 занять тривалістю 120 хвилин із періодичністю не рідше одного разу на тиждень	
10.	<i>Навчально-методичне забезпечення технології [2, 3, 4, 5, 6]</i>		

Висновки. / Conclusions. Технологія соціального виховання «Формування життєвих навичок» повнолітніх суб'єктів пробації цілеспрямовано розвиває, формує здатності особистості здобути якісну освіту, конкурентоздатну професію, працевлаштуватися, створити благополучну сім'ю, ефективно спілкуватися з людьми, управляти власним успішним, благополучним, щасливим життям.

Список літератури

1. Sushyk Nataliia. Competent approach to realization of technology of social education of personality. Innovative Approaches to Ensuring the Quality of Education, Scientific Research and Technological Processes : monograph / edited by Magdalena Gawron-Łapuszek, Yana Suchukova. Katowice : Publishing House of University of Technology, 2021. P. 893–916, 1219. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/3ae54f97de8a1480cfb229660e616f25.pdf> (дата звернення: 14.04.2022).

2. «Формування життєвих навичок»: метод. посіб. до пробаційної програми для дорослих / автори-упорядники: Т. Журавель, О. Короленко, Л. Мельник, К. Пуха, Н. Строева. Київ, 2019. 390 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Hf6gms0cS5RusCo-M1FVVRVW7aL1Ham2/view> (дата звернення: 14.04.2022).

3. Робочий зошит до пробаційної програми для дорослих «Формування життєвих навичок», модуль I «Успішне спілкування» / автори-упорядники: Л. Мельник, О. Короленко. Київ, 2019. 46 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1wx903E-HmJkUuRxw9Db538UxpsqxQe5U/view> (дата звернення: 14.04.2022).

4. Робочий зошит до пробаційної програми для дорослих «Формування життєвих навичок», модуль II «Сім'я та цінності» / автори-упорядники: Л. Мельник, К. Пуха. Київ, 2019. 94 с. URL: https://drive.google.com/file/d/12aS_Mrh5i74W65h5WfUeZfNShlb8fSs5/view (дата звернення: 14.04.2022).

5. Робочий зошит до пробаційної програми для дорослих «Формування життєвих навичок», модуль III «Освіта та працевлаштування» / автори-упорядники: Н. Строева. Київ, 2019. 78 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1DN33eDz-yITytK8pw98Ik0_xQJQUVaB8/view (дата звернення: 14.04.2022).

6. Робочий зошит до пробаційної програми для дорослих «Формування життєвих навичок», модуль IV «Цілепокладання та побудова життєвих планів»

/ автори-упорядники : Л. Мельник, Н. Стрєва. Київ, 2019. 46 с. URL:
<https://drive.google.com/file/d/1yEownfXsn8GTxWIyZU3pABO9WHwO3UPh/view>
(дата звернення: 14.04.2022).

СПЕЦИФІКА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Сущенко Павло Романович
здобувач вищої освіти II курсу
ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж
Запорізького національного університету»,
м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Серед пріоритетних напрямів виховання в умовах сучасного соціуму національне-патріотичне виховання постає як нагальний виклик сучасності. Дійсно, формування громадянськості як якості особистості надає їй можливість відчувати себе соціально, морально, політично й юридично захищеною та покликане виховувати у молодій людині почуття власної гідності, толерантності, внутрішньої свободи, соціально-моральної відповідальності, виваженості, сформованість знань про права та обов'язки людини, політичну, правову й економічну освіченість, почуття любові до Батьківщини тощо.

Тому **метою** висвітлення цього аспекту проблеми є обґрунтування особливостей національно-патріотичного виховання молоді в сучасних умовах.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз; синтез; узагальнення; вивчення нормативних та інструктивно-методичних документів з досліджуваної проблеми.

Результати. Питання національно-патріотичного виховання молоді досліджували Л. Березівська, Т. Гавриленко, Г. Іванюк, С. Зозуля, Н. Калініченко, Н. Коляда, Н. Стеценко, С. Тарнавська, П. Щербань, В. Щербина та ін.

Відповідно до положень Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України, національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та благодійних організацій,

сім'ї, закладів освіти, інших інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації. Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [1].

Принципами національно-патріотичного виховання молоді визначено такі: національної спрямованості; полікультурності; самоактивності й саморегуляції; соціальної відповідальності; історичної та соціальної пам'яті; міжпоколінної наступності.

Установлено, що ціннісно-смысловими орієнтирами національно-патріотичного виховання молоді в сучасних умовах виступають основні принципи:

- демократизації та гуманізації (побудова оптимальної суб'єкт-суб'єктної взаємодії усіх учасників освітнього процесу на засадах взаємоповаги, щирості, відкритості, доброти, милосердя та справедливості);
- самоактивності (вироблення стійкої громадянської позиції, почуття відповідальності, розвиток здатності до самокритичності);
- безперервності та системності (дія принципу протягом свідомого життя людини, що становить цілісну систему громадянських чеснот особистості);

– культуровідповідності (оволодіння знаннями морально визначених дій в ім'я загального блага Батьківщини, єдність з історією, культурою українського народу на засадах відкритості для інших культур).

Висновки. Таким чином, спираючись на думку експертів, є всі підстави стверджувати, що надважливе місце в національно-патріотичному вихованні належить навчанню, спрямованому на формування знань про права та обов'язки людини, соціально-політичної компетентності, розвитку культури міжетнічних відносин, національної самосвідомості, політичної культури, патріотизму, духовності, домінантою яких є любов до свого народу і Батьківщини.

Слід підкреслити, що ефективність національно-патріотичного виховання студентської молоді залежатиме, передусім, від глибокого усвідомлення ними власної причетності до культури, історій, традицій свого народу, турботи про благо народу, віри в духовні сили своєї нації, почуття поваги до всіх народів, їхніх прав, інтересів і цінностей та ін. А базисом вищезазначеного є громадянське почуття, усвідомлення життєвої потреби кожної особистості у виявленні ініціативи, підприємливості, активності, готовності до соціальної творчості, самореалізації. Моральність особистості передбачає такі гуманістичні риси, як доброта, чуйність, емпатія, толерантність, милосердя, тактовність, повага, чуйність, совість, чесність, що регулюють і спрямовують вчинки та дії людини.

Список літератури

1. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 16.04.22).

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

УДК 159.9:37

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Балабанова Любов Матвіївна,

д. психол.н, професор,
Національний університет цивільного захисту України,
м. Харків, Україна

Гульбс Ольга Анатоліївна,

д. психол. н., професор,
Уманський державний університет імені Павла Тичини,
м. Умань, Україна

Балабанова Ксенія Вікторівна,

к.психол.н, ст.викладач,
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»,
м. Харків, Україна

Вступ. Соціально-економічні перетворення в Україні, одержання державної незалежності, зміна цінностей суспільно-історичного розвитку, орієнтування на гуманістичні та демократичні принципи в усіх сферах людської життєдіяльності – викликали до життя «широкий інноваційний потік» [1, с. 204]. У другій половині 90-х років ХХ століття були створені інноваційний центр гуманітарної освіти АПН України та лабораторія педагогічних інновацій Інституту педагогіки АПН України, які розпочали цілеспрямовану розробку проблем освітньої інноватики. Як вважає О.В. Попова [1], щоб розібратися в сутності, у справжньому змісті та механізмах реалізації новітніх педагогічних систем, технологій, методик, які увійшли в освітній простір, доцільно звернутися до понять: інновація, нововведення, інноваційний процес, інноваційна діяльність, педагогічна творчість, учитель інноваційної орієнтації, інноваційний експеримент та інші.

Аналіз існуючих публікацій показав, що під інноваціями в освіті розуміють також і нововведення, тобто продукти освоєння і впровадження інновації, причому процедура їх розробки розглядається як умова інновації, але не включається в її склад [2]. Нововведення мають місце при впровадженні у практику досягнень науки, при використанні передового педагогічного досвіду. При цьому нововведення - це новий стан навчально-виховної практики, що формується завдяки осмисленню й реалізації інновації.

Поділяючи позиції учених, у даному дослідженні ми зупинилися на такому визначенні інновацій це комплексний, цілеспрямований процес створення, поширення й використання нововведень, метою яких є задоволення потреб та інтересів людей новими засобами, що веде до певних якісних змін системи і способів забезпечення її ефективності, стабільності та життєздатності. Інноваційний процес пов'язаний з переходом в якісно інший стан, з ревізією застарілих норм і положень, ролей, а часто і з їхнім переглядом. Розвиток (конкретизацію) даного підходу знаходимо в роботах багатьох науковців. На їх думку, нове в освіті це не тільки ідеї, підходи, методи, технології, які ще не використовувалися, але це і той комплекс елементів або окремі елементи педагогічного процесу, які несуть у собі про-гресивний початок, що дозволяє в умовах, що змінюються, і ситуаціях досить ефективно вирішувати завдання розвитку особистості і освіти.

Метою нашого дослідження стало вирішення завдань які вивчають зв'язок інновацій з розвитком системи освіти і самосвідомості викладачів – фахівців освітнього середовища.

Матеріали і методи. Було проведено вивчення семантичних конструктів професійних уявлень викладачів ЗВО з різним фаховим досвідом. Для виокремлення концептуальних уявлень про ідеальний образ викладача-професіонала ЗВО на підставі аналізу своїх професійно важливих якостей і змісту своєї діяльності нами використовувалася певна модифікація методу репертуарних ґрат Дж. Келлі та методу семантичного диференціала, розробленого Ч. Осгудом, Виявлення конструктів – можливих уявлень (категорій) про

якості викладача вищої школи – здійснювалося за допомогою експертного оцінювання.

Результати і обговорення. Отримані результати дозволяють висунути припущення, що джерелом розвитку професіоналізму викладача, які впливають також на розвиток його професійної свідомості, є інноваційні освітні процеси. Для доказу цього припущення необхідно розглянути позицію викладача в інноваційних процесах, оскільки створення нового в професійній діяльності викладача має свої особливості і пов'язане, зокрема, з неповторністю особистості викладача, його професійної свідомості, з особливостями закладів вищої освіти (ЗВО). Інновації в освіті відрізняються від інших систем тим, що «об'єкт» впливу інновацій, предмет їхньої діяльності це жива особистість, що розвивається, що має неповторне «Я».

Інновації істотно відрізняються одна від одної за впливом на людину, ставленням до них суб'єкта, вони несуть різні функції в різних соціальних процесах. Категорії суб'єкта, об'єкта, суб'єкт-суб'єктних взаємин є загально-методологічною основою для аналізу механізму розвитку інноваційних стосунків. В роботах [3] зазначається, що головна характеристика суб'єкта інновацій це його діяльна самосвідомість, тобто розуміння своєї особистісної ініціативи як суб'єктивно можливої та основи власного існування, що суспільно приймається. Автор представляє суб'єктність як єдність цілеположення й цілездійснення в одній особистості.

Викладач як суб'єкт інноваційної діяльності та її організатор вступає з іншими членами педагогічного співтовариства у процес створення, використання й поширення інновації, він обговорює зміст нововведення і ті зміни, які можуть статися в самосвідомості, свідомості, звичаях, традиціях. Інновації призводять до перетворень у професійній свідомості, які починаються з прийняття людиною вимог, поставлених перед нею умовами життя і сучасним суспільством, з усвідомлення нових стосунків, що виникають у суспільстві, а також змін, які відбуваються в ній самій. З іншого боку, відбуваються зміни в характері та змісті вимог, які людина сама ставить до життя, до суспільства

Розроблена структурна схема інноваційної діяльності викладача ЗВО складається з двох взаємодоповнюючих частин. Перша будується через зміну мотиваційних стосунків шляхом наслідування, зараження, імітації, моделювання інноватики. Вона визначає ставлення до новацій і переживання подій, пов'язаних з їхнім упровадженням. Друга частина отримує інформацію через спрямоване, усвідомлене інноваційне навчання, яке підтримується самою структурою нашого суспільства.

Уся інформація, що належить до інновацій, пов'язана з певною системою цінностей і бар'єрів. У науці психологічні бар'єри розуміються як внутрішні перешкоди (небажання, боязнь, невпевненість тощо), що заважають людині успішно виконувати деяку дію. Кожна людина з сукупності зовнішньої інформації вибирає тільки ту, яка може бути засвоєна, не руйнуючи і не вносячи істотного розладу в її душевне життя. Однак охорона уявлення, що склалося про світ, перешкоджає творчому процесу, зверненому до розуміння нового.

Унаслідок відсутності завершеної теорії управління інноваційною діяльністю професорсько-викладацького складу закладу вищої освіти стає необхідним устанавлення нових зв'язків між теоретичними положеннями та сучасною практикою в освіті. В світлі цього, виникає потреба в розробці прогностичних моделей управління інноваційною діяльністю професорсько-викладацького складу вищого навчального закладу.

Тому для підвищення ефективності роботи ЗВО на інноваційній основі необхідно включити створення спільних проєктів, які можуть об'єднати зусилля ЗВО, що мають загальні або схожі інноваційні цілі, спрямовані на їхнє вирішення[4].

Створення фахових асоціацій викладачів ЗВО може стати опорними структурами інноваційного розвитку змісту кожної з існуючих освітніх сфер. Загальне керівництво соціально-психологічними проблемами розвитку ЗВО різних форм власності може бути покладено на асоціацію керівників ЗВО, яка упорядковує головні запити ЗВО до перспектив їхнього розвитку.

Можна передбачити, що ефективність інноваційної діяльності викладачів підвищиться за рахунок врахування різноманітності психолого-педагогічних інновацій; теоретико-методологічних уявлень про природу і суть інноваційних процесів в освіті, що включає різні за змістом етапи: інноваційний психолого-педагогічний пошук, психолого-педагогічна експертиза, атестація, засвоєння поновлення освітньої практики на основі використання інновацій.

Реалізація такого підходу, на нашу думку, буде сприяти оптимізації функціонування інноваційних процесів у системі освіти і всіх її складових елементів, а також створенню соціально-психологічних умов, сприятливих для підвищення професіоналізму викладачів ВНЗ і розвитку його професійної свідомості.

Висновки. Представлені положення щодо іноваційної діяльності викладачів ЗВО не є застиглою, замкненою системою поглядів. Їх організація, формування і випробування, безсумнівно, призведуть до виникнення нових проблем, що вимагають її корекції, удосконалення, відмови від одних її елементів і введення нових. Ця система поглядів є відкритою і передбачає динамічний розвиток освіти. Зміна концептуальних ідей сучасної освіти може призвести до істотного перегляду запропонованого підходу.

Таким чином, розвиток системи освіти викликає потребу і в розвитку управління інноваційною діяльністю професорсько-викладацького складу ЗВО, яке передбачає як збагачення традиційних функцій управління новими проектами, так і створення соціально-психологічних умов, які сприяють розвитку професіоналізму викладача вищої школи в інноваційній діяльності.

Список літератури:

1. Попова О.В.(2001) Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні у ХХ столітті. Харків: «ОВС», 256с.
2. Кваша В.П.(1994.)Управление инновационными процессами в образования, Минск, 177 с.
3. Суровцева Р.Ф. Теорія і практика розвитку педагогічних інновацій у другій половині ХХ–на початку ХХІ століть. [Монографія] / Р.Ф. Суровцева. –

Краматорськ, 719 с.

4. Гульбс О.А. (2010) Системний аналіз категоріальної структури професійної свідомості особистості викладача ВНЗ // Вісник ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Психологія. Харків: ХНПУ, Вип.38. С.67-73.

РЕАБІЛІТАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «Я-КОНЦЕПЦІЙНОЇ» МОДЕЛІ ОСОБИСТОСТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Сальнікова Тетяна Вікторівна,
аспірант кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України,
Харків, Україна

Вступ. На превеликий жаль вітчизняне сьогодення через розпочаті воєнні дії насичене досить негативними психоемоційними впливами на психофізіологічну сферу особистості. Дана ситуація пов'язана зі значною кількістю постійно виникаючих надзвичайних ситуацій і подій військового характеру досить високої стресогенної активності та інтенсивності [1], що викликає значні негативні наслідки в життєдіяльності й поведінці особистості. Такий стресогенний вплив на особистість в тій чи іншій мірі практично стовідсотково відчуває все населення України через цілу низку психофізичних, медико-соціальних стресово-емоційних, економіко-дестабілізаційних та інших особистісних обмежень.

Мета роботи. Розкрити можливості залучення «Я-концепційної» моделі особистості при проведенні реабілітаційної роботи серед військовослужбовців.

Матеріали та методи. Для реалізації основної мети роботи було проаналізовано сучасні світові літературні напрацювання щодо можливостей залучення «Я-концепційної» моделі особистості при проведенні реабілітаційної роботи серед військовослужбовців

Результати та обговорення. Серед мешканців нашої держави з такими значними психоемоційними перенавантаженнями першочергово стикаються військовослужбовці, професійна діяльність яких пов'язана з перебуванням у різко екстремальних умовах ведення активних бойових дій, через що їх відносять до групи ризику можливого розвитку соціально-психофізіологічного дезадаптивного реагування [2]. Даний стан пов'язують зі значними виснаженнями усіх психофізіологічних резервів організму, що можуть

спровокувати дезадаптивні порушення активного психофізіологічного функціонування особистості й розвиток різноманітних негативних особистісних змін (аж до незворотних розладів стану здоров'я людини), розвиток непрацездатності, порушення соціокультуральних стосунків із оточуючими та різке зниження активного функціонування в соціумі тощо [3]. Такий постійний «поглиблений» стрес набуває величини певної внутрішньої «концепції», яка супроводжується значною психофізіологічною та соціоповедінковою дезадаптацією військовослужбовців [4]. Подолання такої «поглибленої» дезадаптації професійно можливе лише за умови проведення своєчасної адекватної психосореабілітаційної роботи з таким контингентом задля напрацювання певних цілісних психосоціальних внутрішніх та зовнішніх орієнтирів [5, 6], що цілковито реалізовується за допомогою Я-концепційної особистісної моделі.

Реабілітаційна робота з військовослужбовцями повинна включати цілісний комплекс медико-соціальних, психофізіологічних, реабілітаційно-абілітаційних, освітніх та інших заходів, які спрямовуються на максимально можливе відновлення психофізіологічного та фізичного стану здоров'я, соціофункціонального активного співіснування в оточуючому середовищі, активної психоемоційної взаємодії з рідними та оточуючими і відновлення професійної працездатності. Дані спрямування реалізуються за допомогою пошуку та визначення прихованих резервних психофізичних можливостей організму і стимуляції психофізіологічних і професійних здібностей військовослужбовців, що повністю відповідає реалізації Я-концепційної особистісної моделі, яка надає можливість напрацювання «Я-концепційних» зовнішніх та внутрішніх спрямувань, направлених на встановлення відповідних психофізіологічних та психофізичних настанов до діяльності в умовах фізичних та психоемоційних перенавантажень.

Висновки. Таким чином, реабілітаційна робота з військовослужбовцями цілковито може бути реалізована за умови реалізації «Я-концепційної» моделі особистості.

Список використаних джерел.

1. Ануфрієва Н. М., Зелінська Т. Н., Туриніна О. Л. Соціальна психологія: навч.-метод. комплекс. К.: МАУП, 2006. 200 с.
2. Комар З. Психологічна стійкість воїна: підручник для військових психологів. К.: Stabilization Support Services, 2017. 184 с.
3. Соціально-психологічні технології управління військовими колективами: навч.-метод. посіб. / Т. Л. Грицевич, О. С. Капінус, Т. М. Мацевко, П. П. Ткачук. Львів: НАСВ, 2018. 256 с.
4. Балашова С. П., Васильєв С. П., Дубровинський Г. Р. Практичний курс військової психології: навч. посіб. Ч. 2. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2013. 172 с.
5. Алгоритм роботи військового психолога щодо психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України (методичні рекомендації). К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 147 с.
6. Інформаційно-комунікативні технології в гуманітарній сфері Збройних Сил України: досвід, проблеми, перспективи: підручник. К.: НАОУ, 2007. 491 с.

ПСИХОАНАЛІТИЧНИЙ МЕТОД ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ В РЕКЛАМІ

Шеленкова Наталія Леонідівна,

к.психол.н, доцент

Уманський державний педагогічний

університет імені Павла Тичини

м. Умань, Україна

Реклама здійснює значний психологічний та соціокультурний вплив на споживачів, спонукаючи їх до певних дій. Вона прямо чи опосередковано впливає на споживача, його свідомість і підсвідомість, його думки, погляди, ставлення і, таким чином, формує певну споживчу поведінку. Для посилення рекламного впливу і, відповідно, підвищення ефективності самої реклами використовуються різні методи психологічного впливу: переконання, навіювання, психоаналітичний метод, еріксонівський гіпноз, нейролінгвістичне програмування, лінгвістичне маніпулювання, соціально-психологічні установки, стереотипи, ідентифікація, механізм «ореолу», наслідування, психологічне зараження, рекламні шоу та технологія «25-го кадру» [2].

Слід відмітити, що ставлення як науковців, так і практиків до використання зазначених методів неоднозначне. Одні, цілком переконані у дієвості і корисності даних методів; другі, навпаки, запевняють, що використання більшості методів є малоефективним, оскільки основною рушійною силою споживчої поведінки є об'єктивні потреби людини; треті вважають, що ефективність методів психологічного впливу залежить від певних обставин, а також рівня, характеру і технологій використання самих методів.

Весь досвід наукових досліджень механізмів психологічного впливу на особистість виявляється сьогодні затребуваним для перенесення їх у область рекламних технологій.

На думку Дж. Сівулкі, О.А. Феофанова, Б. Кортленда та У. Аренса, Д. Огілві та ін., на фоні розквіту та популяризації психологічної науки в

середині XIX століття розробники комерційної реклами почали активно використовувати результати психологічних досліджень. Однією з перших наукових теорій, що послужили основою цих цілей, стала психоаналітична теорія З. Фрейда.

Як зазначають деякі автори, у психологічну основу рекламних технологій ранній психоаналіз вніс два важливі моменти. По-перше, те, що товар, що представляється, повинен бути привабливим підсвідомо; по-друге, основа привабливості товару — його сексуальність у сенсі. Сексуальні мотиви використовувалися в рекламі емпірично задовго до появи психоаналізу, але вчення З. Фрейда спонукало подивитись на це по-іншому. Одним із головних мотивів у різних технологіях реклами стало ототожнення товару чи послуги із сексуальними підсвідомими мотивами, уподобаннями. Так, наприклад, з метою виявлення найбільш ефективних технік впливу на споживчу поведінку широко використовувалися дані досліджень у сфері сексуально-символічних значень різних предметів. Проте, слід зазначити, що результати використання таких психоаналітичних досліджень складно перевірити об'єктивними методами. Психоаналіз також вказав на такий важливий момент, як апеляція до приємних переживань дитячого віку як один із можливих елементів у рекламних технологіях. Ці переживання використовувалися і використовуються досі в рекламних сюжетах, які представляють продукти харчування, сигарети, жувальну гумку. Тобто ті предмети, задоволення від споживання яких пов'язане з областю рота як областю насолоди, згідно з теорією З. Фрейда [1].

Технології, побудовані на психоаналітичній моделі, акцентують увагу на відношенні людей до речей з погляду їхнього несвідомого. Таким чином, можна узагальнити, що в рамках психоаналітичного підходу рекламна технологія організовується так, щоб рекламований товар актуалізував і задовольняв неусвідомлювані потреби особистості. Ефективність впливу у такому разі визначається збігом актуальної структури мотивації реципієнта з теоретичною концепцією, використаною розробниками реклами.

Список використаних джерел

1. Зигмунд Фрейд. *Вступ до психоаналізу*. Переклад з німецької: Петро Таращук. Харків: КСД, 2015. 480 с.
2. Краско Т. И. *Психология рекламы*. Харьков: Студцентр, 2002. 216 с.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

СЕСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Мельничук Вікторія Олексіївна

завідувач сектору соціально-педагогічної роботи
відділ наукового та навчально-методичного забезпечення
змісту позашкільної освіти та виховної роботи
Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти»
м. Київ, Україна
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-0144-8654>

Вступ. У військових конфліктах в усьому світі протягом століть використовувалося сексуальне насильство. Звіти з усього світу позначають, що на сьогодні воно не зменшилося.

19 червня 2015 року Генеральна Асамблея ООН заснувала Міжнародний день боротьби за ліквідацію сексуального насильства у збройних конфліктах, щоб привернути увагу до необхідності припинення сексуального насильства під час бойових дій та надання допомоги його жертвам. Комісія ООН приходить до висновку, що сексуальне насильство також є зброєю війни. На жаль, зловмисники часто залишаються безкарними.

Ця тема стала актуальною в Україні на початку першого російського вторгнення в Україну у 2014 році.

Метою статті є опис випадків сексуального насильства під час воєнних дій в Україні.

Результати і обговорення. Під час війни на Донбасі міжнародним та українським правозахисникам вдалося зібрати дані про 206 затриманих жертв сексуального насильства. Йдеться про насильство, спричинене конфліктом, пише «Реальна газета».

Кількість жінок і чоловіків, які постраждали від сексуального насильства в період з березня 2014 року по січень 2017 року, майже однакова – 94 чоловіки

та 112 жінок. Над ними знущалися у незаконних місцях ув'язнення. Більшість людей стали жертвами незаконних збройних формувань «Л-ДНР».

У звіті коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі» зазначено, що на початок 2017 року було виявлено 147 незаконних місць ув'язнення, створених угрупованнями «Л-ДНР» (84 місця в Донецькій області та 63 місця в Луганській). Ще шість незаконних «тюрем» знайшли громадські активісти на підконтрольній українській владі території: три – у Луганську, дві – у Дніпропетровській та одну – у Харківській області. Їх впізнали за адресою або детальним описом жертв [9].

Водночас у звіті зазначається, що кількість таких об'єктів на непідконтрольній території сьогодні зменшилася, оскільки зменшилась кількість конкуруючих груп. Відомо, що є дві колонії, в яких утримувалися українські військові – у Макіївському виправному ізоляторі в ДНР та в Луганському СІЗО.

У звіті ООН за 2017 рік наводяться свідчення 276 осіб, утримуваних членами незаконних збройних формувань. 200 з них зазнали сексуального насильства. Жертвами насильства стали як чоловіки, так і жінки, дівчата і хлопчики. Проте найчастіше жертвами зґвалтування та залякування сексуального характеру були жінки, тоді як чоловіки зазнавали катувань з елементами сексуального насильства.

Американська журналістка, письменниця та активістка-феміністка Сьюзен Браунміллер була першою дослідницею, який спробував вивчити зґвалтування під час війни за допомогою документації та теорії. Теза Браунміллер така: «Війна дає чоловікам ідеальний психологічний фон, щоб розкрити їх презирство до жінок». Вона пише, що зґвалтування супроводжує територіальне просування сторони, що перемогла у сухопутних конфліктах, як одну із воєнних здобутків.

Використання сексуального насильства в конфліктах визнається одним з найтяжчих порушень міжнародного права. Закон про збройні конфлікти та

міжнародне право про права людини характеризують його як військовий злочин, злочин проти людства та, в певних випадках, елемент геноциду.

Сексуальне насильство воєнного часу – це зґвалтування або інші форми сексуального насильства, вчинені учасниками бойових дій під час збройного конфлікту, війни чи військової окупації, часто як воєнна здобич; але іноді, особливо в етнічних конфліктах, ця подія має ширші соціологічні мотиви. Сексуальне насильство під час війни також може включати групове зґвалтування та зґвалтування предметами [3].

Сексуальне насильство, пов'язане зі збройними конфліктами, часто відноситься до зґвалтування жінок і дівчат під час війни. Проте, як сформульовано у Римському Статуті Міжнародного Кримінального Суду, це багатоаспектне явище, яке крім зґвалтування включає сексуальне рабство, примусову проституцію, примусову вагітність, примусові аборти, насильницьку стерилізацію, примусові шлюби та всі інші форми сексуального характеру. Жертвами стають і жінки, і чоловіки.

У війнах і збройних конфліктах зґвалтування часто використовується як інструмент психологічної війни для приниження ворога. Сексуальне насильство під час війни може відбуватися в різних умовах, включаючи інституційне сексуальне рабство, сексуальне насильство під час війни або конкретні або окремі акти сексуального насильства.

Зґвалтування також може бути визнано геноцидом або етнічною чисткою, якщо воно скоєне з метою повного або часткового знищення цільової групи; проте зґвалтування залишаються поширеними в зонах конфлікту. Існують інші міжнародно-правові документи, які притягують винних до відповідальності, але вони датуються 1990-ми роками. Однак поки що ці правові інструменти використовувалися лише для міжнародних конфліктів, покладаючи тягар доказування на міжнародний характер конфлікту, щоб продовжити переслідування [8].

У вересні 2018 року Східноукраїнський центр громадських ініціатив та Міжнародна федерація з прав людини (FIDH) подали скаргу до Міжнародного

кримінального суду в Гаазі про сексуальне насильство під час збройного конфлікту на сході України. Правозахисники зібрали понад 100 аркушів доказів насильства на Донбасі, зафіксованих у період 2014-2018 років. Зафіксовано щонайменше 40 злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством. Зокрема, зафіксовано спроби та погрози зґвалтування, примусове оголення, примусове заняття проституцією, утримання чоловіків та жінок у спільних камерах. В основному такі дії вчиняли керівники незаконних збройних формувань або працівники тюрем.

Представник України в ООН Володимир Єльченко заявив, що Україна знову закликає ООН розпочати спеціальну місію з розслідування сексуального насильства на окупованих Росією територіях:

«Уряд України працює над забезпеченням захисту прав жінок, впливом на них у всіх сферах суспільного життя та наданням необхідної підтримки та реінтеграції жінкам, які стали жертвами сексуального насильства внаслідок російської агресії» [7].

Зґвалтування частіше трапляються в містах, ніж у сільській місцевості. До 70% гвалтівників мають в анамнезі сексуальну агресію, а 65% мали сімейні проблеми. Зґвалтування для злочинця – це вирішення особистих та міжособистісних проблем, викликаних відторгненням його родичів та інших представників соціального оточення. Це призводить до розвитку комунікативних або гендерних фрустрацій, які вирішуються за допомогою агресії. Оскільки чоловік не може виявляти агресію стосовно значимої жінки (матері, дружини, партнера), він переносить її на жертву зґвалтування, яка в цей момент виступає як символ. Тому основою зґвалтування може бути не лише задоволення сексуальних потреб, а й бажання підкорити жертву. Вік і зовнішність жінки іноді не мають значення.

«Тільки той, хто це пережив, може зрозуміти тих, хто це пережив. Поза цим є певний сором, певний осуд, ніби винна жертва. А держава взагалі дистанціювалася від усього – від ув'язнених і заручників і особливо від тих, хто зазнав гендерного насильства», – розповіла 55-річна Валентина Бучок.

Валентина – колишня заручниця ДНР. У лютому 2017 року працювала в Донецьку електриком в енергокомпанії. За словами Валентини, її спіймали прямо на вулиці посеред робочого дня. Причиною звинувачень у «шпигунстві на користь України» стали фотографії будівель, знайдені в її мобільному телефоні.

Бойовики засудили Валентину до 17 років позбавлення волі та майже рік утримували її у колишньому арт-центрі «Ізоляція» у Донецьку.

«Це хворі люди. Для них згвалтування є методом тортур. Була дівчина, яка багато страждала за всіх нас. З нею робили жахливі речі – були згвалтування у збоченій формі і не раз і не одна людина. Мене роздягли й фотографували, як тільки схопили. Прямо в офісі. Вони просто насолоджувалися владою, і могли зробити все з однією людиною».

Валентину звільнили лише у грудні 2017 року під час так званого «обміну».

«Жінки похилого віку не зазнавали знущань у прямому сенсі цього слова, але знущалися над ними за ознакою статі», – продовжила вона. Наприклад, жінка повинна була роздягнутися і прийняти душ перед чоловіками. Нас забрали в лазню, а там не тільки антисанітарія, а й багато чоловіків. Нам усім за 50, ти йдеш, якщо зміг прикритися – прикрився, а не зміг... А ці чоловіки дивляться на тебе і сміються. Ти просто відчуваєш себе ніким. *Тебе знищують*» [5].

Експерти зазначають, що в Україні немає державної програми медико-психологічної допомоги постраждалим від насильства у місцях позбавлення волі. За даними коаліції «Справедливість заради миру на Донбасі», лише 28% постраждалих від насильства звернулися за медичною допомогою за місцем проживання. При цьому в ООН зазначають, що Україна має широкую мережу закладів, які надають медичну та соціальну допомогу. Але є нюанси: велика завантаженість соціальних працівників, брак кадрів, відсутність належного досвіду роботи з жертвами сексуального насильства у сфері збройних конфліктів.

Правозахисні групи вже не вперше відзначають, що випадки сексуального насильства та катувань також зафіксовані на територіях, підконтрольних українській владі. Поки що відомі поодинокі випадки, але з'ясування цих випадків неефективне.

Експерт з протидії гендерно-обумовленого насильства, пов'язаного зі збройним конфліктом на сході України В Щербаченко зазначив, що у випадках, коли злочини вчинили представники збройних сил, причина неефективності розслідувань інша. «Ситуацію часто ігнорують, – каже експерт.

За даними Військової прокуратури АТО, у 2015 році проти військовослужбовців було розслідувано дві кримінальні справи за статтею 152 (зґвалтування) Кримінального кодексу України. Обидві справи були закриті за відсутністю складу злочину.

Ось ще один приклад ситуації: на Луганщині, за результатами опитування чоловіків і жінок, звільнених з полону у 2014-2016 роках, випадків сексуального насильства з боку учасників незаконних збройних формувань не зафіксовано. Про це повідомляє поліція Луганської області.

Єдина кримінальна справа про сексуальне насильство була порушена у 2015 році слідчим відділом Генеральної прокуратури. Це скандальний випадок співробітників роти патрульної поліції спеціального призначення «Торнадо». Трьох співробітників компанії звинувачують у зґвалтуванні цивільних осіб. Слухання не було публічним [9].

Є випадки «розслідування» таких злочинів на непідконтрольній території. Восени 2014 року в мережі з'явилося відео «Народного суду» в Алчевську (Луганська область). Двоє чоловіків, один з яких є учасником незаконного збройного формування, «засуджені» до смертної кари. Близько 400 людей в одному з культурних центрів вирішували долю підозрюваних. «Суд» організували представники угруповання «Привид». Доля чоловіків, яких публічно судили, невідома.

У доповіді Верховного комісара ООН з прав людини йдеться, що жертви насильства, особливо постраждалих від громадян ЛНР, не бажають повідомляти про випадки насильства до місцевої поліції і навіть відмовляються спілкуватися з міжнародними правозахисниками. Вони бояться помсти.

Урядова уповноважена з питань гендерної рівності Катерина Левченко опублікувала інфографіку, яка показує, що робити у разі сексуального насильства під час війни. «Такі випадки збільшуються, тому що російські окупанти використовують його як зброю», – йдеться у повідомленні.

«Це жахливі злочини, але їх не можна ігнорувати. Зловмисники є злочинцями і повинні бути покарані за те, що вони зробили! Міжнародний кримінальний суд збирає докази та розслідує воєнні злочини та злочини проти людства, скоєні в Україні після російського вторгнення. Зґвалтування та інші форми сексуального насильства, пов'язаного з війною, також є такими злочинами», – додала вона [6].

24 лютого 2022 року Російська Федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію України. Під особливим ударом опинилося цивільне населення, яке страждає від цілеспрямованих та особливо жорстоких дій країни-агресора. Російські агресори знищують мирне населення бомбардуваннями, обстрілами та облогами, де люди вмирають від голоду, холоду та зневоднення. Сексуальне насильство з боку загарбників також часто використовується як засіб тиску на мирне населення, як метод тортур і знищення.

Міжнародний кримінальний суд уже збирає докази та розслідує воєнні злочини та злочини проти людяності, вчинені в Україні. Зґвалтування та інші форми сексуального насильства, пов'язаного з війною, також належать до таких злочинів.

В Україні відкрили перше офіційне розслідування за фактом зґвалтування жінки під Києвом військовослужбовцем Збройних сил РФ. Зловмисник убив беззбройного чоловіка та неодноразово вчинив статеві акти з його дружиною.

Голлівудська актриса і спеціальний представник ООН Анджеліна Джолі закликала НАТО стати на захист жінок у боротьбі за гендерну рівність. Джолі разом із генеральним секретарем НАТО Єнсом Столтенбергом написала статтю для «The Guardian», наголошуючи на здатності організації змінити ситуацію на шляху припинення насильства щодо жінок та гендерної нерівності [2].

«Жахливо, що насильство щодо жінок, як у мирний час, так і під час війни, широко розглядається як дрібний злочин. Нарешті є надія, що ми зможемо це змінити. Ми повинні робити це не тільки для себе, а але і для майбутніх поколінь».

Анджеліна розповіла: «Протягом місяця війни в Україні були випадки сексуального насильства з боку російсько-окупаційних військ. Особливо в зоні ризику знаходяться люди на окупованих територіях, де російські війська можуть вільно вчиняти військові злочини проти населення».

Міністерство внутрішніх справ спільно з ГО «Ла Страда-Україна» розробили інструкцію для жертв сексуального насильства.

Відповідно до цих рекомендацій, усі докази російських військових злочинів збирає Міжнародний кримінальний суд у Гаазі. Згідно Римського статуту, на основі якого працює суд, до сексуального насильства під час війни відносять: зґвалтування; сексуальне рабство; примус займатись проституцією; примусова вагітність; примусова стерилізація; інші форми, такі як погрози насильством, пошкодження; статевих органів, тортури.

Крім того, у даній інструкції описано, що робити, якщо стали жертвою сексуального насильства, яку інформацію про сексуальне насильство потрібно зафіксувати та куди передати інформацію про військові злочини.

В Україні відкрили перше офіційне розслідування за фактом зґвалтування жінки під Києвом військовослужбовцем Збройних сил РФ. Зловмисник убив беззбройного чоловіка та неодноразово вчинив сексуальні злочини з його дружиною.

Генеральний прокурор України Ірина Венедіктова повідомила, що в одному із сіл Броварського району російський військовий увірвався в приватний будинок і застрелив власника [1].

«Після цього п'яний солдат та його колега неодноразово гвалтували дружину вбитого цивільного та погрожували їй розправою та зброєю. Він навіть погрожував її дитині, яка була з потерпілою, – розповіла Венедиктова.

Прокуратура встановила особу російського військового та повідомила йому про підозру в порушенні законів і звичаїв війни. Його оголосили в розшук та подали до суду заяву про його арешт.

Ірина Венедиктова наголосила, що правоохоронці знайдуть будь-якого негідника та притягнуть його до відповідальності за злочини на тимчасово окупованих територіях та «гарячих точках» України.

Висновки. Згвалтування і сексуальне насильство є гострою психологічною травмою і може призводити до психічних розладів і захворювань у постраждалої людини, а також погіршувати наявні, такі як: синдром травми згвалтування, посттравматичний стресовий розлад, депресія та субдепресії, в тому числі великі, котрі часто призводять до самогубств, порушення тривожного спектра, зокрема, панічний, залежності: від наркотиків (часто алкоголь), харчові порушення (наприклад, анорексію), різноманітні порушення сексуальності, такі як страх сексуальних контактів, аноргазмія, вагінізм, ризик потрапляння у нездорові стосунки (залежні, співзалежні, аб'юзивні).

Тому, значною проблемою для психологів є психологічні наслідки згвалтування та реабілітація потерпілих. Як правило, у них діагностується специфічний комплекс емоційних розладів, сильний страх перед можливістю чергового нападу, різноманітні статеві розлади та депресивні реакції. Такі особи потребують психотерапевтичного лікування – короткочасних постаптових стресових факторів та майбутніх курсів підтримки [4].

Список літератури:

1. В Україні розпочали розслідування у справі про зґвалтування жінки російським військовим. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://my.ua/news/cluster/2022-03-22-v-ukraine-obiavili-pervoe-podozrenie-rossiiskomu-voennomu-za-iznasilovanie-venediktova/7d303b81-40ff-0d78-e60d-df75d4ee57a7> (Дата звернення 27.03.2021).
2. Джолі згадала про Україну, говорячи про сексуальне насильство над жінками під час воєнних дій. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://tsn.ua/glamur/dzholi-zgadala-pro-ukrayinu-govoryachi-pro-seksualne-nasilstvo-nad-zhinkami-pid-chas-voyennih-diy-1061270.html> (Дата звернення 27.03.2021).
3. Загородній Михайло. Як діяти у разі сексуального насильства під час війни? Інструкція. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/2022/03/25/247975/> (Дата звернення 27.03.2021).
4. Зґвалтування. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://pidru4niki.com/1834071936164/psihologiya/zgvaltuvannya> (Дата звернення 27.03.2021).
5. Зґвалтування як метод катування: на окупованій частині Донбасу тисячі людей зазнали сексуального насильства. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/donbas-zgvaltuvannya-tortury/30968387.html> (Дата звернення 27.03.2021).
6. Лотоцька Наталка. Як діяти в разі сексуального насильства під час війни, - інфографіка від уряду. [Електроний ресурс]. Режим доступу: https://lb.ua/society/2022/03/25/511017_yak_diyati_razi_seksualnogo.html (Дата звернення 27.03.2021).
7. Савчук Ірина. Радбез ООН ухвалив резолюцію щодо боротьби з сексуальним насильством під час війни. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://uain.press/articles/radbez-oon-uhvalyv-rezolyutsiyu-shhodo-borotby-z-seksualnym-nasyilstvom-pid-chas-vijny-1027416> (Дата звернення 27.03.2021).

8. Сексуальне насильство у воєнний час - Wartime sexual violence.
[Електроний ресурс]. Режим доступу:
https://uk.wikidea.ru/wiki/Wartime_sexual_violence (Дата звернення 27.03.2021).

9. СЕКСУАЛЬНОЕ НАСИЛИЕ И ВОЙНА: ПОЧЕМУ МОЛЧАТ
ЖЕРТВЫ? [Електроний ресурс]. Режим доступу:
<https://novosti.dn.ua/article/6725-seksualnoe-nasylye-y-voyna-pochemu-molchat-zhertvy> (Дата звернення 27.03.2021).

JOURNALISM

ЕМОЦІЙНА МОВА В ТЕОРІЯХ МИСЛИТЕЛІВ СТАРОДАВНЬОЇ ГРЕЦІЇ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Маєвська Марина Миколаївна,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри реклами та зв'язків з громадськістю,
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Вступ. Більшість сучасних дослідників однією із провідних рис давньогрецького суспільства вважають «агоністику» (в перекладі з грец. змагання або гра, боротьба, судовий процес) [4,с.8; 5с.121; 8, с.6]. Агоністичність була притаманна всім сферам життя тогочасних греків, в тому числі філософії та мистецтву і емоційна мова, з її впливовим інструментарієм, якраз були на часі для продуктивного використання. Проте одностайності щодо її легітимності у веденні дискусій чи побудові промов серед мислителів того часу не було: репрезентанти софістики підтримували такі компоненти переконливості, в той час як Сократ і Платон ставили методи емоційності під сумнів, а засновник логіки як науки – Аристотель, займався її детальним аналізом та наголошував на обов'язковості її «аподиктиного» використання.

Ціль роботи. Проаналізувати такий персуазивний засіб як емоційна мова у доробках провідних мислителів Античної Греції і на підставі проведеного дослідження здійснити компаративний зріз.

Матеріали та методи. У дослідженні історичних джерел вивчення проблеми емоційної мови в Античній Греції та її місця в доробках тогочасних мислителів, а також для з'ясування меж та норм правомірного застосування сукупності засобів емоційної мови використано історичний і системний підходи. Порівняння аргументів щодо правомірності застосування емоційної мови та дієвості її інструментів ґрунтувалося на застосуванні компаративного

методу. Матеріалами дослідження слугують першоджерела праць обраних до аналізу мислителів [1;2;3;9] та доробки українських і зарубіжних дослідників цього питання, зокрема: В.М. Вандишева, Н.А. Колотілової, А.Ф. Лосєва, М.М. Маєвської [4;5;6;7;8].

Результати та обговорення. Як було зазначено у вступі, ключовою рисою давньогрецького суспільства була агоністика, яка в грецькій філософії, перш за все, пов'язана з ідеями софістів – творцями і вчителями риторики, з сократівським діалогом, з виникненням еристики (яку за часів Сократа розуміли як вміння вести бесіду через зіткнення протилежних поглядів, шукати істину шляхом суперечки) та зі становленням логіки та риторики, над якими працював Стагірит [8, с. 6]. У кожного з філософів того часу була своя думка щодо емоційної мови як персуазивного елементу промов та дискусій, яку пропонуємо розглянути докладніше в нашому дослідженні.

Проаналізувавши джерела щодо софістики, можна зазначити, що репрезентанти цього напрямку були одними із найуспішніших професійних ораторів Стародавньої Греції. Софісти утвердили культ слова, надали поштовх еристиці та риториці. Вони досягли значних результатів у дослідженні мистецтва переконання і навчали таким технікам за плату.

До перших видатних учителів красномовства в Древній Греції відносять Тізія та Коракса [8]. Обидва були викладачами у Афінах у V ст. до н.е. Вони ввели у вжиток поняття плану промови оратора та піддали схематизації її зміст, написали перші підручники з риторики в Античності. Як зазначають дослідники [8, с.8], ораторську майстерність софістів Коракса та Тізія визнавали Платон, Аристотель, Цицерон та Квінтіліан.

Ще одним відомим софістом був Протагор (480-410 до н.е.), саме йому належить вислів – «людина – міра усіх речей». Протагор стверджував, що здатен так сильно впливати на слухачів, що ті можуть цілком змінити свої переконання стосовно будь-чого, внаслідок його промови. У підручники з логіки увійшов приклад софізму Протагора про його парі із учнем Еватлом. До

відомих його праць відносяться «Мистецтво сперечатися», «Про боротьбу», «Про науки» і «Дебати» [7, с.11].

Із вивчення софістичних маніпулятивних прийомів власне і починається дослідження емоційної мови у грецькій науці-філософії. Згодом її віднесуть до риторичної категорії Пафос (грец. Πάθος — страждання, пристрасть, збудження). Крок за кроком софісти розробили власний комплекс прийомів переконання. Одним з найбільш сильних інструментів впливу вважали «ампліфікацію» – стилістичний прийом, що виражається в накопиченні синонімів, повторів, антитез або може втілюватися як підвищення (розширення) змісту висловлювання.

Загальновідомим є факт, що фундатором риторики як мистецтва вважають Горгія із сицилійського міста Леонтіні (485-380 рр. до н.е.) [6; 8]. Горгій був одним із перших практиків у Стародавній Греції, хто зумів викласти теорію красномовства з акцентом на мовленнєвих засобах та прийомах переконання та ним розроблених персуазивних фігурах. У своєму творі «Похвала Олені» Горгій пише: «Слово є великим володарем, який, маючи дуже мале і абсолютно непомітне тіло, здійснює дивовижні справи. Оскільки воно може і страх вигнати, і печаль знищити, і радість вселити, і співчуття пробудити» [6, с. 35].

Серед найвідоміших горгіанських (горгієвих) фігур зазначають такі: антитеза (ἀντιθεσις) – поєднання членів фрази, протилежних між собою; ізоколон (ἰσοκῶλον – рівночленність, симетрія складів) – зрівняння між собою синтаксичних членувань речення; гомойотелевтон (ῥομοιοτέλεϋτον – співзвуччя закінчень) – розміщення однакових за формою слів у кінці синтаксичних відрізків та інші. Особливо привабливим для Горгія стає протиставлення. Він пропонує дві схеми опозицій: протиставлення явищ, предметів вчинків і протиставлення їх оцінки [8, с. 8].

Таким чином, можна стверджувати, що саме софісти першими стали застосовувати в промовах такі засоби емоційної мови як метафори, алегорії, незвичайні поєднання слів, інверсії, вторинні подвоєння, повтори, слова у

невластивому їм сенсі. Саме вони розробили засоби, методики, техніки переконання із використанням інструментів емоційної мови в межах таких дисциплін як риторика, еристика, а згодом, і похідної від їх діяльності – софістики.

З приводу мети та засобів ведення суперечки особливо явно із софістами полемізував Сократ, як ми можемо зрозуміти завдяки діалогам Платона: «У судах рішуче нікому немає діла до істини, важлива тільки переконливість... оратор щосили повинен гнатися за правдоподібністю, частенько розпрощавшись з істиною» [9, 272e]. Відповідно, ставлення Сократа до засобів, в тому числі й емоційних, що замінюють істину правдоподібними висловлюваннями, очевидно, було негативним. Сократ зазначав, що для істинності промови головним є дотримання логічного принципу, щоб кожне наступне твердження випливало з попереднього. Промову Сократ метафорично порівнював із живою істотою, в якій повинні бути голова, тіло та ноги, гармонійно поєднані між собою.

Вслід за позицією Сократа, Платон запропонував власну концепцію мистецтва переконання на абсолютно відмінних від софістських принципах: «Перш за все треба пізнати істину стосовно будь-якої речі, про котру говориш або пишеш; зуміти визначити все відповідно з цією істиною...» [9, 277c].

Платон у діалозі «Федр» (Phaedr. 271c-e) описує сократівські міркування щодо важливості для оратора при переконанні аудиторії розумітися на тонкощах людської душі: «Природу душі треба розглядати точно так само, відшуковуючи вид мовлення, відповідний кожному природному складу...; до складної душі треба звертатися зі складними, різноманітними промовами, а до простої душі – з простими. Без цього неможливо майстерно, наскільки це дозволяє природа, оволодіти всім родом промов – ні тими, що призначені вчити, ні тими – що переконувати...» [9, 277c].

Можна стверджувати, що позиції Сократа та Платона складають другий пункт етапу становлення проблеми емоційної мови в Стародавній Греції в царинах логіки, діалектики, риторики та еристики. Філософи заперечують

коректність софістичного підходу переконання, однак до емоційної мови відносяться лояльно у випадку, коли переконання ведеться із метою обґрунтувати істинне висловлювання, а не ввести опонента в оману. Мислителі особливо наголошують на важливості розрізнення типів «душі» аудиторії, що з необхідністю повинні враховуватися при підборі емоційно навантажених аргументів. Потрібно доводити істину, враховуючи психологічні особливості характерів слухачів. Таким чином, філософи наголошували на важливості риторичного трикутника: оратор-промова-аудиторія. Окрім того, Сократ винайшов діалектику як мистецтво ведення розмови з метою встановлення істини, використовуючи як головний засіб іронію та метод майєвтики (постановка запитань).

Як окремий етап розгляду дослідження проблематики емоційної мови варто виокремити підхід фундатора традиційної логіки, Аристотеля (384 р. до н.е. – 322 р. до н.е.). Стагирит запропонував диференційований аналіз різних аспектів аргументації та здійснив спробу подолати розрив між її логічними та комунікативно-прагматичними компонентами. Він розпочав ретельний пошук об'єктивних, загальнообов'язкових, стійких і незалежних критеріїв аргументації і разом з тим постійно наголошував, як і Платон, на важливості врахування ролі і «стану» пізнавального суб'єкта (слухача/аудиторії).

Виникнення риторики та теорії аргументації як особливих наукових дисциплін, що вивчають способи мовленнєвого впливу на переконання людей, пов'язують саме з іменем Аристотеля та його працями «Риторика», «Про софістичні спростування», «Топіка» та ін. [1; 2; 3]. Усі промови філософ поділяв на три види: дорадчі (майбутнє), які схиляють до чогось, або ж відштовхують від чогось, судові (минуле) – звинувачувальні та виправдувальні, й епідейктичні (теперішнє) – хвалебні та засуджуючі. У кожної з них є свої цілі: в перших – показати користь чи шкоду, спонукати до кращого або застерігати від гіршого, других – справедливість чи несправедливість, третіх – оцінка прекрасного чи гидкого [2, кн. I, ст.25]. Також Стагирит виділив для кожного із видів свій специфічний та найбільш дієвий прийом: «Взагалі з прийомів, які

однаково належать усім, перебільшення [ампліфікація] більш всього підходить до промов епідейктичних, тому що оратор має справу з діяннями, визнаними за незаперечний факт; йому залишилось тільки наділити їх величчю і красою. Що стосується прикладів, то вони найбільш підходять до промов дорадчих, тому що ми, вимовляючи судження про майбутнє, робимо припущення на основі минулого. Ентимеми, навпаки, [найбільш придатні] для промов судових, тому що минуле, внаслідок своєї неясності, особливо потребує зазначення причини і обґрунтування» [2, кн. I, ст. 47].

Аристотель зазначав, люди не сприймають все довкола виключно завдяки фільтрам розуму, вони піддаються емоціям та настроям і шукають чуттєвого задоволення у милозвучності красномовства. Саме тому риторика та її емоційні компоненти є необхідними зі своїми принципами, потрібно врахувати ці моменти в процесі переконання, адже часто вони стають вирішальними.

Емоційні засоби переконання розглядаються в другій книзі «Риторики», в якій філософ детально пояснює природу різних афективних станів людини, зокрема ненависті, страху, гніву, заздрості, сорому, співчуття та ін. Щодо емоційної мови та її засобів, то Аристотель вказував на двоякість їх використання: з одного боку, використання емоційних виразів та слів має ґрунтуватися на фактах, а з іншого – часто такі слова завжди несуть певне оцінне значення, що необхідно узгоджувати із усталеним розумінням дійсності тієї аудиторії, на котру спрямована промова. Також, за Аристотелем, важливою складовою успішної промови оратора на ряду зі змістовною наповненістю, є мовна досконалість. Мовець повинен майстерно вправлятися з риторичними прийомами, серед яких, як вважав Аристотель, особливо ефективною є метафора та ампліфікація . Часто саме такий засіб стає ключем до переконливості промови оратора. Метафора містить деяку загадку, що, власне і викликає зацікавленість аудиторії та приносить їм насолоду від її розгадки [2, кн. III, ст.129-132].

У значній мірі переконливість промови залежить і від емоційності природи людей чи, як зазначав Аристотель, від їхніх пристрастей: «Пристрасті [емоції] – усе те, під впливом чого люди змінюють свої рішення» [2, кн. II, ст.72]. Другу частину своєї праці «Риторика» Стагирит присвятив скрупульозному дослідженню різного роду пристрастей, а найголовніше – тому, як оратор повинен використовувати їх для досягнення своєї мети. Головне їх втілення – емоційна мова, яка, частіше за все, за Аристотелем, все ж застосовується софістично, він же пропагував моральнісне ведення аргументації, яка повинна мати аподиктичний (доказовий) характер [2, кн. III, с.159].

Висновки. Звертаючись до витоків використання емоційної мови, слід констатувати, що саме у Греції вперше звернули увагу на впливовість та переконливість різноманітних емоційних засобів. Їх апологетами стали софісти. Учені і до сьогодні досліджують переконливість фігур, створених майстром промов, софістом, Горгієм з Леонтіні.

Опонентами софістичного стилю промов стали теорії відомих грецьких мислителів Сократа та Платона, які, здебільшого, негативно розцінювали використання засобів емоційної мови, адже вважали, що таким чином обґрунтовують правдоподібне знання, а не істину.

Найбільш ґрунтовно проблему емоційної мови розглядає фундатор традиційної логіки Аристотель, в підході якого на стику таких дисциплін як логіка, діалектика, риторика, постають два виміри емоційних слів – класифікація реальності (який часто називають предикативним виміром) та емоційна реакція, яку вони викликають. До впливових засобів емоційної мови філософ відносив гнівливість мови, ампліфікацію та метафору, правомірне використання яких полягало у підсиленні перевірених фактів.

Усі ці висновки, можна зобразити у вигляді компаративної таблиці.

**Компаративний аналіз емоційної мови в теоріях мислителів
Античної Греції**

Мислителі	Дисципліни	Pro/contra використання	Найвпливовіші засоби емоційної мови
Софісти (Коракс, Тізії, Горгій, Протагор)	софістика, риторика, еристика	pro	гіпербола, метафора, протиставлення, паралелізм, ампліфікація
Сократ	діалектика, логіка	contra	епітет, протиставлення, метафора, майєвтика
Платон	діалектика, логіка, еристика	contra pro + за діалектичного використання	іронія, перебільшення, перевизначення, метафора
Аристотель	логіка, діалектика, риторика	contra pro + як підсилення фактів	перебільшення, гнівна мова, ампліфікація метафора

Використані джерела та література

1. Аристотель. О софистических опровержениях / Аристотель // Сочинения в 4 томах. Т.2. / Аристотель. – М.: Мысль, 1978. – С. 533–593.
2. Аристотель. Риторика / Аристотель // Античные риторики [перевод Платоновой] / Комментарии и общая редакция А.А. Тахо-Годи. – М.: Издательство Московского университета, 1978. – С. 15-164.
3. Аристотель. То́пика / Аристотель // Сочинения в 4 томах. Т.2. / Аристотель. – М.: Мысль, 1978. – С. 347–532.
4. Вандишев В.М. Риторика: экскурс в історію вчень і понять / В.М. Вандишев.–К.: Кондор, 2003, 264 с.
5. Колотілова Н.А. Риторика: Навч. Посібник / Н.А. Колотілова.– К.: Центр учбової літератури, 2007, 232 с.
6. Лосев А.Ф. История античной эстетики: Софисты. Сократ. Платон / А.Ф. Лосев. – М.: Искусство, 1969, 641 с.

7. Лосев А.Ф. Культурно-историческое значение античного скептицизма и деятельность Секста Эмпирика // Секст Эмпирик /А.Ф. Лосев // Сочинения в двух томах, т. 1. –М.: Мысль, 1976, С. 5-58.

8. Ораторське мистецтво: методичні рекомендації для самостійної роботи з вивчення теми “Ораторське мистецтво Стародавньої Греції” / Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”; [уклад. А.О. Васюріна]. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2014, 32 с.

9. Диалоги Платона. Федр [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://psylib.ukrweb.net/books/plato01/21fedr.htm>

HISTORICAL SCIENCES

ЗБРОЙНІ ІНТЕРВЕНЦІЇ В ГЕОПОЛІТИЦІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

Пивовар Сергій Федорович,

канд. іст. наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Вступ. Сьогодні цивілізований світ є свідком того, що геостратегічні амбіції Москви являють собою реальну загрозу світовій цивілізації. Хоча у Кремлі й не приховували своїх експансіоністських зовнішньополітичних намірів, більшість країн світу в цьому переконало лише широкомасштабне збройне вторгнення Російської Федерації (РФ) в Україну 24 лютого 2022 р. У зв'язку з цим, перед ученими постає завдання ґрунтовного аналізу однієї з галузей зовнішньої політики РФ – геополітики, зокрема, її найнебезпечнішої форми для державної незалежності інших країн – збройної інтервенції.

Мета роботи: з'ясувати сутність, головні ознаки і характерні риси збройних інтервенцій у геополітиці РФ у період з 1994 р. до 2022 р.

Матеріали та методи. Для розкриття теми дослідження використано наукові дослідження й електронні ресурси, що дозволило реконструювати зазначені події. Теоретичною основою дослідження є цивілізаційний підхід до історичного процесу і метод наукової об'єктивності. Робота ґрунтується на хронологічно-проблемному принципі викладу матеріалу.

Результати й обговорення. Один з найважливіших аспектів сучасної геополітики РФ – збройна інтервенція – впродовж трьох десятиліть здійснювалася: у Чеченську Республіку Ічкерію (ЧРІ) у 1994–1996 рр. і в 1999–2009 рр.; у Грузію в 2008 р.; у Сирію – з 2011 р. (приховано) і з 2015 р. (відкрито); в Україну з 2014 р. [див. докладніше: 5].

Після розпаду СРСР Захід сподівався, що Кремль позбувся традиційної для нього експансіоністської зовнішньої політики. Проте після закінчення

«холодної війни» перед Москвою постала дилема: змиритися зі зменшенням значимості, задовольняючись однією з лідируючих позицій у світі чи спробувати максимально посилити свій вплив у глобальному масштабі.

На початку 1990-х рр. РФ зіткнулась із загрозою втрати частини території Північного Кавказу, яку Москва апріорі вважала «свою», що дає підстави деяким експертам неправомірно розглядати Чеченські війни поза геополітичним виміром. 8 червня 1991 р. було проголошено ЧРІ, яка фактично стала незалежною, хоча й невизнаною. Натомість 11 грудня 1994 р. РФ усупереч конституції розпочала збройну інтервенцію, кваліфікуючи її як «поліцейську операцію». Незважаючи на килимові бомбардування міст, що позбавляли життя тисяч мирних громадян, чеченці не здавалися. Зрештою, 31 серпня 1996 р. було підписано перемир'я, згідно з яким Москва де-факто визнала ЧРІ, погодившись відкласти вирішення питання щодо її статусу до 31 грудня 2001 р. [6, с. 216], але не змирившись з ганебною поразкою.

Президент РФ В. Путін прагнув закінчити період «приниження» і відбудувати втрачену імперію, називаючи розпад СРСР «найбільшою геополітичною катастрофою ХХ сторіччя». Передусім Кремль намагався повернути Чечню до складу РФ. Звинувативши «чеченських терористів» у серії вибухів у кількох містах РФ у вересні 1999 р., унаслідок яких загинули і були поранені сотні людей, Кремль створив *casus belli* для початку нової збройної інтервенції. Якщо перша війна подавалась як війна з чеченськими «сепаратистами» і «бандитами», то друга кваліфікувалась як «контртерористична операція» проти «міжнародного ісламського тероризму». Як стверджує М. Херпен, ця війна «затьмарила Першу чеченську війну рівнем жорстокості, панівним беззаконням, цинізмом і вбивчим насильством» [6, с. 220]. 16 квітня 2009 р. Москва оголосила про свою перемогу. Західні країни зробили вигляд, що повірили кремлівській пропаганді нібито дії РФ у Чечні – частина світової війни з тероризмом.

Наступною у «чорному списку» Кремля була Грузія. Прагнучі зберегти стратегічний плацдарм на узбережжі Чорного моря, РФ надавала допомогу

сепаратистським рухам в Абхазії та Південній Осетії. Після блокування на квітневому 2008 р. саміті НАТО у Бухаресті Німеччиною та Францією плану дій щодо членства в НАТО (MAP – Membership Action Plan) України та Грузії дії Кремля стали більш агресивними і рішучими. Напередодні вторгнення в Грузію збільшилася чисельність російських «миротворців», відбулися військові навчання, було здійснено хакерську кібератаку проти урядових серверів тощо [6, с. 270–271]. У т. зв. Цхінвальському рапорті від 30 вересня 2008 р., підготовленому на замовлення Євросоюзу, стверджується, що саме Грузія першою розпочала військові дії [9]. Проте, слід враховувати, що за годину до видання наказу своїм військам увійти на територію Південної Осетії, президент М. Саакашвілі отримав розвідувальну інформацію про перетин кордону 150 російськими танками і прагнув стримати наступ іноземних військ [6, с. 275]. Згідно з версією Кремля, війська РФ здійснили «гуманітарну інтервенцію» з метою «примушення Грузії до миру». Насправді, крім запланованої анексії двох окремих анклавів, РФ прагнула увійти на територію Грузії, повалити владу президента М. Саакашвілі, встановити проросійську владу і стримати країну від вступу до НАТО. Російсько-грузинські військові дії тривали лише п'ять днів (7–12 серпня 2008 р.), але призвели до знищення військової та господарської інфраструктури Грузії, поділу її території. 26 серпня РФ визнала «незалежність» Абхазії та Південної Осетії. Це було перше після розпаду СРСР збройне вторгнення в європейську державу, що призвело до зміни міжнародних кордонів. Проте світова спільнота фактично проігнорувала збройну інтервенцію РФ у Грузію й створення на її території «нових держав», тим самим включивши «зелене світло» для реалізації подальших агресивних планів Кремля.

«Вирішивши проблеми» з ЧРІ та Грузією, Москва нарешті змогла зосередитися над «українським питанням». У Кремлі неодноразово ставили під сумнів можливість України функціонувати як самостійна держава, сприймаючи її як екзистенційного ворога. Так, у 1997 р. О. Дугін заявив, що «Україна як самостійна держава з будь-якими територіальними амбіціями є величезною

небезпекою для всієї Євразії і без вирішення української проблеми, говорити про континентальну політику взагалі безглуздо» [2, с. 348]. Ідея позбавлення України права на державну незалежність мала значний вплив на певну частину правлячої російської еліти. У квітні 2008 р. під час засідання ради НАТО в Бухаресті В. Путін назвав Україну «штучним державним утворенням», а пізніше заявив президенту США Дж. Бушу, що Україна «не є справжньою державою» і зрештою зникне як геополітична реальність. У 2009 р. до законодавства РФ було внесено зміни щодо використання ядерної зброї: новий закон «дозволив» використовувати її у локальних конфліктах, а також проти країн, які не мають ядерної зброї. У серпні 2010 р. законодавці РФ дозволили застосовувати війська на території інших країн «з метою захисту» громадян РФ, що створювало «правове» підґрунтя для вторгнення на територію «близького зарубіжжя». У жовтні 2011 р. В. Путін презентував новий імперський проект – «Євразійський союз», до якого пропонувалось увійти країнам колишнього СРСР. Після приходу до влади в Києві проросійського президента В. Януковича РФ посилила тиск на Україну з метою схилити її до вступу у Митний і Євразійський союзи. Не випадково З. Бжезінський у 2012 р. застерігав, що «без України Росія перестає бути імперією...» [8]. Проте тоді плани Кремля були зірвані Євромайданом, який змусив В. Януковича тікати у РФ. У відповідь 20 лютого 2014 р. РФ розпочала збройну інтервенцію проти України. 16 березня під контролем окупаційної влади відбувся псевдореферендум про приєднання Криму до РФ. 18 березня РФ і штучно проголошена напередодні «Республіка Крим» підписали «договір» про приєднання Криму до РФ. Продовженням інтервенції проти України стала збройна агресія на території Донецької та Луганської областей, що розпочалася в квітні 2014 р. Незаконні збройні формування, організовані та керовані РФ, захопили значну частину території, провели псевдореферендуми і проголосили створення двох псевдореспублік. Однак тоді Захід щодо України зайняв вичікувальну позицію. «Багато хто й досі не готовий акцептувати українську

державу як самостійного гравця в історії», сприймаючи її «лише як шахову фігуру у відносинах з Росією», – констатував А. Каппелер [3, с. 284].

У 2011 р. РФ приховано втрутилася в громадянську війну між сирійськими повстанцями й урядовими військами Б. Асада – президента Сирії, з якою Москва мала спільні інтереси, зокрема – військову базу РФ у Тартусі. 30 вересня 2015 р. Рада Федерації РФ дала згоду президенту В. Путіну на використання військ за кордонами країни, зокрема, в Сирії. Кремль визнав, що мета «спецоперації» – надання допомоги на «прохання законного уряду» Сирії у поверненні території, контрольованої, у тому числі, опозиційними до Б. Асада силами, яких підтримували США і союзники. Однак, враховуючи, що РБ ООН не ухвалювала рішення щодо здійснення військової операції в Сирії, участь військ РФ у сирійському конфлікті була незаконною збройною інтервенцією. Водночас відповідно до принципів міжнародного права у Сирії проводилася міжнародна операція проти «Ісламської держави», визнаною терористичною організацією. Прикриваючись «проведенням антитерористичної операції», РФ завдала ударів, у тому числі – забороненою зброєю, не лише по силах сирійської опозиції, а й навмисно по мирному населенню, цивільним об'єктам, фактично сприяючи терористам [7].

Тим часом Кремль упродовж кількох років готувався до широкомасштабного вторгнення в Україну. 24 лютого 2022 р. РФ за фактичної підтримки Республіки Білорусь (РБ) здійснила відкритий воєнний напад на Україну. Військове вторгнення почалось після кількомісячного нарощування російських військ вздовж кордону України з РФ і РБ й визнання офіційною Москвою 21 лютого 2022 р. т. зв. «ДНР» і «ЛНР» «державними утвореннями». Цього разу Кремль кваліфікував свої агресивні дії проти України як «спецоперацію» з метою нібито «демілітаризації та денацифікації України». У дійсності – це складова частина російської збройної інтервенції, розв'язаної РФ ще в 2014 р.

Оскільки в усіх випадках сторони не оголошували одна одній війну, з наукової і правової точки зору ці події слід кваліфікувати як «збройні

інтервенції» РФ, що супроводжувались окупацією й анексією територій інших країн. «...Інтервенція як раз і означає введення військ на територію іншої держави без оголошення війни», – стверджує А. Ложкін [4, с. 9].

Висновки. Таким чином, упродовж 1994–2022 рр. РФ у своїй зовнішній політиці, крім гібридної, економічної та дипломатичної інтервенцій застосовувала і найнебезпечнішу її форму – збройну. При цьому РФ ніколи не зважала на міжнародне право, не визнавала своєї провини, не брала на себе відповідальності. Натомість російські інтервенції супроводжувалися: застосуванням заборонених видів зброї, злочинами проти людяності, геноцидом, необґрунтованим жорстоким насильством над мирними громадянами зі значною кількістю невинних жертв тощо. Оскільки всі види інтервенції заборонені Статутом ООН, кремлівські ідеологи застосовували сфальсифіковану і закамфльовану термінологію: «громадянська війна», «внутрішній конфлікт», «гібридна війна», «миротворча місія», «гуманітарна допомога», «спецоперація». Факт вторгнення обґрунтовувався надуманою загрозою національній безпеці РФ, необхідністю нібито «захисту російськомовного населення». На окупованій території створювалася маріонеткова влада, яка формально зверталася до Москви з проханням про допомогу в боротьбі з «терористами», «фашистами», «нацистами», «хунтою». Всі інтервенціоністські заходи супроводжувались інформаційно-пропагандистськими кампаніями в ЗМІ, поширенням дезінформації, благословеннями РПЦ «священних» війн.

Упродовж тривалого часу Грузія, Україна, країни Заходу не використовували для організації відсічі збройним агресіям РФ усіх можливостей, закладених у міжнародному праві. Навпаки, відбувалися неадекватні дії, спрямовані на замирення з агресором, сприяння в «гібридизації» подій, приховування фактів міжнародної злочинної діяльності, що обумовлювало безкарність РФ. Натомість своєчасне створення єдиної консолідованої претензії як до держави, що вчиняла збройні агресії, могло б

започаткувати процес реалізації міжнародно-правової відповідальності РФ і зрештою – не допустити вторгнення РФ в Україну в лютому 2022 р.

Загалом збройні інтервенції РФ слід розглядати у контексті її неоімперської геополітики, що загрожує не лише державному суверенітету інших країн, але й сучасному світовому устрою. Як стверджують фахівці Центру Разумкова, «... глобальними цілями Росії є послаблення конкурентів і відновлення її статусу великої держави, яка, нехтуючи міжнародним правом, просуває свої інтереси з позиції сили, прагне до переформатування усталеного світового устрою за власним сценарієм» [1, с. 4].

Використані джерела та література

1. Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання (робоча версія аналітичної доповіді). – К., 2019. – 144 с.
2. Дугин А. Основы геополитики: геополитическое будущее России. – М.: Arktogeia, 1997. – 599 с.
3. Каппелер А. Нерівні брати. Українці та росіяни від середньовіччя до сучасності / пер. з нім. – Чернівці: Книги – ХХІ, 2018. – 320 с.
4. Ложкин А.Г. Интервенция, аннексия и советизация во внешней политике СССР: историко-правовые аспекты новейших исследований / А.Г. Ложкин. – М.: АИРО-ХХІ, 2012. – 416 с.
5. Пивовар С. Воєнні інтервенції у зовнішній політиці Росії (1956–2015 рр.) // Зовнішня політика і дипломатія: український і світовий досвід: збірник тез доповідей. – К.: ДАУ при МЗС України, 2015. – С. 171–175.
6. Херпен М.Х. Ван. Війни Путіна. Чечня, Грузія, Україна: незасвоєні уроки минулого. – Х.: Віват, 2015. – 304 с.
7. Borger J. Russia committed war crimes in Syria, finds UN report // URL: <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/02/russia-committed-war-crimes-in-syria-finds-un-report>
8. Brzezinski Zb. Strategic Vision: America and the Crisis of Global Power. – N.Y.: Basic Books, 2012. – 224 p.

9. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report, Volume II, september 2009, p. 238 // URL: http://www.ceiig.ch/pdf/IIFFMCC_Volume_II.pdf.

CULTUROLOGY

ПРАЦІ ПЕРШИХ ДОСЛІДНИКІВ РОЗВИТКУ ЮВЕЛІРНОЇ СПРАВИ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ ЯК КУЛЬТУРНОГО ЯВИЩА МИКОЛИ БІЛЯШІВСЬКОГО ТА ДАНИЛА ЩЕРБАКІВСЬКОГО НА ДОПОМОГУ СУЧАСНОМУ ДОСЛІДЖЕННЮ

Костюченко Катерина Іванівна

Аспірантка 1 курсу

Спеціальність «034. Культурологія»

Київський національний університет культури і мистецтв

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Тема розвитку ювелірної справи до 20-их років ХХ ст. практично не досліджувалася. Микола Біляшівський та Данило Щербаківський – перші наукові співробітники на той час Першого Державного музею, які в умовах захоплення України більшовиками намагалися не лише зберегти культурні цінності, серед яких були і ювелірні вироби ХVІ – ХІХ ст., але й зафіксувати у своїх працях дарувальників ювелірних виробів та їхню кількість. Проте цим відомі дослідники необмежувались. У своїх наукових роботах вони намагалися ідентифікувати ювелірні вироби, визначити стилеві особливості, проблеми дослідження розвитку ювелірної справи.

Та дослідники наполягали розглядати ювелірні вироби не лише як культурне, але й духовне надбання нації. Адже якщо говорити про розвиток ювелірної справи ХVІ –ХІХ ст. на Україні в цілому, то воно розвивалося під впливом церкви, і відповідно було виготовлено багато ювелірних виробів церковного вжитку, які є безперечно не лише культурним, але й духовним надбанням. Збором та фіксацією ювелірних виробів такого типу і займалися науковці Микола Микола Біляшівський та Данило Щербаківський.

Мета роботи./Aim. Застосування автором тез наукової інформації, що стосується ювелірних виробів церковного вжитку, поданої в працях М. Біляшівського та Д. Щербаківського для подальшого наукового дослідження. А саме: для складання реєстрів київських ювелірів, майстерень і фахівців з виготовлення ювелірних виробів церковного вжитку, які працювали на території Києва в XVI – XIX ст., для атрибутування ювелірних виробів церковного вжитку, які зберігаються в Києві.

Матеріали та методи./Materials and methods. *Матеріали* – це праці М. Біляшівського та Д. Щербаківського. Зокрема:

1) Беляшевский Н. Отчет Киевского художественно – промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Александровича за 1911 год / Директор Музея Н. Беляшевский. – К., 1912. – 31с.

2) Беляшевский Н. Отчет Киевского художественно – промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Александровича за 1912 год / Директор Музея Н. Беляшевский. – К., 1913. – 37с.

3) Беляшевский Н. Отчет Киевского художественно – промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Александровича за 1913 год / Директор Музея Н. Беляшевский. – К., 1914. – 35 с.

4) Беляшевский Н. Отчет Киевского художественно – промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Александровича за 1914 год / Директор Музея Н. Беляшевский. – К., 1914. – 35 с.

5) Беляшевский Н. Отчет Киевского художественно – промышленного и научного музея имени Государя Императора Николая Александровича за 1915 год / Директор Музея Н. Беляшевский. – К., 1916. – 37 с.

6) Щербаківський Д. Золотарська оправа книжки в XVI–XIX ст. на Україні // Труды Українського наукового інституту книгознавства. Київ, 1924. С. 13.

7) Щербаківський Д. Оправи книжок у київських золотарів XVII – XVIIIст. // Труды Українського наукового інституту книгознавства. Київ, 1926. С. 6.

Методи: аналітичний, фактографічний, історичний методи та метод синтезу

Результати і обговорення./Results and discussion. Отримана інформація про перший срібний (золотарський) цех у Києві, про кількість ювелірних виробів, які зберігалися в етнографічному відділі Першого Державного музею в 1926 р. – це 1000 одиниць. Також взято до уваги список київських золотарів, складений Данило Щербаківським, завдяки якому зафіксовано 28 імен київських ювелірів XVI –XIX ст. Це:

1. Потап Золотар
2. Васков
3. Потапов
4. Білецький Ієремей [Ієремія] Стефанович
5. Атанасевич [Атаназевич] Іван
6. Тарановський
7. Любецький Дем'ян КиєвоПодільськ[ий]
8. Федір Золотар
9. Федо^ З. м. п. (?)
10. Семигиновський Семен
11. Волковидський Даміан Ієрей
12. Darowskiy Ioann
13. Равич Іван
14. Таран Семен
15. Вовк Петро
16. Дробус Георгій іноземец[ь]
17. Сафонович Василь
18. Федір Золотар
19. Шигура Антон

20. Понятовський Іван
21. Білявський (Хвостин) Михайло
22. Якубовський Дмитро
23. Басович Микита
24. Терпилов Федір
25. Баранович Федір
26. Любецький [Дем'ян]
27. Бишевський М.
28. Остап Золотар Андрієвс[ький]

Звичайно, необхідно врахувати, що це дані станом на 1924 р. за майже сто років стало багато ще відомих імен ювелірів, проте до сьогодення ніхто немає реєстру київських ювелірів, майстерень і фахівців з виготовлення ювелірних виробів церковного вжитку, які працювали на території Києва в XVI – XIX ст. і ці отримані данні допоможуть у складанні такого реєстру.

Висновки./Conclusions. Завдяки звітам 1910-их років Миколи Біляшівського можна

- дізнатися про кількість ювелірних виробів, які надходили до першого взагалі музею в Україні, про дарувальників ювелірних виробів,
- побачити детальний опис експонатів такого типу.

Завдяки цьому можна такі експонати атрибутувати та таким чином прослідкувати розвиток ювелірної справи як культурного явища. В книгах 1920-их років Данила Щербаківського можна знайти цінну наукову інформацію про київських ювелірів XVI – XIX ст., яка допоможе при майбутньому формуванні реєстру київських ювелірів, майстерень і фахівців з виготовлення ювелірних виробів церковного вжитку, які працювали на території Києва в XVI – XIX ст.

POLITICAL SCIENCES

WORLD PANDEMIC IMPACT ON GENDER: WOMEN'S STATUS CHANGE AND DEVELOPMENT

Andriadze Ana

PhD Student at Georgian Technical University

Faculty of Law and International Relations

Tbilisi, Georgia

Abstract

Covid-19 was recognized as a world pandemic by the World Health Organization. Virus on the one hand, claimed many lives, however, on the other hand the crisis accelerated the trends of digital transformation around the world. In the conditions of the pandemic, it became necessary to switch to digital delivery of services by a large part of the state structure as well as by organizations. While the pandemic has had a negative impact on many businesses, it has also identified new opportunities in the online field. Which led to a drastic change in the way people worked.

In Europe, studies show that housework and distance are a barrier for women looking for senior positions, so remote work solves much of this dilemma. The resources needed to empower women, flexibility in the workplace, and training for the future can lead to positive change.

A study by me is similar to the results of an EU study, found that the practice of remote work in pandemic conditions had a positive effect on working women, leaving them more time for family activities and children so that their service was not endangered. In the survey, the available data can also suggest that positive changes towards gender equality were observed, with 12% of spouses surveying family activities after spending more time at home.

Studies have shown that in Georgia, the use of technology and Internet access are almost equal for men and women and maintaining a new working hybrid mode

offers great prospects for the future, with rapid digitalization that Covid-19 has made irreversible, creating new opportunities for women alongside men.

Technological development, which has accelerated the pandemic even further, can be boldly named as one of the mechanisms for achieving gender equality.

Keywords: Gender Equality, Covid-19 Pandemic, Technological Development, Digital Transformation, Gender Roles, Digitization.

Introduction: The corona virus (COVID-19) was declared a pandemic by the World Health Organization on March 11, 2020. Which was followed by a number of restrictions and the declaration of a state of emergency in many countries.

It can be said that the corona virus has created a rather complex reality. It completely changed the world order and put states facing a new challenge.

I considered it expedient to study the impact that the Covid-19 pandemic had on human development, particularly on the condition of women.

The main text: According to the UN Population Fund, almost 3/4 of the global health and social sectors are women, including front-line health workers. This obviously increases the risk of infecting more women with Covid-19, in addition to the fact that much of the PPE equipment supplied is for men.

But the risk of infection is just the tip of the iceberg. A large list of the problems that the pandemic has brought to women.

Employees who have been most affected by quarantine restrictions are mostly women. These areas are tourism, restaurant sector, care activities such as upbringing, care, housekeeping. Negative impacts were particularly pronounced in low- and middle-income countries, where about 70% of women in employment are employed in the above-mentioned fields.

Violence against women and girls is on the rise globally as the Covid-19 pandemic exacerbates economic and social stress, with some rates rising from 20 to 40% in some countries. A similar situation in Georgia has seen domestic violence increase by 33%. At the same time, overcrowded homes, restrictions on social contact, movement, and services have made it difficult to deal with an abusive spouse or partner.

The Ministry of Internal Affairs of Georgia has launched a so-called silent alarm application to prevent domestic violence.

Also noteworthy are electronic bracelets, along with restraining orders, abusers can now be forced to wear an electronic bracelet if there is a real risk of repeated violence.

While there are positives that the pandemic has brought to change gender roles, in particular the Covid-19 virus has accelerated digital transformation trends around the world, although the pandemic has had a negative impact on business, it has also revealed new opportunities online where new women have been created alongside men. abilities. Because, in Europe, studies show that housework and distance are a barrier for women seeking high positions, remote work solves much of this dilemma.

Maintaining part-time or full-time online work options when companies return to normal will provide more flexibility in working hours and offer the work-life balance women need to perform their homework and professional roles. When the insurance company Zurich announced its vacancies with flexible job options, it saw a 20% increase in the number of women applying for management vacancies.

Also, my research clearly showed that working online is much better for respondents, for better time management, however, here 60.5% indicated that their family activities did not change during the pandemic. 12% indicated that the spouse had redistributed the activity. Also, 25.6% said they had more time left for family during the pandemic period.

Traditionally, in Georgia, the responsibilities of men and women in the family were regulated by patriarchal views, and family care was considered to be the sole responsibility of the woman. To find out if their responsibilities have changed, ask the question - Are the responsibilities of men and women equally distributed in your family? 59.6% of respondents think that it is equally distributed, 31% think - not, and 8.9% believe that family affairs are a woman's duty. After an in-depth analysis of the answers, we came to the conclusion that there is a change in the redistribution of responsibilities between men and women in the family, because 59.6% answered that there is an equal redistribution of responsibilities in the family, which was not

considered, while 8.9% believe it is a woman's affair, this result is a reflection of traditional beliefs and confirms that old beliefs are still in place, although a positive trend towards gender equality is felt.

Conclusion

The pandemic covered all areas, especially the economy. Many people have left unemployed, including studies showing that the majority of fashion falls on women. This virus on the one hand, claimed many lives, increased aggression, stress. The facts of domestic violence have increased statistically, both worldwide and in Georgia. Existing, the problems required a quick response, which proved to be quite difficult in critical conditions.

However, on the other hand, the crisis has accelerated digital transformation trends around the world, and although the pandemic has had a negative impact on many businesses, it has also revealed new opportunities in the online field. Which led to a drastic change in the way people worked.

Studies have shown that the practice of remote work in a pandemic has yielded positive results for working women, while maintaining a new working hybrid mode offers great prospects for the future. Reducing gender inequality and embodying the idea of equality between women and men.

References:

1. National Statistics Office of Georgia: Women and Men in Georgia, Statistical Publication, Tbilisi, 2021
2. Report on the measures taken by the Government of Georgia against Covid-19, 2021
3. Collaboration from the Human Development Report Office and the Gender Team: Gender inequality and the COVID-19 crisis: A Human Development perspective, 2021
4. World Health Organization, COVID-19 and violence against women, 2020
5. United Nations Women: Rapid Gender Assessment of the COVID-19 Situation in Georgia, Tbilisi, 2020

6. Here's How the Pandemic Can Give Women More Opportunities in Digital Technology: <https://blogs.adb.org/blog/here-s-how-pandemic-can-give-women-more-opportunities-in-digital-technology> (last checked 15.03.2022)

FEATURES OF RUSSIA'S MEMBERSHIP IN THE UN

Zaiachuk Anastasiia Myroslavivna

Student

Ohinok Solomiya Vasylivna

Ph.D., Assoc.

Ivan Franko National University of Lviv

Lviv, Ukraine

Introductions. The United Nations (UN) is an international intergovernmental organization of independent, sovereign states that have recognized the UN Charter. Its main goals and objectives are: to maintain and strengthen international peace and security through collective efforts to eliminate threats to world peace and law and order; development of cooperation between Member States; centralization of actions of nations to achieve goals. The procedure for admitting a new state to the organization is carried out in accordance with the Statute with the assistance of the General Assembly on the prior recommendation of the Security Council.

Today the question of the functioning of such organizations is especially relevant. Now Ukraine is often forced to appeal to the UN as an organization that laid the foundation of world peace, but our state has never achieved the desired result due to a number of factors that have been incorrectly identified since the founding of the organization.

Aim. Defining the general problems of the UN and, in particular, Russia's membership in it and substantiating the impossibility of making decisions by it.

Materials and methods. The Charter was based on the Charter of the United Nations. The methods of analysis, induction and deduction were used.

Results and discussions. The problem, in fact, is very deep. There are great doubts that Russia is a member of the UN in general. In order to become a member of the UN, you must submit an application and a letter in which it formally undertakes the obligations contained in the Charter. Further consideration by the Security Council with a vote; in case of a positive result at the previous stage, further

consideration of the application is carried out by the UN General Assembly with the adoption of 2/3 of the votes; membership takes effect from the date of adoption of the resolution on admission. Despite the obvious lack of processes, we will also never find any public decisions on Russia's accession to this international intergovernmental organization, and the UN Secretariat itself refuses to disclose "secret" documents in this case. It is also worth mentioning that according to the documents, the permanent member of the Security Council with the right of veto is not Russia, but the Soviet Union [1].

Since 1991, Ukraine has tolerated this violation at the UN, but from the beginning, in an attempt to "pacify" Russia's nuclear and military capabilities, both the Security Council and the General Assembly have decided to avoid violating the statute and make Russia a legitimate representative to the UN and even more - make her Permanent member of the Security Council.

The root of all the problems dates back to the founding of the United Nations, after the signing of the UN Charter in June 1945 at the San Francisco Conference, which was signed by 50 founding states of the organization, including the Soviet Union, the Ukrainian SSR and the Byelorussian SSR. But one can immediately see the absence of the signature of Soviet Russia, although there was a separate Ministry of Foreign Affairs of Russia as a member state of the Soviet Union, ie they could be participants in the process - but did not use this opportunity when they could sign from this ministry. After that, all countries established their missions, created separate diplomatic missions from the USSR, USSR, BSSR. However, Russia and other union republics were not represented as members.

The next major problem arose on December 24, 1991, when the UN flag was removed from the United Nations over an earlier decision to disintegrate the Union at a meeting in Almaty. By analogy with the current situation, it so happened that in December 1991 the USSR was the presiding country in the Security Council. And at the last meeting - on December 24, Ambassador Vorontsov decided to make a "New Year's gift" to all, and at the end of the meeting ultimatum informs other members of the Security Council that he received a letter from Boris Yeltsin (Russian President)

that Russia is becoming the successor from that day by the ambassador of the Russian Federation, not the USSR, and immediately closed the meeting [2].

Nobody expected the collapse of the Union, everyone was in a panic because they did not understand the future of the world order. He asked a number of questions, including the relevance of nuclear weapons storage and military capabilities in general. Here, too, Russia has voiced its responsibility and guarantees that nothing will be used for terrorist purposes, thus removing a number of pressing issues.

It is worth noting that during the 1992 UN Security Council summit, Boris Yeltsin delivered a moving speech, stating that Russia would not consider human rights violations at the level of one state, because this is a global issue. The Permanent Representative of Ukraine to the UN - Serhiy Kyslytsia commented on these events in his interview as follows: "In short, at the stage of embryonic development of democracy, the West perceived Russia as simply super. Another issue is that this embryo has been reborn into something very different from democracy." [3]

Russia has also declared itself a permanent member of the UN Security Council. Although the list of such states is spelled out in the UN Charter: China, France, the Soviet Union, Great Britain, the United States. The current statute has not changed this part since its inception, which directly means that the Soviet Union still exists and Russia has not yet been created. Although a few years ago they changed the answer to the alleged existence of a special customary rule in international law, where Russia became a permanent member of the Security Council precisely because of the existence of such rules. However, this means that the UN Charter does not matter to the UN.

Let us mention other controversial issues of Russia's membership in the UN. Article 4 states that any peaceful state can become a UN member state and this is a prerequisite. And, as we see, Russia is not like that.

The USSR was not the only union of states in its history, the members of which later became members of the organization. For example, in 1992, Czechoslovakia

split into the Czech Republic and Slovakia, but both countries underwent the accession procedure enshrined in the Statute. A similar story happened with Yugoslavia, but the newly formed state of New Yugoslavia wanted to declare itself the successor to the Yugoslav federation, just as Russia had done the year before. But here, all veto-wielding members of the Security Council, including Russia, have said that accession is a must.

The question of Russia's membership in the UN has been raised since 1991 and no one has ever received an answer. All documents related to the issues of each individual state are kept in the UN Secretariat. Ukrainian diplomats have repeatedly asked to provide files on Russia's membership in the UN, because if you asked about any other country, there would be no questions. The Secretariat staff took out all the documents in this case and directly said: "You can watch it, but you can't; we will give it to you, and it is a secret."

The decision seems quite simple - to change the Charter. The procedure is clearly defined, but it is a vicious circle. After all, first a Security Council vote is required (where Russia has a veto), followed by a vote in the General Assembly (where 2/3 of the votes of the member states are needed), ie at least 129 states. But only a member state has the right to vote in both the first and next stages, and it is not Russia.

Accordingly, the main task is either to completely eliminate the veto or limit it. The need to revoke this privilege in Russia in connection with the attack on Ukraine is particularly relevant today, although more than one case of armed conflict/war involving a terrorist state has been mentioned before. However, each attempt fails due to the lack of such a procedure. And again a vicious circle.

An attempt could be made to suspend the use of the veto power during a conflict to which a permanent member of the Security Council is a party. However, it should be borne in mind that when considering this issue, it is necessary to make a correction to the fact that Russia is a very "specific" country. This means that even if it succeeds, Russia may simply stop paying attention to any UN decisions or withdraw from the organization, as it has been doing for the past two months.

After the appeal of the President of Ukraine - Volodymyr Zelensky to “close the UN” due to its inability to fulfill some key postulates, the idea of reforming the UN emerged. At one time, for similar reasons, the League of Nations disintegrated in 1946 due to its inability to influence World War II, after which the UN was created. Maybe it's time to create “UN 2.0”?

As we can see, the UN highlights only its shortcomings against the background of modern geopolitical and military changes. If we talk about the Statute, it is mostly drafted very accurately and correctly, it is even about 90% of its volume, but the last 10% - this is how the “founding countries” protect their interests using the veto [4].

It is worth mentioning the Soviet invasion of Afghanistan. Similar to the current situation, with the right of veto, he blocked any decision that condemned the actions of the Union. The statute is designed in such a way that it is almost impossible to prosecute an unelected member of the Security Council through the Security Council.

In matters of UN reform, it should also be borne in mind that the United States Congress must vote in favor of reforming the amendment to the Charter. At this stage, it is worth mentioning the fate of the League of Nations, where the United States refused to ratify the Charter due to a voting procedure that did not suit them.

Conclusions. So, as we see, the “almighty” international organization has made several inevitable mistakes in the history of its development, which now jeopardizes international security, and the UN could be the only body that could stop the biggest aggressor in the world and all the initiators. . No mechanism other than a complete reorganization of the organization or the creation of a new one will change this.

References used:

1. The Charter of the United Nations and the Charter of the International Court of Justice. - [Electronic resource]. - Access mode: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text.

2. European truth. Is Russia falsifying its membership in the UN and the Security Council? Details about the accusations of Ukraine. (2022). - [Electronic

resource]. - Access mode:
<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/02/8/7133682/>.

3. Radio Liberty. Can Russia be deprived of its veto power at the UN: an interview with the Permanent Representative of Ukraine Kislytsia. (2020). - [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.radiosvoboda.org/a/Kyslytsia-interiview-oon-rosiya-ukraina/30698477.html>.

4. Why the permanent membership of the Russian Federation in the UN Security Council is a big mistake. (2022). - [Electronic resource]. - Access mode: https://lb.ua/world/2022/03/23/510766_chomu_postiyme_chlenstvo_rosiyskoi.html.

PHILOLOGICAL SCIENCES

TRANSLATION OF THE KOREAN CULTURE-BASED WORDS INTO UKRAINIAN

Lyshchenko Oksana Tarasivna

Lecturer

National Aviation University

Kyiv, Ukraine

Aim. The article addresses the ways of translating Korean culture-based words into Ukrainian and making it conducive for understanding by non-native speakers and to revise what students have learned during lessons and to help students develop analytical skills as well as understanding different cultures.

Materials and Methods. This study analyzed the implementation of the translation of Korean culture-based words into Ukrainian during practical classes of the general English course and its effectiveness to make a conducive environment for revising what students have learned during lessons, and helping students develop analytical skills as well as mastering the rendering of the foreign culture-based words into a native language.

Introductions. Extra linguistic features are social and cultural characteristics that are common for a country and are depicted in its language. In order to render culture-based units, translators should do thorough research to explain the precise meaning of the foreign words for non-native readers or viewers. To translate, we should understand not only the source language and target language and the translation techniques but also the subject, situation, circumstances, in which the words are used. That is why translators resort to extra linguistic knowledge (supplemental information or background knowledge) to make a valid translation. There are a few main elements that a proficient translator has to use while doing translation or interpretation. Essential factors in rendering foreign words for non-native speakers are the use of linguistic and extra-linguistic knowledge. These two

form the basis for competent translator skills as he or she needs to apply various methods, do research, and identify problems and solutions. So, extra linguistic knowledge represents any knowledge one possesses apart from knowing the language.

Translators cannot decipher successfully without understanding a source text (ST). Moreover, she or he can come across cognition problems (of various types and in differing degrees) at one point or another during translation of the source text into the target language.

There appear to be two major approaches that are used to solve comprehension issues: one is an assumption, and the other is the use of reference books. For example, a translator does not know an ST item (due to the lack of linguistic competence). She or he can infer meaning or refer to a dictionary (while still applying translation techniques). However, studies suggest that excessive and unguided use of dictionaries, particularly bilingual dictionaries, is not desirable. So translators should also choose wisely the source of obtaining extra-linguistic knowledge in this or that case. Translators should also keep in mind that:

A reader is clueless of specific realities of another country, and as a result, he or she lacks the knowledge to understand this passage. Translators should remove this misunderstanding in two plausible ways: either, by skipping insignificant fragments, or conversely, by increasing additional details for restoring the message.

The general competence level of a translator is associated with the overall quality of the translation. Professional translators need to choose on the spot which aspect: extra-linguistic knowledge or linguistic competence is necessary for rendering this or that text. Nonetheless, most translations involve more or less specialized texts and it is more likely that extra-linguistic knowledge, rather than linguistic competence itself plays a bigger role in successful translation. That is why sometimes companies prefer to hire translators that are qualified in the sphere they will need to do the translation or try to find a person that works in that field and has a good command of the language. For instance, a scientist can decipher an academic scientific essay better than a professional translator who has limited scientific

knowledge. In this situation, scientific knowledge, rather than the knowledge of the languages is involved and becomes the main factor influencing the final result of the product (translation).

Here are some of the examples of the ways to translate some of the Korean cultural-based words:

Gayageum - каягим (правильно каягим) «корейський струнний щипковий музичний інструмент». We see that the translator added an explanation in the target language to make it more understandable for the readers that are not keen on Korean culture.

Bulgogi- пультюги / пультюгі (правильно пультюгі) «маринована яловичина», букв. «вогняне м'ясо». The best way to render the meaning of the name of this dish was also to add a description in the target language to make it easier for the non-native speaker to read the text.

Ondol - ондоль «система опалення традиційного корейського будинка під підлогою», букв. «тепла підлога».

Results and discussion. Examples of rendering the Korean cultural-based words can be seen in the translation of a TV show RUN BTS that shows the daily life of the Korean group BTS. BTS (Bangtan “Bulletproof” Boys) is a Korean k-pop group that debuted in 2013 and consists of 7 members: Jin, Suga, J-Hope, RM, Jimin, V, and Jungkook. In 2014 the k-pop artists took part in a TV show called “Bangtan Boys American Hustle Life” where they learned more about rap culture and American life. After that, they gained popularity all over the world and fans wanted to get a clearer understanding of their music, interviews, and TV shows. Despite being extremely popular all over the world, the group tries to keep their Korean roots and the members use a lot of cultural-based words.

Some examples of translating the Korean cultural based words in RUN BTS are:

Kimchi - кімчі (корейська гостра традиційна страва котра зазвичай готується з пекінської капусти, селери, редьки або огірків, баклажанів та маринується у соусі із молюсків з додаванням часнику, імбиру та червоного

перцю). Here we see that it was necessary to add explanation in Ukrainian as simple translation calque technique won't give precise meaning for the non-native speakers.

Tonkatsu (pork cutlet) – тонкатцу (засмажена у фритюрі свиняча відбивна). Here we see one more example of the calque technique and a wider explanation of the dish in Ukrainian. However, the method of rendering the meaning of the word also depends on the target language. Tonkatsu is quite popular in Asian countries and the name of the dish is assimilated in Korean, Chinese and other languages, and the need for a broader explanation of the dish disappears.

Japchae (glass noodles, colorful vegetables, and well-seasoned meat) – чапхе, букв «овочева суміш» (закуска на основі крохмальної локшини куксу). In this example, we see that the translator explained not only the type of dish but also added the description of the noodles that are used to prepare the dish.

Nabe (hot pot) – набе (загальна назва для страв подібних на суп, котрі готуються в горщику під час самої трапези). Here we see that the translator also tried to show the specific features of the Asian culture that differs from Ukrainian.

Tangsuyuk (crispy sweet and sourdeep-fried pork) – тансуюк (обсмажені у паніровці шматочки свинини у кисло-солодкому соусі).

Tteokbokki- токпоккі (тушковані з овочами, м'ясом чи морепродуктами, перцем і приправами рисові ковбаски).

Mandu – манду (пельмені приготовлені на пару). Translators should also take into account the country in which their translation will be read. Similar dishes exist in many countries: «манти», «бууз», «пельмені», etc. However, they still differ in the ways of cooking, size, and stuffing so translators can only draw a parallel to these national dishes but cannot translate them completely with the names of the dishes familiar to the readers.

We see that it is difficult to render the meaning of the names of Korean dishes by simply using calque. Translators had to add an explanation in the target language to make the translation conducive for understanding.

Apart from the names of traditional Korean dishes the members also mention quite often the names of Korean traditional clothes throughout the whole TV show. Some examples of such names in RUN BTS are:

Hanbok – ханбок (національний традиційний костюм з яскравих одноколірих тканин в Кореї). As the name is foreign for Ukrainian reader it was necessary to add explanation in the target language to make it easier for the readers to understand.

Jeogori – чоґорі (традиційна блузка). The name of clothes doesn't exist in Ukrainian culture and to make the translation closer to the Ukrainian readers it was necessary to add explanation in the target language.

Chima – чхима (широка спідниця). The name of clothes doesn't exist in Ukrainian culture and to make the translation closer to the Ukrainian readers it was necessary to add explanation in the target language.

Baji – паджи (вільні мішкуваті штани). The name of clothes doesn't exist in Ukrainian culture and to make the translation closer to the Ukrainian readers it was necessary to add explanation in the target language.

Posson– посон (особливі шкарпетки для ханбоку). The name of clothes doesn't exist in Ukrainian culture and to make the translation closer to the Ukrainian readers it was necessary to add explanation in the target language.

Gomusin – комусин (гумові черевики, котрі носяться з ханбоком). The name of clothes doesn't exist in Ukrainian culture and to make the translation closer to the Ukrainian readers it was necessary to add explanation in the target language.

Ккачі дурумагі (дитяче барвисте вбрання, яке одягають на Новий Рік). The name of clothes doesn't exist in Ukrainian culture and to make the translation closer to the Ukrainian readers it was necessary to add explanation in the target language.

We see that it is difficult to render the meaning of the names of the part of the Korean national clothes by simply using calque. Translators had to add an explanation in the target language to make the translation conducive for understanding. Moreover, by adding extra information in the translation, translators

brought foreign culture closer to Ukrainian readers. The main idea of doing translation of any text is to make it look like it was written in the target language from the very beginning and to make the foreign culture closer to the audience.

Conclusions. To sum up, translators often deal with unfamiliar topics and names that fall beyond their field of expertise. This has led people to take the view that only subject matter experts can render a text. We believe a competent translator can always educate himself or herself about the text, especially thanks to modern search tools and other easily accessible information resources. Translators must show dexterities that go beyond the sheer mastery of two languages. Nowadays, a translator must be well-read and inquisitive about the world, be a tireless researcher willing to find out more about any topic, and be perseverant enough to dig deeper into the text to understand what it means. Furthermore, translators must always be prepared to question his or her assumptions.

LEXICAL TRANSFORMATIONS IN V.V. NABOKOV'S TRANSLATIONS OF "LOLITA" NOVEL

Silnova M. I.

Student

Karaganda University named after academician E. A. Buketov

Karaganda, Kazakhstan

This work is devoted to the translation of lexical transformations in Nabokov's novel "Lolita" from English into Russian. The study revealed that lexical transformations help the translator achieve a more accurate and understandable translation for readers. Any translation is not only a means of communication and adaptation, but also a means of interpreting the original work. Translator, transforming the text in another language, must adapt it, adjusting it to a new audience according to his understanding, on the one hand, of the reader's mentality, and on the other hand, of the original text.

Aim of the research – to study the features of the translation of lexical transformations in translations of the novel by V.V. Nabokova Lolita.

In accordance with the established purpose, the following targets were set:

- consider the concept and classification of lexical transformations in translation;
- to study the personality of V.V. Nabokov as an author and translator;
- to analyze the use of lexical transformations in translations of V.V. Nabokov's novel "Lolita".

Research methods – studying literature on a research topic and a method of sampling the material with subsequent analysis. In practical part of our thesis we apply comparative analysis.

In my work, I consider lexical transformations used in the translation of the novel by V.V. Nabokov "Lolita". The translation of the novel is saturated with hundreds of lexical transformations, since V.V. Nabokov transformed already existing terms in Russian.

In the course of a comparative analysis of his own translation and Nabokov's translation of the novel "Lolita", it was revealed that Nabokov came up with his own translation of words that already existed in Russian. The reason for this was that the writer was isolated from the Russian language for a long time and did not know about the existence of these words. Subsequently, the author wrote, commenting on the auto-translation of the novel "Lolita":

"My personal tragedy - which cannot and should not concern anyone - is that I had to give up natural speech, from my unrestricted, rich, endless Russian syllable obedient to me for the sake of a secondary variety of English."

When analyzing the translation of the novel by V.V. Nabokov's "Lolita" there were a large number of elements of English culture, as well as Russian archaisms, which for the Russian reader in some parts of the work may be incomprehensible and misleading.

There are some examples of Nabokov`s translations:

-“Ladies and gentlemen of the jury”-“Уважаемые присяжные женского и мужского пола!”

Modulation is used in this example, because the meaning is logically derived from the meaning of the original unit. The translation did not specify “ladies” and “gentlemen”, they were divided into female and male.

-“At first, Annabel and I talked of peripheral affairs”-“Сначала мы с Аннабеллой разговаривали, так сказать, по окружности.”

Concretization is used in this example, because the word of the source language with a broader subject-logical meaning is replaced by a word or phrase into a target language with narrower meaning. The translator wanted to emphasize the secondary importance of their conversation, that nothing important was discussed at that moment. Also, transliteration is applied here.

-“Cheerleader”- “Голоногие дивчины в коротеньких юбках и толстых свитерах, которые организованными воплями и гимнастическим беснованием поощряют студентов, играющих в американское регби.”

Modulation is used in this example. In this sense we clearly consider the peculiarity of Nabokov`s translation. Instead of one word, he decided to translate this example as a whole phrase. This is due to the fact that he had not been in a Russian-speaking society for a long time and simply did not know that the word “cheerleader” had already entered the Russian language.

-“I recall the scent of some kind of toilet powder”-“Помню запах какой-то пудры”.

Generalization is used in this example. There is no clarification in the translation, as it is in the source text.

Further I would like to present you the same examples of lexical transformations, which were translated by us to show differences between these two translations:

-“Ladies and gentlemen of the jury”-“Уважаемая коллегия присяжных.”

Generalization is used in this example, due to the reason that we have united men and women. The measure of information orderliness of the original unit is higher than the measure of orderliness of the unit corresponding to it in terms of meaning in the target language and consists in replacing the particular with a general, species concept by a generic one.

-“At first, Annabel and I talked of peripheral affairs”-“Сначала мы с Аннабеллой разговаривали на какие-то отдаленные темы.”

Modulation is used in this example. In this example, we have modernized the translation, since the “peripheral affairs” do not have the direct translation that we used in the translation. But it sounds acceptable.

-“Cheerleader”-“Черлидер.”

Transcription is used in this example. It's a borrowed word, so we used this method.

-“I recall the scent of some kind of toilet powder”-“Я помню запах порошка.”

Generalization is used in this example. In the translation, we did not specify that this is toilet powder, because for a Russian reader this should be clear anyway. Because there is usually no such clarification in Russian language.

We can make the conclusion about all these examples that we noticed flaws in Nabokov's translations and sometimes even obvious errors associated with the wrong selection of lexical transformations.

These errors can be attributed to the fact that the author has not been in a Russian-speaking country for a long time and mainly used English in everyday life. Also, V.V. Nabokov often uses outdated versions of words, this is not clear to a modern writer. In some cases, the translator did not know about the existence of some words that have already entered the Russian language due to globalization. In such cases, he used modulation with descriptive translation.

But also since V.V. Nabokov is the author-translator, he had every right to change the translation or add some additional information. This is a feature of the author's translation.

If to talk about the most commonly applied lexical transformations, I would like to note the most used is modulation.

In conclusion we would like to tell that:

- the essence of translation was studied with the help of lexical transformations;
- the definition and general characteristics of lexical transformations in translation were given;
- the personality of V.V. Nabokov as an author and translator is described;
- examples of the use of lexical transformations in the translation of the novel “Lolita” are shown.

In this work, we relied on the work of such linguists as V.N. Komissarov, L.S. Barkhudarov, T.A. Kazakova, V.S. Vinogradov and others.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В АСПЕКТІ ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

Грон Юлія Григорівна

к. філол.н., доцент

Черкаський державний технологічний університет

Кравченко Таміла Миколаївна

к. філол.н., доцент

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

м. Черкаси

Вступ. Мова і культура тісно пов'язані між собою, оскільки відображають культурні надбання нації. Одними з найсамобутніших одиниць мови є фразеологізми, оскільки колоритно змальовують людину, її оточуючий світ, сприйняття дійсності. Фразеологізми поповнюють скарбницю англійської мови та є складним поєднанням власних мовних одиниць та запозичень, що характеризуються семантичною цілісністю та стійкістю. Звідси випливає, що тема перекладу таких одиниць на українську мову викликає неабиякий інтерес серед науковців, оскільки добір відповідної перекладацької тактики залежить від низки чинників. **Актуальність** нашого дослідження зумовлена необхідністю виявлення та всебічного висвітлення можливих перекладацьких трансформацій для адекватної передачі українською мовою англомовних фразеологізмів на позначення здоров'я/нездоров'я.

Дослідженням фразеологізмів займалися як відомі вітчизняні, так і зарубіжні науковці, зокрема М. Алефіренко, В. Гак, Ш. Баллі, О. Кунін, О. Селіванова, А. Супрун, В. Виноградов та ін.

Мета дослідження полягає у виявленні перекладацьких трансформацій, що застосовуються для передачі ФО на позначення здоров'я людини.

Матеріали і методи дослідження. Наукова розвідка базується на поєднанні принципів дефініційного та семантичного аналізу, методу суцільної вибірки, а також дескриптивного методу. Застосування семантичного аналізу дало змогу виявити структурні типи знань, які зафіксовані у сучасних

українських та іноземних джерелах. Дескриптивний аналіз було використано для описання перекладацьких трансформацій для передачі ФО на позначення здоров'я людини. Матеріалом дослідження слугує вибірка ФО з одномовних та двомовних лексикографічних джерел.

Результати і обговорення. Фразеологічні одиниці у сучасній лінгвістиці тлумачать як семантично неподільний комплекс з двома або більше лексичними компонентами та, які характеризуються цілісністю значення, відтворюваністю, стійкістю лексичного складу та граматичної структури. Семантична цілісність є однією з найважливіших ознак, оскільки значення ФО неможливо інтерпретувати по сукупності значень кожного елемента [5, с. 235.]. Нині у лінгвістиці існує низка термінів на позначення стійкої, неподільної одиниці, які включають «фразеологічна одиниця», «фразеологізм», «ідіома», «стійке словосполучення», «фразеологічний зворот» тощо.

У словнику лінгвістичних термінів за редакцією Д. Ганича, І. Олійника ФО має наступне визначення: «Фразеологічна одиниця (фразеологізм) – лексико-граматична єдність двох і більше міжстильових компонентів, граматично організованих за моделлю словосполучення чи речення, але неподільна лексично, стійка у своєму складі й структурі, яка, маючи цілісне значення, відтворюється в мові» [цит. за 6, с. 37].

І. Гальперін (1958) розуміє ФО як сполуку слів, у якій значення цілого переважає над значенням складових елементів або значення цілого словосполучення не є точним та часто не залежить від значень складових частин цього сполучення.

О. Кунін вважає, що фразеологічні одиниці заповнюють собою лакуни у лексичній системі мови, що нездатна повною мірою забезпечити номінацію нового і тому у багатьох випадках є єдиними одиницями, що можуть називати предмети, властивості, процеси, стани, ситуації, тощо. ФО англійської мови включають як національну лексику та і запозичення з інших мов. Велику роль у творенні ФО відіграє людський фактор, оскільки більшість таких лексем пов'язано із людиною, різними сферами її діяльності [4, с. 5-6].

Розуміння фразеологізму, його інтерпретація значною мірою залежать від його типу. Тож В. Виноградов (1977) виокремлює наступні типи ФО:

1) **фразеологічні зрощення**, значення яких не можна вивести із семантики компонентів, на кшталт «точити ляси», «врізати дуба» тощо. В українській мові фразеологічні зрощення часто марковані лексичними або граматичними архаїзмами, однак в англійській мові їх маркерами залишають переважно лексико-семантичні архаїзми з огляду на граматичні особливості мовного коду англійської мови;

2) **фразеологічні єдності**, семантика яких частково мотивована значенням слів, що входять до їх складу;

3) **фразеологічні сполучення** – мовні звороти, де один із компонентів має самостійне значення, яке у сполученні з іншим компонентом конкретизується. У фразеологічних сполученнях хоч синтаксичні зв'язки і є сучасними нормативними, однак вони не формуються кожного разу як вільні, а відтворюються у структурі готових фразеологічних одиниць.

I. Корунець визначає наступні базові способи перекладу ФО. По-перше, потрібно спробувати дібрати **абсолютний або відносний еквівалент** [2, с. 323]. Однак, кількість таких еквівалентів досить мізерна. Група ФО, що перекладається за допомогою еквівалентів, включає насамперед інтернаціональні вислови, тобто вирази, що існують у більшості мов та мають походження з одного джерела.

Переклад за допомогою **часткового еквіваленту** є іншим різновидом перекладу фразеологічних одиниць. Такий переклад передбачає добір ФО з тотожним змістом та частково схожою формою, тобто еквівалент мови перекладу може збігатися у з ФО мови оригіналу, але не у всіх значеннях. **Відносний фразеологічний еквівалент або фразеологічний аналог** може бути однаковим за змістом, мати схожу стилістику, проте відрізнятися лексичним наповненням та граматичною структурою [1, с. 74].

У наступній ситуації, коли у мові перекладу ФО мови оригіналу немає ані аналогу, ані еквіваленту, з метою збереження образності слід використовувати

дослівну передачу. Такий спосіб буде доречним у тому випадку, коли у результаті калькування вираз буде передавати значення, образність якого легко сприймається у мові перекладу та відповідає загальноприйнятим нормам української мови [4, с. 324].

Однак, доволі часто ФО не мають у мові перекладу еквіваленту або аналогу, тоді у такому випадку слід використовувати **описовий переклад**, тобто пояснити сенс ФО за допомогою вільного сполучення слів. Описовий переклад полягає в тому, що зміст фразеологізму передається без збереження його образності.

Семантичний аналіз ФО? що позначають стан здоров'я людини, дозволив виділити такі семантичні групи як «**здоровий**», «**нездоровий**», «**процес одужання**». Отже, розглянемо першу групу ФО, що позначають «**здоров'я**». Вираз *alive and kicking (1)* утворився внаслідок того, що торговці рибою продавали свій товар, тобто рибу, і рекламували її за допомогою зазначеного ФО, що означає «свіжий» та «гарної якості». В українській мові цей вираз перекладається добором еквіваленту, проте без збереження стилістичного забарвлення, тобто можемо стверджувати, що це описовий спосіб перекладу.

ФО *as fit as fiddle (1)* з'явилася у 16 столітті та описувала не скільки скрипку та її витончені форми, а скрипаля, який також повинен був бути струнким та у гарній формі, аби веселити публіку. Згодом лінгвісти дійшли висновку, що сама лексема *fit* мала значення «належний, той, що підходить». Це означало, що скрипка належним чином виконувала свою функцію. Однак, як би там не було, зазначена ФО описує людину у чудовій фізичній формі і в українській мові ми знаходимо аналог *тоненький як стебеліна*.

Be full of beans (2) має значення бути *сповненим енергії* і перекладається українською мовою описово. Ця ФО бере свій початок у 19 ст., коли коней годували бобами. Існує думка, що боби допомагали коневі бути у гарній формі та більш енергійним.

Наступна ФО *feel fresh as a daisy (1)* перекладається *свіжий, як огірочок*. Ця ідіома виникла у 17 столітті скоріш завдяки тому, що маргаритка

розкривалася вранці і закривалася, коли сідало сонце. На жаль, в українському перекладі в основі виразу лежить овоч, а не квітка. Це є прикладом аналогу.

Наступний фразеологічний вираз *as right as rain* (1) означає *бути у гарному здоров'ї*, що викликає деякий подив, оскільки досить часто погані погодні умови навпаки передають стан нездоров'я. Ця ФО виникла у кінці 19 століття маючи сенс, тому що дощі – це звичне явище для англійців.

To be a picture of health (3) має значення *мати гарне здоров'я* і виникла наприкінці 19 століття. Цей вираз вперше застосувала Джейн Остін у своєму творі «Емма». На українську мову цей вираз перекладається описово.

Група ФО, що належить до категорії «нездоров'я» включає не тільки вирази, що позначають певний хворобливий стан людини, але й певні вади здоров'я. Зокрема, розглянемо наступні добре відомі ФО. *To have one's foot in one's mouth disease* (4) перекладається лише описово і означає, що людина має погану звичку говорити недоречні речі повсякчас у доволі неслухняний момент. Як видно із самого виразу, носії мови прирівнюють таку звичку з хворобою. Цей вираз з'явився у 1770-х завдяки політику серу Б. Рош, який використав його у своїй промові.

Наступна ФО *Feel groggy* (3) – не стояти на ногах, бере свій початок у 1740 році, коли адмірал Вернон почав давати морякам ром розбавлений водою. Сам адмірал завжди був одягнений у костюм, що англійською має назву *grogam cloak*, внаслідок чого напій отримав свою назву. Моряки, які не вживали цей напій, віддавали його своїм друзям, у результаті чого ті п'яніли. Нині цей вираз означає *погане самопочуття*.

Вирази, що описують самопочуття людини в англійському варіанті часто містять порівняння, як от *as pale as a ghost/as pale as death* (1) і мають значення *блідий, як стіна*. У цьому випадку такі вирази можна перекласти за допомогою аналога. Схожий вираз *green around the gills* (2) також має значення *блідий*, проте в українській мові його слід перекладати за допомогою еквівалента без додаткового експресивного забарвлення. Така ФО належить до жартівливого опису недоброго самопочуття.

Погане самопочуття можна передати за допомогою ідіоми *under the weather (1)*, що в перекладі означає почуватися зле, захворіти. Така ФО перекладається звичайним еквівалентом. Своєю появою цей вираз завдячує англійським морякам, які посилали у трюм хворих, щоб ті могли одужати і не працювати на відкритій палубі.

Catch a cold (3) у перекладі означає захворіти. Переклад такої ФО також не має ані аналогу, ані еквіваленту. Етимологія виразу в англійській мові сягає 17 століття і звучала, як *catch a death* у результаті перебування у холоді.

Наступна лексема *black-and-blue (2)* перекладається описово та позначає синець на тілі людини. Ця ідіома зародилася у 1300-х роках і донині не змінила свого значення. Її можна розуміти у двох сенсах, перший – це безпосередньо фізичний синець на тілі людини, а другий – моральне виснаження.

ФО *feel blue (1)* має переклад бути засмученим. Як бачимо, використано описовий переклад, оскільки такий вираз не має в українській мові аналогу чи еквівалента. Ця фразеологічна одиниця утворилася у 1385 році і має кілька значень, що пояснюють її. Перше значення пов'язане із смертю, коли у людини шкіра чи губи набували синього кольору. Наступне значення запозичене із грецької міфології. Зевс міг гніватися і насилати на людей дощі та шторми, тому в основі цієї ідіоми блакитний колір. Останнє значення пов'язане із морською традицією за допомогою блакитного кольору сигналізувати про те, що капітан корабля загинув.

Бути сильно хворим в англійській мові має еквівалент *to be as sick as a dog (2)*. Такий англійський вираз належить до неформальної лексики і часто використовується, коли мова йде про отруєння. ФО з'явилася у 1705 році, проте залишається й досі незрозумілим, чому саме собака передає образ хворої людини.

Остання група ФО, що мають значення «одужати» включає такі лексеми *Be on the Mend, Back on one's feet (2)* і перекладається еквівалентом без додаткового експресивного значення – *одужувати*.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що переклад ФО цілковито залежить від низки факторів, таких як контекст, етимологія лексичної одиниці, її вживаність, а також обізнаність перекладача. Тож ця тема потребує подальшої уваги та досліджень.

Література

1. Зарицький М. С. Переклад: створення та редагування. К.: Парламентське вид-во, 2004. 120 с.
2. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник. Вінниця: Нова Книга, 2003. 448 с.
3. Краснобаєва-Чорна Ж. Терміносистема фразеології: структура та складники термінологічної мікросистеми «фразеокласифікація». Лінгвістичні студії. 2013. Вип. 26. С. 156 – 163.
4. Кунин А. В. Курс фразеології сучасного англійського мови: уч. пос. для ін-тів і фак. іностр. яз. Москва: Высшая школа, Дубна: Феникс, 1996. 381 с.
5. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови. Київ: Наукова думка, 1973. 280 с.
6. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія; за заг. ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1973. 438 с.

Список джерел фактичного матеріалу

1. Health Idioms: 30 Useful Health and Medicine Idioms. URL: <https://7esl.com/health-and-medicine-idioms/> (Дата звернення 14. 02. 22)
2. Must-know English Idioms About Health to Exercise Your Language Skills. URL: <https://www.fluentu.com/blog/english/english-idioms-about-health/> (Дата звернення 14. 02. 22)
3. Health idioms and phrases. URL: <https://englishbyday.com/health-idioms/> (Дата звернення 22. 02. 22)

СПЕЦИФИКА И ПРОБЛЕМЫ АВТОРСКОГО ПЕРЕВОДА ЗАРУБЕЖНЫХ КИНОФИЛЬМОВ (НА ПРИМЕРЕ РАБОТ Л.В.ВОЛОДАРСКОГО)

Польников Алексей Юрьевич

Студент

НАО «Карагандинский университет им. Е.А. Букетова»,

г. Караганда, Казахстан

Введение. В данной статье проведен анализ авторского перевода Л.В.Володарского, его специфика и основные проблемы, рассмотрено, почему авторский перевод является не просто переводом, а рядом процессов, целью которых является семантическое и когнитивное соответствие, передача текста с исходного языка на целевой. Киноиндустрия в последние годы является лидером в сфере развлечений и обладает впечатляющим темпом роста, и, судя по всему, в ближайшее время этот рост будет продолжаться. Правильная адаптация зарубежного кинофильма, может внести свой вклад в успехе прокате фильма. Главная цель переводчика – заинтересовать неанглоязычных зрителей в, предоставив им адаптацию их любимых кинофильмов. Факт в том, что авторский перевод зарубежных кинофильмов в некотором плане игнорировался в академической среде, означает, что исследований в этой области недостаточно.

Цель работы. Авторский перевод зарубежных кинофильмов - на сегодняшний день является малоизученным видом киноперевода. Хотя существует множество исследований, посвященных переводу фильмов в целом, особенностям и проблемам авторского перевода уделяется недостаточно внимания. В своё время авторские переводчики кинофильмов предоставляли русскоговорящему зрителю продукты зарубежной киноиндустрии чуть ли не единственными и позволяли зрителям СНГ получать своевременно кинофильмы для просмотра. Перед переводчиками выполнявших авторский перевод стояла трудная задача по адекватной передаче особенностей кинодиалога, который призван погрузить зрителя в центр событий фильма.

Материал и методика исследования. Материалом исследования послужили зарубежные художественные кинофильмы. В ходе работы был использован метод сравнительного анализа авторского перевода Леонида Володарского зарубежных кинофильмов (The Big Lebowski, Hot Fuzz, Terminator, High School High) с учетом проблем с которыми он столкнулся и применяемых приемов. Также был осуществлен анализ перевода. Авторский перевод кинофильмов обладает рядом особенностей непростыми свойствами, в связи с тем, что зарубежная культура разнится с другими культурами мира, тем самым ее перевод может вызвать значительное количество трудностей [1, с. 19]. С учетом всех особенностей авторского перевода, влияющих на его адекватную и грамотную адаптацию на язык перевода, переводчику необходимо сконцентрировать свое внимание на множестве факторов, связанных с американизмами, оборотами и словосочетаниями, к которым должны быть подобраны наиболее подходящие эквиваленты на языке перевода [2, с. 132].

Результаты исследования и их обсуждение. Нами выявлено, что степень адекватности перевода напрямую зависит от подготовки переводчика, был ли предоставлен переводчику монтажный лист заказчиками заранее, а также от приёмов, выбранных для достижения адекватности. Авторский перевод выполняется в два этапа. Во время первого этапа переводчик работает непосредственно с письменным текстом (монтажными листами или сценариями), на втором этапе переводчик работает непосредственно с озвучиванием [3].

В данной работе мы провели анализ авторского перевода четырёх кинофильмов Леонида Володарского на наличие проблем, с которыми он столкнулся. В результате анализа на проблемы авторского перевода, нами было рассмотрено 4 разных кинофильма. Каждый фильм обладает своими особенностями обусловленные жанрами и аудиторией, для которой были сняты данные киноленты.

Так, например в кинофильме «Большой Лебовски», Володарский Столкнулся с довольно старым сленговым словом «Rad». В отрывке диалога с

Трихорном, Лебовски сказал – «This is quite a pad you got here, man», что Володарский перевёл как – «Слушай друг, хата классная у тебя». Согласно дефиниции [4] первоначальное слово «Pad» использовалось в Великобритании 17 века бедными путешественниками или даже криминальными единицами для обозначения крайне примитивного ночлега или кровати из соломы или тряпок. В американский сленг данное слово попало как раз из криминальной среды и далее пошло в обиход. В этой же киноленте, перед переводчиком возникла проблема перевода идиом английского языка. Во время игры в боулинг, один из друзей Лебовского произнёс – «You guys are dead in the water». В английском языке выражение «be dead in the water» обозначает: что-то или в нашем случае кто-то потерпел неудачу и возможно никогда больше не получит успеха в будущем.

В кинофильме «Hot Fuzz», Володарский Столкнулся с переводом британской системы измерения в привычную метрическую. Так в моменте, когда Сержант Энжел остановил правонарушителя состоялся он сообщил следующие – «You think this is sufficient reason to travel at 48 in a 30 zone?». Здесь ему было необходимо конвертировать британскую милю в привычные нам километры – «Нельзя ехать со скоростью 77 километров в час». В этом же кинофильме Володарский столкнулся с переводом юмора, построенной на игре слов, которую адекватно перевести у него не являлось возможным – «- Mr.Staker. Yeah, Mr.Peter Ian Staker - P.I.Staker. Right. Piss taker. Come on». Здесь вся суть шутки на фонетическом уровне. Сочетания букв имени, звонившего полицейскому, звучит как «Piss taker» (на русском - клоун, шут, пранкер). И в данном контексте звучит как розыгрыш. Леонид Володарский не стал использовать приём компенсации, а просто синтаксическое уподобление – «Стэйки, Питр Иэн Стэйкер. Понял, пошёл ты». Но при этом русскоговорящим зрителям будет не понятно почему полицейский посылает гражданина. Но в кинофильме «Большой Лебовски» присутствует игра слов удачно переведённая – «Mr.Treehorn draws a lot of water in this town» - «Он у нас уважаемый член нашего сообщества». Данная игра слов раскрывается следующим образом:

разные лодки забирают разное количество воды, чем больше лодка, тем больше забор воды у этой лодки. Чем больше лодка, тем она круче, тем больший вес она имеет, так же можно сказать и про человека. В данном случае идёт о богатом режиссёре, а аллюзию на воду, можно заменить деньгами, чем больше денег человек гребёт, тем более он уважаем. Следовательно он очень уважаем в американском обществе, где сильно развит культ богатства.

Кинофильм «Терминатор» отлично демонстрирует одновременно и особенность, и главную проблему авторского перевода. Так в отрывке диалога между Ризом и Сарой, Риз произнёс следующее – «I am Reese. Sergeant Techcom DN38416». Ввиду лимита во времени, так как перевод выполнялся синхронно и без опоры на монтажный лист, и высокой скорости речи персонажа, порядковый воинский номер сержанта не был переведён и было лишь упомянуто наличие у сержанта порядкового номера – «Меня зовут Риз. Сержант Риз. Воинский номер такой-то.».

Кинофильм «Кайф школы» содержит в себе реалии образовательной системы США. Одна из них «Chairman» и переводится дословно как «председатель», что является высшим должностным лицом. Но так как здесь речь идёт о высшем чине в академии, эквивалентом в переводе выбрано слово «декан», что семантически соответствует оригиналу.

Выводы. Перевод кинолент доставляет множество трудностей, с которыми переводчик призван справляться. Главная проблема – это соотнесение определённых единиц языка оригинала с единицами языка, на который производится перевод. Так же не хватает просто использовать прямой перевод, перед переводчиком стоит задача донести до зрителя максимально точно задумку авторов кинолент, используя средства целевого языка. На сегодня существует несколько видов киноперевода и каждый из них обладает своими особенностями.

Авторский перевод Леонида Володарского обладает своими особенностями. Мы видим, что Леонид Володарский переводил киноленты

синхронно, в связи с чем некоторые элементы кинодиалога терялись, но смысл диалогов сохранялся.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Илюшкина М.Ю.* Теория перевода. Основные понятия и проблемы. - 3-е изд. – М.: Флинта, 2018. - 80 с.
2. *Алексеева И.С.* Введение в переводоведение. - СПб.: Академия, 2004. - 352 с.
3. Особенности перевода кинофильмов [электронный ресурс] – Точка доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-perevoda-kinofilmov/viewer>
4. <https://www.smithsonianmag.com/smart-news/why-do-we-call-apartments-pads-180955185/>

LAWYERS' COURTROOM SPEECHES AS TRANSLATION OBJECT (BASED ON WORKS OF FICTION)

Сагадатова Камила Куатовна

Студент

НАО «Карагандинский Университет имени Е. А. Букетова»

г. Караганда, Республика Казахстан

Introductions. Among the numerous complex problems that modern linguistics studies, an important place is occupied by the study of the linguistic aspects of interlingual speech activity, which is called "translation" or "translation activity".

Translation is undoubtedly a very ancient form of human activity. As soon as groups of people were formed in the history of mankind, whose languages differed from each other, “bilinguals” appeared, helping to communicate between “multilingual” groups. With the advent of writing, such interpreters - "interpreters" were joined by written translators who translated various texts of an official, religious and business nature. From the very beginning, translation has performed an important social function, making it possible for people to communicate across languages. The dissemination of written translations opened wide access for people to the cultural achievements of other peoples, made possible the interaction and mutual enrichment of literatures and cultures. Knowledge of foreign languages allows you to read books in these languages in the original, but not everyone succeeds in learning even one foreign language.

Summarizing all of the above, we can conclude that the main goal of translation is to achieve adequacy. An adequate, or as it is also called, equivalent translation is a translation that is carried out at a level necessary and sufficient to convey an unchanged content plan while observing the corresponding expression plan, i.e. standards of the target language.

Aim. The aim of the study is to study the functioning of transformations in translation and the specific means of their expression.

Materials and methods. The main research method is an analysis of the literature on this issue and a comparison of different points of view of the authors.

Results and discussion. The material of the study was the speeches of lawyers in the novels by I. McEwan "The Children Act" and E. Nyderman "The Devil's Advocate". I. R. McEwen (Great Britain) and E. Nyderman (USA) are representatives of modern English-language literature. Their works fully reflect all the features of the modern literary process. This study studies the translation of legal vocabulary in literary texts. For comparison, the translations of V.P. Golyshev of I. McEwan's novel "The Children Act " and T.O. Novikova's translation of E. Nyderman's novel "The Devil's Advocate".

During the study, 7 sets of thematically related sentences were identified and analyzed, which contain many transformations.

To begin with, let's look at examples from E. Nyderman's novel.

Original text: The barrister quoted Balcombe LJ. "As children approach the age of majority they are increasingly able to take their own decisions concerning their medical treatment. It will normally be in the best interests of a child of sufficient age and understanding to make an informed decision that the court should respect." The court must take no view on a particular religion, save to respect expressions of faith. Nor should the court be tempted onto the dangerous ground of undermining an individual's basic right to refuse treatment.

Translated text: Адвокат процитировал Лорда судью Балкома. «С приближением совершеннолетия дети все в большей степени способны принимать решения, касающиеся их лечения. Поэтому в наилучших интересах ребенка, достигшего достаточно зрелого возраста и разума, самостоятельно принимать информированное решение, которое надлежит уважать суду.» Суд не должен соотносить свое мнение с конкретной религией, но лишь проявлять уважение к вере. Не должен суд и ступать на опасную почву, препятствуя неотъемлемому праву индивидуума отказаться от лечения.

This example illustrates the use of a quote by Lord Judge Balcom in a speech by one of the characters in the novel. The wording of the legal expression of family

law “in the best interests of a child” is translated into Russian “in the best interests of the child”, which is a tracing. Replacing the non-equivalent term 'barrister' (a lawyer who has the right to speak in court) with the term 'lawyer' in the Russian language is acceptable in a literary translation, but then it remains unclear why the translator introduces into the text of the translation such terms as 'Queen's Counsel' and 'solicitor'. The terminological combination “basic right” is replaced in the translation by the equivalent term “inalienable right”. Therefore, here, as well as in the previous example, one can notice a transformation - tracing.

Original text: They are looking for this relief under a specific issue order. The application made forty-eight hours ago was on ex parte basis. As duty judge, I granted it, subject to their undertakings.

Translated text: Больнице требуется распоряжение суда. Ходатайство было подано сорок восемь часов назад без уведомления другой стороны. Как дежурный судья, я приняла его к рассмотрению.

In the same case, when translating the phrase “Relief under a specific issue order”, V.P. Golyshev used such a translation transformation as concretization. To convey a more precise meaning of actions. The interpreter specified that it was a “court order” that was required, and not just an order from the relevant authority.

Original text: And he is as modest as the next man.

Translated text: И он такой же скромный, как и все остальные.

In this example, a grammatical transformation is used - replacement. There is a change in word forms. Contextual change from singular to plural. Also, this passage to some extent specifies that this child is modest, not like some other, but just like the rest, that is, the majority.

In I.R. McEwan’s novel *The Children Act*, the following speeches by lawyers can be analyzed:

Original text: “What did the owner of a major private sanitation firm in the Lower East Side think of his being declared innocent of all charges of extortion? Was the trial just political because there had been talk of him running for borough

president? Why didn't the prosecution's key witness tell all that he had allegedly told the prosecution?"

Translated text: Что думает владелец крупнейшей частной водопроводной компании в Нижнем Ист-Сайде, о том, что его освободили от всех обвинений в вымогательстве? Не был ли суд политически ангажированным – ведь ходили слухи об участии Фанди в президентской гонке? Почему главный свидетель обвинения не сказал на суде того, что говорил в ходе следствия?

This example is interesting because here the author, modeling the lawyer's thoughts about the case, uses a number of rhetorical questions to emphasize the hero's emotional state, to draw the reader's attention to these statements. The author, depicting the inner speech of the hero, uses complex syntactic constructions and legal terminology, which is a combination of the expressiveness of a literary text with a legal style. The legal vocabulary used in the translation is equivalent to the original: “(declared) innocent of all charges of extortion” – “released from all charges of extortion”, “trial” – “trial”, “prosecution's key witness” – “the main prosecution witness”. When translating a part of the complex sentence: “allegedly told the prosecution”, a semantic development technique was used: “what did he say during the investigation”, such a translation is more understandable to the Russian-speaking reader.

Original text: This point is important because the expenses associated with extensive expert involvement in these cases are bound to be disproportionate to the damages claimable.

Translated text: Этот момент важен, поскольку расходы, связанные с привлечением широкого круга экспертов в этих случаях, неизбежно будут непропорциональны размеру возмещаемого ущерба.

Here we also note the technique - addition, there is a need for additions when translating words, since they do not have a one-word correspondence in Russian.

Original text: They watched the criminal out of the courtroom.

Translated text: Они наблюдали за тем, как преступник выходил из зала суда.

In this example, the translator used the addition of an adverbial verb. In this sentence, unexpressed but implied is the verb "going out", referring to the offender. In the Russian translation, it should be restored. The absence of an addition can lead to a semantic error: "They were watching the criminal from the courtroom." When translating adverbial verbs into Russian, it is rarely possible to select the corresponding Russian verbs that combine two components in their meaning: an action and a description of the method of its implementation. Because of this, one has to resort to translation techniques. The method of adding is most often used because of the need to express, on the one hand, the action itself and, on the other hand, the way it is performed.

When performing an analysis of lawyer speeches in the novel by I.R. McEwan "The Children Act" and its translation by V.P. Golyshev revealed that it was carried out in a freer form. It should be recognized as an arbitrary interpretation of the original text.

Conclusions. Based on the conclusions made, we come to the conclusion that the use of transformations in solving translation difficulties is one of the most promising and rational ways to avoid errors.

Among the translations by applying transformations, we identified: 1) the use of more interesting, beautiful and concise constructions; 2) correction of semantic and factual errors; 3) successful playing of grammatical forms (in particular, articles); 4) clarification of semantic connections in the sentence with subsequent adjustment of the latter.

In our opinion, the information obtained quite adequately reflects the ratio of translation difficulties in the text, although we do not exclude that it may vary depending on the content of the source text and its saturation with certain difficulties.

СПОСОБЫ ПЕРЕДАЧИ МЕТАФОР С АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА РУССКИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ ЗАРУБЕЖНЫХ ПЕСЕН)

Тогжанова Аяулым Булатовна

Студент

Карагандинский университет им. академика Е. А. Букетова

г. Караганда, Казахстан

Введение. Тесное взаимоотношение языка и культуры в настоящее время считается актуальной проблемой. По этой причине, возникла необходимость для изучения значимости языка в национально-культурной языковой картине мира. Язык можно посчитать связующим мостом и элементом, между внутренним и окружающим миром человечества.

С развитием лингвистики формируются новые языковые средства или же они развиваются наряду с лингвокультурной. Связь культуры и языка отображается в основных концептах, присущих каждой лингвокультуре. Лингвистическая и лингвокогнитивная интерпретация данных, представленных в языке, позволяет рассматривать их как репрезентацию конструкторов концептуального сознания. Одним из наиболее продуктивных средств вербализации действительности, способов познания и концептуализации окружающего мира является метафора. Как ни странно, мы используем метафору не только в профессиональной деятельности, но и в повседневной жизни. Однако, в некоторых случаях мы в целом не замечаем, что прибегаем к использованию метафор в речи или в быту.

Несмотря на то, что метафора как языковое средство берет начало с эпохи древнегреческого философа Аристотеля, и по сей день, изучением метафоры тесно занимаются и современные лингвисты. Исходя из этого, метафора как языковое средство имеет различные классификации и функции. К тому же метафора существует во всех языках мира. Вследствие чего были предложены различные способы передачи метафоры с одного языка на другой.

Цель работы. Определение способов передачи метафор из зарубежных песен с английского на русский язык.

Материалы и методы. Песни непосредственно имели и имеют некую актуальность и распространенность в нашей жизни в любой эпохе. А наряду с развитием цифровых технологий и появлением социальных платформ и сетей, их тенденция и значимость значительно возросла ввысь. Если задумываться, то каждая песня имеет свою предысторию или же историю возникновения, и прослушивая ее, ощущая ритм, чувство и настроение автора, можно пережить все те же чувства и атмосферу наложенная в тексте песни и в ее мелодии. Как трактовал Аристотель: «Когда мы воспринимаем ухом ритм и мелодию, у нас изменяется душевное настроение», а Платон в свое время изложил, что «Музыка воодушевляет весь мир, снабжает душу крыльями, придает жизни и веселье всему существующему. Таким образом, ее можно назвать воплощением всего прекрасного и всего возвышенного».

Песни бывают разные, а именно они объединяют различный этнос и культуры вне зависимости от знания языка и понимания смысла песен. Зачастую слушая песни, а именно зарубежные песни при этом являясь не носителем языка, совершенно не понимаем их смысла, просто получая удовольствие от мелодии и звучания. Прослушивание и заучивание зарубежных песен является одним из самых увлекательных и эффективных способов изучения языка, особенно популярным среди молодежи. Дело все в том, что слова врезаются в память благодаря рифме, а их значение запоминается с легкостью благодаря интересу, который проявляет слушающий. Однако перевод песен не такая простая задача, как это может показаться на первых порах.

И несомненно каждый переводчик знаком с ней не понаслышке. Зачастую вопрос «О чем поют?» ставит в безвыходность даже самого опытного и бывалого переводчика, поскольку песни на иностранном языке содержат много подводных камней. А дело все в том, что для благозвучия и сохранения рифмы многие авторы пренебрегают такими аспектами, как: грамматика, смысл,

логическая цепочка, согласование времен, членов предложения и прочим. Поэтому при осуществлении перевода одного знания лексики и правил перевода недостаточно. Необходимо обладать навыками «рифмования», подключать логику, смекалку и угадывать смысл, восстанавливать пропущенное автором и сокращать возможные нагромождения. Иными словами, перед переводчиком ставится задача не просто выполнить перевод, но и создать новый текст, передающий смысл оригинала, но не всегда совпадающий с оригиналом грамматически.

Согласно Ньюмарку абсолютно любое слово может быть метафорой, и для того, чтобы выяснить, является ли оно метафорой, первичное значение должно быть сопоставлено с лингвистическим и культурным контекстами.

Следовательно, Питер Ньюмарк предложил выделяет следующие стандартные процедуры перевода метафор:

- 1) сохранение аналогичного метафорического образа, то есть дословный перевод;
- 2) перевод метафоры сравнением;
- 3) замена эквивалентной метафорой переводящего языка;
- 4) сохранение аналогичного метафорического образа с добавлением объяснения, которое делает основание сравнения эксплицитным;
- 5) перефразирование.

Таким образом, при переводе метафоры с одного языка на другой, важно, чтобы переводчику следует соблюдать три критерия, которые должны быть выполнены для оценки качества перевода, такие как:

- 1) точность текста;
- 2) приемлемость текста;
- 3) читабельность текста.

Как и говорилось выше, что метафора встречается во многих областях и даже в быту. А в песнях авторы практически всегда прибегают к использованию метафор. К примеру, если взять песню «Titanium» исполнителей David Guetta feat Sia, где была обнаружено метафора в припеве:

«You shoot me down but I won't fall
I am titanium
You shoot me down but I won't fall
I am titanium».

А именно строка «I am titanium», что в буквальном смысле переводится как «Я - титан». Разумеется, по способам передачи метафор, можно с уверенностью сказать, что был использован метод дословного перевода метафоры. Однако, в песне не говорится о химическом элементе в прямом смысле. На самом деле, в этой песне метафора «Я титан» используется для выражения состояния жесткости среди невзгод (в отношениях). Смысл припева в том, что даже если человек страдает как от эмоционального, так и от личного стресса, он может стоять на своем, и его существование не зависит от того, что пытаются навязать другие. Почему же именно титан? Потому что, титан — это форма металла, которая на 45% легче стали, но прочнее и может выдерживать экстремальные температуры. Поэтому исполнитель, используя эту метафору, хотел показать, что он сильный и непробиваемый, как и титан. А еще по словарю Оксфорда, титаном называли гиганта, который вступил в борьбу с богами в древнегреческой мифологии.

Песня «Human nature» исполнителя Michael Jackson также содержит метафору в строке «If this town is just an apple, then let me take a bite», которая переводится как если этот город всего лишь яблоко, то дайте, и я откушу кусочек. На этой строке метафорой как ни странно является слово «apple» и переведена она в дословном виде. Однако, метафора здесь в буквальном смысле не означает яблоко, а нужно отметить важный момент по поводу слова «яблоко», так как в самой песне исполнитель поет о мегаполисе Нью-Йорк, и ее второе распространённое название — это «Большое яблоко». Также существует очень много расхождений по поводу ее второго названия. Хоть и этот мегаполис в Америке является крупнейшим производителем яблоко, но так скажем прозвище ни в какую связано с этим делом. На самом деле прозвище «Большое яблоко» впервые приобрело популярность в связи со скачками.

Примерно в 1920 году репортер Нью-Йоркской газеты Джон Фитц Джеральд, чьим ритмом была трасса, слышал, как афроамериканские конюхи в Новом Орлеане говорили, что они едут в «большое яблоко», имея в виду Нью-Йорк, гоночные трассы которого считались громкие площадки.

Весьма популярная песня «Infinity» исполнителя Jaymes Young также содержит метафору в припеве, и она выглядит так: «Cause I love you for infinity oh oh...», и строка переводится как: «потому что, я люблю тебя до бесконечности». В этом случае был также использован метод дословного перевода, так как выразительные средства двух языков совпадают, то есть совпадают объемы понятия и грамматические категории. Выражение «love you for infinite» в буквальном смысле позаимствована из популярного выражения «love is infinite». Можно сказать, что это выражение потеряла свою метафорическую функцию и используется здесь в коннотативной форме, для того, чтобы выразить эмоции более чувственно.

Результаты и обсуждение. Таким образом при определении способов передачи метафор в зарубежных песнях всегда нужно проявлять тщательное внимание на смысловую нагрузку песни, то, что автор хотел передать посредством своей композиции и еще важный момент — это культура языка и существующие в ней языковые аспекты и правила. Задача переводчика при переводе песен это обеспечить слушателю точность, приемлемость и читабельность переводимого текста.

Однако, по результату исследования, метод дословного перевода метафоры в песнях чаще всего применяется. Причина обуславливается «теорией сохранения метафоры», так как песня, по своей природе, имеет цель или некую направленность, то и метафора в ней также выполняет роль передачи этого значения. Следовательно, если не соблюдать этот закон, то смысл метафоры в тексте песни теряется и в целом эстетический и прагматический эффект метафоры снижается.

Выводы. В заключение хотелось бы сказать, что в соответствии с поставленной целью способы передачи метафор в зарубежных песнях были

выявлены. Относительно результатов исследования можно с уверенностью сказать, что способ дословного перевода преобладает над другими способами. Это связано с тем, что дословный перевод практически не отражается в переводе текста песен, не нарушая его читабельность и приемлемость. Для того чтобы понять смысл метафоры, лучше изучить историю происхождения песни и культуру языка. Эти два фактора очень важны.

ECONOMIC SCIENCES

CAPITAL: DEFINITIONS OF THE CONCEPT

Lakhtionova Liudmyla,
Ph.D., Associate Professor, Deputy Director,
Educational and Scientific Institute of Education Development
National Aviation University,
Kyiv, Ukraine

Introductions. The concept of «capital» is one of the most difficult categories of financial science. For many years there has been a debate about the essence of the concept of «capital». There is no single common definition in the world. Therefore, this topic is quite relevant.

Aim. The purpose of the article is to reveal approaches to determining the economic category of «capita»".

Materials and methods. The materials of the research are monographs, textbooks, manuals, scientific articles, regulations of Ukraine on capital as an economic category. The main research methods are logical and historical approach, analysis, synthesis, induction, deduction, generalization.

Results and discussion. The concept of "capital" is one of the most difficult categories in the economy. Among the many definitions of capital can be distinguished:

- macroeconomic approach (from the point of view of the national economy);
- monetary approach (from the standpoint of the money market);
- microeconomic approach (from the point of view of business entities).

According to the macroeconomic approach, capital is understood as one of the three factors of production together with land and labor: capital identifies the means of production that can be used for economic activities (production of goods, works, services).

According to the monetary approach, capital is equated to monetary resources used to finance investments. That is, capital is understood as money, but only those that are used to ensure the growth of cash value. Money becomes capital mainly if it is accumulated, stored and sold on the money market, as this gives their owner additional income in the form of interest.

According to the microeconomic approach (in the context of financial and management accounting, financial and management analysis) under the capital of the enterprise means the liabilities of the entity. This view is shared by most foreign and domestic scholars.

According to them, the capital of the enterprise is the receivables on the passive side of the balance sheet, which are reflected in the assets; it shows the sources of funding for the acquisition of enterprise assets.

However, modern science and practice at the micro level considers two options for approaching the essence of capital as an economic category.

Two basic concepts of capital:

- the financial nature of capital (G. Sviniej);
- subject-material nature of capital (U. Paton) [1].

According to the financial nature of capital, capital includes everything that is in the liabilities of the balance sheet (statement of financial position) of the enterprise.

In accordance with the material nature of capital, capital includes everything that is in the assets of the balance sheet (statement of financial position) of the enterprise.

It is advisable to include in the capital of enterprises at the micro level:

- all the assets of the enterprise that will bring it economic benefits in the future (all that is reflected in the assets of the balance sheet (statement of financial position));
- all sources of financing of the enterprise (all that is reflected in the liabilities of the balance sheet (statement of financial position)).

Confirmation of the expediency of considering balance sheet assets as capital is the definition of assets in laws and regulations of Ukraine, namely: in the Law of

Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» [2] and in the National Regulation (standard) of accounting «General requirements for financial reporting» [3].

Article 1 «Definitions» of Section 1 «General Provisions» of the Law of Ukraine «On Accounting and Financial Reporting in Ukraine» and Section I «General Provisions» of the National Regulation (standard) of accounting «General requirements for financial reporting» 1 states that assets are resources controlled by the enterprise as a result of past events, use which is expected to lead to economic benefits in the future [2, 3].

That is, assets are value that will bring added value in the future.

And the value that will bring added value is capital. Thus, assets are the capital of the enterprise.

If the resources controlled by the enterprise as a result of past events, the use of which is not expected to result in economic benefits in the future, they are not an asset of the balance sheet. Those resources that will not bring benefits in the future are not taken on the balance sheet of the enterprise. They need to be sold, liquidated, written off and more. These are the requirements of national and international accounting and financial reporting standards.

Analytical capabilities of the assets and liabilities of the balance sheet are revealed in the author's monographs on the analysis of solvency, liquidity and financial stability of business entities [4, 5].

Conclusions. Thus, at the micro level, the capital of the entity will include the property of the enterprise (balance sheet asset (statement of financial position) and its sources of funding (liabilities of the balance sheet (statement of financial position)). This definition of capital is typical for all types of enterprises (large, medium, small and micro enterprises).

The classification of the capital of economic entities according to the balance sheet (statement of financial position) of the enterprise will be a matter of future research.

References

1. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз сільськогосподарських підприємств: навч. посіб. /Л.А. Лахтіонова/. - К.: Київський національний економічний університет, 2005. - 365 с.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV (із змінами від 14.07.2020 р.) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73 (із змінами від 09.07.2021 р.) // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
4. Лахтіонова Л.А. Аналіз платоспроможності та ліквідності суб'єктів підприємницької діяльності: монографія / Л.А. Лахтіонова /. - К.: КНЕУ, 2010. – 657 с.
5. Лахтіонова Л.А. Аналіз фінансової стійкості суб'єктів підприємницької діяльності : монографія / Л.А. Лахтіонова /. - К.: Знання України, 2013. — 1091 с.

MODIFICATION OF FINANCIAL STATEMENTS USERS EXPECTATIONS UNDER THE FORCE MAJEURE CIRCUMSTANCES INFLUENCE

Sherstiuk Oleksandr Leonidovych

Doctor of Economics, Associate Professor,
leading researcher of Accounting and Taxation Department,
National Scientific Centre «Institute of Agrarian Economy»
Kyiv, Ukraine

Introductions. The financial reporting of enterprises has a significant role in solving of problems related to the implementation of the of different user's groups expectations. First of all, this is due to the meaningful characteristics of data to be disclosed in the reporting forms. Such characteristics are designed to provide for users sufficient and reliable information that allows them to formulate, justify and evaluate the consequences of management decisions. The substantive characteristics of the relevant decisions are determined by the goals that users of financial reporting seek to achieve.

The information in the financial statements is usually based on the assumption that the activities of the economic entity will not be subject to unforeseen effects. In view of this, it is fair to say that its users do not expect such an impact.

At the same time, the functioning of any economic entity may be accompanied by the emergence of unexpected circumstances in the environment, which are often defined as "force majeure". Under the influence of these circumstances, the financial statements change, which may cause changes for the decisions of its users.

Thus, there is a need to take into account the content and nature of force majeure in the formation, justification, implementation and evaluation of the consequences of decisions made by stakeholders. Therefore, there are grounds for recognizing changes in the expectations of users of financial statements due to force majeure.

Aim. According to above, the aim of the study, which results are disclosed in the theses, is to identify changes in the expectations of financial statements users.

Materials and methods. To achieve this aim we studied, the basic information that needs to make decisions based on financial reporting indicators. На основі порівняльного аналізу змін, які відбуваються в очікуваннях користувачів нами отримано наступні результати. According to comparative analysis of changes in user expectations, we have obtained the following results.

Results and discussion. Different groups of users of financial statements of enterprises have their own goals, which they seek to achieve. To do this, they use information that relates to the activities of the economic entity, as well as its current and future characteristics.

Relevant indicators are disclosed in the reporting in accordance with the applied framework for its preparation.

This information characterizes both the activities of the enterprise and its results. It is based on data on income, expenses, assets, liabilities and equity of the enterprise. These indicators are used by both in absolute volumes and through the mechanism of their comparison. At the same time, users of financial statements can draw conclusions not only on the basis of calculated values of indicators. They are also interested in information about the main circumstances of their formation during the financial statements preparation.

Disclosure of such information in the financial statements forms is provided by the applied framework. Information related to the conditions for the formation of financial reporting indicators can be not only calculated but also descriptive. It reveals, among other things, the circumstances that are defined as force majeure.

In our opinion, the impact of this information on user expectations should be considered in several aspects.

First of all, it should be noted that any indicator of financial reporting is a set of management's assertions. Such assertions provide the possibility of a certain universalization of different economic entities characteristics. They meet users' expectations of getting enough indicators to make decisions. The statement assertions of management, on the one hand, are common to most companies, on the other — are the subject of interest of a wide range of stakeholders.

They ensure the realization of users' expectations regarding the recognition of resources, their sources of origin, the facts of business transactions. The statement assertions of management also characterize the evaluation and measurement of financial statements elements, the features of their reporting classification, methods of disclosure and presentation of relevant data.

Relevant information may be affected by force majeure. As a result, both each statement assertion and the set as a whole may change. That's why, the expectations of financial statements users regarding the content of statements will change.

In particular, the relevant changes will relate to such aspects as the reasonableness of the recognition of assets, liabilities and equity of the enterprise in force majeure. At the same time, force majeure may lead both to the termination of the factors on the basis of which the relevant elements of financial statements are recognized, and to the emergence of new ones. In view of this, users of financial statements will seek to gain an understanding of these changes and determine the nature of their impact.

The same applies to data characteristics such as valuing and measuring elements of financial statements. Due to force majeure, the assessment of one or more reporting items may change. In this case, such changes may have different content characteristics. For example, the value of assets and related sources of their formation may decrease significantly. At the same time, there will be a similar increase in the amount of costs to be recognized in accordance with the applicable framework. In the context of the information needs of stakeholders, such changes require an explanation of their relationship to force majeure. In addition, there will be a need to identify and evaluate the behavior of those responsible in response to force majeure.

Statements of classification, disclosure and presentation of information in the financial statements may also be affected by force majeure. In addition to the fact of recognition of such circumstances, users are interested in obtaining information about the causes of their occurrence, duration and nature of their impact, the possibility of compensating for the negative consequences and so on.

Thus, an important factor in the changes that occur in the expectations of users of financial statements under the influence of force majeure, is the presence of a set of assertions of management.

Another factor that may affect the financial statements users expectations in case of force majeure is the need to perform additional procedures with its indicators. Examples of such procedures are identifying and evaluating their interdependence and interdependence.

Such studies, as a rule, contain the calculation and analysis of indicators that characterize the dynamics and ratios of individual data and their complex. The profitability of resource use, solvency of the enterprise, liquidity of its assets, financial stability, business activity and other parameters can be characterized based on them.

According to the analysis results, users of financial statements have the opportunity to formulate, properly justify their own decisions and evaluate the results of their implementation. However, financial reporting indicators may be affected by force majeure. In view of this, the calculated values used by users would also be affected. Therefore, user expectations based on the results of the analysis of reporting indicators will also be affected.

The financial statements users expectations in this case will depend on a number of factors. First of all, it concerns the change in the possibilities of applying certain indicators for the purposes of analysis. For example, force majeure will have a result in additional costs of the entity due to changes in the clear and quantitative characteristics of individual assets. This indicator must be taken into account when stakeholders are assessing the use of enterprise assets profitability. Instead, the value of assets that will lose their properties due to force majeure should no longer be involved in the calculation and analysis of profitability of their use. Therefore, users of financial statements will expect to interpret the impact of force majeure on the specifics of taking into account these indicators in the analysis.

Another aspect of the use of analytical approaches to financial reporting indicators, which may be changed under the influence of force majeure, is the results

of relevant procedures interpretation. In particular, this applies to evaluation of the financial stability of the enterprise. In this context, the ratio of own and borrowed sources of asset formation may indicate positive trends even after the impact of force majeure. However, due to force majeure, the structure of the assets themselves may be adversely affected, and the reporting user should be informed.

Conclusions. Therefore, the occurrence of force majeure has a direct impact on the financial statements users expectations. This impact is due to both the substantive characteristics of the relevant indicators and the way they are used in the interests of stakeholders. Визначення та оцінювання такого впливу з урахуванням викладених результатів дослідження сприятиме оптимізації вирішення інформаційних потреб різних груп користувачів. Identifying and evaluating of such impact based on the presented research results will help optimize the solution of information needs of different user groups.

EVALIATION OF THE IMPACT ON INNOVATION IN THE PRODUCTION OF COMPETITIVE PRODUCTS OF THE AZERBAIJAN INDUSTRY

Talibli Leyla Muzaffar qizi

Azerbaijan State Oil and Industry University

Master student of the Department of "Industrial Economics"

Resume

The article considers the impact of the innovation process in the industry of Azerbaijan on the release of competitive products on the example of the Baku Steel Plant SOCAR. Here in the program complex Evievs-12 was assessed the impact of the cost of innovation, productivity and cost of fixed assets on the product of JSC "Baku Metallurgical Plant" for the first half of 2015-2020.

Keywords: Innovation, labor productivity, fixed assets, correlation, regression, commodity product, software complex, industry, technology.

Introduction. The problem of competition and competitiveness is one of the oldest themes in economic theory. Still, Adam Smith said that the invisible hand rules the world, and the market economy does not fail because competition puts everything in its place, and people who strive to satisfy their own interests are their own interests. So M. Porter believes that “competitive advantage is expressed either in lower prices than in competitors, in excess, or in the ability to change and control the price by adding, which exceeds the additional value. Some competitive advantages are the result of differences in operational efficiency, but the most real advantages are expressed in the fact that their carrier assumes a unique competitive position. By insisting on cost, the enterprise can lose a part of the customers, which need a specific product, possibly more expensive, but the maximum that fully satisfies the consumer requests [1,2].

Undoubtedly, the most important problem of economic development in Azerbaijan is the release of competitive products and the strengthening of competitive positions of domestic enterprises in both domestic and foreign markets.

In this connection, one of the key factors in ensuring the competitiveness of enterprises and the economy of the country are the innovations that represent their new or improved products (goods, services, services, services), services, services, services, services, services, services, services, services, services sales, contributing to the acquisition and creating conditions for the formation of economic benefits or improving consumer properties of products (goods, works, services) [1]. Innovation is a powerful tool of competitive struggle, which allows you to bypass competitors at the expense of mastering efficient technological processes or coming out with new products on the market space or on unfamiliar markets or discoveries.

Aim. This article considers the impact of innovative development of the industrial sector on the implementation of the released commodity products using the correlation-regression method.

Materials and methods. The article uses graphic and analytical tools. Statistical analysis of the "Baku Metallurgical Plant" JSC for the first and second half of 2015-2020 helped to investigate.

Results and discussion. Research shows that innovative activity provides business entities with the opportunity for effective development from the point of view of the dynamics of financial and economic processes depending on the state of the market. In this case, among the main types of innovative activity of enterprises can be distinguished the following:

- 1) product-related, related to the development and release of modern or improved types of products;
- 2) organizational, conditioned by the improvement of management structures and methods of production;
- 3) marketing, researching new areas of introduction and application of products;
- 4) technological, new or improved production processes, technologies)

As practice shows, the types of innovations shown can be realized in different forms, etc. by means of synthesis.

1. Evaluation of the impact of the innovation process in the industry of Azerbaijan on the production of competitive products

It should be noted that the innovative activity of enterprises is based mainly on modern innovative technologies. From this point of view, in the strength of a special weight of innovative activity, the most important place in the forms of productive, organizational, innovative technologies and marketing are occupied by technological innovations. More visually you can see them on the chart below.

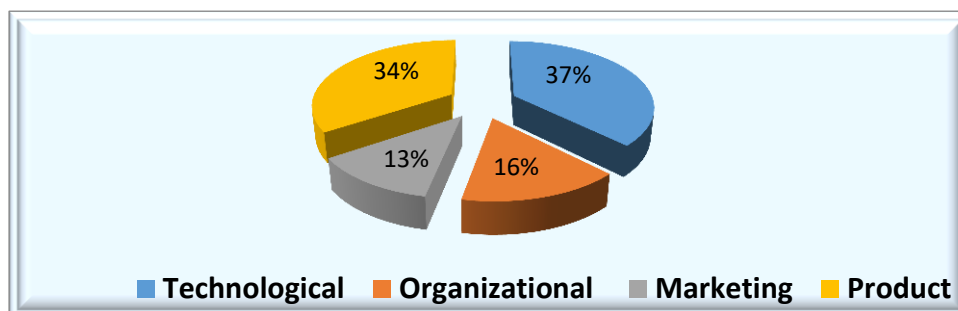

Figure 1. Types of innovative activity of enterprises

It should be noted that the importance of the problem of competitiveness and sustainable development of economic entities is also emphasized in the state socio-economic programs of the Republic of Azerbaijan, in which special attention is paid to the need for innovative development of the country and its stimulation.

2. Assessment of the impact of innovative development of the oil and gas sector of Azerbaijan on income from work and services

Successful economic development of any country is closely linked with the introduction of technological innovations in its economy. Technological innovations are usually understood as the application of new technologies in the production and economic activities of enterprises, regardless of the type of activity, or the actual improvement of existing methods of production.

The innovative activity of the oil and gas complex, the share of which in the real sector of the economy of Azerbaijan is higher than in other areas, is mainly based on the acquisition of scientific ideas, research and development, technology and innovations. or services, as well as existing technological processes or to improve production methods.

The impact of innovative development of the oil and gas sector of Azerbaijan on income from work and services can be assessed on the example of SOCAR Oil Engineering. It can determine the source of income and expenditure of "Baku Steel Plant" OAO 2015-2020. So as the number of statistical observations covers the period of 6 years, then to increase the statistical significance of the relationship between the causal factors we get the following result, using the software complex EViews-12 [3,4].

Interaction between the volume of sales of commodity products of JSC "Baku Steel Plant" and the factors affecting it, it is possible to extract from the prepared packages of mathematical programs - EViews, MatLab, MS Excel, MathCad and others. To do this, using the EViews 12 software package, designating as the resulting coefficient the costs of innovation of oil engineering enterprises as X1, labor productivity as X2, the cost of fixed assets –X3, and the sales volume of oil engineering enterprises as Y we get the following result [6,7].

Dependent Variable: Y
 Method: Least Squares
 Date: 04/20/22 Time: 12:15
 Sample: 2015S1 2019S2
 Included observations: 10

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
X3	1.089643	0.414400	2.629446	0.0391
X2	7.150576	1.880584	3.802317	0.0089
X1	9.445289	0.611522	15.44554	0.0000
C	240.0682	36.99079	6.489945	0.0006
R-squared	0.993104	Mean dependent var		300.4230
Adjusted R-squared	0.989656	S.D. dependent var		108.3834
S.E. of regression	11.02322	Akaike info criterion		7.927060
Sum squared resid	729.0685	Schwarz criterion		8.048094
Log likelihood	-35.63530	Hannan-Quinn criter.		7.794286
F-statistic	287.0213	Durbin-Watson stat		1.519841
Prob(F-statistic)	0.000001			

Source: EViews application, developed by the author on the basis of the software package.

As can be seen from the table, obtained from the package of applications EViews, the relationship of free and dependent variables, representing the causal factor, is more of a standard error. This characterizes the statistical significance of the result obtained [3, p.310].

According to the results obtained with the help of the package of applications EViews, the level of regression will have the following species:

Estimation Command:

LS Y X3 X2 X1 C

Estimation Equation:

$Y = C(1)*X3 + C(2)*X2 + C(3)*X1 + C(4)$

Substituted Coefficients:

$Y = 1.08964274952*X3 + 7.15057627712*X2 + 9.44528901445*X1 + 240.068223004$ (1)

According to the model (1) it is possible to make a deduction that for the considered period there was an increase in innovation costs at the Baku Steel Plant per unit, an increase in sales of commodity products by 9,443, an increase in sales by 7,15 an increase in sales by 5 times. 1 unit was increased to 1.09 units to reduce sales of commodity products. By verifying the statistical significance and adequacy of the established model, it is possible to obtain general results, as well as the forecast of sales of goods of JSC "Baku Steel Plant" for the 1st and 2nd half of 2030.

With the help of the F-Fisher test, the statistical significance of the set of regression equations as a whole can be checked. For this purpose, the F-Fisher criterion should be compared with the value of $F_{table}(a; m; n-m-1)$. According to the table data reflecting the results of the EViews software package [4,5],

F- statistic (Fişer kriteriyası) = 288.02

In EXCEL, set the value of F to $F_{table}(a; m; n - m - 1)$ If to determine with the help of formulas,

$$F_{table}(a; m; n - m - 1) = F(0,05; 3; 6) = 5,41$$

F- Fisher's criterion, $F_{table}(a; m; n - m - 1)$ The F-Fisher criterion appears to be comparable to the price $> F_{tab}(287,02 > 5,41)$. This means that the level of regression as a whole is statistically significant, and the established model is adequate.

Although the statistics of Darbona-Watson $DW = 1,52$, then the points of the crisis Darbona-Watson for the explanatory variable ($m = 3$) and $n = 10$ for the level of significance $\alpha = 0.05$ will be the following [4, p.322]

$$d_l = 0,525, d_u = 2,016$$

$$4 - d_u = 1,984 \leq DW = 1,52 < 4 - d_l = 2,48$$

Therefore, no conclusion has been established on the existence of autocorrelation [4, p.171]. This means that the regression equation as a whole is statistically significant, and the constructed model $Y = 9,4453x_1 - 7,1506x_2 - 1,0896x_3 + 240,068$ is generally adequate [4, p.322]. If we calculate the coefficient of elasticity in accordance with the coefficients of free variables in the contact equation and the calculated average prices of sales of commodity products of Baku Steel Foundry OJSC for the 1st and 2nd half of 2025 with causal factors for the studied periods, we get the following result [5]

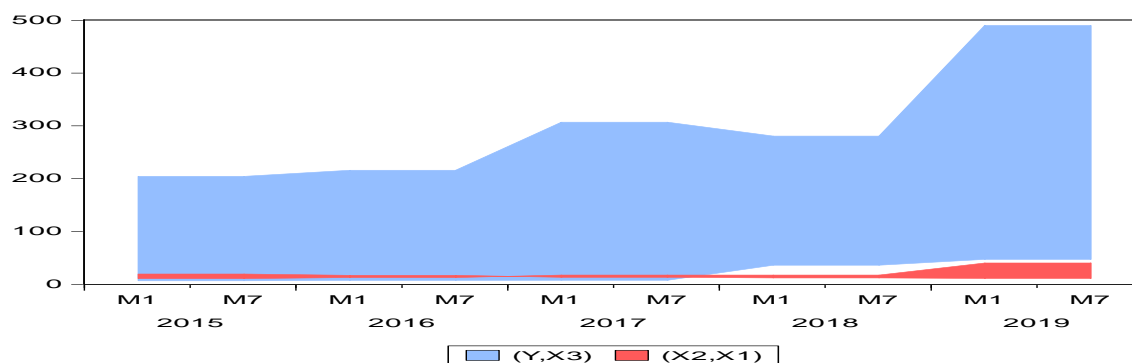
$$E_{innovation\ costs} = \frac{\alpha_1 \times \bar{x}_1}{\bar{Y}} = \frac{20,414 \times 9,4453}{300,423} = 0,6418$$

$$E_{labor\ productivity} = \frac{\alpha_2 \times \bar{x}_2}{\bar{Y}} = \frac{7,1506 \times 15,23}{300,423} = 0,3625$$

$$E_{the\ cost\ of\ fixed\ assets} = \frac{\alpha_3 \times \bar{x}_3}{\bar{Y}} = \frac{21,62 \times 1,0896}{300,423} = 0,07841$$

According to the report, at the Baku Steel Plant, innovation costs increased by one percent, sales of commodity products increased by 0.642%, labor productivity increased by one percent, funds increased by 0.36%, sales increased by one percent. OAO As a result of the increase in sales, the volume of sales of commodity products increased by 0.078%.

Apparently, there is a narrower correlation between these indicators in JSC "Baku Steel Plant", as the factors that affect the volume of sales of goods are more affected by the production of labor. The following schedule provides a graphic description of the causal links of JSC "Baku Steel Plant" for the 1st and 2nd half of 2015-2019 in the package of applications Eviews.

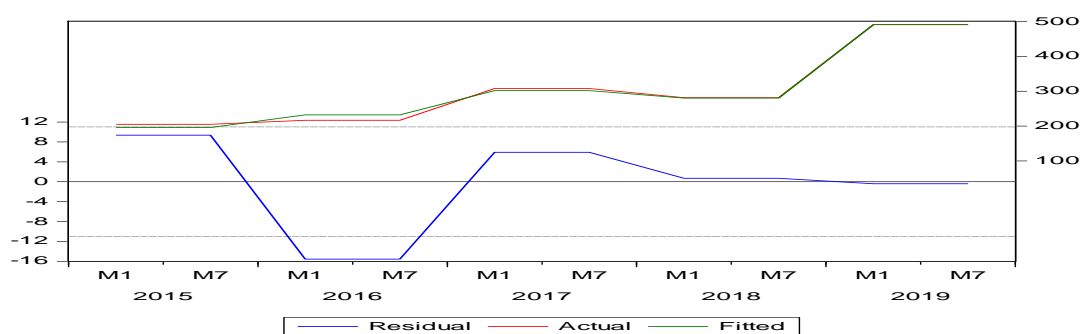

Graph 2.1.1. Dynamics of the relationship between the sales volume of commercial products of Baku Steel OJSC and the factors affecting it according to the EViews application software package

Source: Eviews-12 application developed by the author based on the software package

Since the multiplicity correlation coefficient is 0.9896, the correlation between the indicators studied on the Cheddock scale is very high. The fact that the determination coefficient $R^2 = 0.993$ according to the results of the EViews application software package means that the corresponding regression equation is explained by 99.3% of the variance result and 0.7% by other factors not included in the model.

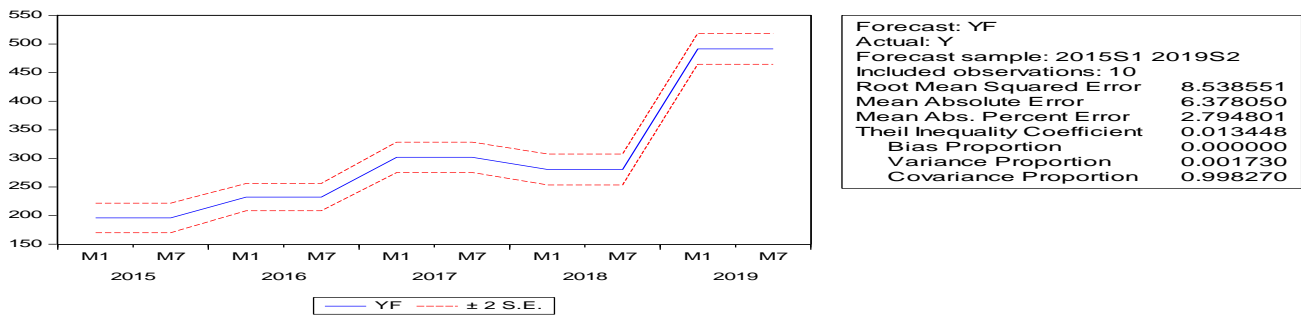
The dynamics of (Fitted) and actual (Actual) prices, as well as the residual (Residual) between them according to the Eregs application software package on the sales volume of commercial products on Baku Steel Foundry OJSC with the obtained regression equation is given in Figure 2.1.2 below.

Graph 2.1.2. Dynamics of sales volumes of commodity products on Baku Steel Foundry OJSC based on EViews application software package and actual prices, balances between them.

Source: EViews application developed by the author based on the software package.

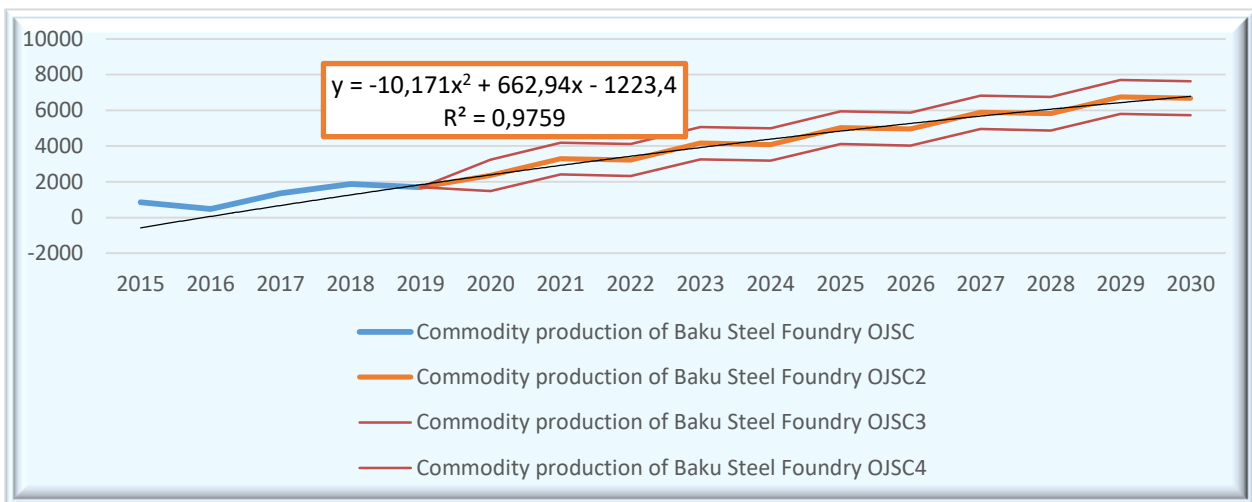
$Y = 9,4453x_1 - 7,1506x_2 + 1,0896x_3 + 240,068$ regression equation obtained on the basis of EViews application software package. The series characteristics are shown in the graph below.

Graph 2.1.3 Half-prices and standard errors of sales products of Baku Steel Foundry OJSC, characteristics for forecast

Source: EViews application developed by the author based on the software package.

Using Figure 2.1.3, it is also possible to determine the forecast prices of commodity output of Baku Steel Foundry OJSC. Using the statistical data of Baku Steel Foundry OJSC for the 1st and 2nd half of 2015-2019, if we forecast the output of commodity products until 2025, we will get the following result described in Figure 2.1.4.

Schedule 2.1.4 Forecast price for the product of JSC "Baku Steel Plant" until 2030

Source: EViews application developed by the author based on the software package.

As can be seen from Figure 2.1.4, the forecast prices of JSC "Baku Metallurgical Plant" for commodity production by 2030 should be increased by comparison with the previous year.

Conclusions. The following results were obtained as a result of the research:

- Based on the Eviews-12 application software package, it was determined that the regression equation $Y = 9,4453x_1 - 7,1506x_2 - 1,0896x_3 + 240,068$ between

innovation costs, labor productivity, value of fixed assets and product sales in Baku Steel Foundry OJSC has a high linear dependence expressed by;

- According to the Eviews-12 application software package, it was determined that the 1% increase in innovation costs of Baku Steel OJSC, 0.64% increase in sales of commodity products, 1% increase in labor productivity, 0.36% increase in sales of commodity products, fixed assets A 1% increase results in a 0.078% increase in sales of commodity products;

Bibliography

1. Najafov ZM Information systems in the management of innovative projects / Materials of the III scientific-practical seminar. Baku: Elm, 2008, p. 10-18.

2. Nadzhafov ZM Concept of the National Innovation System (NIS) of the Republic of Azerbaijan / Materials of the I International Scientific-Practical Conference, Baku: Elm, 2007, p. 8-13.

3. Yadigarov T.A. Operations research and solution of econometric problems in MS Excel and Eviews software packages: theory and practice. Baku 2020. 352 p.

4. Yadigarov T.A. "Customs statistics and modern information technologies". (Monograph) Baku, "Europe" publishing house, 2020-520 pages.

5. Yadigarov T. A. Assesment of the Associative Activity of Maritime Transport and Port Infrastructure in Azerbaijan // "Ekonomisti" International Reviewed Scientific-Analytical Journal № 3, 2021, p.38-49 (in Georgia)

6. <https://www.unido.org/>

7. WWW.azstat.org.

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Забарна Елеонора Миколаївна,

д.е.н., професор

Національний університет «Одеська політехніка»

Перкова Маргарита Вячеславівна

Студентка

ДВНЗ Київський національний економічний університет

Введення. Реалізація системи формування сучасної національної системи господарювання, яка спроможна бути конкурентоздатною потребує відповідного інвестиційного забезпечення інноваційних процесів. Питання щодо визначення методики аналізу спроможності інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку економіки є актуальними, адже спроможність кожної економічної системи визначається її конкурентними перевагами та можливостями, що напряду залежить від інноваційної активності, яка потребує інвестиційного забезпечення.

Мета роботи – проведення аналізу інвестиційного забезпечення регіонів України для сприянні інноваційного вектору їх розвитку та визначення основних факторів впливу на даний процес.

Матеріали і методи. Серед головних ефектів оцінки інвестиційної спроможності забезпечення розвитку регіону варто виокремити: формування нових ринків, нових видів економічної діяльності, нових виробництв, нової інфраструктури, нових мікро-, мезо- і макробізнес-моделей; мобілізація внутрішніх і зовнішніх інвестиційних ресурсів в економіку регіону; інтенсифікація та підвищення ефективності відтворювальних процесів у регіоні; диверсифікація промисловості, її виробнича орієнтація, а не сировинна; поліпшення рівня життя населення регіону, а також конвергенція рівня життя населення сільських територій до рівня життя жителів міст регіону;

динамічність розвитку регіону та модернізація його економіки за усіма видами економічної діяльності тощо [1].

Основним показником інвестиційної діяльності регіону є обсяг капітальних інвестицій. Цей показник відображає вкладення коштів в матеріальні та нематеріальні активи. Головними об'єктам капітальних інвестицій в матеріальні активи виступають житлові будівлі, нежитлові будівлі, інженерні споруди, машини, обладнання, транспортні засоби, довгострокові біологічні активи та інші матеріальні активи. У 2020 році обсяг капітальних інвестицій в Україні загалом знизився на 18,6%, що пов'язано із пандемією, що призвело до неефективної діяльності вітчизняного бізнесу, зниженням інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання, дефіцитом ресурсів для інвестування в майно. Від'ємне значення темпу приросту обсягу капітальних інвестицій в Україні у 2020 обумовлено зниженням їх обсягів у 2020 році майже у всіх регіонах України. У 2020 році збільшення обсягу капітальних інвестицій по відношенню до 2019 року наявне лише у Житомирській (9,5%), Запорізькій (4,2%), Одеській (1,7%), Полтавській (9,4%), Хмельницькій (0,8%) областях. Загалом, зростання капітальних інвестицій у 2020 році у Житомирській області зумовлено ростом капіталовкладень в інженерні споруди. У Запорізькій області збільшення капітальних інвестицій у 2020 році пов'язано із збільшенням вкладення коштів у матеріальні активи, а саме у нежитлові будівлі, інженерні споруди та довгострокові біологічні активи/ Щодо Одеської та Полтавської областей, то збільшення капітальних інвестицій у 2020 році відбулось за рахунок росту капіталовкладень в інженерні споруди, виробниче обладнання та транспортні засоби. Хмельницька область забезпечила приріст до обсягу капітальних інвестицій у 2020 році в розмірі 0,8%, що відбулось в результаті збільшення вкладень коштів у інженерні споруди. Лідуючі позиції у напрямку здійснення капітальних інвестицій в Україні займають м.Київ, Дніпропетровська та Київська області. Висока частка м. Києва у забезпеченні капітальних інвестицій в Україні пояснюється значними обсягами інвестицій в житлове будівництво в розрахунку на 1 особу та

значними витратами суб'єктів господарювання на модернізацію виробничих потужностей. До регіонів, які забезпечили найнижчу частку капітальних інвестицій в загальному обсязі капітальних інвестицій в країні належали протягом 2016-2020 років Чернівецька та Луганська області. Зокрема, частка Чернівецької області у забезпеченні капітальних інвестицій в країні протягом останніх п'яти років дорівнювала менше 1%. Варто відмітити, що у 2016 році до аутсайдерів в напрямку забезпечення питомої ваги капітальних інвестицій в країні належали окрім Чернівецької та Луганської областей, Закарпатська, Рівненська та Херсонська області. У 2017 році низьку питому вагу в загальному обсязі капітальних інвестицій забезпечили Закарпатська, Рівненська та Сумська області. У 2018 році в п'ятірку регіонів, що мають найнижчу питому вагу за обсягами капітальних інвестицій увійшли Закарпатська, Рівненська та Кіровоградська області, у 2019 році – Кіровоградська, Рівненська та Сумська області, а у 2020 році – Закарпатська, Івано-Франківська та Рівненська області.

З огляду на джерела фінансування капітальних інвестицій, виявлено, що усі фінансові аспекти даного процесу відбувались в регіонах завдяки коштам державного бюджету, місцевих бюджетів, власних коштів підприємств та організацій регіону, кредитів банку, коштів іноземних інвесторів та коштів населення (на будівництво житла). Переважну їх частку складають власні кошти підприємств і організацій, а на другому місці за питомою вагою в джерелах фінансування реальних інвестицій перебувають кошти місцевих бюджетів. У 2020 році діяльність підприємств багатьох регіонів була збитковою, що пов'язано з обмежувальними заходами через пандемію. Загалом, у 2020 році рентабельними були капітальні інвестиції підприємств, здійснених за їх власні кошти лише у Дніпропетровській (49,79%), Київській (21,69%), Полтавській (46,62%), Харківській (1,24%) та Чернігівській (47,28%) областях. Для діагностики інвестиційного забезпечення розвитку регіонів України важливим показником є обсяг прямих іноземних інвестицій, що вкладені в регіони України. Темп приросту прямих іноземних інвестицій в економіці України в цілому становив у 2017 році 1,2%, у 2018 році – 4,1%, у 2019 році –

8,8%, а у 2020 році – 2,9%. Це дає підстави говорити, що надходження прямих іноземних інвестицій за рахунок інструментів участі в капіталі перевищує обсяг їх вилучення з економіки країни, що дало можливість отримати приріст їх величини в динаміці. Найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій в цілому по країні вкладено у промисловість (33% у 2018 році та 32,4% у 2019 році). На другому місці за обсягами вкладення прямих іноземних інвестицій перебуває оптова та роздрібна торгівля, а на третьому місці – діяльність пов'язана з операціями з нерухомим майном) [2].

Найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій в розрахунку на 1 особу у 2016-2020 роках також зосереджено у м. Київ, а на другому місці за величиною даного показника перебуває Дніпропетровська область. Загалом, у 2020 році обсяг прямих іноземних інвестицій в розрахунку на 1 особу у м. Київ перевищував значення даного показника в цілому по Україні у 6,23 рази. Щодо Дніпропетровської області то обсяг прямих іноземних інвестицій в розрахунку на 1 особу у 2020 році перевищував значення аналогічного показника в цілому по Україні в 1,69 рази. Найменший обсяг прямих іноземних інвестицій в розрахунку на 1 особу припадав на Тернопільську область, яка і за обсягами прямих іноземних інвестицій в регіоні посідає останнє місце. До регіонів аутсайдерів в напрямку забезпечення обсягу прямих іноземних інвестицій в розрахунку на 1 особу також є Кіровоградська та Чернівецька область. Однак, виявлено, що у 2020 році зростає обсяг прямих іноземних інвестицій в розрахунку на 1 особу у Кіровоградській області на 65,6% і до трьох регіонів аутсайдерів за обсягами прямих іноземних інвестицій в розрахунку на 1 особу належали Луганська, Тернопільська і Чернівецька області [3].

Висновки. В цілому варто відмітити, що найбільші обсяги прямих іноземних інвестицій вкладені у регіони, які розташовані близько державних кордонів, мають на території промислові підприємства, активно розвивають фінансову та страхову діяльність, а також займають високу частку в обсягах експорту товарів. Провівши діагностику основних показників, які відзначають інвестиційну діяльність регіонів України, можна відмітити різні позиції регіонів

за різними показниками, що не дає можливості сформулювати узагальнюючий висновок щодо забезпечення їх інвестиційного розвитку. У цьому аспекті нами пропонується застосувати методику визначення та оцінки інтегрального показника інвестиційного забезпечення розвитку регіону. За результатами розрахунку інтегрального показника інвестиційного забезпечення розвитку регіону можна буде здійснити ранжування регіонів України, згідно до чого найвище значення показника буде свідчити про найвищий рівень інвестиційного забезпечення його розвитку. Зважаючи, що в сукупності показників, які обрані для обчислення інтегрального показника інвестиційного забезпечення розвитку регіонів України є від'ємні дані, а саме ті, що обчислені на підставі чистого прибутку (чистого збитку), недоцільно їх стандартизувати, оскільки отримується від'ємне значення, а це відповідно неприпустимо для розрахунку інтегрального показника. Віднесення м. Київ до регіонів з найвищим рівнем інвестиційного забезпечення можна пояснювати і тим, що більшу питому вагу інвестицій здійснено за рахунок власних коштів підприємств, а це відповідно говорить про модернізацію виробничих потужностей, впровадження інновацій та різних прогресивних технологій. На другому місці за рівнем інвестиційного забезпечення розвитку регіону у 2016-2020 роках знаходилась Київська область. Стабільна позиція регіону в напрямку забезпечення інвестиційного розвитку підтверджується високими обсягами капітальних інвестицій в житлове будівництво в розрахунку на 1 особу, а також значними витратами населення на будівництво власного житла, що є вагомим напрямом інвестиційного розвитку даної області. Щодо інших регіонів, які увійшли в п'ятірку лідерів за рівнем інвестиційного забезпечення розвитку у 2016 році, то їх позиції в даному напрямку змінювались протягом 2017-2020 років. Зокрема, Хмельницька область, яка у 2016 році перебувала на третьому за рівнем інвестиційного забезпечення, у 2017 році змістилась на 10 позицію, у 2018 році перебувала на 9 позиції, у 2019 році – на 18 позиції, а у 2020 році – на 13 позиції. Погіршення рівня інвестиційного розвитку Хмельницької області у 2017-2020 роках обумовлено зменшенням обсягу

інвестицій в будівництво житлових будинків за рахунок зменшення витрат населення на створення власних житлових будинків. Полтавська область, яка займала лідируючі позиції у напрямку інвестиційного забезпечення розвитку у 2016 році, протягом наступних чотирьох років змінювала свої позиції, однак не суттєво і у 2020 році зайняла третє місце у рейтингу за інтегральним показником інвестиційного забезпечення. Сумська область, яка відзначалась високим рівнем інвестиційного забезпечення розвитку у 2016 році у наступні чотири роки поступилась розвитком іншим регіонам, що пов'язано із зменшення темпів росту обсягу капітальних інвестицій в регіоні, а також зменшенням обсягу капітальних інвестицій в розрахунку на 1 особу. У 2017 році лідируючі позиції у сфері інвестиційного забезпечення, окрім м. Київ та Київської області, зайняли Вінницька, Херсонська та Чернігівська області. У 2018 році до регіоні лідерів також увійшли Волинська, Одеська та Харківська області. У 2019 році до п'ятірки лідерів за рівнем інвестиційного забезпечення розвитку, окрім м. Київ та Київської області увійшли Дніпропетровська, Львівська та Тернопільська області, а у 2020 році – Волинська, Дніпропетровська та Полтавська області. Найнижчий інтегральний рівень інвестиційного забезпечення розвитку у 2016 та 2019 роках займала Донецька область, у 2017, 2018 та 2020 роках – Луганська область. Наявність найнижчого рівня інвестиційного забезпечення розвитку в даних регіонах, обумовлено військовою ситуацією в даних регіонах та наявністю окупованих територій в межах Донецької та Луганської областей. Київ має найвищий рівень інвестиційного забезпечення, Київська область належить до регіонів з високим рівнем інвестиційного забезпечення, а Дніпропетровська та Полтавська області мають помірний рівень інвестиційного забезпечення. Найбільша кількість регіонів увійшла до групи із середнім рівнем інвестиційної забезпечення, що пов'язано із відносно однаковими обсягами капітальних інвестицій в регіоні на 1 особу, а також наявністю спільних особливостей ведення підприємницької діяльності. Найнижчий рівень інвестиційного забезпечення належить регіонам, які характеризуються низькими обсягами капітальних інвестицій, незначними

обсягами прямих іноземних інвестицій, а також незначною питомою вагою інвестицій в житлове будівництво за кошти населення. Також, низький рівень інвестиційного забезпечення в даних регіонах є результатом невисокої частки власних коштів підприємств у джерелах фінансування інвестицій та низького темпу росту капітальних інвестицій в динаміці. В результаті аналізу інвестиційного забезпечення розвитку регіонів України, нами було визначено, що основними факторами впливу на даний процес є: обсяги капітальних інвестицій в регіоні та їх структура за напрямками здійснення і джерелами фінансування; рівень прибутковості підприємств в регіоні, що впливає на їх здатність здійснювати інвестиції за рахунок власних коштів; наявність іноземних інвестицій та їх структура за видами економічної діяльності; рівень фінансового забезпечення населення та їх потреба у житлі; попит та пропозиції на житлові будівлі; рівень розвитку виробництва в регіоні; наявність державних та регіональних програм фінансування інвестицій в регіоні за кошти місцевих та державного бюджетів.

Літературні джерела

1. Eleanora Zabarna, Tetiana Averikhina (2020). The infrastructural vector development of Odessa in the coordinates of activation of tourism entrepreneurship. *Journal of Hygienic Engineering and Design*, Vol. 32, pp. 100-105.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України: URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 24.05.2021).
3. Офіційний сайт Національного банку України: URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 1.06.2021)

ЕФЕКТ СОЦІАЛЬНОЇ ФАСИЛІТАЦІЇ В УПРАВЛІННІ ТА ПОВЕДІНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Іващенко Марина Вікторівна

к.е.н., доцентка

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна

Вступ. /Introductions. Соціальна психологія, методологія якої активно залучається до економічного аналізу, робить спробу дослідити та пояснити, як присутність інших людей під час здійснення певних дій впливає на поведінку та результати діяльності. Цей феномен знаходить своє застосування як в поведінковій економіці, так і в науках управлінської тематики. В реакції людини на присутність сторонніх осіб можна виявити низку різноманітних ефектів, які мають характер групових.

Групові ефекти - це механізми життєдіяльності групи, через які здійснюються групові процеси та досягаються певні групові стани, які забезпечують інтеграцію індивідуальних дій у спільній діяльності та спілкуванні. Одним з них є ефект соціальної фасилітації.

Мета роботи. /Aim. Метою роботи є узагальнення досліджень ефекту соціальної фасилітації для виявлення впливу дії колективу на мотивацію, продуктивність праці та економічну поведінку індивіда.

Матеріали і методи. /Materials and methods. Початком досліджень ефекту соціальної фасилітації (інгібіції) (англ. social facilitation) стало дослідження Нормана Триплетта (Triplet N., 1898) [1]. Дослідник у 1898 р. встановив, що присутність інших робить людей більш енергійними та мотивує їх до більшої швидкості ефективних дій. Триплетт робить висновок, що груповий ефект проявляється у підвищенні активності індивіда, коли він працює в групі або в оточенні інших осіб. Звичний рівень виконання роботи підвищується у порівнянні з індивідуальною діяльністю, оскільки в присутності інших спостерігається посилення домінантних реакцій. Однак у подальших

дослідженнях з'ясувалося, що присутність інших може здійснювати і зворотній вплив, тобто знижувати мотивацію.

Така реакція відбувається, коли людині виконує якусь дію вперше, а алгоритм рішення та правильна відповідь їй невідома. Присутність сторонніх викликає неусвідомлене соціальне збудження, що ускладнює розумову діяльність і призводить в результаті до неправильних рішень. Особі важко сконцентруватися на завданні, її увага перемикається на присутніх. Коли ж завдання прості, або алгоритм їх розв'язання є добре відомим, присутність інших стимулює і сприяє ухваленню правильних рішень.

Результати та обговорення. /Results and discussion. Ключовими факторами, що визначають характер соціальної фасилітації є: кількість присутніх людей (чим більше присутніх, тим більше збудження); характер взаємовідносин всередині групи; важливість стосунків між людьми в колективі; міра соціальної дистанції між людьми. Численні емпіричні дослідження виявляли як соціальне сприяння, коли продуктивність праці покращувалася в результаті присутності інших осіб, так і соціальне гальмування, коли продуктивність праці була порушена [2].

Ефект соціальної фасилітації має важливе значення в контексті мотивації та продуктивності праці, які здебільшого зумовлюють темпи та якість економічного зростання, але за умови, що індивіди працюють в присутності інших членів колективу, а не поєднують зусилля для виконання спільного проекту. Перші емпіричні дослідження групової продуктивності, проведені Рінгельманом і Тріплеттом, задокументували ці, здавалося б, суперечливі групові ефекти. Психолог Флойд Олпорт у 1920 році назвав це соціальним сприянням [3].

Подальші дослідження дозволили зробити висновки, що присутність інших осіб лише посилювало збудження при виконанні складного завдання та зменшувало продуктивність праці. А під час виконання простого завдання зростала швидкість та продуктивність праці. Пізніше Мураяма та Елліот (Murayama, K., & Elliot, A. J., 2012) опублікували дослідження, яке вказує, що

цілі продуктивності важливіші з точки зору впливу на продуктивність, ніж вплив конкуренції з іншими людьми.

Соціальна фасилітація включає ще цілу низку теорій:

1. Теорія активації – пояснює соціальне сприяння як результат збудження, яке викликається присутністю інших (або уявною оцінкою інших).

2. Гіпотеза настороженості, яка передбачає, що людина стає пильнішими, коли у є спостерігачі, і, отже, продуктивність праці підвищується.

3. Гіпотеза попередньої оцінки стверджує, що важлива саме оцінка інших осіб, а не лише їхня присутність.

4. Теорія самопрезентації стверджує, що люди мотивовані справляти гарне враження на інших і підтримувати позитивний імідж, отже продуктивність праці покращиться лише тоді, коли людина відчуває, що аудиторія її оцінює [5].

5. Теорія соціальної орієнтації переконує, що люди з позитивною орієнтацією на соціальні ситуації відчуватимуть соціальне полегшення, тоді як люди з негативною орієнтацією відчуватимуть порушення.

6. Модель циклу зворотного зв'язку передбачає, що коли за працівником спостерігають інші, він краще усвідомлює свої дії, а цей стан дозволяє йому краще усвідомлювати відмінності між бажаною та реальною поведінкою. Прикладом цього може бути більш старанна робота над завданням, коли інші спостерігають, тому що ви стаєте більш чутливими до помилок, які зазвичай робите.

7. Модель ємності виходить з ідеї про те, що особа має обмежену ємність робочої пам'яті, і це впливає на виконання завдань. Від ступеня складності завдання залежить, скільки робочої пам'яті потребує його виконання.

8. Модель підвищення відповідальності працівників, де присутність колективу розглядається як одним із чинників, що спонукають до повсякденної роботи, активної діяльності, ініціативності та підвищення відповідальності на робочому місці [6].

Висновки. /Conclusions. Таким чином, численні дослідження поведінки людини в соціальному середовищі дозволяють робити висновки про ефективність мотивації та продуктивність праці роботи в колективі. Економічна поведінка в цьому випадку залежить від низки змінних: ступінь складності завдання, відносини в колективі, характер взаємодії між співробітниками, когнітивні здатності працівника, характер контрольних та наглядових заходів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Triplett, N. (1898). The dynamogenic factors in pacemaking and competition. *American Journal of Psychology*. 9, 507-533.
2. Dr. Saul McLeod. Social Facilitation. *Simplypsychology*. June 24, 2020. URL: <https://www.simplypsychology.org/Social-Facilitation.html>
3. K.D. Williams, S.J. Karau. Group Productivity, Social Psychology of. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2001. URL: <https://doi.org/10.1016/B0-08-043076-7/01804-0>
4. Murayama, K., & Elliot, A. J. (2012). The competition–performance relation: A meta-analytic review and test of the opposing processes model of competition and performance. *Psychological Bulletin*, 138(6), 1035–1070. URL: <https://doi.org/10.1037/a0028324>
5. Arlin Cuncic. What Is Social Facilitation? *Verywellmind*. August 27, 2021. URL: <https://www.verywellmind.com/an-overview-of-social-facilitation-4800890>
6. Ізюмцева Н. В., Іващенко М. В. Механізм підвищення відповідальності працівників. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018 № 2. С. 446-454.

СИСТЕМА МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА: СУТЬ ТА АЛГОРИТМ ПОБУДОВИ

Мартин Ольга Максимівна,

к.е.н., доцент,

Швед Наталія Андріївна,

Дідух Христина Олексіївна,

студенти

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Анотація. Розглянуто методологічні підходи до формування системи мотивації персоналу підприємства. Охарактеризовано поняття матеріального і нематеріального стимулювання. Запропоновано алгоритм впровадження нової системи мотивації персоналу.

Ключові слова: мотивація персоналу, підприємство, управління персоналом.

Мотивація персоналу підприємства сьогодні є важливим інструментом отримання максимального підприємницького прибутку і конкурентної боротьби за споживача. Якість персоналу, його знання, досвід, вміння реалізуватися на підприємстві, рівень мотивації працівників на підприємстві визначає економічну ефективність конкретного підприємства, стратегічні перспективи його розвитку, конкурентоспроможність підприємства і перспективи розвитку. «Мотивація персоналу – це складний процес, який вимагає сприятливого середовища, достатнього професіоналізму управлінських кадрів та готовності самого персоналу ефективно використовувати і розвивати свій інтелектуально-трудова потенціал» [2, с. 50-51]. Мотиваційний механізм повинен узгоджувати короткострокові цілі мотивації із довгостроковими мотиваційними цілями, зорієнтованими на стратегічну перспективу. Короткострокова мотивація працівників визначає якість і ефективність виконання конкретної трудової діяльності сьогодні, а довгострокова мотивація

спрямована на досягнення довгострокових цілей підприємства. В цілому мотиваційний механізм на підприємстві, як у короткостроковому, так і в довгостроковому періоді повинен бути спрямований як на розвиток потенційних можливостей кожного працівника (відповідно на вищий рівень задоволення потреб кожного), так і на досягнення високих економічних результативних показників діяльності підприємства.

Правильний підхід до мотивації кожного працівника дає можливість керівнику координувати роботу і зусилля своїх працівників і реалізовувати поставлені завдання на підприємстві, забезпечуючи високу ефективність виробничої діяльності підприємства. Система мотивації персоналу підприємства повинна враховувати як інтереси працівників, так і інтереси підприємства, при цьому її «основними завданнями є:

- підвищення корпоративної культури і соціальної відповідальності підприємства;
- забезпечення особистісного розвитку та кар'єрного зростання працівників;
- підвищення мотивації та залучення працівників у трудовий процес;
- стимулювання працівників для формування професійних компетенцій і задоволення потенційних можливостей;
- створення умов для максимальної задоволеності працівників робочим місцем» [3].

Система мотивації персоналу повинна враховувати, по-перше, зв'язок між зусиллями працівника і показниками його діяльності і виконаної роботи; по-друге, зв'язок між показниками виконаної роботи працівником та винагородою за результати праці; по-третє, різні види винагород (матеріальні і нематеріальні винагороди). При побудові більш ефективної системи мотивації персоналу необхідно дотримуватись наступних принципів: відповідності корпоративній культурі, реалістичності, рівності, справедливості, прозорості, ініціативності, логічності і збалансованості, динамічності і гнучкості, системності побудови, відповідності щодо очікувань співробітників,

спрямованості на певний результат, впровадження лише з професійних позицій [1, с. 244-245].

Запропонований нами алгоритм побудови нової системи мотивації персоналу підприємства передбачає три етапи (рис. 1).

На першому етапі необхідно чітко сформулювати інтереси працівників і інтереси підприємства. Інтересами підприємства є отримання позитивних результатів господарювання, максимізація прибутку, розширення ринкового сегменту, підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства. Це реально досягти за умови використання факторів виробництва з більшою ефективністю і віддачею, зокрема, мова йде про персонал підприємства. Інтересами працівника є висока заробітна плата, кар'єрне зростання, цікава і змістовна робота, добрий психологічний клімат у колективі. Очікування працівника, що ці інтереси реалізуються в майбутньому на підприємстві, є передумовою його високої мотивації і високої віддачі.

На другому етапі створення нової системи мотивації необхідно узгодити і співвіднести інтереси підприємства і інтереси працівника, що є важливим для подальшої побудови системи мотивації працівників. Запропонована система мотивації має стати елементом внутрішньої корпоративної культури. З цією метою необхідно дотримуватись всіх принципів побудови, зокрема, системності, прозорості, адресності, гнучкості тощо.

На третьому етапі відбувається розробка нових форм реалізації узгоджених інтересів підприємства і працівників, які повинні бути зрозумілими для працівників підприємства і високоефективні для підприємства.

Орієнтація на результат в запропонованій системі мотивації працівників передбачає поєднання матеріальної і нематеріальної винагороди. Сьогодні обмежуватись високими заробітними платами для досягнення високої господарської ефективності є недостатньо. Поєднання матеріальної і моральної винагороди сьогодні формує у працівника почуття відданості підприємству, оскільки сьогодні місія підприємства поступово стає головним стимулом для працівників.

Рис. 1. Алгоритм побудови системи мотивації персоналу підприємства

Сьогодні немаловажним є отримання працівником високого рівня задоволеності самою роботою. Це забезпечується наявністю на підприємстві внутрішньої корпоративної культури, її розвитку і удосконалення, створенням

позитивного соціально-психологічного клімату в колективі, створеної високою репутацією підприємства, наявністю вільного часу у працівників і можливість відпочити у визначенні години тощо.

Запропонована модель мотивації персоналу підприємства враховує три складові мотивації – морально-психологічну, матеріально-організаційну та соціально-економічну складові. Матеріально-організаційна складова мотивації, яка базується на забезпеченні результативної праці за умови комплексного використання трудових, матеріально-технічних, фінансових та інформаційних ресурсів, сприяє формуванню індивідуальних мотивів до продуктивної праці, стимулює високоефективну працю на підприємстві протягом життєвого циклу. Морально-психологічна складова мотивації праці спрямована на формування сучасного працівника з високими етичними та моральними принципами. З цією метою необхідно практикувати різноманітні заохочення, в тому числі і залучення працівника до управління. Соціально-економічна складова системи мотивації реалізується через кар'єрне і професійне зростання та розвиток, отримання гідної заробітної плати, можливість участі у прибутках, участі у власності тощо. Зокрема, отримання гідної заробітної плати є відображенням не тільки матеріальної мотивації, але і нематеріальної мотивації, яка реалізується за допомогою визнання зусиль, гідної оцінки праці, які є оцінкою певного статусу людини у суспільстві.

При реалізації запропонованої моделі мотивації персоналу підприємства необхідно врахувати, на наш погляд, такі моменти:

1) мотиваційна система є спрямованою на працівників, які хочуть чогось досягти, у яких є внутрішні мотиви; працівника, який не хоче отримувати високих результатів мотивувати не доцільно;

2) система мотивації повинна бути чітко доведена до працівників підприємства;

3) система мотивації повинна бути гнучкою, пристосовуватись до умов, які виникають підприємстві. Практика господарювання свідчить, що працівники досить швидко звикають до існуючих способів мотивації

(наприклад, оплата дитячого садочка, щоденної брейк-кави, послуг спортивного залу для працівників підприємства тощо). На підприємстві з метою більшої дієвості мотиваційних заходів необхідно працівникам нагадувати про існуючі і нові форми реалізації мотиваційних інтересів, наприклад, використовуючи внутрішні стенди, наради, загальні збори колективу тощо.

Запропонована модель мотивації персоналу підприємства сприятиме результативності трудової діяльності персоналу, підвищенню ефективності управління персоналом та організації соціально трудових відносин на підприємстві, що в кінцевому рахунку забезпечить підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ведерніков М.Д., Волянська-Савчук Л.В., Зелена М.І., Базалійська Н.П., Чернушкіна О.О. Формування мотивації персоналу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 3. С. 239-247.
2. Горяча О.Л., Сільченко І.А., Таранов В.М. Удосконалення механізму мотивації персоналу підприємства на засадах інноваційних перетворень в економіці. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2021. № 1. С. 50-55.
3. Корольков В.В. Удосконалення мотиваційного механізму управління персоналом підприємства. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_11_45.

**БІХЕВІОРИСТИЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ**

Матвєєв Вячеслав Васильович

кандидат економічних наук, професор
завідувач кафедри логістики,

Національний авіаційний університет, Київ, Україна

Матвєєва Ольга Миколаївна

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри організації авіаційних робіт та послуг,
Національний авіаційний університет, Київ, Україна

Постановка проблеми. Урахування біхевіористики в менеджменті набуває особливого значення у період функціонування економіки в умовах воєнного стану. Результатом впровадження воєнного стану можуть бути кризові ситуації, викликані загрозами дестабілізації економічної безпеки держави, такі як: погіршення екології; деіндустріалізація економіки; втрата внутрішнього ринку; руйнування споживчого ринку; залежність від імпорту; недозавантаження виробничих потужностей; спад виробництва; скорочення замовлень на високотехнологічне виробництво; руйнування технологічного потенціалу; руйнування виробничо-технічного потенціалу; руйнування сільськогосподарського комплексу; втрата експорту; зниження рівня експорту наукомісткої і високотехнологічної продукції; зниження конкурентоспроможності; загострення цінових диспропорцій між сільським господарством, виробництвом, промисловістю, логістикою; скорочення валютних надходжень; негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу; дестабілізація забезпечення населення товарами споживання; зростання рівня безробіття; зниження життєвого рівня населення; збільшення навантаження на працюючих людей; висока диференціація в доходах; зниження рівня фінансового забезпечення; зростання економічних злочинів; зниження рівня забезпечення правової захищеності; зростання соціальних конфліктів; розпад

наукових кіл; перехід висококваліфікованих фахівців в інші галузі знань; деградація людського капіталу; втрата наукового потенціалу; деінтелектуалізація.

Таким чином, доцільно зазначити, що наскільки високий рівень ефективності біхевіористичного менеджменту на державному рівні, наскільки фахівці в змозі уникнути можливих загроз і ліквідувати негативні наслідки певних складових зовнішнього і внутрішнього середовища в умовах воєнного стану, настільки можливим є забезпечення соціальної та економічної безпеки.

Постановка завдання. Особливість біхевіористичного менеджменту полягає у тому, що відносно незначний вплив біхевіористики здатен зініціювати ланцюг глибоких змін у менеджменті, які в свою чергу призведуть до позитивних змін в економічній системі, що обумовлює необхідність фундаментальних та прикладних досліджень біхевіористичного менеджменту в умовах воєнного стану.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Методи дослідження. Фундаментальними дослідженнями психологічних феноменів у процесі прийняття управлінських рішень займалися такі вчені, як: Г. Ложкін, Є. Ходаківський, М. Проданчук, О. Захарко. Науково-теоретичну основу дослідження біхевіористичного менеджменту становлять такі методи: узагальнення - для систематизації теоретичних положень біхевіористичного менеджменту; порівняння - для співставлення теоретичних підходів біхевіористичного менеджменту; когнітивного моделювання – для моделювання ситуацій з метою виявлення проблем з високою імовірністю настання в умовах воєнного стану задля формування шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Біхевіористичний менеджмент направлений на спільну взаємодію економічних процесів і економічного мислення управлінського апарату як державного і регіонального рівнів, так і на рівні підприємства з урахуванням факторів впливу на управлінські рішення як економічного, так і психологічного характеру.

Економічне мислення управлінського апарату є структурною компонентою економічної свідомості як індивідуальної, так і групової. Воно пов'язане з економічними емоціями і відчуттями, перцептивною сферою економічної поведінки управлінського апарату.

Визначальним чинником змісту економічного мислення управлінського апарату будь-якого рівня є характер існуючих економічних відносин, рівень кваліфікації й професіоналізму, вміння приймати «миттєві» управлінські рішення, що є доцільним, необхідним та обов'язковим в умовах постійної зміни, які характерні періоду воєнного стану.

Найважливішим елементом економічного мислення є вміння управлінського апарату знаходити оптимальні рішення задля збільшення економічної ефективності в умовах воєнного стану.

Економічне мислення можна підрозділити на апостеріорне, при якому рішення ухвалюється за допомогою апостеріорного дослідження та творче, яке характеризується знаходженням істотнонових управлінських рішень, направлених на забезпечення досягнення цілей будь-якого порядку.

Економічне мислення в умовах воєнного стану повинне бути актуалізованим, основними функціональними формами його повинна бути сукупність теоретичних знань, практичних навичок, економічних переконань, вмінь аналізувати, оцінювати інформацію з урахуванням апостеріорного періоду і мінливих умов. Теоретичні знання та практичні навички є когнітивним продуктом економічної свідомості. Економічні переконання представляють собою стійку систему поглядів, формування яких спирається на глибокі знання і оцінку економічних явищ. Зазначені знання та результати оцінки не переходять в переконання автоматично, вони виробляються на основі економічного досвіду. Економічний аналіз й оцінка є результатом співвідношення поточної економічної інформації з інформацією апостеріорного періоду, що розширений відповідно до значимості в умовах воєнного стану.

Правильне економічне мислення управлінського апарату забезпечує раціональний біхевіористичний менеджмент в масштабі національної економіки в умовах воєнного стану.

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, всупереч традиційному менеджменту, біхевіористичний менеджмент дозволяє розглядати процес прийняття управлінських рішень як єдину і всепроникаючу форму вибору альтернатив в умовах воєнного стану, направлену на забезпечення:

економічної незалежності держави, будь-якого регіону та кожного підприємства;

стабільності і стійкості національної економіки, регіональної економіки та економіки кожного підприємства, що обумовлює стримування чинників, здатних дестабілізувати ситуацію; недопущення серйозних розривів у розподілі доходів, які можуть стати причиною виникнення соціальних потрясінь в умовах воєнного стану;

здатності до саморозвитку і прогресу, тобто створення сприятливого соціального та економічного клімату, захист та підвищення рівня інтелектуального капіталу.

Біхевіористичний менеджмент в умовах воєнного стану направлений на забезпечення економічної безпеки держави, причому найбільшого значення набуває система запобігання загрозам, що зароджуються з урахуванням умов воєнного стану. З позицій економічної безпеки держави біхевіористичний менеджмент повинен оцінювати і прогнозувати вплив усіх очікуваних загроз, а також економічних і неекономічних впливів на їх хід.

Список використаних джерел:

1. Ложкін Г.В. Економічна психологія / Г.В. Ложкін, В.В. Спасенніков, В.Л. Комаровська. – К.: ВД «Професіонал», 2014. — 304 с.
2. Ходаківський Є. І. Психологія управління / Є. І Ходаківський. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 492 с.

3. Корніяка О. М. Лабіринти розуміння / О. М. Корніяка – К.: Знання, 2012. – 365 с.
4. Лагутін В. Д. Людина і економіка / В. Д. Лагутін. – К.: Просвіта, 2016. – 451 с.
5. Андреева К. П. Основы менеджмента: практическое обозрение терминологии / К. П. Андреева. – К.: Менеджмент и Управление, 2014. – 234 с.

ВІЙНА В УКРАЇНІ ТА ЗМІНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ АГРАРНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Прохорова Марина Едуардівна

К.е.н., доцент, доцент кафедри міжнародного менеджменту

Мельник Тетяна Миколаївна

Д.е.н., професор, професор кафедри міжнародного менеджменту

Державний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

Анотація: Вторгнення росії в Україні значно посилили невизначеність щодо умов попиту та пропозиції сільськогосподарської продукції в усьому світі. Провідні світові економічні центри попереджають, що світ стоїть на порозі продовольчої кризи, а від обсягів імпорту зерна з України та росії залежить продовольча безпека країн Азії, Африки та Близького Сходу. Світові ринки зерна відчули наслідки російського вторгнення в Україну, через майже повне припинення експорту Україною зерна. Російська агресія залишається головним фактором на світовому ринку.

Ключові слова: аграрний ринок, світовий ринок сільськогосподарської продукції, світовий ринок продовольства, експорт, імпорт, конкурентоспроможність, торгівля, продовольча безпека.

2021 рік для України був рекордним за врожаєм зернових та олійних культур, понад 107 млн тонн було зібрано врожаю, але через вторгнення росії в Україну, яка спричинило руйнування аграрної інфраструктури, знищення паливних запасів, запізнення посівної унеможливило досягти таких показників в 2022 році.

Ще однією проблемою, що стала перед Україною у зв'язку з військовою агресією росії це блокада морських портів Азовського та Чорного моря. Внаслідок цього зерновики вимушені експортувати зернові та олійні культури через наземні шляхи сполучення з європейськими країнами з подальшим

перевантаженням в європейських портах Балтійського та Чорного морів. Пропускна спроможність наземних переходів суттєво обмежена. Зокрема, за оцінками УЗА, наразі пропускна здатність наземних переходів обмежена в 20 тис т на добу, що в 10 разів менше ніж можливості українських портів до блокування портів російською федерацією. Як наслідок протягом останніх кількох тижнів України майже повністю припинила експорт зерна. Спеціалісти НААН прогнозують, що ситуація в 2022 році буде погіршуватися за рахунок спаду обсягів виробництва практично по усіх видах сільськогосподарської продукції, що зумовлено нестачею паливно-мастильних матеріалів, ЗЗР, добрив, а подекуди й насіння, мінуванням полів та окупацією територій і як наслідок зменшення врожайності в Україні у середньому на 43 %.

Світовий ринок миттєво відреагував на ситуацію, що склалася в Україні через війну з росією, а саме як повідомляє Продовольча і сільськогосподарська організація ООН (FAO): світові ціни на продовольчі товари значно підскочили в березні, досягнувши свого найвищого рівня за всю історію, Індекс продовольчих цін у березні становив у середньому 159,3 пункту, що на 12,6 відсотка більше, ніж у лютому, Індекс цін на зернові у березні був на 17,1 відсотка вищим, ніж у лютому, через значне зростання цін на пшеницю. Тим часом ціни на кукурудзу зросли на 19,1 % в порівнянні з попереднім місяцем, досягнувши рекордного рівня разом з цінами на ячмінь і сорго. Індекс цін на рослинну олію зріс на 23,2% через підвищення котирувань на соняшникову олію, провідним експортером якої є Україна. Ціни на пальмову, соєву та рапсову олію також помітно зросли в результаті підвищення цін на олію з насіння соняшнику та зростання цін на сиру олію, а ціни на соєву олію підкріплюються побоюваннями щодо скорочення експорту з Південної Америки. Нестабільність на світовому аграрному ринку і надалі буде залишатися оскільки, все залежить від того, коли закінчиться війна.

Україна майже відразу після вторгнення росії, поставила економіку на військові рейки та обмежила зовнішні поставки продовольства і ввела ліцензування експорту за окремими видами продукції (пшениця, яйця, м'ясо

птиці). Крім того, росія обмежила поставку продовольства через санкції які і надалі будуть обмежувати експортування продовольчої продукції, як наслідок на світовому ринку зростає вартість соняшникової олії, а також ціна на зерно, злаки й кукурудзу: з 24 лютого по 24 березня ціна ф'ючерсів на пшеницю на Чиказькій біржі зросла на 18 %.

Україна продовжує активні зусилля щодо розширення транскордонних логістичних можливостей. Раніше потенціал транскордонного експорту оцінювався в 600 тис. тонн через 13 прикордонних переходів на кордоні з Польшею, Словаччиною, Румунією та Молдовою, що було дуже низьким рівнем, враховуючи, що потужність портів досягала 6 млн. тонн.

Таблиця 1

**Аналіз за березень вантажних перевезень (експорт) станом на 28.03.2022
(тонн)**

Вантаж (осн)	Станція виходу	2022
зерно, продукти перемолю	ЧОРНОМОРСЬКА (ЕКСП. ДЛІА ТІС)	72 347
	ЧОРНОМОРСЬК-ПОРТ-ЕКСПОРТ	51 460
	ІЗОВ (ЕКСП. ПКП)	28 819
	ЧОРНОМОРСЬКА-ЕКСП.(ДЛІА ОПЗ)	18 307
	ЧОП (ЕКСП. ЖСР)	12 523
	ЧОП (ЕКСП. МАВ)	9 200
	ОДЕСА-ПОРТ (ЕКСП.)	9 156
	КСЕНІЄВЕ (ЕКСП.)	2 826
	ВАДУЛ-СІРЕТ (ЕКСП. ЧФР)	824
	Всього	205 461
Шрот кормовий	ІЗОВ (ЕКСП. ПКП)	15 248
	ЧОРНОМОРСЬКА (ЕКСП. ДЛІА ТІС)	1 159
	Всього	16 407
Жмихи	ІЗОВ (ЕКСП. ПКП)	5 362
	ЧОРНОМОРСЬКА (ЕКСП. ДЛІА ТІС)	557
	БАТЬОВО (ЕКСП. МАВ)	206
	УДРИЦЬК (ЕКСП.)	198
	Всього	6 322
Олія рослинна	ІЗОВ (ЕКСП. ПКП)	4 723
	БЕРЕГОВА (ЕКСП.)	664
	ЧОРНОМОРСЬК-ПОРТ-ЕКСПОРТ	179
	ЧОРНОМОРСЬКА (ЕКСП. ДЛІА ТІС)	97
	Всього	5 664

Тому постає питання активної співпраці з іншими країнами для збільшення загальної потужності транскордонного виробництва до 1,5 млн тонн і більше на місяць вже цього року. До закінчення війни зерно буде транспортуватися через західні кордони.

Фактична середньодобова кількість здачі вагонів з зерновими вантажами за період з 21 по 27.03.2022 склала 133 вагони. Найбільше через прикордонний перехід Ізов – Грубешув – 114 вагонів.

За оперативними даними експортні перевезення зернових вантажів можуть становити 10-14 млн. тонн, рослинної олії до 4 млн. тонн (у тому числі 1 млн. тонн заблоковано на терміналах морських портів та потребує розблокування), шротів, жмихів – до 3 млн. тонн.

Так, Литва допоможе Україні наростити експорт агропродукції, що вправ наслідок блокади країною-агресором українських морпортів. Транспортне відомство Литви планує найближчим часом відправити тестовий потяг із 2 тис. тонн с/г сировини з України до литовських морпортів. Є можливість постачання зерна в порти інших країн, наприклад, Румунії, або торгувати на кордоні. Але залишиться проблема логістики до цих портів. Сухопутна буде, але недешева, і потребує дозвілу для водіїв, для перетинати кордону. Другий спосіб — баржами з портів Дунаю, а саме: з Рені, Кілії та Ізмаїлу. Технічно вони готові до перевалки зернових, але в невеликих обсягах, таку думку висловив директор з економіки та фінансів «Агрейн» Віталій Штемпель.

Молдова встановила спрощену процедуру митного оформлення документів для експортних поставок з України.

5 квітня, міністр аграрної політики та продовольства України Микола Сольський під час зустрічі з віце-прем'єр-міністром — міністром сільського господарства та розвитку сільських територій Республіки Польща Генріком Ковальчиком. обговорили питання, пов'язані із налагодженням безперервних поставок вантажів агропродовольчої продукції з України до традиційних експортно залежних ринків та питання пошуку альтернативних логістичних шляхів їх відправки транзитними коридорами через ЄС.

Польща наразі працює над створенням «Сухого порту» на кордоні, з метою збільшення пропускної спроможності перевезень для експорту української агропродукції, зокрема до третіх країн, оскільки проблеми голоду можуть посилитись в тих країнах Африки та Азії, де більшість населення знаходиться за межею бідності. Питання не лише в наявності пшениці, а й ціні на неї. Як приклад, дорога пшениця спустошить бюджети на Близькому Сході, призведе до скорочення субсидій, через що громадяни залишаться голодними.

За прогнозами аналітиків через війну в Україні світові ціни на продукти та корми можуть зрости на понад 20 %, що позначиться на жителях країн Північної Африки та Південної Азії, які не зможуть придбати достатню кількість їжі.

Війна в Україні вже порушує ланцюжки постачань і спричиняє стрімке зростання цін на паливо, харчові продукти та транспорт. Ми повинні зробити все можливе, щоби запобігти масовому голоду і краху глобальної продовольчої системи», — заявив генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш.

Список літератури

1. Отчет FedEx о тенденциях в торговле на 2021 г. Поиск возможностей в условиях неопределенности [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

https://www.fedex.com/content/dam/fedex/eueurope/campaigns/h12020/trends-report/fedex_trade_trends_report_ru-ru.pdf

2. Офіційний сайт Interfax- Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://interfax.com.ua/news/blog/793857.html>

3. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД) [Електронний– Режим доступу: <https://niss.gov.ua/news/statti/spodivayuchys-na-vidnovlennya-kudy-pryamuye-hlobalna-ekonomika>

4. Звіт про попит і пропозицію зернових ФАО <https://www.fao.org/worldfoodsituation/csdb/en/>

5. Як вторгнення в Україну поширить голод на Близькому Сході та в Африці <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/how-the-invasion-of->

[ukraine-will-spread-hunger-in-the-middle-east-and-africa/21808072](#)

6. Війна в Україні може спричинити світову продовольчу кризу
<https://ukrainer.net/kryza-iizhi/>

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТЕОРІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ДОСВІД АГРАРНОЇ СФЕРИ

Степаненко Сергій Віталійович,

к.е.н.

Державний біотехнологічний університет
м. Харків, Україна

Вступ. Задача визначення сучасних тенденцій модернізації теорії розвитку актуалізується як парадигмальний елемент трансформації зовнішнього середовища ведення аграрного бізнесу. Усвідомлення обмежень економічного зростання традиційного зразка стало імпульсом для пошуку нових векторів розвитку, а також факторів, що мають суттєвий потенціал його забезпечення.

Мета роботи – дослідження сучасних теорій економічного розвитку з метою визначення можливих аспектів практичного використання для модернізації аграрного сектора.

Матеріали та методи. Теоретичну і методологічну основу дослідження склали сучасні теорії розвитку. Питання їх модернізації стали предметом вивчення наступних закордонних дослідників, які заклали основу теорій, що враховують специфічні виклики сучасності: Д. Піарс, А. Маркандіа, Є. Барбієр, Д. Аджемоглу, Д. Робінсон, Е.С. Райнерт, Дж. Подест, З. М. Бедос, С. Голандера.

Парадигмальні аспекти економічного розвитку є предметом уваги в боку авторитетних міжнародних організацій, як то Міжнародний банк реконструкції та розвитку, OECD, Світовий банк, ООН тощо.

Результати та обговорення. Сучасний стан соціально-економічного розвитку в світі демонструє необхідність перегляду його концептуальної основи, що призвело до появи парадигмально відмінних від класичних концепцій розвитку в довгостроковій перспективі. Серед них:

1. Концепція реіндустріалізації (неоіндустріалізації). Вона стала відповіддю на скорочення світових попиту та пропозиції в результаті глобальної фінансової кризи. Актуалізувалися питання підтримки зайнятості населення, динамізму, інвестиційного розвитку в реальному секторі економіки. Сутність нової індустріалізації [1, с. 186] полягає в тотальному впровадженні електронного обладнання. Технологічним змістом нової індустріалізації є промисловий Інтернет, 3D-технології і промислові роботи, які в майбутньому повинні привести до революційних зрушень у виробничій і соціальній сферах.

2. Концепція «зеленої» економіки. Вперше термін «зелена економіка» використала група провідних вчених: Д. Піарс, А. Маркандія, Є. Барбієр у звіті Уряду Великобританії «Концепція зеленої економіки» (1989 р.). Основою «зеленої» економіки визнано спрямування інвестиційних потоків у розробку та впровадження технологій, що ґрунтуються на використанні альтернативних джерел енергії і палива, технологій екологічно чистого виробництва, чистих технологій у веденні сільського господарства тощо.

3. Концепція інклюзивного розвитку. Засади теорії інклюзивного розвитку закладені в дослідженнях Д. Аджемоглу, Д. Робінсона, Е.С. Райнерта, Дж. Подеста, З. М. Бедоса, С. Голандера тощо. В узагальненому розумінні інклюзивний (від англ. Inclusiveness – залученість) розвиток полягає в необхідності посилення залучення до вирішення проблем розвитку усіх верств населення на всіх територіях.

4. Парадигма сталого розвитку. Пов'язана з розумінням жорстких обмежень економічного зростання, що на практиці проявляється у зміні орієнтиру економічного розвитку в бік розширення і доповнення неекономічними складовими розуміння економічної раціональності.

Нами відстоюється точка зору про те, що інструментальне наповнення процесів нарощування ресурсного потенціалу в аграрній сфері може бути забезпечено шляхом застосування основних принципів інклюзивної економіки. Національний аграрний сектор в його сучасному стані не повною мірою відповідає векторам впровадження концепцій «реіндустріалізації», «зеленої

економіки», парадигми сталого розвитку. Погоджуємося з точкою зору Прогнімака О. Д., який називає останні ексклюзивом країн «золотого мільярду» [2, с. 187]. Вони розглядаються нами в якості стратегічних орієнтирів, реалізацію яких можливо забезпечити на основі застосування принципів інклюзивності, що забезпечить системний розвиток всієї палітри соціально-економічних відносин.

Основними характеристиками інклюзивного розвитку як процесу є:

- диверсифікація цілей розвитку, відхід від зведення останніх до зростання показника ВВП і похідних від нього;
- розвиток людського капіталу як системного явища;
- скорочення нерівності та бідності;
- забезпечення активної участі населення в економічному житті;
- включення до економічних процесів жінок, дітей, людей похилого віку в якості вигодонабувачів;
- екологічна спрямованість.

В концепції інклюзивного розвитку значна увага приділяється створенню рівних можливостей для населення та розвитку людського капіталу як системного явища. Це, в свою чергу, актуалізує проблеми якості життя на сільській території. Процеси концентрації капіталу, характерні для України, позитивно відбиваються на можливостях акумуляції фінансових ресурсів, однак вступають у протиріччя з концептами інклюзивного розвитку, так як підсилюють соціальні та інфраструктурні проблеми.

Агрохолдинги як суто бізнесові проекти мають на меті примноження капіталу їх засновників. При цьому слід відмітити, що підтримка і розвиток сільської інфраструктури є необхідною умовою залучення в аграрну галузь фахівців, здатних працювати в сучасному техніко-технологічному просторі, а також ініціювати зміни інноваційного характеру. Визнання пріоритетності робочої сили в якості фактору виробництва актуалізує проблему престижності роботи на селі. Перспективи вирішення останньої в Україні залежать від реалізації заходів щодо розвитку інфраструктури в сільській місцевості,

включаючи осучаснення сільських шкіл, дитячих садочків, будівля систем централізованого водопостачання та водовідведення, розвиток сфери інтернет-послуг, формування ефективної системи охорони здоров'я, будівництво доріг з твердим покриттям тощо. Забезпечення довгострокових основ для нарощення трудового потенціалу вимагає від суб'єктів аграрного бізнесу прийняття соціальної відповідальності.

Висновки. Модернізація теоретичних аспектів бачення мети розвитку економіки і шляхів її досягнення, створює методологічну базу ідентифікації сучасних детермінант трансформації в аграрній сфері. Нами доводиться теза про найбільший потенціал використання теорії інклюзивного розвитку у вирішенні представленого вище завдання. Концепти інклюзивності розглядаються як підґрунтя формування передумов «реіндустріалізації», «зеленої економіки», парадигми сталого розвитку, а отже і стійких детермінант ефективного використання ресурсної бази аграрними підприємствами.

Список літератури

1. Можайкіна Н.В., Куш А.В. Проблеми неоіндустріалізації економіки України. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. 2017. Випуск 16. С. 186-191.
2. Прогнімак О.Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди vs перспективи. Економічний вісник Донбасу. 2018. № 1(51), С. 187-197.

ВСТАНОВЛЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ МІЖ КРИТЕРІЯМИ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Череп О. Г.

Д.е.н., професор

Кондратенко В. О.

Докторант Ph

Запорізький національний університет

Вступ. Єдиною передумовою виходу підприємств із кризи є вибір ними інноваційного шляху розвитку, використання стратегії інноваційної діяльності, чому має сприяти підтримка з боку органів державної влади, внутрішніх та зовнішніх інвесторів. При цьому успішність інноваційної діяльності підприємств залежить від обраної стратегії розвитку, адже вона визначає механізм ведення бізнесу, є своєрідною бізнес-моделлю щодо функціонування всіх сфер діяльності з метою досягнення бажаного результату, тобто прибутку, зростання рівня конкурентної боротьби, але шляхом впровадження інновацій на всіх стадіях виробництва продукції. Інноваційна стратегія дозволить не лише залучити інвестиції у розвиток нових технологій, досліджень, але й забезпечить їх раціональне використання та впровадження отриманих розробок в діяльність підприємства, дозволить вчасно реагувати на зміну чинників зовнішнього середовища, наявні загрози, ризики, що сприятиме впровадженню лише конкурентоздатних технологій та забезпечить досягнення лідируючих позицій на ринку.

Метою статті є встановлення залежностей між критеріями моделі інноваційної діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття інноваційна стратегія має різні інтерпретації, тобто стратегія розвитку підприємства, інноваційна політика, стратегія нововведень, стратегія інновацій, інвестиційно-інноваційна стратегія, стратегія інноваційного розвитку, які ототожнюються між собою.

Досить ґрунтовно сутність, значення, види, характерні риси інноваційних стратегій розглянуто в працях таких вчених, як: Корж, М.В. [1], Кантаєва О.В. [2], Корж М.В. [3], які удосконалили моделі організації інноваційної діяльності на державному рівні при використанні інструментарію міжнародного маркетингу та на рівні підприємств. Проте серед вчених відсутня єдина думка щодо встановлення залежностей між критеріями моделі інноваційної діяльності підприємств.

Результати. Розробка моделі інноваційної діяльності підприємств машинобудування (МІДПМ) здійснюється за обраними складовими, критеріями та показниками, шляхом їх порівняннi, встановлення відповідності обраних складових сформованим параметрам моделі та врахування досягнутого значення економіко-інформаційної, інноваційно-соціальної, організаційно-екологічної складових за розрахованими показниками, а також на підставі порівняннiя досягнутих ефектів від ІД (рис. 1).

Також дана модель повинна враховувати доцільність використання економічного механізму (ЕМ) при покращенні інноваційної діяльності (ІД) та якщо МІДПМ розроблено без визначення потреби застосування ЕМ, то відбувається перехід до етапу формування мети моделювання задля встановлення його ролі при інноваційному розвитку.

Встановлення функціональних залежностей між критеріями складових модель інноваційної діяльності підприємств машинобудування (МІДПМ) здійснюється з метою визначення рівня взаємодії між показниками кожного критерія, доцільності їх вибору, рівня їх впливу на шукану величину відповідного критерія моделі, що в кінцевому результаті сприятиме визначенню загального значення сформованих складових. Визначення взаємозв'язку між показниками обраних критеріїв дозволяє встановити правильність вибору кожного показнику, міру впливу кожного на величину критерію. За умови відсутності взаємодії між показниками кожного критерія, тобто їх вплив є невизначеним – відбувається повернення до попередніх етапів задля вибору показників, які дозволяють розрахувати шуканий критерій.

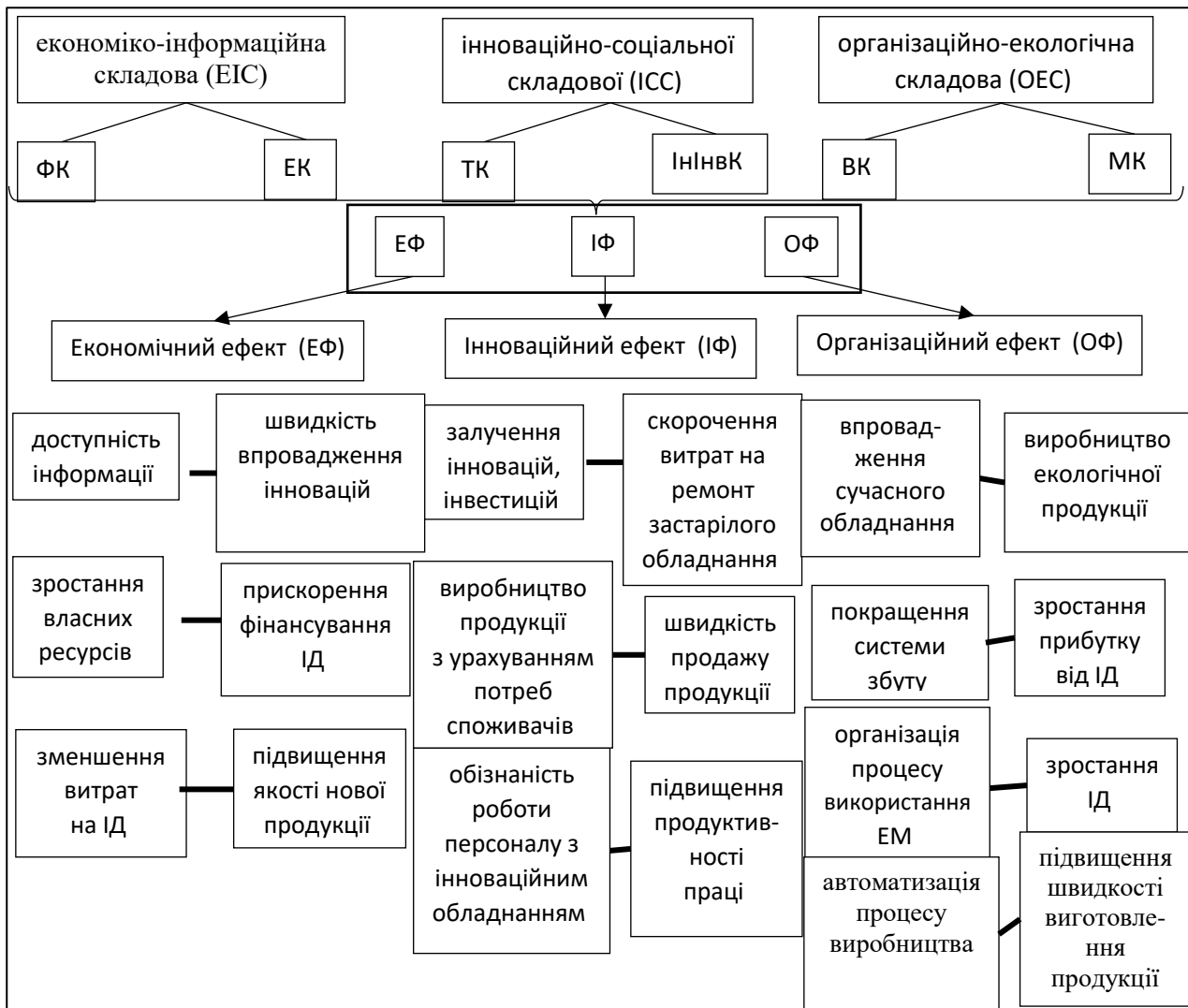

Рис. 1. Модель інноваційної діяльності підприємств машинобудування шляхом використання економічного механізму

Примітка: розроблено автором

Наступний етап характеризується впровадження МІДПМ в практику діяльності підприємства та саме керівництво підприємства вирішує питання щодо способу впровадження розробленої моделі, а також доцільності її використання на заданому підприємстві. Далі відбувається перехід до етапу оцінки результатів МІДПМ, тобто досліджується ступінь досягнення очікуваних ефектів від здійснення ІД, використання ЕМ, проводиться порівняння декількох МІДПМ та обирається більш ефективна модель, яка відповідає потребам підприємства машинобудування. Крім того, проводиться ранжування результатів отриманих за кожною моделлю, тобто складових, критеріїв, визначається рівень ефективності відповідної моделі, впроваджується

ефективніша на підставі порівняння проаналізованих моделей. За умови якщо жодна з моделей не дозволяє досягнути бажаних результатів проводиться їх корегування та пошук напрямів підвищення ефективності даних моделей.

Висновки. Впровадження МІДПМ шляхом використання економічного механізму на підприємствах машинобудування є доцільним, адже процес розробки декількох моделей об'єктивно враховує особливості діяльності обраної групи підприємств, дозволяє провести достовірний аналіз, дає змогу проаналізувати та обрати більш ефективнішу модель, що сприятиме відновленню ІД, раціональному використанню ЕМ, досягненню економічного, інвестиційного, організаційного ефектів та визначенню основних напрямів ІД за умови дослідження дії факторів оточуючого середовища. Наведена МІДПМ сприятиме оцінці можливостей підприємства до її використання, вирішенню основних проблем діяльності підприємства машинобудування, порівнянню показників моделі за декілька періодів та їх співставленню з аналогічними моделями. Визначення при розробці МІДПМ складових, критеріїв та показників здійснюється за умови всебічного аналізу діяльності підприємства та проведення ранжування результатів отриманих за кожною моделлю дозволяє уникнути похибки при виборі моделі, що впроваджуватиметься на обраному підприємстві, забезпечити зростання очікуваних ефектів.

Список використаних джерел

1. Зянько В.В. Інноваційне підприємство: сутність, механізми і форми розвитку: монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ, 2008. 397 с.
2. Кантаєва О.В. Формування обліково-аналітичного забезпечення інноваційної діяльності. Вісник ЖДТУ: Економічні науки, №1(47), 2009. с. 51
3. Корж М.В. Удосконалення моделі організації інноваційної діяльності на державному рівні при використанні інструментарію міжнародного маркетингу. Актуальні проблеми економіки, 2012. №2 (128), с. 77-84.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У АГРО-БІЗНЕСІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Чичкало-Кондрацька Ірина Борисівна,
д.е.н., професор
Левченко Ірина Василівна,
доктор філософії,
Кондрацька Дарія Сергіївна,
студентка
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
м. Полтава, Україна

Вступ. Враховуючи умови сьогодення задля розкриття потенціалу аграрного сектору економіки України доцільно застосувати цифрові технології.

Цифровізація в сільському господарстві передбачає процес впровадження сучасних цифрових технологій та платформ з метою підвищення продуктивності праці та сталого розвитку галузі.

Мета. В першу чергу необхідно створити сукупність цифрових рішень та інструментів, за допомогою яких виробники сільськогосподарської продукції змогли б правильно аналізувати та приймати управлінські рішення на кожному етапі вирощування та виробництва. Це дозволить виробнику сільськогосподарської продукції знизити витрати у межах повного циклу виробництва.

Матеріали та методи досліджень. Теоретичні та методичні питання щодо цифрового розвитку аграрної економіки знайшли відображення у наукових працях таких вчених, як: В.Я. Амбросов, О.А. Бугуцький, Н.К. Васильєва, Н.М. Горобець, С.І. Демяненко, О.Ю. Єрмаков, О.В. Крисальний, М. Кропивко, Л.В. Молдован, С.І. Наконечний, О.М. Онищенко, Б.Й. Пасхавер, П.В. Трегобчук, та ін. Певні напрями впровадження технологій у сільськогосподарське виробництво вивчали В. Гармашов, В. Каплуненко, П. Коваленко, О. Татаріко, С. Трибель та ін. Методичну основу дослідження склали діалектичні принципи, методи

системного аналізу економічних явищ: аналіз та синтез, метод наукової абстракції, економіко-статистичний метод та експертної оцінки.

Результати досліджень та їх обговорення. На сьогоднішній день проблема реформування, оптимізації управління та впровадження сучасних цифрових технологій у вирощування та виробництво сільськогосподарської продукції стоїть надзвичайно гостро. Під впливом сучасного механізму господарювання ускладнюються та змінюються такі функції, як планування, оперативний контроль, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, матеріально-технічне постачання та збут, підбір та розстановка кадрів. За формою вони залишилися тими самими, але змінюється як обсяг робіт, і технології, і методи їх виконання [1].

Вирощування та виробництво сільськогосподарської продукції як об'єкт управління має низку специфічних особливостей, які істотно впливають на функції та структуру органів, методи та стиль керівництва, організацію праці працівників апарату управління.

Наприклад, земля у сільському господарстві є не лише об'єктом праці, а й предметом праці, основним засобом виробництва. Цим обумовлюються територіальна розосередженість виробництва, населених пунктів, побудова органів управління в основному за територіально-виробничим принципом [2]. Віддаленість структурних підрозділів від центру, розтягнутість комунікацій ускладнюють збирання та переробку інформації, що веде до запізнення прийняття оперативних рішень, а, отже, потребує розширення самостійності як самих підприємств, так і внутрішньогосподарських підрозділів, застосування сучасних цифрових технологій особливо у галузі оперативної господарської діяльності.

Основним завданням управління є отримання від виробництва максимального ефекту, отже ефективність системи управління повинна виражатися не тільки в самому процесі управління, а й, головним чином, у змінах об'єкта управління [3]. У світлі цього загальний критерій ефективності управління виробництвом можна сформулювати як результат функціонування

інформаційних систем управління, що забезпечують досягнення цілей, що стоять перед об'єктом, при найменших витратах.

На сьогоднішній день досить поширеною стає ідея цифрової трансформації сільськогосподарського виробництва та збуту продукції. Проте більшість спроб її практичної реалізації не гарантують високої ефективності.

Одна з головних причин цього полягає в тому, що багато керівників, виступаючи в ролі замовника та формуючи технічні завдання, залишаються у полоні звичної організації внутрішніх бізнес-процесів та роботи фронт-офісу. Підприємства просто не змінюють своїх процесів таким чином, щоб повністю реалізувати потенціал нових технологій.

Фокусуєчись на розробці та практичному впровадженні інноваційних рішень для підвищення ефективності діяльності аграрних підприємств та холдингів на основі комплексного використання сучасних інформаційних, навігаційних та телекомунікаційних технологій, програмно-технічних засобів та систем, що забезпечують оптимізацію агротехнологічних, інженерно-технічних та фінансово-економічних рішень стосовно конкретних природно-географічних, погодно-кліматичних та виробничо-технологічних умов діяльності, необхідно проведення комплексної оптимізації систем управління виробничою діяльністю [3]. Результатом виконання даних робіт стане створення системи або систем інформаційно-технологічного комплексу програмно-технічних засобів, що забезпечує управління формуванням урожаю на основі запобіжної оцінки впливу факторів та комплексу агротехнологічних заходів у рослинництві та як наслідок забезпечення кормами у тваринництві.

Разом з тим, для отримання користі від цифровізації виробництва сільськогосподарської продукції необхідно створити всі умови у виробничих, маркетингових, логістичних та інших бізнес-процесах агропідприємств. Крім цього важливо врахувати зміни у сільській економіці, соціальній інфраструктурі, житті громад, а також в управлінні природними ресурсами. Таким чином, впровадження цифрових технологій потребує системного підходу. Встановлено, що використання цифрових технологій в

сільськогосподарських підприємствах має відповідати певним умовам, таким як: комп'ютерна грамотність, фінансова забезпеченість, державні програми щодо підтримки цифрових стратегій та державні он-лайн платформи цифрового забезпечення; налагоджене використання Інтернету, мережеве покриття, навички роботи з цифровими технологіями, підтримка культури підприємництва та інновацій (бізнесінкубатори, хакатони, програми навчання тощо) [4].

Для фермерських господарств використання цифрових технологій розкриває нові можливості щодо зв'язків з постачальниками, споживачами, доступу до інформації, формування стратегічних партнерських механізмів, доступу до освітніх, фінансових, юридичних послуг підтримки тощо. Проте, виникають і проблеми під час впровадження цифрових технологій до діяльності агропідприємств, а саме: мало розвинута мережа Інтернет, низький рівень володіння працівниками комп'ютерними програмами та відсутність єдиної он-лайн платформи, стандартизації та сумісності технологій стосовно обміну даними, що у свою чергу обмежує можливість застосування мобільних додатків та використання соціальних мереж для підтримки агросектору та обміну інформацією між фермерами. Важливо врахувати також адаптації технологій обмежені, так, коли сумісне використання сільськогосподарської техніки різних марок стає неможливим, фермери змушені ухвалювати рішення щодо купівлі певної марки та витратити суттєві кошти. За умови функціонування незалежної агроконсалтингової он-лайн підтримки такі питання вирішувалися б оптимальним для всіх сторін шляхом [4].

Але для успішного та швидкого розвитку цифровізації необхідно досягти реалізації наступних завдань:

- 1) Залучення додаткових коштів, що дозволить швидше впроваджувати цифрові технології та інструменти у всіх сферах агро-бізнесу.
- 2) Комплексно підійти до розвитку відповідної інфраструктури.
- 3) Цілеспрямована підготовка та перепідготовка кадрів, які здатні оптимально використовувати обладнання, представлене на ринку України.

Вище наведені заходи дозволять оптимізувати виробничі процеси та без посередників вийти на нові ринки збуту задля підвищення рейтингу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції на міжнародній арені.

Таким чином, використання цифровізації в сільськогосподарському виробництві як з технологічної, так і з управлінської точки зору є зручним інструментом для підвищення інтенсивності праці, а також прискорення взаємодії усіх структур, задіяних у процесі стратегічного управління.

Висновок. Впровадження комплексної автоматизації управління та обліку фінансово-господарської діяльності на сільськогосподарському підприємстві, у тому числі відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності з діючими на підприємстві системами автоматизації управління бізнес-процесами, GPS-моніторингу транспорту та техніки, модулями моніторингу техніки та автоматизація паливно-заправних пунктів, дозволить оптимізувати режими та технології виконання окремих операцій відповідно до оптимальних технологічних вимог вирощування сільськогосподарських культур та критеріїв точного землеробства, з економити посівний матеріал, знизити витрати добрив та хімічних препаратів (у тому числі засобів захисту рослин), одночасно виконувати кілька технологічних операцій за один прохід техніки, час та витрати на виконання операцій, підвищити якість їх проведення та забезпечити їх своєчасність виконання.

Список використаної літератури:

1. Руденко М. В. Технології цифрової трансформації сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2019. № 23. С. 8-18.
2. Ласло О. О. Впровадження технологій точного землеробства в Україні. *Вісник Полтавської державної аграрної академії*. 2011. № 1. С. 49-50.
3. Зелінська О. В., Сухоцька С. М. Використання сучасних інформаційних технологій в агропромисловому комплексі. *Галицький економічний вісник*. 2016. № 2. С.148-152.
4. Горобець Н.М., Хомякова Д.О., Стариковська Д.О. Перспективи використання цифрових технологій в діяльності аграрних підприємств.

Електронне фахове видання «Ефективна економіка». № 1. 2021. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/92.pdf .

5. Горобець Н. М., Чорна І. А. Використання безпілотних літальних апаратів в системі стратегічного управління аграрними підприємствами. *Напрями розвитку ринкової економіки: нові реалії та можливості в умовах інтеграційних процесів : зб. матеріалів доп. учасн. Міжнар. наук.-практ. конф., 30 листопада 2019 р. Ужгород: Вид. дім «Гельветика», 2019. С. 82-85.*

LEGAL SCIENCES

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ В ПРОЦЕСІ ДОКАЗУВАННЯ

Андрусенко Олександр Анатолійович,

викладач кафедри професійних та спеціальних дисциплін
Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ

Леонов Сергій,

курсант

Херсонський факультет Одеського державного
університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна

Відповідно до статті 8 Європейської конвенції з прав людини визначає право на повагу до приватного та сімейного життя, житла та кореспонденції, а також визначено можливість втручання в вище зазначенні сфери життя у виняткових випадках згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [1].

З прийняттям у 2012 році Кримінально процесуального кодексу України (далі – КПК України), спеціальні негласні заходи, спрямовані на пошук і фіксацію фактичних даних про кримінальні правопорушення які готуються та осіб які готують, або вчинили кримінальні правопорушення, було надано процесуальний статус і визначено як негласні слідчі (розшукові) дії [2]. Актуальність їх застосування зумовлена саме «негласністю» («прихованістю від інших, таємністю»).

Згідно з положеннями глави 21 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії визначено як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню. Фіксація ходу і

результатів негласних слідчих (розшукових) дій повністю відповідає загальним правилам фіксації кримінального провадження, передбаченим КПК України. За результатами проведення негласної слідчої (розшукової) дії складається протокол, до якого в разі необхідності долучаються додатки. Негласні слідчі (розшукові) дії, як і гласні слідчі (розшукові) дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Негласні слідчі (розшукові) дії, таким чином, є процесуальними діями, підстави, порядок проведення та використання результатів яких визначено у ст. 246 та інших статтях КПК України [1].

Поряд із тим одним із проблемних питань легітимізації результатів негласних слідчих дій є зміна кримінально-правової кваліфікації правопорушення. Негласні слідчі (розшукові) дії можна проводити на стадії досудового розслідування кримінальних проваджень за фактом учинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Якщо відбулася перекваліфікація кримінального правопорушення з тяжкого чи особливо тяжкого, прокурор повинен довести в ході судового розгляду, що на час прийняття рішення про їх проведення виявлені ознаки саме тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Якщо ця обставина не буде доведена, існує ймовірність визнання результатів проведення негласних слідчих дій недопустимими доказами.

Своєчасність проведення негласно слідчої (розшукової) дії є також критерієм допустимості доказів. Так, як його проведення до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань або без унесення не допускається та є наслідками визнання цих доказів недопустимими. Такі заходи можуть мати оперативно-розшуковий характер і проводиться за правилами оперативно-розшуковими заходами, у такому випадку інформація, отримана в результаті їх проведення, буде мати виключно орієнтувальний характер для подальшого проведення досудового розслідування [3, ст. 28, 29].

Результати НСРД у кримінальному провадженні мають сильний доказовий потенціал порівняно з можливостями інших процесуальних дій. Основною особливістю, яка безпосередньо й зумовлює ефективність та якість

негласних слідчих (розшукових) дій, є таємність їх здійснення, що допомагає запобігати знищенню чи спотворенням особами, щодо яких проводяться, відомості, речей, документів які мають доказове значення в кримінальному провадженні.

З іншого боку, саме «таємність» проведення негласної слідчої (розшукової) дії надає можливість уповноваженим суб'єктам, оперативним підрозділам втручатися в особисте життя спілкування, тією чи іншою мірою обмежувати конституційні права людини.

Слушно зауважив М.А. Погорецький з цього приводу, що негласні слідчі (розшукові) дії можуть бути як ефективним засобом отримання доказів у кримінальному процесі, так і засобом грубого порушення прав, свобод і законних інтересів. Тому застосування таких засобів у кримінальному процесі потребує як постійного вдосконалення їх оперативності, так і процесуальних гарантій законності [4, с. 271].

Окремою проблемою легітимізації можливості використання як доказів матеріалів негласних слідчих (розшукових) дій є питання обов'язкового складання протоколів, у яких фіксуються хід і результати дій, пов'язаних із підготовкою до проведення НС(Р)Д, у тому числі із застосуванням спеціальних технічних засобів, інших речей, предметів тощо

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що негласні слідчі (розшукові) дії є дієвим інструментом отримання важливих для кримінального провадження відомостей у ході розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, цьому сприяють таємність їх проведення чітка регламентація законодавства та застосування спеціальних технічних засобів.

Зазначимо, що результатами негласної слідчої (розшукової) дії є матеріально фіксовані джерела, що виникають (отримуються) у процесі проведення негласної слідчої (розшукової) дії, змістом яких є відповідна інформація, дані, здобуті відповідно до мети конкретної негласної слідчої (розшукової) дії уповноваженим суб'єктом

Результати НСРД можуть бути використані як приводи та фактичні підстави для проведення процесуальних дій лише в разі їх розсекречення та залучення до матеріалів кримінального провадження.

Список використаної літератури

1. Європейська конвенція з прав людини 1990р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#n340 (дата звернення:13.04.2022).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення:13.04.2022).
3. Власова Г. Допустимість і належність доказів за Кримінально процесуальним кодексом України / Г. Власова. Р. Сафроняк // Вісник академії прокуратури України. 2014. №1. С. 26-32.
4. Погорецький М.А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні / М.А. Погорецький // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 270–276.

ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ПОЛІТИКО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН XXI СТОЛІТТЯ

Заболотна Людмила Володимирівна

к.ю.н., доцент

Дурманова Анастасія Віталіївна

студентка

Київський інститут інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Київ, Україна

Вступ. У сучасному світі політико-правові відносини є невід'ємною частиною конституційного регулювання, а точніше їх вважають її предметом, вони здійснюють вплив на розвиток суспільних відносин і суспільства в державі.

На міжнародному рівні їх функції дещо відрізняються, вони мають ширший просторовий вимір, надають характеристику взаємодій між двома й більше суб'єктами: народи, держави, політичні й громадянські структури тощо. Міжнародні норми і цінності проявляються в більш просторовому спектрі та функціонують в рамках міжнародно-політичних структур.

В процесі налагодження системи міжнародних відносин, виникають непорозуміння щодо взаємодій між суб'єктами, відтак, створені міжнародні організації, які спрямовують свою діяльність на вирішення спільних питань чи реалізації проєктів.

Мета роботи. Проаналізувати найважливіші фактори, чинники та події які вплинули на систему міжнародних політико-правових відносин з 2001 року.

Результати та дискусії. В кінці XX століття перед відбувся ряд кардинальних змін, що сприяли до необхідності глобальних змін у зовнішній політиці й системи міжнародних відносин, між іншим, відбулося перетворення образу світу на геополітичний. Під час спроби створити стабільну систему відносин, згодом в ній утворилися дестабілізуючі фактори, а саме ідеологія,

націоналізм, експансіонізм. Проблема кожного фактору по-різному впливає на систему відносин та сприйняття її людством.

Базування ідеологічного фактору відбувається на безперспективності притримування ідеї національних держав в епоху «Новітньої історії». Слабким місцем цього фактору виявилось різне розуміння ідеології людства загалом.

Визначенням націоналізму постають думки науковців, одна з яких визначає націоналізм як ідеологічний рух основним завданням якого є утвердження незалежності, єдності та ідентичності від імені населення, які в свою чергу мають створити потенційну націю. Недоліком цього фактору, вважається, відсутність поняття системності у відносинах між державами, бо насамперед перше місце посідають інтереси власної держави й тому відмовляються визнавати правомірність та законність інтересів інших держав.

Стосовно експансіонізму то він може здійснюватися в різних сферах діяльності. Основна мета — здійснювати панування над іншими країнами, тому існування взаємовідносин під великим питанням.

Зокрема, існують чинники, що впливають на міжнародні відносини та тенденцій і стратегій її розвитку, такі як глобалізація та інформатизація суспільства, що склалися під впливом трагедій й катастроф минулого, від багатьох з яких людство не може оговтатися і сьогодні.

Тому в історії міжнародних відносин ми спостерігаємо безліч подій, які негативно вплинули на її розвиток. Загалом вони побудовані на дестабілізуючих факторах, що були зазначені раніше.

Зрештою, одна з основних проблем, яка перейшла з минулого століття, є міжнародний тероризм, який саме зараз набув більш сучасної форми й посів впливове місце у світовій політиці. Тероризм ґрунтується на різноманітних видах та типах насилля які пов'язані з іншими формами й рівнями насилля.

Однією з основних причин неефективності міжнародного права в боротьбі з тероризмом є відсутність універсального міжнародно-правового визначення тероризму. Іншим слабким місцем міжнародного права у сфері боротьби з тероризмом є зв'язок тероризму з «терористичними актами», в

існуючих міжнародно-правових документах, та визначення відповідальності лише окремих осіб (безпосередніх виконавців терористичних актів). При звужені сфери охоплення міжнародним правом вказаного злочину, відбувається зменшення ефективності міжнародного права у боротьбі з тероризмом [2].

Не менш важливою проблемою постає питання щодо ядерної зброї. В порівнянні з ХХ ст. ядерна зброя нині використовується як засіб шантажу, залякування, тиску, маніпулювання та примусу, але не варто лиш спиратися на це, тому що присутній ризик використання.

Важливим є Договір про нерозповсюдження ядерної зброї, за яким встановлено впровадження ядерно-ракетної програми лише у восьми країнах, з яких п'ять приєдналось до договору. Зміст документу побудований на контролюванні надходження, придбання, поширення, виготовлення та не допускає спонукання до надбання ядерної зброї неядерних держав. Основна концепція цього договору покладена у відмові неядерних країн від створення, в обмін на це ядерні держави будуть надавати допомогу у розв'язанні проблем ядерних досліджень й проблем ядерної енергетики [5]. Присутній також намір до спонукання ядерних держав на роззброєння. Учасники договору мають право вийти з нього, якщо він порушує найвищі інтереси країни, до речі, в умовах сьогодення договір відкритий до підписання всім іншим державам.

Центром проблеми постають причини наявності ядерної зброї. Існують декілька підстав щодо відмови від роззброєння ядерної зброї. Недовіра до інших способів забезпечення національної безпеки є одною з причин, хоча нині існують міжурядові організації які можуть забезпечити вирішення проблем щодо безпеки. Наприклад, завдяки активній дії Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) в цьому питанні було відведено численні спроби держав стати ядерними.

Роль ООН – це генерування ідей та створення запобіжних заходів ядерній війні також здійснюється практична діяльність у цьому питанні. На сучасному етапі, відбувається посилення уваги зі сторони світових спільнот на проблему ефективності контролю та способи її підвищення. Міжнародне агентство з

атомної енергії (далі - МАГАТЕ) пов'язане з ООН та здійснює контроль в галузі нерозповсюдження, представляє ООН свідчення про ступінь ядерної небезпеки й пропонує певні заходи для зниження. Відмова від намірів придбати ядерну зброю також заслуга МАГАТЕ.

На користь ядерній зброї постає твердження, що вона є гарантом політичної та воєнної могутності держави. Тобто країна діє задля власних інтересів, щоб мати вплив щодо інших країн й тим самим бути могутніми на міжнародній арені. Ядерна зброя підвищує військово-політичний потенціал та надає вплив щодо інших країн, щоб вони діяли в їх інтересах. Якщо притримуватися таким судженням — виникає проблема порушення найвищих інтересів інших держав.

Щодо інших факторів, які ставлять під загрозу формування міжнародних відносин, то вони сформовані на основі інформаційних технологій та досягненнях сучасного світу. Однією з таких загроз є соціальні медіа, які завдяки своїй популярності значно впливають на громадську думку. Сучасні мережі та Інтернет-технології досить ефективно маніпулюють свідомістю мас, поширення дезінформації швидко дестабілізує ситуацію в будь-якому регіоні світу, такий метод використання мереж притаманний терористичним організаціям та пропагандистськими організаціями ворожих країн [7]. В міжнародному конфлікті стають як віртуальним, так і реальним учасником події.

До проблем сучасності відноситься й гібридна війна, яка поєднує мілітарні, квазімілітарні, дипломатичні, інформаційні, економічні засоби, не гребуючи ядерним шантажем, спрямована на досягнення не вповні зрозумілих міжнародній спільноті політичних цілей [6]. У той же час концепція гібридної війни охоплює ширший спектр явищ, ніж сучасне ведення бойових дій, видів війн майбутнього або назви конкретних конфліктів змішаного типу. Зрештою, роль і зміст гарантій безпеки виявили свою обмеженість і змінність залежно від наявності або відсутності довіри між світовими гравцями, готовності слідувати міжнародним правилам або зухвалої відмови рахуватися з ними.

Висновок. Отже, проаналізувавши фактори, чинники та деякі з подій ми бачимо недоліки в сучасній системі міжнародних відносин. Саме ці недоліки допомагають вдосконалювати політико-правові відносини сьогодення та спонукають до створення й підписання досконалих договорів між країнами. Також важливим завданням кожного є забезпечити створення механізмів захисту від інформаційно-психологічних загроз, маніпулювання, дезінформації та формування навиків особистого критичного мислення та глибокого аналізу сучасних міжнародних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Пода Т.А. Міжнародні відносини як складова частина світової політики. 2010. URL: <http://surl.li/bvbgc> (дата звернення 19.04.2022)
2. Важна К.А. Проблеми визначення поняття й сутності тероризму в міжнародному праві. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2021. №8. С. 137–151.
3. Марущак О. А. Щодо сучасного розуміння та значення ідеології. *Forum Prava*, 61(2). 2020. С. 92–101.
4. Сич О. Націоналізм – фактор цивілізаційного визначення. *ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*. 2018. № 2 (94). С. 108–120.
5. Мироненко В. Особливості світової політики щодо ракетно-ядерних озбоєнь. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. РОЗДІЛ IV. Політичні інститути та процеси*. 2021. С. 225–235.
6. Бабинець І. Гібридна війна як новітній конфлікт і форма глобального протистояння. *Міжнародні конфлікти у сучасному світі : від регіонального до глобального суперництва: міжнар. наук.- практ. конф.*, м. Львів, 3 груд. 2021р. С. 14–18.
7. Макух-Федоркова І. Роль соціальних медіа в сучасних міжнародних конфліктах. *Міжнародні конфлікти у сучасному світі: від регіонального до глобального суперництва: міжнар. наук.- практ. конф.*, м. Львів, 3 груд. 2021р. С. 87–91.

8. Примуш М.В., Осмолівська А.О. Політико-правові аспекти міжнародних конфліктів крізь призму системності в міжнародних відносинах. *«Політичне життя»*. 2021. С. 109–114.

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДОЗРУ

Кузьменко Марія Миколаївна,
Курсант III курсу, ННІ ППФП НП,
Дніпропетровського державного Університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Бублик Надія Сергіївна
Старший викладач кафедри
Кримінального процесу ННІ ППФП НП, к.ю.н.,
Дніпропетровського державного Університету внутрішніх справ

Вступ. Разом із прийняттям у 2012 р. КПК України (далі – КПК України), незважаючи на численні зміни, внесені до його подальшого практичного застосування, останній має недоліки, до яких, зокрема, належать системність, нормативність. і конструктивні дефекти. (прогалини), колізії, надмірне дублювання, нераціональний розподіл норм тощо) та логіко-лінгвістичні (дефекти термінології та понятійно-категоріального апарату; невідповідність структури мови та змісту, який законодавець намагався вкласти в норму).) характер (1, с. 90) -96].

Однією з проблем, що впливають із зазначених вище недоліків, є відсутність чіткого та однозначного розуміння поняття підозри, що призводить до варіативності тлумачення відповідних положень як судом, так і прокуратурою, а також неясності в їх практичне застосування.

Мета. Предметом дослідження було поняття повідомлення про підозру, порядок процесуального повідомлення про підозру та його вдосконалення, процесуальний статус особи, якій було вручено підозру, та забезпечення її конституційних прав на момент вручення їй. підозра багатьох вчених. Ці питання розглядали та розглядали Є. Воротинцев, В. Г. Гончаренко, С.В. Гончаренко, О.В. Каплін, О.М. Кальчова, С. Костенко, М.Я. Никоненко, Т.Г. Фоміна, Ю.В. Яновича та багатьох інших учених.

КПК України чітко не визначає повідомлення про підозру як поняття чи процесуальний документ у главі 22 «Повідомлення про підозру», що міститься

у ст. Повідомлення про підозру – це особливий вид процесуального повідомлення у кримінальному провадженні, тобто заява, яка виникає внаслідок інтелектуальної діяльності осіб, спеціально уповноважених (слідчого, прокурора) на оцінку досудових доказів з точки зору відповідності та допустимості та може мати правові наслідки. на учасників за умови виконання вимог щодо умов, порядку та персонального складу осіб, які їх доставляють [2, с. 74-81].

Методи. Виходячи з підходу до прокуратури в КПК України, функція прокуратури починається з моменту повідомлення особі про підозру. А оскільки обсяг процесуальних прав («можливостей») підозрюваного (особи, якій було направлено повідомлення про підозру відповідно до статті 42 КПК України) відповідно значно більший, ніж у іншої особи. учасників кримінального провадження, момент повідомлення підозрюваному можна кваліфікувати як початок змагальності.

Відповідно до ст. 276 КПК України повідомлення про підозру є обов'язковим у випадках: 1) затримання особи на місці злочину або безпосередньо після його вчинення; 2) обрання на одну особу одного із заходів безпеки, передбачених цим Кодексом; 3) наявність достатніх доказів для підозри особи у вчиненні злочину.

Внутрішнє переконання особи, яка приймає процесуальне рішення, залежить від тих зовнішніх факторів, які впливають на формування як групової, так і індивідуальної думки суспільства в цілому щодо конкретної сфери. Соціологи враховують форму і спосіб правління в країні, рівень економічного розвитку, рівень безпеки населення, і навіть клімат і багато інших. Правова теорія розробила поняття «обґрунтована підозра», яке закріплено в рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема у справі Нечипорук та Йонкало проти України: «Обґрунтована підозра» означає, що є факти чи інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що відповідна особа могла вчинити правопорушення, що вимога щодо обґрунтованої підозри передбачає наявність доказів, які об'єктивно пов'язують

підозрюваного з конкретним злочином. І вони не повинні бути достатніми для отримання обвинувального вироку, але мають бути достатніми, щоб виправдати подальше розслідування або судове переслідування [3] .

Проте підставою для підозри мають бути фактичні дані, на підставі яких слідчий, прокурор з'ясовує наявність чи відсутність фактичних обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Стаття 91 КПК України містить виключний перелік обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. це подія вчинення забороненої дії (час, місце, спосіб та інші обставини злочину), винність підсудного у вчиненні забороненої дії, форма вини, мотив і мета забороненої дії. правопорушення.

Результати. Правове визначення доказів у ст. 84 КПК України обмежує суб'єктивну оцінку за своїм змістом, яка ґрунтується на критеріях, сформованих під певним впливом. Проте сукупність фактичних доказів, яких вистачить, щоб переконати об'єктивного спостерігача в «обґрунтованих підозрах», нерозривно пов'язана з позицією обвинувачення. Водночас слідчий та/або прокурор на досудовій стадії дотримуються інших правил у зв'язку зі своєю судовою позицією.

Такі правила базуються на одній меті – притягненні до відповідальності. Тому досудова стратегія у поєднанні із запланованою публічною та/або негласною слідчою (розшуковою) діяльністю будується виключно на базі прокуратури.

Постанова про повідомлення про підозру має бути прийнята невідкладно з моменту збирання достатніх доказів, які дають підстави слідчому та прокурору вжити відповідних дій у ході подальшого підготовчого провадження з метою збирання доказів вини у вчиненні злочину. .

Висновки. Будь-які докази, отримані законом, які є об'єктивно можливими на даному етапі розслідування і які свідчать про те, що особа вчинила злочин, слід вважати достатніми доказами для повідомлення про підозру, тому справедливо буде сказати, що, хоча критерії суб'єктивної оцінки

лежать у суть самого визначення доказів, необхідно розробити критерії об'єктивної оцінки, які дозволять мінімізувати суб'єктивний фактор при прийнятті процесуального рішення щодо повідомлення про підозру. Подальше дослідження зібраних доказів, які мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню на досудовій стадії, та повна реалізація основного принципу кримінального провадження - змагальності є прерогативою суду, оцінку якого останній оцінює на підставі внутрішнє переконання та неупередженість.

До «активних» процесуальних прав, позбавлених свідка та його захисника, належать право на збирання доказів (ст. 93 КПК України), право подання прокуратурою клопотань про вжиття процесуальних дій (ст. 220 КПК України), право на оскарження слідчих дій (ст. 303 КПК України). Отже, «активні» процесуальні права свідка та його захисника, у тому числі передбачені ст. 42 КПК України, можуть з'явитися лише після повідомлення про підозру.

Таким чином, відсутність чітких критеріїв визначення строку прийняття обов'язкового процесуального рішення, пов'язаного з виконанням процесуальних положень у зв'язку з затримкою прийняття такого рішення за критеріями суб'єктивної оцінки, та обвинувальна упередженість обвинувачення є порушенням права обвинувачення до оборони.

Література

1. Воротинцев Є. Інформативність письмового повідомлення про підозру в системі змагального кримінального судочинства України. Вісник прокуратури. 2014. № 1. С. 90-96.

2. Капліна О. Повідомлення про підозру: протистояння правових позицій сторін обвинувачення та захисту. Право України. 2017. № 12. С. 74-81.

3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ ПАРТНЕРСЬКИХ ВІДНОСИН ОРГАНІВ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Лелеченко А. П.

д. держ. упр., доцент, професор
кафедри публічного управління та адміністрування
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Вступ. У сучасних умовах розвитку українського суспільства партнерство є найвищим рівнем участі інститутів громадянського суспільства в діяльності та прийнятті рішень органами публічної влади як рівноправних, однаково відповідальних учасників. Досліджуючи питання взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства Н. Драгомирецька, Н. Піроженко, І. Матвеєнко, акцентують увагу на тому, що «у контексті публічного управління партнерство характеризують із двох точок зору: партнерство, як форма участі (громади / участь населення в житті суспільства) і партнерство в якості інструменту управління розвитком» [4]. Виступаючи «способом об'єднання державних і приватних ресурсів для ефективного і результативного виконання конкретних державних програм» [4], партнерство, за твердженням учених, розглядається як форма взаємодії / відносин між органами публічної влади і громадянським суспільством.

Одним із механізмів розвитку партнерських відносин органів публічної влади і громадянського суспільства виступає соціальне підприємництво, популярність якого стрімко зростає в усьому світі і займає вагоме місце серед таких загальновизнаних явищ, як некомерційні ініціативи, благодійність, соціальна відповідальність.

Проблеми соціального характеру є невід'ємним атрибутом будь-якого суспільства, і пов'язані перш за все з неможливістю усім членам суспільства забезпечити рівні можливості для самореалізації в усіх сферах життєдіяльності.

Тому імплементація соціального підприємництва у взаємовідносини органів публічної влади і громадянського суспільства потребує більш вагомих вимог до співвідношення економічної ефективності та соціальної справедливості.

Складовими елементами громадянського суспільства є громадські об'єднання та політичні партії; населення чи групи осіб, які об'єднуються для забезпечення своїх соціальних інтересів; територіальні громади. До цього переліку також можна віднести і суб'єкти підприємницької діяльності, які також можуть об'єднуватися в громадські чи професійні організації для захисту своїх професійних інтересів. У зв'язку з цим громадянське суспільство характеризується виконанням таких функцій: самоорганізація громадського механізму для виконання суспільних справ; протипага органам публічної влади; засіб соціалізації; сприятливе суспільне середовище для поширення громадянської політичної культури [1]. Тому цілком зрозуміло, що основною метою функціонування інститутів громадянського суспільства є захист прав та інтересів населення, шляхом розвитку соціального підприємництва у межах інституційних, політичних, економічних та соціальних змін, які відбуваються на глобальному та місцевому рівнях.

Ціль роботи полягає в дослідженні розвитку соціального підприємництва як механізму формування партнерських відносин органів публічної влади і громадянського суспільства.

Матеріали і методи. Теоретико-методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: індукції, дедукції, аналізу (при визначенні понять «партнерство», «соціальне підприємництво»)– для проведення наукової розвідки та формулювання висновків; аналізу нормативно-правових актів щодо врегулювання питання соціального партнерства в правовому полі діяльності та ін. Використання теоретичних та емпіричних методів дослідження дозволили всебічно та достовірно вивчити соціальне підприємництво та розглянути питання, пов'язані з його особливостями та характеристиками.

Результати та обговорення. У складних умовах розвитку українського

суспільства (анексія Криму, затяжні бойові дії у ході проведення антитерористичної операції на Сході України, повномасштабне вторгнення російських військ на територію України, високий рівень захворюваності і смертності, пов'язаної з епідемією на Covid-19, зниження рівня добробуту населення), потребують удосконалення процесів формування партнерських відносин органів публічної влади і громадянського суспільства на засадах соціального підприємництва, яке передбачає здійснення інститутами громадянського суспільства (громадські організації, громадські об'єднання, інші суб'єкти господарювання) підприємницької діяльності, частина прибутків від якої спрямовуватиметься на вирішення соціальних проблем населення; або працевлаштування вразливих груп населення (інваліди, малозабезпечені тощо), надання соціальної підтримки таким людям (навчання, реабілітація). [11].

На думку дослідників (І. Динник [5], Л. Мельник [6], В. Сухенко [9] та ін.) встановлено, що більшість розвинених демократичних країн (у т.ч. країни Європейського Союзу) мають значний досвід щодо налагодження взаємодії органів публічної влади з громадськістю на засадах побудови взаємної довіри, відповідальності з метою покращення умов життя населення і забезпечення сталого розвитку територій та суспільства. А від так розвиток громадянського суспільства у цих державах пов'язують зі стратегіями, участю громадян, зміцненням партнерських зв'язків з організаціями громадянського суспільства або соціальним підприємництвом [5].

Найбільш успішно соціальне підприємництво реалізується у Великій Британії, Німеччині та Нідерландах, де підприємницька діяльність із використанням інноваційних методів у виробництві спрямована на реалізацію послуг і товарів соціального значення. У даному випадку соціальне підприємництво демонструє тісне співробітництво з представниками органів публічної влади, які беруть активну участь в обговоренні найважливіших питань, пов'язаних із розвитком системи життєзабезпечення громадян. Органи публічної влади сприймають інститути громадського суспільства як рівноправних партнерів, з якими вони можуть співпрацювати з метою

ефективного і своєчасного вирішення питань у різних сферах, починаючи від соціальних (підвищення рівня добробуту населення) і закінчуючи політико-правовими (забезпечення національної безпеки держави) для забезпечення надання якісних послуг [3].

Ефективність такої взаємодії між органами публічної влади та громадянським суспільством у зарубіжних країнах регламентована розгалуженою нормативно-правовою базою, соціальною мобільністю і високим рівнем інтересів, здатних регулювати діяльність органів влади [2].

Наразі в нашій державі органи публічної влади не сприймають громадські організації як рівноправних партнерів [10]. Крім того, залучення громадських організацій органами влади до будь-яких обговорень є скоріш виконанням законодавства, а не налагодження партнерських відносин. У той же час, представники органів публічної влади переконані, що у громадських організацій бракує досвіду, професіоналізму для надання органам публічної влади певних рекомендацій, консультацій тощо.

Тому потрібно здійснювати заходи щодо налагодження взаємодії органів публічної влади та громадянського суспільства як рівноправних учасників, а також забезпечення їх спільної відповідальності за прийняті рішення. В сучасних умовах дуже важливо знайти нові, ефективні механізми співпраці. На нашу думку, це можуть бути механізми фінансової підтримки інститутів громадянського суспільства, зокрема громадських організацій, соціальне партнерство на основі соціального підприємництва, а також безпосередня участь громадськості при прийнятті управлінських рішень органами публічної влади. Такі партнерські відносини мають відбуватися на основі рівності, прозорості, добровільної участі та взаємної відповідальності.

На превеликий жаль, соціальне підприємництво в Україні на сьогодні не досягло популярності, відсутні нормативно-правові документи, які б регулювали організаційну та фінансову діяльність суб'єктів господарювання, що здійснюють соціальне підприємництво. Крім того, інститути громадянського суспільства, органи публічної влади та самі суб'єкти

господарювання не володіють достатнім рівнем знань щодо соціального підприємництва.

Слід акцентувати увагу на тому, що впродовж 2012-2013 років були розроблені законопроекти «Про соціальні підприємства», якими передбачалось урегулювання в правовому полі діяльності таких підприємств. Однак вони не були прийняті через побоювання, що у зв'язку з пільговим оподаткуванням більша кількість підприємств перейде в статус соціальних.

Саме тому даний підхід потребує перегляду і розвитку практики соціального підприємництва в умовах сталого розвитку українського суспільства. Оскільки вже сьогодні, значна частина приватних підприємств здійснює соціальне підприємництво, реалізуючи соціальні проекти. Наприклад, Приватне акціонерне товариство «Миронівський хлібопродукт» (далі – МХП) реалізує соціальний проект «Медицина для села», під час здійснення якого працівники соціального відділу МХП разом із лікарями та представниками органу місцевої влади відвідують кожне село і здійснюють безкоштовно медичний огляд (кардіолог, терапевт, хірург, окуліст) населення, яке здало свої земельні паї в оренду МХП. Іншим прикладом, може бути проект, який передбачає «Озеленення країни» чи проект «Сортування сміття», реалізацію яких може здійснювати не обов'язково прибуткова організація. Це може бути громадська організація, яка зацікавлена в покращенні стану навколишнього природного середовища.

Однак, щоб здійснювати такі соціальні проекти і займатися соціальним підприємництвом потрібна підтримка органів публічної влади (перш за все – держави) як рівноправного партнера, а також молоді як дійсно креативного учасника партнерських відносин між органами публічної влади та громадянським суспільством. Разом із цим, існує тенденція щодо двоякої організації діяльності громадських організацій як соціальних підприємств. З одного боку така організація має можливість зареєструватися як неприбуткова організація, з іншого – як організація, що безпосередньо здійснює підприємницьку діяльність [8].

Як свідчить практика, тільки три області в Україні (Донецька, Харківська та Вінницька) підтримують соціальне партнерство і подвійно реєструють громадські організації, які можуть займатися соціальним підприємництвом. У даному випадку громадська організація не сплачує податок на прибуток, а всі отримані кошти направляє на свою діяльність або ж на допомогу людям. При цьому, як правило, створюються наглядові ради або правління, які контролюють використання громадськими організаціями зароблених коштів.

Висновки. Враховуючи зазначене, необхідно передбачити на законодавчому рівні, шляхом внесення змін до Закону України «Про громадські об'єднання» [7], позиції щодо можливості надання громадським організаціям права займатися соціальним підприємництвом, що значно активізує їх діяльність як рівноправних суб'єктів партнерських відносин з органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства, і мінімізує фінансову залежність від зовнішніх чинників.

Крім того потребує розробки та затвердження Національна стратегія розвитку та функціонування соціального підприємництва, яка стане основою у формуванні партнерських відносин між органами публічної влади та інститутами громадянського суспільства у даній сфері, активізує організаційну та фінансову складову соціального підприємництва, перезавантажить механізм підвищення соціальної свідомості населення. Це також дасть можливість вирішувати сучасні глобальні або національні проблеми соціального характеру, залучаючи до даних процесів активних громадян, призведе до соціально-політичної стабілізації і вирішення конфліктних ситуацій і суперечностей.

Тому соціальне підприємництво відповідає вимогам сучасного етапу розвитку людства і дозволяє на рівні держави найбільш повно інтегрувати неоднорідні інтереси різних соціальних верств і груп населення.

Список використаних джерел

1. Бойчук М. А. Влада і громадянське суспільство: механізми взаємодії. К. : Атлант ЮЕмСі, 2007. С. 76–78
2. Взаємовідносини держави та суспільства : навч. посіб. Дніпро :

ГРАНІ, 2019. 172 с.

3. Гураль П. Ф. Громадянське суспільство і держава в Україні: взаємодія і розвиток. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 3. С. 13–16

4. Державно-громадянське партнерство у сфері соціального розвитку : навч. пос. / Н. М. Драгомирецька, Н. В. Піроженко, І. В. Матвєєнко. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 290 с.

5. Динник І. П. Міжнародний досвід ефективної взаємодії держави і громадянського суспільства та його імплементація в практику державного управління України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 3. С. 143–148

6. Мельник Л. А. Європейський досвід ефективної взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 4. С. 119–124

7. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-17. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 1. Ст. 1.

8. Соціальне підприємництво – найкращі кейси, виклики та можливості для громадських організацій. *Громадський простір*. 2018. URL: <https://www.prostir.ua/?focus=prostir-talks-sotsialne-pidpryjemnytstvo-kraschi-kejsy-vyklyky-ta-mozhlyvosti-dlya-hromadskyh-orhanizatsij>

9. Сухенко В. В. Взаємовідносини держави та громадянського суспільства в Польщі: досвід для України. *Теорія та історія державного управління*. 2015. № 3 (26). С. 82–91

10. Ундір В. Місцеві органи виконавчої влади і об'єднання громадян України: загальний стан, проблеми та перспективи розвитку взаємовідносин. *Демократичне врядування*. 2014. Вип. 13. URL: http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik13/fail/Undir.pdf

11. Mark Richardson. Соціальне підприємство: Уроки вивчені у Великобританії. Доповідь на II Всеукраїнському форумі соціальних підприємців. – Київ, 16.11.2016

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТИТУТІВ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

Науковий керівник
Метіль Анастасія Сергіївна
к.ю.н., ст. викл.
Решетникова Марина Юрїївна
Студентка
Придунайська філія ПрАТ «ВНЗ «МАУП»
м. Ізмаїл, Україна

Вступ. Інститут адвокатури має єдину мету – захист порушених прав і свобод людини, але в кожній країні він має характерні специфічні ознаки та особливості.

Аналіз адвокатських систем України та Німеччини дає змогу визначити певні прогалини в інституті адвокатури України, а також, імплементувати деякі правила поведінки та стандарти, які забезпечують якісну організацію адвокатської діяльності Німеччини.

Дослідженням даного питання займалися, як національні, так і зарубіжні вчені, науковці та адвокати, такі як: І. Головацький, М. Зендер, О. Святоцький, Й. Дезеле, О. Янковська, Т. Варфоломеєва, А. Ткачук, Б. Блажена, В. Андрієвський та інші. Проте, кожен, вбачає різні особливості адвокатських систем Німеччини та України. Порівняльна характеристика адвокатських систем України та Німеччини є особливо актуальною в умовах євроінтеграції України.

Метою статті є аналіз та дослідження адвокатських систем України та Німеччини, а також їх порівняльна характеристика.

Завданнями статті є:

- дослідити особливості інституту адвокатури Німеччини;
- дослідити особливості інституту адвокатури України;
- провести порівняльно-правову характеристику інституту адвокатури України та Німеччини;

– виокремити основні спільні та відмінні риси інститутів адвокатури України та Німеччини.

Виклад основного матеріалу. В адвокатурі Німеччини та України є багато спільних рис, однак, виокремлюється й певна низка відмінностей.

Діяльність адвокатської системи Німеччини регламентується Федеральним положенням про адвокатуру [2] та Законом про винагороду адвокатів. Існують вимоги, встановлені на законодавчому рівні, відповідно до яких, адвокати та судді, повинні мати вищу юридичну освіту, після здобуття якої, пройти додаткове навчання (за рахунок спеціальних фондів держави). Натомість, в Україні, відповідно до законодавства, особа, яка має бажання стати адвокатом мусить особисто сплатити додаткове навчання.

В свою чергу діяльність адвокатури в Україні регламентується Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], Правилами адвокатської етики та окремими положеннями інших нормативних актів.

Законодавством Німеччини та України закріплено те, що адвокат повинен підвищувати особисту професійну кваліфікацію, для цього, на сьогоднішній день активно використовують очні та дистанційні форми роботи: стажування, вебінари, тренінги, семінари, курси, тощо.

Підвищення освітньої та професійної кваліфікації для діяльності адвокатів в обох державах цінується на високому рівні. В Україні, наприклад детально розписується порядок проходження таких підвищень у Порядку підвищення кваліфікацій адвокатів України (нова редакція) [3].

В Україні адвокати, беззаперечно, користуються Правилами адвокатської етики, які прописують етичні стандарти адвоката, правила поведінки, тощо. В Німеччині, в свою чергу, також діє Професійне положення, попри це положення, на німецьких адвокатів поширюється норми Професійних правил адвокатів Європейського Союзу.

Загалом, адвокатура Німеччини виконує ті самі функції, що й адвокатура України. Суттєва різниця між адвокатською діяльністю Німеччини та України полягає в тому, що відповідно до Закону України «Про адвокатуру та

адвокатську діяльність» [1] - адвокатура є незалежним інститутом, в свою чергу, в Німеччині, інститут адвокатури не є незалежним, а підкорюється міністерству юстиції. Саме міністерство юстиції вирішує питання про утворення колегій, дає згоду про створення додаткових колегій, а також, приймає рішення до якої колегії буде належати той чи інший адвокат, тощо.

Проаналізувавши Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1] та Федеральне положення про адвокатуру [2] Німеччини варто наголосити на тому, що українська та німецька адвокатури мають дуже багато спільних рис. Перш за все це обумовлено подібністю принципів, якими керується у своїй діяльності адвокат, до яких слід віднести наступні:

- принцип незалежності;
- принцип конфіденційності;
- принцип недопустимості представництва протилежних інтересів;
- принцип добропорядності та інші, документально закріплені принципи [5].

А також, відповідно, до законодавства обох досліджуваних країн адвокат має обов'язок підвищувати рівень особистої кваліфікації.

Висновки. Аналізуючи роботи вчених, науковців та адвокатів, а також нормативну базу, якою регламентується адвокатська діяльність варто зазначити, що більшість особливостей функціонування інституту адвокатури в Німеччині і Україні є тотожними. Більшість характерних рис є подібними, наприклад: діяльність адвокатури базується на одних і тих самих принципах та має ті самі функції; наявність професійних положень, що регулюють етичні норми; обов'язок підвищувати рівень особистої кваліфікації, тощо.

Проте, в обох досліджуваних країнах, на мою думку, є і відмінні риси між інститутом адвокатури України та інститутом Німеччини, з них власне незалежність та приватність адвокатури в Україні, а також наявність безоплатного додаткового навчання в Німеччині.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відомості Верховної Ради. 2013. № 27. ст.282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n72>
2. Федеральне положення про адвокатуру від 1 серпня 1959 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/bundesrechtsanwaltsordnung-ukr.pdf>
3. Про затвердження у новій редакції. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України. Рада адвокатів України. Рішення від 03.07.2021 № 63. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr063871-21#Text>
4. Ткачук А.С. «Адвокатура Німеччини та України: порівняльно-правовий аспект». Альманах права. Практичні аспекти інтеграційних процесів: особливості впровадження. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2015. № 6. с. 527-532.
5. Ткачук А.С. «Формування та значення деонтологічної правосвідомості адвоката. Альманах права. Правовий світогляд: людина і право. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2014. №5 с. 529-534.

ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ МЕХАНІЗМУ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ. ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АНТИКОРУПЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Педора Олександр Олександрович

Студент 2-го курсу

Навчально-наукового Інституту права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Вступ. Загальновідомим є той факт, що в 1991 році відбулася значна для нашого народу подія – відновлення Незалежності України. Уже в перші роки самостійного існування у світовому просторі правова система України почала наповнюватися провідними ідеями міжнародного юридичного співтовариства. В той же час, незважаючи на всі позитивні тенденції розвитку нашої вітчизни, вона також мала ряд недоліків, які пригальмовували її піднесення. Одним із таких пороків була корупція. Було проведено колосальну роботу, аби створити ефективний механізм боротьби з нею. Зокрема, прийнято ряд законів, таких як Закон України (далі – ЗУ) «Про запобігання корупції»[1], ЗУ «Про державну службу»[2], ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики»[3]. Також було доповнено Кримінальний кодекс України положеннями, які стосувалися відповідальності за корупційну діяльність[4]. Проте, не дивлячись на вказаний вище позитивний законотворчий результат, корупція нікуди не зникла, а навпаки почала все більше розростатися країною загалом та апаратом публічних службовців зокрема. Отож, сьогодні пропонуємо Вам розглянути основні тенденції механізму відповідальності за корупційні правопорушення та перспективи вдосконалення антикорупційного законодавства.

Мета роботи. Мета дослідження полягає у визначенні основоположних напрямів розвитку та функціонування антикорупційного законодавства, визначенні його недоліків та з'ясуванні можливостей для їх подальшої ліквідації та вдосконалення вітчизняного законодавства.

Для досягнення мети, автор ставить перед собою наступні завдання: з'ясувати, які основні риси має інститут відповідальності за корупційні правопорушення; проаналізувати його найголовніші вади; а також запропонувати основні можливості та перспективи розвитку даного правового утворення.

Матеріали та основоположні методи. Методологічну основу реферату становить комплексний підхід, який передбачає використання як загальнонаукових, так і спеціальних юридичних методів дослідження. Ідеться насамперед про методи емпіричного та теоретичного дослідження, порівняння, абстрагування, класифікації, системного підходу, аналізу і синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, аналогії та екстраполяції.

Перед тим, як визначити основні риси механізму відповідальності за корупційні правопорушення та можливості його вдосконалення, на мою думку, варто розглянути питання щодо визначення поняття «тенденція», адже тільки чітко визначивши, що варто мати на увазі під цим поняттям, можна буде дійти до висновку щодо проблем та можливостей розвитку інституту відповідальності за корупційні правопорушення в Україні.

Тенденція – це напрям розвитку чого-небудь; можливість тих чи інших подій розвиватися в даному напрямку [5],[6]. Отже, проаналізувавши дане визначення, ми можемо дійти того висновку, що під поняттям «тенденції механізму відповідальності за корупційні правопорушення» маються на увазі основні напрями розвитку законодавства, що покликане боротися з хабарництвом. Тепер, після того як ми надали дефініцію вказаному нами вище поняттю, ми вважаємо за необхідне перейти до його ґрунтовного аналізу.

На мою думку, аби визначити загальні тенденції механізму відповідальності за корупційні правопорушення, ми маємо використати положення Кримінального кодексу України, зокрема статей 191, 210, 262, 308, 312, 313, 320, 354, 364-369, 410 [4]. Проаналізувавши їх, можемо виокремити наступні закономірності:

1) Перш за все ми можемо згадати про існування взаємозв'язку між ступенем суспільної небезпечності корупційного діяння, його шкідливими наслідками для функціонування держави з однієї сторони та відповідальністю за дане правопорушення з іншої. Для прикладу візьмемо частини 2 та 3 статті 368 ККУ: ч. 2 - Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди у **значному розмірі** карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Ч.3 - Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди у **великому розмірі** карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна. Тобто ми можемо дійти того висновку, що в чинному законодавстві, яке направлено на протидію корупції, має місце наступний взаємозв'язок: чим більшим є обсяг неправомірної вигоди (тобто чим більшою є шкода від корупційного правопорушення для держави і суспільства), тим серйознішим буде покарання за нього.

2) По-друге, досліджуючи статті 368 та 369 ККУ, ми можемо побачити, що відповідальність за вчинення корупційного правопорушення не є односторонньою, тобто покарання буде нести не лише та особа, яка вчинила корупційне правопорушення (наприклад, одержала неправомірну вигоду), а ще й та, яка запропонувала, вмотивувала особу вчинити дане правопорушення (у нашому випадку запропонувала або ж уже надала неправомірну вигоду службовій особі, наприклад, бізнесмен, що дав державному чиновнику хабар, аби той закрити очі на незаконну виробку лісу і т.д.).

3) По-третє, введення відповідальності за вчинення корупційних правопорушень активного та пасивного характеру, що в свою чергу блокує можливість державних службовців незаконно збагатитися внаслідок знаходження певних «шпарин» у законодавстві. Що ж тоді взагалі означає активне та пасивне корупційне правопорушення? Я вважаю, що активним ми

можемо вважати таке корупційне правопорушення, коли службова особа саме є ініціатором вчинення неправомірної дії, тобто вона виступає своєрідним центром, «мозком» злочину(ч.2 ст. 262 ККУ). Під поняттям пасивного ми можемо вважати таке корупційне правопорушення, коли особа погоджується вчинити кримінальне правопорушення, проте в той же час не є його ініціатором, наприклад, державний службовець приймає неправомірну вигоду, бо в іншому випадку його будуть шантажувати та його кар'єрі настане кінець(ч.1 ст. 368 ККУ). Чинне українське законодавство впроваджує досить серйозну кримінальну відповідальність за корупційні правопорушення як активного, так і пасивного характеру, що в свою чергу свідчить про невідворотність покарання для правопорушника та ліквідацію «дірок» у законодавстві, за допомогою яких державні службовці могли б цілком легально вчиняти злочини корупційного характеру.

Проте, незважаючи на той факт, що з першого погляду вітчизняне антикорупційне законодавство видається досконалим, воно все ж має величезну кількість недоліків, якими й користуються нечесні на руку особи. Тому сьогодні ми запропонуємо власні варіанти щодо того, яким чином можливо ліквідувати дані «шпарини» у законодавстві.

Насамперед, ми пропонуємо взамін презумпції невинуватості, яка у наш час панує в українському законодавстві, ввести саме презумпцію винуватості стосовно корупційних правопорушень. Її зміст можна розтлумачити як той факт, що особа вважається винною у вчиненні корупційного правопорушення до того часу, поки не доведе протилежне. Даний правовий інститут існує в Японії, де досить добре себе зарекомендував. На нашу думку, перевагою даної презумпції буде також те, що чиновники змушені будуть декларувати всі свої доходи, прибутки, майно і підтверджувати законність їх набуття, інакше будуть притягнуті до кримінальної відповідальності. Це в свою чергу сприятиме збільшенню прозорості діяльності представників державного апарату.

По-друге, негативний вплив на діяльність нашої держави мають зв'язки між державними службовцями та їхніми родичами, а також інститут

«кумівства». Це призводить до того, що в щорічних деклараціях, які подають наші можновладці, вони не виступають власниками якогось дуже дорогого майна, а от їхні родичі: брати, сестри, дідусі, бабусі, батьки – виступають власниками того майна, на яке вони змогли б заробити хіба що 100 років працюючи без відпустки та вихідних. Тому тут виникає питання, яким же чином можна боротися з даною проблемою? Ми пропонуємо внести зміни до Кримінального кодексу України стосовно відповідальності тих осіб, які де-юре виступають власниками майна, одержаного корупційним шляхом. Дані нововведення міститимуть більшу кримінальну відповідальність для даних осіб у порівнянні з тими, хто такі корупційні правопорушення вчиняє. Тобто до відповідальності буде притягуватися не тільки сам хабарник, а ще й особи, які йому тим чи іншим чином допомагають цей злочин приховати.

Результати та обговорення. Таким чином, перейшовши до результатів нашої статті, ми можемо дійти того умовиводу, що нами було проведено колосальний обсяг робіт, внаслідок якого ми визначили основний зміст поняття «тенденції механізму відповідальності за корупційні правопорушення», з'ясували його ключові риси та напрями розвитку. На основі ґрунтовного аналізу даного поняття ми змогли виокремити фундаментальні положення щодо його подальшого вдосконалення.

Висновки. Отже, підсумовуючи все вище викладене, можна зробити такі висновки. Загальні тенденції механізму відповідальності за корупційні правопорушення відповідають європейській теорії та практиці, які в свою чергу запозичує наша держава, аби максимально ефективно сприяти розвитку та збагаченню вітчизняного права. Проте, все ж варто говорити не лише про успіхи боротьби з корупцією в нашій державі, варто ще й згадати про певні недоліки, зокрема під час впровадження закордонного юридичного наукового доробку в нашу правову систему, досить часто не враховуються особливості національного менталітету українців (наприклад, інститут «кумівства»), тому я вважаю, що аби максимально ефективно боротися з корупцією, ми маємо не

лише користуватися доробками правових систем держав Європи, а ще й певним чином їх адаптувати до умов українського сьогодення.

Список використаних джерел

1) Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2) Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>

3) Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2014-2017 роки» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text>

4) Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

5) Академічний тлумачний словник української мови. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://sum.in.ua/s/tendencija>

6) Тенденція // Українська мала енциклопедія : 16 кн. : у 8 т. / проф. Є. Онацький. — Накладом Адміністрації УАПЦ в Аргентині. — Буенос-Айрес, 1966. — Т. 8, кн. XV : Літери Ст — Уц. — С. 1887. — 1000 екз.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В МЕЖАХ ЄС

Поліванова Олена Миколаївна,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права та
порівняльного правознавства
Київського університету права
Національної академії наук України
ORCID: 0000-0002-5670-8900

Бойко Ірина Володимирівна,

студентка Київського університету права
Національної академії наук України
м. Київ, Україна

Вступ. Внаслідок агресивної широкомасштабної війни росії проти України на території Європейського Союзу (далі — ЄС, Союз) нині перебувають близько 4 млн. українських громадян, яким у межах ЄС надається тимчасовий захист.

Метою дослідження є аналіз основних положень Директиви 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у випадку масового напливу переміщених осіб і заходи з метою балансу зусиль між державами-членами у прийнятті таких осіб і пов'язаних із цим наслідків (далі — Директива), яка є основою правового регулювання тимчасового захисту громадян України, які перебувають в ЄС з 24 лютого 2022 року, на території ЄС.

Матеріали і методи. Досліджено зосереджено на аналізі акту інституційного механізму ЄС — Директиви 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року, а також документах ЄС, які пов'язані із Директивою. Для здійснення дослідження використовувалися методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, порівняння.

Результати і обговорення. Директива 2001/55/ЄС від 20 липня 2001 року про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту у випадку масового

напливу переміщених осіб і заходи з метою балансу зусиль між державами-членами у прийнятті таких осіб і пов'язаних із цим наслідків [1] (далі — Директива) — один із обов'язкових актів інституційного механізму ЄС, перерахованих положеннями ст. 288 Договору про функціонування ЄС [5]. Як відомо, директиви є юридично обов'язковими стосовно цілей, що повинні бути досягнуті, та завжди вимагають транспозиції до національного законодавства держави-члена ЄС. Вони зобов'язують держави-члени ввести у своє право однакові норми відповідно до вказівок, що закріплені в текстах директив, а форму акта, за допомогою якого приписи норм, що закріплені в директивах, вводяться в національні правові системи, держави-члени ЄС вибирають самі.

Директива була прийнята після конфліктів у колишній Югославії, однак активована на пропозицію Європейської Комісії [6] рішенням Ради ЄС від 4 березня 2022 року [2] — вперше, у відповідь на безпрецедентне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року. Війна створила ситуацію масового прибуття в ЄС з України переміщених осіб, які не можуть повернутися до своїх домівок. У зв'язку з масштабами очікуваного прибуття, Європейська комісія визначила явний ризик того, що системи надання притулку в державах-членах ЄС не зможуть розглянути заяви на притулок у встановлені терміни, а це, в свою чергу, негативно вплине на ефективність національних процесів надання притулку та на права людей, які звертаються за міжнародним захистом [4].

Метою цієї Директиви є встановлення мінімальних стандартів для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб з третіх країн, які не можуть повернутися до країни походження, а також сприяти збалансованості зусиль між державами-членами щодо отримання та несе наслідки отримання таких осіб.

Відповідно до положень ст. 2 Директиви «тимчасовий захист» — це процедура виняткового характеру для забезпечення, у разі масового напливу або неминучого масового напливу переміщених осіб з третіх країн, які не можуть повернутися до країни свого походження, негайним та тимчасовим захистом, зокрема, якщо також існує ризик того, що система притулку не зможе

обробити цей наплив без негативних наслідків для її ефективного функціонування, в інтересах зацікавлених осіб та інших осіб, які просять захисту [1].

В свою чергу, «переміщеними особами» є громадяни третіх країн або особи без громадянства, які були змушені покинути свою країну чи регіон походження або були евакуйовані, зокрема, у відповідь на звернення міжнародних організацій, і не можуть повернутися в безпеку через тривалі умови і ситуацію, що склалася в цій країні, та можуть підпадати під дію статті 1А Женевської конвенції або інших міжнародних або національних документів, що надають міжнародний захист, зокрема:

— особи, які втекли з районів збройного конфлікту або ендемічного насильства;

— особи, яким загрожує серйозний ризик або які стали жертвами систематичних чи загальних порушень їхніх прав людини.

Наявність масового припливу переміщених осіб встановлюється рішенням Ради ЄС, прийнятим кваліфікованою більшістю за пропозицією Європейської Комісії, яка також розглядає будь-який запит держави-члена щодо подання нею пропозиції до Ради ЄС. Відповідно рішення Ради ЄС має наслідком запровадження тимчасового захисту для переміщених осіб, яких воно стосується, у всіх державах-членах відповідно до положень цієї Директиви. Щонайменше рішення повинно містити: опис конкретних груп осіб, на яких поширюється тимчасовий захист; дату, коли тимчасовий захист набуде чинності; інформацію, отриману від держав-членів, про їхню здатність приймати; інформація від Європейської Комісії, УВКБ ООН та інших відповідних міжнародних організацій.

В цілому Директива визначає процедуру прийняття рішень, необхідну для запуску, розширення або припинення тимчасового захисту. У ній також перераховані права осіб, що користуються тимчасовим захистом, серед яких наступні:

- право на вид на проживання на весь термін охорони (який може тривати від одного року до трьох років);
- право на отримання відповідної інформації про тимчасову охорону;
- гарантії доступу до процедури надання притулку;
- право доступу до роботи відповідно до правил, що застосовуються до професії, національної політики ринку праці та загальних умов найму;
- право доступу до відповідного притулку або житла;
- право доступу до соціального забезпечення або засобів до існування, якщо це необхідно;
- право доступу до медичної допомоги;
- право доступу до державної системи освіти особам до 18 років;
- можливість возз'єднання сімей за певних обставин;
- право доступу до банківських послуг, наприклад, відкриття основного банківського рахунку;
- право переїхати до іншої країни ЄС до видачі посвідки на проживання;
- вільно пересуватися в країнах ЄС (окрім країни-члена проживання) протягом 90 днів протягом 180-денного періоду після видачі дозволу на проживання в приймаючій країні ЄС [1].

Директива також містить положення про повернення після припинення тимчасового захисту та виключення щодо користування захистом (не надається особам, які вчинили серйозні злочини або становлять загрозу безпеці) [1].

Були розроблені спеціальні положення для неповнолітніх без супроводу та для тих, хто зазнав особливо травматичних переживань (наприклад, зґвалтування, фізичне чи психологічне насильство).

Для кращого пояснення положень Директиви та імплементації рішення Ради ЄС в контексті надання тимчасового захисту людям, які втікають від війни з України, 21 березня 2022 року Європейська Комісія видала Оперативні вказівки [3]. Документ не є юридично обов'язковим. Його мета — допомогти державам-членам ЄС у впровадженні Директиви та Рішення Ради ЄС. У документі пояснюється:

- хто має, а хто не має права на тимчасовий захист;
- що робити, якщо люди пред'являють застарілі документи, що посвідчують особу;
- як вести облік неповнолітніх без супроводу;
- як допомогти з репатріацією громадян третіх країн, які не мають права на тимчасовий захист [3].

Висновок. Після російського військового вторгнення в Україну понад 650 000 людей втекли до сусідніх держав-членів ЄС, перед обличчям цього безпрецедентного акту агресії Союз надав свою рішучу підтримку. Директива про тимчасовий захист, як один із обов'язкових актів інституційного механізму ЄС, була спеціально активована, щоб надати негайний захист особам, які її потребують, і уникнути перевантаження систем притулку держав-членів.

Тимчасовий захист є найбільш підходящим інструментом у поточній ситуації. З огляду на надзвичайну та виняткову ситуацію, масштаби масового напливу переміщених осіб, тимчасовий захист має дозволити їм користуватися узгодженими правами в усьому Союзі, які забезпечують належний рівень захисту.

Список використаних джерел

1. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001. EUR-Lex Access to European Union law. Access mode: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0055> (date of appeal: 12.04.2022).
2. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. *OJ L 71*, 4.3.2022, p. 1–6. Access mode: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2022.071.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2022%3A071%3ATOC (date of appeal: 12.04.2022)
3. Communication from the Commission on Operational guidelines for the implementation of Council implementing Decision 2022/382 establishing the

existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection 2022/C 126 I/01. EUR-Lex Access to European Union law. *OJ C 126I*, 21.3.2022, p. 1–16. Access mode: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022XC0321%2803%29&qid=1647940863274> (date of appeal: 12.04.2022).

4. Migration and Home Affairs. Temporary Protection. EUR-Lex Access to European Union law. Access mode: https://ec.europa.eu/home-affairs/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/temporary-protection_en (date of appeal: 12.04.2022).

5. Treaty on the functioning of the European Union. EUR-Lex Access to European Union law. Access mode: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (date of appeal: 12.04.2022)

6. Ukraine: Commission proposes temporary protection for people fleeing war in Ukraine and guidelines for border checks. EUR-Lex Access to European Union law. Access mode: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1469 (date of appeal: 12.04.2022).

СТАНОВЛЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН ВЕЛИКОБРИТАНІЇ У ТОРГОВЕЛЬНІЙ СФЕРІ ПІСЛЯ ВИХОДУ З ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Поліванова О. М.

к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права та порівняльного
правознавства Київського університету права
Національної академії наук України

Полторацька В. А.

здобувачка вищої освіти
2 курсу магістратури юридичного факультету
освітньо-професійної програми «Міжнародне право»
Київського університету права НАН України

Вступ. У 2021 році Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії (далі – Сполучене Королівство, Великобританія) вийшло з правового режиму Європейського Союзу (далі – ЄС, Союз) і стало незалежним суб'єктом міжнародного права і міжнародних торговельних відносин зокрема [20]. У зв'язку з цим протягом наступного після виходу року Великобританією було втілено декілька значних досягнень на міжнародній арені: набуття чинності Угодою про торгівлю та співробітництво між ЄС та Сполученим Королівством (англ. – Trade and Cooperation Agreement) (УпТС ВБ-ЄС), яка регулює відносини між Великобританією та Союзом [11]; початок переговорів як мінімум про ще дві угоди про вільну торгівлю (Угода про вільну торгівлю між Великобританією та Австралією [7] (англ. – Free Trade Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Australia) (УВТ ВБ-Австалия) та Угода про вільну торгівлю між Великобританією та Новою Зеландією (англ. – Free Trade Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and New Zealand (УВТ ВБ-Нова Зеландія) [16]); подання заявки на приєднання до Всеосяжної та прогресивної угоди про Транстихоокеанське партнерство (англ. – The Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (СРТПП) [4], а також створення

Управління із засобів правового захисту (англ. – the Trade Remedies Authority (TRA)) [1] та прийняття ним перших рішень [3].

Метою дослідження є аналіз досягнень і проблем Великобританії щодо укладання міжнародних торговельних угод у перший рік після виходу з ЄС.

Основна частина. Ключовим напрямом діяльності Великобританії у 2021 році була її спроба продемонструвати позитивні наслідки від припинення її членства в ЄС шляхом проведення переговорів щодо угод про вільну торгівлю з альтернативними партнерами.

Найбільшою з угод про вільну торгівлю, укладених Великобританією у 2021 році, була УпТС ВБ-ЄС [11]. Угода частково діяла з січня 2021 року до квітня 2021 року, поки не була остаточно ратифікована ЄС (на той час вона вже була ратифікована Великобританією). Угода створює Раду партнерства для контролю та сприяння її реалізації за підтримки низки комітетів. Її положення регулюють торгівлю товарами та в обмеженій мірі послугами і містить положення про рівні умови (такі як режим державної допомоги) та положення про неприпустимість регресу щодо екологічних та трудових стандартів [11].

Відповідно до положень УпТС ВБ-ЄС торгівля товарами між ЄС та Великобританією є безмитною, проте зберігаються значні регуляторні бар'єри. Фактично, значною перешкодою для колишньої безперешкодної торгівлі між ВБ та ЄС став обсяг митних декларацій та інших документів, необхідних для обороту товарів і послуг, який значно збільшився. Особливо це вплинуло на діяльність малих та середніх підприємств, які звикли доставляти невеликі замовлення, а тепер, у багатьох випадках, стали нерентабельними через прикордонні витрати.

Одним із основних джерел напруженості, що виникає у зв'язку з виконанням Угоди про вихід Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії з Європейського Союзу і Європейського співтовариства з атомної енергії [2], був Протокол щодо Ірландії/Північної Ірландії – додаткова угода, укладена для вирішення конкретної проблеми, яка пов'язана з

недопущенням відновлення жорсткого митного кордону на острові Ірландія [10].

Протокол щодо Ірландії/Північної Ірландії спрямований на дотримання умов Белфастської угоди 1998 року [9]: він зберігає відкритий кордон між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, водночас надаючи Великобританії автономію регулювання торговельних відносин за межами ЄС. Це досягається за рахунок того, що Північна Ірландія залишається в регуляторному просторі ЄС, при цьому встановлюється митний та регуляторний кордон Ірландським морем.

Фактично це означає, що товари, що перевозяться між Великобританією та Північною Ірландією, тепер підлягають митному декларуванню та перевірці. Результатом став стрибок у прикордонній торгівлі між Ірландською Республікою та Північною Ірландією у 2021 році, а також передбачуване погіршення торговельних відносин між Північною Ірландією та Великобританією [8].

УпВТ ВБ-Австралія була підписана у грудні 2021 року, однак офіційно ратифікована вона буде у 2022 році, як тільки пройде період ретельного вивчення парламентом Великобританії. Угода скасовує митні тарифи на всі британські товари поетапно, при цьому мито знімається майже з усього австралійського експорту у Великобританію. УпВТ ВБ-Австралія зберігає певні захисні заходи для сільського господарства Великобританії, включаючи застосування тарифів до деяких імпортованих товарів вище за певний поріг протягом ряду років. Тим не менш, багато сільськогосподарських груп Великобританії вважають, що захист і вигоди для фермерів недостатні. Понад те, загальний вплив угоди Великобританію з погляду збільшення ВВП буде незначним, за оцінкою уряду Великобританії [5].

У лютому 2021 року Великобританія також подала заявку на приєднання до Всеосяжної та прогресивної угоди про Транстихоокеанське партнерство [4]; у червні 2021 року були розпочаті переговори про Угоду про цифрову торгівлю з Сінгапуром, а самої угоди було досягнуто у грудні 2021 року [6]. У жовтні

2021 року також було оголошено про угоду між Великобританією та Новою Зеландією про вільну торгівлю, однак текст угоди поки що залишається на розгляді [16].

Протягом 2021 року Великобританія прагнула взаємодіяти зі Сполученими Штатами з метою розпочати переговори щодо угоди про вільну торгівлю між Великобританією та США. Проте нова адміністрація США та ставлення Великобританії до Протоколу щодо Ірландії/Північної Ірландії виявилися серйозними перешкодами: США неодноразово давали зрозуміти, що будь-які кроки з боку Великобританії, спрямовані на підрих Белфастської угоди, у тому числі шляхом відмови від умов Протоколу щодо Ірландії/Північної Ірландії, зірве будь-яку потенційну торгівлю. Тим не менш, варто зауважити, що будь-яка торговельна угода між Сполученим Королівством та США неминуче спричинить питання щодо узгодження нормативно-правової бази ВБ: або Великобританія відхилить заклики США визнати різні стандарти безпеки рослин і харчових продуктів США, або між двома країнами залишаться значні торгові бар'єри, незалежно від домовленостей; або Великобританія погодиться визнати стандарти США, і її виробники негайно зіштовхнуться із значними новими бар'єрами на своїх традиційних експортних ринках до ЄС [3].

У червні 2021 року США і Великобританії вдалося домовитися про призупинення тарифів у відповідь у зв'язку з давньою суперечкою про підтримку великих цивільних літаків [18]. 19 січня 2022 року обидві сторони також оголосили про початок двосторонніх переговорів щодо вирішення міжнародних проблем щодо надмірного вироблення сталі та алюмінію, включаючи митні тарифи США за розділом 232 та власні тарифи Сполученого Королівства у відповідь [17]. США та ЄС вже оголосили про укладання окремої угоди з цього питання 31 жовтня 2021 року в контексті митних тарифів США за розділом 232 на сталь та алюміній ЄС та відповідних заходів ЄС [19], внаслідок яких промисловість Великобританії була поставлена в конкурентно невігідне становище через відсутність угоди між США та Великобританією.

Великою подією у 2021 році стало офіційне створення Управління із засобів правового захисту [1], яке раніше входило до складу Міністерства міжнародної торгівлі Великобританії як Управління з розслідування засобів захисту торгівлі. Також було опубліковано перші рішення органу: так, у своєму рішенні щодо зварних труб новостворене Управління рекомендувало скасувати існуючі торговельні заходи проти Росії [12]; у рішенні, що стосується захисту сталі у Великій Британії, Управління рекомендувало відмовитися від захисту сталевих виробів [15]. Однак через заперечення вітчизняної промисловості Великобританії обидва рішення в даний час перебувають у процесі перегляду Управлінням. Нещодавно Управління опублікувало заяву про суттєві факти антидемпінгових [13] та компенсаційних мит [14] на біодизельне паливо проти США, в яких постанова була знята з одного продукту.

Рішення Управління різко контрастують з паралельними справами ЄС, в яких антидемпінговий наказ щодо зварних труб залишався в силі щодо Росії, захисний наказ щодо сталі залишався в силі щодо всіх продуктів, і антидемпінгові та компенсаційні мита на біодизельне паливо також були в силі. Таким чином, Управління досі було (і може залишатися) більш дружнім до респондентів, ніж інші слідчі органи по всьому світу, включаючи Комісію ЄС, за умови, що Великобританія не скасує два рішення, які розглядає Управління. Це може бути наслідком статусу Управління як нового агентства, що намагається стати на ноги і не бажає, щоб будь-яке прийняте ним рішення заперечувалося Світовою організацією торгівлі на цьому ранньому етапі свого існування. Слід зазначити, що коли Великобританія ще була державою-членом ЄС, вона часто голосувала проти запровадження заходів торговельного захисту, тому це не обов'язково сигналізує про зміну політики з точки зору Великобританії.

Висновки. Підсумовуючи проведений аналіз діяльності Сполученого Королівства в міжнародно-торгівельній сфері після виходу з ЄС, можна сказати, що припинення міжнародно-правових зобов'язань членства в ЄС в

цілому позитивно вплинуло на таку діяльність держави, як самостійного суб'єкта міжнародних торгівельних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. About us. Trade Remedies Authority. *GOV.UK*. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/trade-remedies-authority/about> (date of appeal: 15.04.2022).

2. Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. *OJ C 384I*, 12.11.2019, p. 1–177. *EUR-Lex Access to European Union law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1580206007232&uri=CELEX%3A12019W/TXT%2802%29> (date of appeal: 20.04.2022).

3. Christophe Bondy, Eva Monard, David O'Sullivan, Byron Maniatis & Danyal Arnold. UK Trade: A Summary of Developments in 2021. *Steptoe*. January, 31, 2022. URL: <https://www.steptoeglobaltradeblog.com/2022/01/uk-trade-a-summary-of-developments-in-2021/> (date of appeal: 20.04.2022).

4. Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP). Australian Government. *Department of Foreign Affairs and Trade*. 2021. URL: <https://www.dfat.gov.au/trade/agreements/in-force/cptpp/comprehensive-and-progressive-agreement-for-trans-pacific-partnership> (date of appeal: 16.04.2022).

5. Department for International Trade Impact assessment of the Free Trade Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Australia. *GOV.UK*. December, 2021. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1041629/impact-assessment-of-the-free-trade-agreement-between-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland-and-australia.pdf (date of appeal: 16.04.2022).

6. Digital Economy Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the Republic of Singapore. *GOV.UK*. February, 25,

2022.

URL:

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1060050/CS_Singapore_1.2002_UK_Singapore_Digital_Economy_Agreement.pdf (date of appeal: 16.04.2022).

7. Free Trade Agreement between the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Australia. *GOV.UK*. December, 16, 2021. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/free-trade-agreement-between-the-united-kingdom-of-great-britain-and-northern-ireland-and-australia#chapters> (date of appeal: 16.04.2022).

8. Monard E., Maniatis B., Bondy C. EU Trade: 2021 Takeaways, 2022 and Beyond – What to Expect. *Steptoe*. 13.01.2022. URL: <https://www.steptoeglobaltradeblog.com/2022/01/eu-trade-2021-takeaways-2022-and-beyond-what-to-expect/> (date of appeal: 16.04.2022).

9. The Belfast Agreement: An Agreement Reached at the Multi-Party Talks on Northern Ireland. *GOV.UK*. June, 10, 1998. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1034123/The_Belfast_Agreement_An_Agreement_Reached_at_the_Multi-Party_Talks_on_Northern_Ireland.pdf (date of appeal: 16.04.2022).

10. The Protocol on Ireland/Northern Ireland included in the Withdrawal Agreement and the consequential technical adaptations to Article 184 “Negotiations on the future relationship” and Article 185 “Entry into force and application” of the Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community. 17 October 2019. *TF50 (2019) 64 – Commission to EU 27*. URL: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/revised_withdrawal_agreement_including_protocol_on_ireland_and_northern_ireland.pdf (date of appeal: 16.04.2022).

11. Trade and Cooperation Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community, of the one part, and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, of the other part. *OJ L 149, 30.4.2021, p. 10–2539. EUR-Lex Access to European Union law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal->

content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2021.149.01.0010.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2021%3A149%3ATOC (date of appeal: 15.04.2022).

12. Trade Remedies Authority. Recommendation to the Secretary of State. Case TD0001. Transition review of anti-dumping measures applying to certain welded tubes and pipes of iron or non-alloy steel originating in the Republic of Belarus, the People's Republic of China and the Russian Federation. *GOV.UK*. July, 9, 2021. URL: file:///C:/Users/PC/Desktop/Download/TD0001%20Welded%20Tubes%20and%20Pipes.pdf (date of appeal: 15.04.2022).

13. Trade Remedies Authority. Statement of Essential Facts. Case TD0004. Transition review of anti-dumping measures applying to biodiesel originating in the United States of America and consigned from Canada. *GOV.UK*. December, 15, 2021. URL: file:///C:/Users/PC/Desktop/Download/Dumping%20SEF%20%20Final%2015.12.2021.pdf (date of appeal: 15.04.2022).

14. Trade Remedies Authority. Statement of Essential Facts. Case TS0005. Transition review of countervailing duties applying to biodiesel originating in the United States of America and consigned from Canada. *GOV.UK*. December, 15, 2021. URL: file:///C:/Users/PC/Desktop/Download/Subsidy%20SEF%20%20Final%2015.12.2021.pdf (date of appeal: 15.04.2022).

15. Trade Remedies Authority. TRA's Recommendation to the Secretary of State. Transition review TF0006 – Safeguard measure on certain steel products. *GOV.UK*. June, 03, 2021. URL: file:///C:/Users/PC/Desktop/Download/TF0006%20-%20Safeguard%20on%20certain%20steel%20products%20-%20Recommendation%20to%20SoS%20.pdf (date of appeal: 15.04.2022).

16. UK-New Zealand Free Trade Agreement. *GOV.UK*. October, 20, 2021. URL: <https://www.gov.uk/government/collections/uk-new-zealand-free-trade-agreement> (date of appeal: 16.04.2022).

17. UK-US Joint Statement on Addressing Global Steel and Aluminium Excess Capacity. *GOV.UK*. January, 19, 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/news/uk-us-joint-statement-on-addressing-global-steel-and-aluminium-excess-capacity> (date of appeal: 16.04.2022).
18. UK, US Strike Deal Over Airbus-Boeing Dispute. *VOA News*. June, 17, 2021. URL: https://www.voanews.com/a/usa_uk-us-strike-deal-over-airbus-boeing-dispute/6207125.html (date of appeal: 16.04.2022).
19. US and EU agree to end steel and aluminum tariffs and cooperate to address carbon intensity. *Tax News Update*. November, 3, 2021. URL: <https://taxnews.ey.com/news/2021-2005-us-and-eu-agree-to-end-steel-and-aluminum-tariffs-and-cooperate-to-address-carbon-intensity?uAlertID=Sd%2FG8rua1oj6%2F158EZ2AiA%3D%3D> (date of appeal: 16.04.2022).
20. When did the United Kingdom leave the European Union? *Government of the Netherlands*. 2021. URL: <https://www.government.nl/topics/brexit/question-and-answer/when-will-the-united-kingdom-leave-the-european-union> (date of appeal: 15.04.2022).

РЕАЛІЗАЦІЯ СПАДКОВИХ ПРАВ

Пономаренко Ганна Миколаївна,

студентка

Харківська міжрегіональна академія управління персоналом

м. Харків, Україна

Вступ./Introduction. Знання засад реалізації спадкових прав дозволяє поглибити юридичні знання. Тема була обрана у зв'язку зі зростаючою роллю права приватної власності громадян та порядку її спадкування, необхідністю реформування чинного законодавства з питань спадкування як складової частини цивільного законодавства, розробки законодавчої бази, яка належним чином могла би захистити права та законні інтереси громадян.

Ціль праці./Aim. Головна мета роботи - визначення засад реалізації права на спадщину, застосування норм цивільного права при реалізації спадкових прав в Україні.

Матеріали і методи./Materials and methods. Норми джерел спадкового права містяться у цивільному законодавстві (Цивільний кодекс України), також значну роль відіграють спеціальні нормативні акти, що визначають порядок діяльності нотаріальних органів, це зокрема Закон України «Про нотаріат» та Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Також до регулювання спадкових відносин можуть застосуватися такі акти, як Сімейний кодекс України та Цивільний процесуальний кодекс України.

Результати і висновки./Results and discussion. Реалізація права - це забезпечене державою втілення положень правових норм у фактичній правомірній поведінці суб'єктів суспільних відносин.

Ознаки реалізації норм права:

- правомірність дій, тобто їх відповідність нормам права (неправомірні дії, вчинення правопорушення не можуть вважатися реалізацією норм права);
- соціальна корисність дій - їх спрямованість на задоволення приватних і публічних потреб та інтересів суспільства і людини;

- процедурний характер дій, регламентованість нормами права процесу (стадійності) діяльності суб'єктів права;

- вольовий характер дій, тобто їх усвідомлення, знаходження аргументів на користь балансу між суб'єктивними інтересами і нормами; настанова на дії, що відповідають нормам і принципам права;

- забезпеченість державою процесу і результату реалізації права.

Отже, реалізація норм права - це втілення розпоряджень правових норм у правомірній поведінці суб'єктів права, в їх практичній діяльності.

Реалізувати нормативні розпорядження, що містяться в законах та інших нормативно-правових актах, означає втілити в життя - у суспільні відносини, поведінку громадян - волю законодавця й інших суб'єктів спрямовану на встановлення правопорядку. Без такої реалізації право втрачає своє соціальне значення і призначення.

Процес переходу майна до спадкоємців за законом або за заповітом вважається реалізацією спадкових прав. Спадкове правовідношення виникає тільки з моменту відкриття спадщини. Юридичним змістом відкриття спадщини є право спадкоємців на прийняття спадщини.

Спадкування передбачає цивільно-правові відносини, пов'язані з переходом майнових прав та обов'язків померлої особи до її правонаступників, порядок і процедуру переходу майнових прав померлої особи до інших осіб, які набувають певні права на спадкове майно. Такі правові норми у сукупності утворюють відповідний інститут права спадщини.

Значення спадкування полягає в тому, що кожному члену суспільства має бути гарантована можливість жити та працювати із свідомістю того, що після його смерті все надбане ним за життя майно перейде згідно з його волею, а якщо він її не виявить, то згідно з волею закону до близьких йому людей.

У разі смерті фізичної особи або оголошення її померлою у встановленому законом порядку настає спадкування. Об'єктами спадкування є цивільні права та обов'язки спадкодавця. Сукупність цих прав і обов'язків називається спадщиною або спадковою масою (спадковим майном). Що

стосується прав та обов'язків спадкодавця, що входять до складу спадщини, то вони переходять до спадкоємця тільки як єдине ціле. Норми, які визначають порядок спадкування, містяться в Цивільному кодексі України, нормативних актах, які регулюють діяльність нотаріальних контор. Конституція України передбачає право спадкування власності громадян.

Підставою для відкриття спадщини є смерть фізичної особи або оголошення її такою, що померла. Цивільний кодекс України визначає два юридичних факти: смерть та оголошення фізичної особи такою, що померла. Часом відкриття спадщини визнається день смерті спадкодавця. Спадкоємці як за законом, так і за заповітом набувають право на спадщину в силу однієї події – факту смерті спадкодавця. Що стосується факту смерті спадкодавця, то він підтверджується свідоцтвом про смерть.

Здійснення права на спадкування пов'язано з такими юридичними фактами, як відкриття спадщини, здатність особи виступати спадкоємцем, наявність спадкового майна, прийняття спадщини особою, яка є спадкоємцем за законом чи за заповітом.

Спадкоємці, які закликаються до спадщини, мають прийняти спадщину протягом певного терміну – встановленого законодавством. Заяву про прийняття спадщини подає спадкоємець тільки особисто. Якщо спадкоємець не бажає прийняти спадщину і реалізувати свої права, він може відмовитися від належної йому частки на користь інших спадкоємців.

Правове оформлення спадкових прав становить собою сукупність правових дій, після вчинення яких встановлюється частка кожного спадкоємця в спадковому майні і спадкоємці набувають права розпоряджатися цим майном. Право спадкоємців на певне майно підтверджується свідоцтвом про право на спадщину (за законом чи за заповітом). Видача свідоцтва про право на спадщину є нотаріальною дією, порядок вчинення якої встановлено законодавством.

Свідоцтво про право на спадщину – це спеціальний документ, що видається на ім'я всіх спадкоємців, кожному окремо. Одержання свідоцтва про

право на спадину є загальним порядком оформлення спадкових прав. Зміна власника майна, що підлягає обов'язковій державній реєстрації, неможлива без перереєстрації права власності.

Висновки./Conclusions. Спадкові правовідносини охоплюють не тільки політичні, економічні та соціальні аспекти життя суспільства, а й родинні та шлюбні відносини. На спадкові правовідносини суттєво впливає рівень життя населення, звичаї, традиції та такі чинники як гуманність, справедливість, добросовісність тощо.

Реалізація спадкових прав – це цілий комплекс правовідносин, що виникають із факту відкриття спадщини, охорони спадкового майна, факту прийняття чи відмови від спадщини, правовідносин щодо виконання заповіту тощо. Реалізація спадкових прав охоплює кілька етапів - це відкриття спадщини, прийняття спадщини, поділ спадщини, оформлення свідоцтва про право на спадщину.

На сьогодні існує велика кількість нормативно-правових актів, що регулюють відносини реалізації спадкових прав, але законодавство з цього питання і його теоретична база залишаються недостатніми для комплексного та ефективного регулювання зазначених відносин і потребують подальшої трансформації, модернізації та вдосконалення.

УДК 636. 2. 340.082.

**ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СТВОРЕНИХ СЕЛЕКЦІЙНИХ
ДОСЯГНЕНЬ У ТВАРИННИЦТВІ В УКРАЇНІ**

Томаш Л. В.

кандидат юридичних наук,
в. о. директора Буковинської ДСГДС ІСГ КР НААН,

Калинка Андрій Казимирович

канд. с.- г. наук, с. н. с., завідувач відділу
селекції, розведення, годівлі та технології
виробництва тваринницької продукції

Буковинська державна сільськогосподарська дослідна станція
Інститут сільського господарства Карпатського регіону НААН
м. Чернівці, Україна

Казьмірук Лариса Василівна

кандидат с.- г. наук, доцент
кафедри ветеринарної гігієни та розведення тварин
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця, Україна

Вступ. В даний час з формування правового врегулювання селекційних досягнень в тваринництві є одним з важливих завдань державної економічної політики, що є найбільш актуальним в Україні. В зв'язку з цим великою необхідністю є удосконалення форм і методів державного правового врегулювання в селекційному досягненні та підтримки на належному рівні продовольчої безпеки та розвитку продукції тваринництва в державі.

Нажаль в нашій державі правове врегулювання із селекційної діяльності в усіх галузях тваринництва, що розвивається дуже повільно з малими темпами і є не припустимим нині в умовах світового ринку. Це спонукало до того, що ситуація виникла внаслідок вузького, ще українського правового поля та недостатньої обізнаності суб'єктів селекційної діяльності щодо своїх прав. Що не говорити то наше, ще не дуже досконале Українське законодавство у сфері захисту прав українських селекціонерів в галузі тваринництва, яке має більш декларативний, а ніж прикладний характер.

Так наші дослідження і пов'язані із роботою та дослідженням правового врегулювання в ролі селекційної діяльності в тваринництві та в контексті підтримки продовольчої безпеки, що на наш погляд, вивчені й висвітлені, ще не дуже достатньо та науково доведені в державі.

Метою тез - дослідження оптимізації правового врегулювання селекційних досягнень у тваринництві, як одного з визначальних та вирішальних факторів у системі продовольчої національної безпеки в Україні.

Результати досліджень. В проведених дослідженнях визначено, що за статистичними даними Української аграрної асоціації річний баланс м'яса та м'ясопродуктів в країні за період 2018 - 2019 роки суттєво не змінився (табл.1).

Таблиця 1.

Баланс м'яса та м'ясопродуктів в Україні

Показник	2018	2019
Виробництво (тис. т)	2215	2198
Імпорт (тис. т)	206	252
Експорт (тис. т)	331	383
Фонд споживання (тис. т)	2090	2067
Споживання на одну особу (кг на рік)	49	49

Незважаючи на те, що у 2019 році виробництво м'яса зменшилось, експорт зазначеної продукції зріс і імпорт. З аналізу (табл. 1) видно про дисбаланс в системі ведення вітчизняної селекційно-племінної справи та необхідність удосконалення правового регулювання у сфері різних галузей тваринництва в Україні.

В зв'язку з цим за результатами успішного ведення селекційно-племінної справи є якісна характеристика виробленої власної продукції, яка б мала велику і стабільну конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках, забезпечення внутрішнього ринку та експорт продукції тваринництва в інші країни світу. Це можливе лише за сталого поступу тваринницької племінної справи, яка набуває чи малого розвитку завдяки вітчизняної селекції. В наших проведених дослідженнях вивчено саме систему правового врегулювання де необхідно підтримувати динамічну рівновагу та стійкість за допомогою

таких його важливих розроблених елементів в селекційному досягненні в нашому вітчизняному тваринництві (табл.2).

Таблиця 2

Системи правового врегулювання

Системи динамічної рівноваги				
Головні важливі підсистеми				
Цільова, яка реалізує головну мету продовольчої безпеки нашої держави	Контрольна, що складається з індикаторів продовольчої безпеки країни.	Забезпеченою, що є основою для продовольчої системи і реалізується за допомогою потенціалу фінансового, матеріального технічного, інформаційного, кадрового й наукового забезпечення.	Функціональна, яка охоплює виробництво продовольства, формування і розподіл продовольчих ресурсів.	Регулювання, яка містить як ринкові, так і державні механізми регулювання, що корегують розвиток економічної системи відповідно до потреб продовольчої безпеки.

Для отримання такого правового важливого матеріалу, а надто прав на його використання, необхідним є створення умов для розвитку продуктивної вітчизняної селекційної галузі у вітчизняному тваринництві.

Встановлено, що найбільш причинно-наслідкові зв'язки існують і між продовольчою незалежністю продовольчих ресурсів та селекційною діяльністю в українському тваринництві. Це свідчить про нерозривний зв'язок між нашою продовольчою безпекою та охороною селекційних досягнень в Україні.

Дослідженнями визначено, що другорядною важливою складовою з підтримки правового врегулювання є така функціональна підсистема, яка забезпечує безпосереднє виробництво та формування продовольчих ресурсів і її резервів в державі. Тому одним із важливих місць в цьому процесі посідає синтез виробництва вітчизняної аграрної власної продукції та інноваційного наукового забезпечення з проявленням визначальної ролі селекційної галузі в підтримці, якої наша держава повинна відігравати основну роль і допомагати. Як виявилось, що на даний час не є прикритим де статистичні дані засвідчують низьку активність вітчизняних аграрних - виробників у сфері фінансування селекційних досягнень на українському науковому ринку країни. Так проведеними дослідженнями встановлено, що протягом останніх років різними науковими установами України виконано більше 500000 тисяч робіт, з яких 1,8% спрямовано на створення нових сортів та типів тварин (в кількісному

вираженні – це 745 одиниць). При цьому 463 із 745 робіт наукових були виконані в закладах державного сектору, 314 – підприємствами та 22-закладами вищої освітянської освіти в країні. Представлені дані свідчать про недостатню зацікавленість вітчизняних підприємців у вдосконаленні виведення порід та типів тварин, з одного боку, а з другого боку, про те, що права приватних селекціонерів просто не можуть бути ефективно реалізовані завдяки впливу низки негативних факторів.

Оскільки спеціальним законодавчим актом у досліджуваній галузі є Закон України «Про племінну справу у тваринництві» від 15.12. 1993р., але великим не бажаним недоліком норм вказаного Закону є те, що він указує і регулює відносини племінної служби у нашому вітчизняному тваринництві і меншою мірою звертає на відносини селекційного досягнення. Є дуже дивне тим, що вказаний вище Закон, який визначає поняття «селекційне досягнення», тоді, як у Цивільному кодексі України під таким згубним не доречним мисленням визначає « породу, тип тварин».

Цікавим є те, що сказане вище не містить норм про охорону прав на селекційне досягнення, порядок їх оформлення та захисту і носить більш декларативний характер. Так в Україні принципи правової охорони селекційних досягнень регламентуються Законом України «Про племінну справу у тваринництві» де вітчизняне селекційне досягнення визначено, як створену в результаті цілеспрямованої творчої діяльності групу племінних тварин, що має нові генетичні ознаки, які стійко передають нащадкам, та за показниками продуктивності перевищує попередні створені типи тварин.

Тут потрібно зазначити, що селекція є наукою про методи створення порід і їх типів тварин з потрібними для людини якостями, а також діяльністю з виведенням нових популяцій тварин для нашої держави. Для цього необхідно з цього приводу внести відповідні зміни до тексту ст.1. Закону України « Про племінну справу у тваринництві». На наш науковий погляд, державна система охорони прав на породи і їх типи тварин має бут переведена під юрисдикцію

державної служби інтелектуальної власності, що дозволить реалізовувати в країні комплексний захист об'єктів інтелектуальної власності.

В даний час під державною охороною селекційних досягнень у тваринництві розуміють суспільно-правовий порядок закріплення певних прав і обов'язків за суб'єктами селекційної діяльності в тваринництві, що виникають з приводу привласнення та комерціалізації її результатів, а також створення механізму їхньої реалізації, як в державі так і за кордоном.

На жаль нині захист вітчизняних селекційних досягнень у тваринництві ставить комплекс заходів, спрямованих на визнання або відновлення прав на них, а також захист інтересів суб'єктів селекційної діяльності під час їх порушення чи оспорювання шляхом застосування до правопорушників визначених законом необхідних встановлених санкцій.

У своїх проведених дослідженнях, визначено, що захист прав на результати селекційної діяльності може відбуватися у 2 формах: юрисдикційній та не юрисдикційній, що юрисдикційна форма захисту – це комплекс заходів щодо визнання чи відновлення прав суб'єктів селекційної діяльності, що здійснюється уповноваженими державою органами. Під уповноваженими державою органами потрібно розуміти суди, зокрема так звані третейські. А щодо юрисдикційної форми захисту передбачає цивільно - правовий, кримінально-правовий та адміністративний порядок захисту, а також судовий та адміністративний способи захисту. При цьому, цивільно-правовий та кримінально-правовий порядок захисту належать до судового способу захисту.

Цікавим є і те, що важливо варто дуже зауважити, що наявність у вітчизняному законодавстві ефективних норм, спрямованих на захист прав суб'єктів селекційної діяльності, повною мірою не забезпечує ефективну охорону власних селекційних досягнень. Так крім нормативно-правового регулювання ефективність охорони визначається дієвими заходами, котрі реалізуються судовою системою і органами виконавчої влади щодо захисту порушених прав учасників селекційної діяльності.

В даний час не менш важливим фактором, що підкріплює, це саме українська статистика Міністерства юстиції України, яка і засвідчує надзвичайно низьку кількість фактів притягнення до кримінальної відповідальності порушників прав селекціонерів в Україні. Тому порядок з охороною селекційних досягнень у тваринництві є важливим фактором, що стримує розвиток селекційної галузі, є відсутність належної державної підтримки. І цим самим, держава не субсидує належним чином приватні підприємства, які розводять нових порід чи типів тварин в Україні. В державі науково-дослідні інститути, дослідні станції та вищі навчальні освітянські заклади продовжують відігравати саме провідну роль у селекційній діяльності держави. З відси найбільш позитивний вплив на розвиток селекційної галузі справляє поширення інформації про селекційне досягнення в тваринництві.

В дослідженнях ми дослідили, що в Україні, відсутня саме важлива система галузі селекції у тваринництві. А відсутня тим, що система роботи, яка підмінена завезенням імпорتنих зразків, тварин, ембріонів, як правило, на власний розсуд, безсистемно і безконтрольно та часто з генетичними дефектами, що впливає на продуктивність тварин. Одним словом возять кому забагнеться закордонну племінну продукцію і цим самим порушують наше правове врегулювання в галузі селекційної діяльності в тваринництві держави. В зв'язку з такою ситуацією, яка приведе до певних переваг закордонної селекції у тваринництві, часткової або повної втрати впливу вітчизняних племінних ще існуючих підприємств в галузі тваринництва. Це призведе до повної відсутності вітчизняного державного контролю у цій галузі, що позначиться на фінансових здобутках суб'єктів племінної діяльності, у цілому негативно впливає на весь український агропромисловий комплекс держави.

З наукових досліджень і висловлюється думка, що однією з проблем у сфері захисту прав селекціонерів є поширеність випадків ігнорування норм права суб'єктами господарювання в галузі тваринництва, а також лобіюванням групами пропозицій щодо перегляду основних норм законодавства на користь суб'єктів тваринництва, що використовують створені породи, типи та не бажають ділитися

своїми прибутками з науково - селекційними аграрними установами і незалежними селекціонерами. Про таку можливість свідчать та заслуговує на увагу в цьому прийнятий закон, « Закон про племінну службу України» та інші джерела вітчизняного права у галузі селекційної діяльності містять всі необхідні норми для того, щоби вітчизняна система охорони порід та типів тваринництва і захисту прав селекціонерів функцію вала ефективно, важливу роль у цьому має відіграти державна підтримка в країні. Для цього необхідно підтримка продовольчої безпеки України і стимулювання розвитку селекційної діяльності де необхідно реалізувати такі важливі системи заходів, щодо стимулювання селекційної діяльності в державі.

В кінці слід відмітити, що з останнім, вважаємо за доцільне для більш ефективного обміну технологіями між науковими аграрними установами та підприємницьким сектором створювати, так звані, центри трансферу технологій (технопарки), що дасть змогу не лише створювати умови для більш ефективної селекційної діяльності за рахунок залучення приватних інвестицій, але і спрощеної процедури впровадження цих власних розробок у виробництво.

Висновки. Дослідженнями встановлено, що селекційна діяльність є однією зі складових сталого розвитку системи продовольчої безпеки, а також акселератором розвитку українського агропромислового комплексу в державі. Причинам цього є низька ефективність охорони результатів селекційної діяльності, відсутність належної державної підтримки селекційної галузі, не зацікавленість більшості суб'єктів господарювання в інвестиціях у селекційне досягнення в тваринництві в Україні.

**ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ТА ПІДСТАВИ ОСКАРЖЕННЯ
РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СЛІДЧОГО АБО ПРОКУРОРА**

Федченко Володимир Михайлович

к.ю.н., доцент

Антипова Аліна Костянтинівна

курсантка

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

м. Дніпро Україна

Введення: дана стаття присвячена дослідженню окремих проблемних питань пов'язаних зі оскарженням рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора. Звертається увага на недостатній правовій урегульованості питань стосовно визначення суб'єктів, що мають право на подачу скарги та визначення їх правового статусу. Також увагу приділяється правильному оформленню скарги та строків її подання.

Ціль роботи: за результатами дослідження окремих проблемних питань внести певні пропозиції щодо удосконалення нормативно правової бази стосовно процесуального становища осіб, котрі подають скаргу визначення їх прав та обов'язків.

Матеріали і методи. Наголошується необхідності дотримання процесуальних строків під час подання скарги. Зазначається мінімальні вимоги стосовно її оформлення. Звертається увага на недоліки законодавства у даній сфері, а також пропонуються шляхи їх усунення

Результати і обговорення. Ми живемо у соціумі, а отже постійно стикаємося з певними вчинками інших осіб, котрі на жаль не завжди підпадають під норми законодавства нашої держави. На сьогоднішній день ми можемо у будь-який момент стати учасником кримінального провадження. Саме тому дуже важливим питанням виступає оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого або прокурора під час досудового розслідування та

підготовчого провадження. Дана актуальність обумовлена тим, що захист прав осіб це головне завдання будь-якої держави.

Розглядаючи дане питання перше, на що нам хочеться звернути увагу, так це те, що законодавцем виокремлена глава 26 Кримінально-процесуального кодексу України (далі КПК України) з метою забезпечення права на оскарження [1].

Вивчаючи дане питання ми повинні розуміти, що саме скарга виступає одним із можливих засобів спрямованих охоронну прав та інтересів суб'єктів, котрі беруть участь у кримінальному процесі, а також на досягнення його завдань.

Нам хочеться зазначити, що законодавцем у статті 303 КПК України зазначено перелік рішень, дій та бездіяльності слідчого або прокурора, котрі можуть бути оскаржені під час досудового розслідування. Нам необхідно зауважити, що даний перелік виступає вичерпним, проте законодавець зазначає нам, що у разі виникнення спору з приводу питання не вказаного у даній статті, особа може подати скаргу під час підготовчого провадження.

Вивчаючи дане питання ми не можемо оминати увагою той факт, що не будь-яка особа має право на подачу даної скарги. Ми повинні зауважити, що даний аспект зазначається нам законодавцем у частині 2 статті 304 КПК України. Відтак у ній мова йде про те, що скаргу повертають у разі подачі її неналежною особою [1].

Проте ми також повинні звернути увагу на статтю 24 КПК України у якій мова йде про те, що кожен має право на таке оскарження [1]. До того ж звертаючи увагу на статтю 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності службової особи у суді [2]. Тобто з даного аспекту впливає, що кожен має право на подання скарги. Саме тому ми наполягаємо на усуненні даного пункту з переліку підстав повернення скарги або на зміні формулювання, а саме: « у разі подачі скарги особи, котра не має відношення до справи ». У такому разі дане формулювання буде доречним й не викликатиме певних розбіжностей.

Також ми хочемо акцентувати увагу на процесуальному становищі осіб, котрі оскаржують рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. Відтак ми хочемо звернути особливу увагу на главу 3 КПК України у ній законодавець витлумачує нам права та обов'язки сторін кримінального провадження та інших учасників, проте чомусь оминає увагою такий процесуальний статус особи яка звернулася зі скаргою [1]. З даного аспекту дуже чітко впливає недолік сучасного законодавства у даному аспекті.

Виходячи з того, що процесуальний статус даних осіб залишається не визначеним у законодавстві нашої держави виникає низка проблемних питань пов'язаних з цим. Відтак не можливо правильно визначити які саме обов'язки покладаються на даних осіб, та які вони мають права. Саме тому ми наголошуємо на необхідності визначення даних положень у главі 3 КПК України з метою усунення недоліків сучасного законодавства.

Вивчаючи дане питання ми також не можемо оминати увагою вимоги стосовно подання скарги. Говорячи про подання скарги на рішення, дію чи бездіяльність слідчого або прокурора ми повинні розуміти, що вона подається у письмовій формі. До того ж необхідно зазначити, що певних жорстких вимог до її оформлення законодавцем не встановлено. Проте є певні аспекти котрі все одно повинні бути у скарзі. Відтак мінімально скарга повинна містити:

- Вона повинна містити назву судового органу, до якого вона буде направлена
- У ній повинно зазначатися на чиї саме дії, рішення або бездіяльність скаржаться
- Вона повинна бути підписана особою, котра подає дану скаргу [3 с. 550].

Відтак ми повинні зазначити, що законодавством нашої держави не встановлено, певних жорстких вимог, стосовно оформлення скарги, проте наявний мінімальний набір реквізитів, що повинні бути зазначені. На нашу думку, це виступає позитивним аспектом, оскільки не вимагає певних додаткових знань, щоб захистити свої права.

Також при вивченні даного питання ми не можемо не зазначити, що важливим аспектом, для подання скарги є дотримання процесуальних строків. Говорячи про даний аспект ми повинні звернути увагу на ч.1 ст. 304 КПК України, й якій мова йде про те, що особа яка бажає подати скаргу повинна це зробити не пізніше як за 10 днів з моменту прийняття певного рішення, дії чи бездіяльності. До того ж законодавцем у п.3 ч. 2 даної статті зазначено, що пропущення процесуальних строків виступає підставою для повернення скарги.

Проте, не можна не вказати, що існують випадки передбачені ст. 116 КПК України, коли у разі порушення процесуальних строків, особа має право на подання скарги. На нашу думку, це виступає дуже гарним аспектом оскільки існують поважні причини за яких особа просто не може захистити свої порушенні права.

Висновки. Відтак ми повинні дійти висновку, що у законодавстві нашої держави якісно прописані підстави для подання скарги, процесуальні строки у які, особа може її подати навіть зазначені випадки коли пропущення строків є допустимим, вказано, які саме реквізити повинна містити скарга, при цьому роблячи їх максимально простим. Пороте ми не можемо не вказати, що попри всі позитивні аспекти є й те, що потребує змін. Відтак необхідно внести зміни до п. 1 ч.2 ст. 304 КПК України, а також визначити процесуальний статус особи котра подає скаргу визначити її права та обов'язки.

Список літератури:

1. Кримінально-процесуальний кодекс : Закон України від 18.04.2010, № 4651-VI, поточна редакція 27.03.2022 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 12.04.2022)
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР, поточна редакція 01.01.2020, URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 12.04.2022)

3. Кримінальне процесуальне право України: навч. посібник / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова. – Львів: ЛьвДУВС, 2017. – 774 с